

КАЛЕНДАР

для

Американських Русинів

на рік

— 1912 —

Зладив А. Цурковський

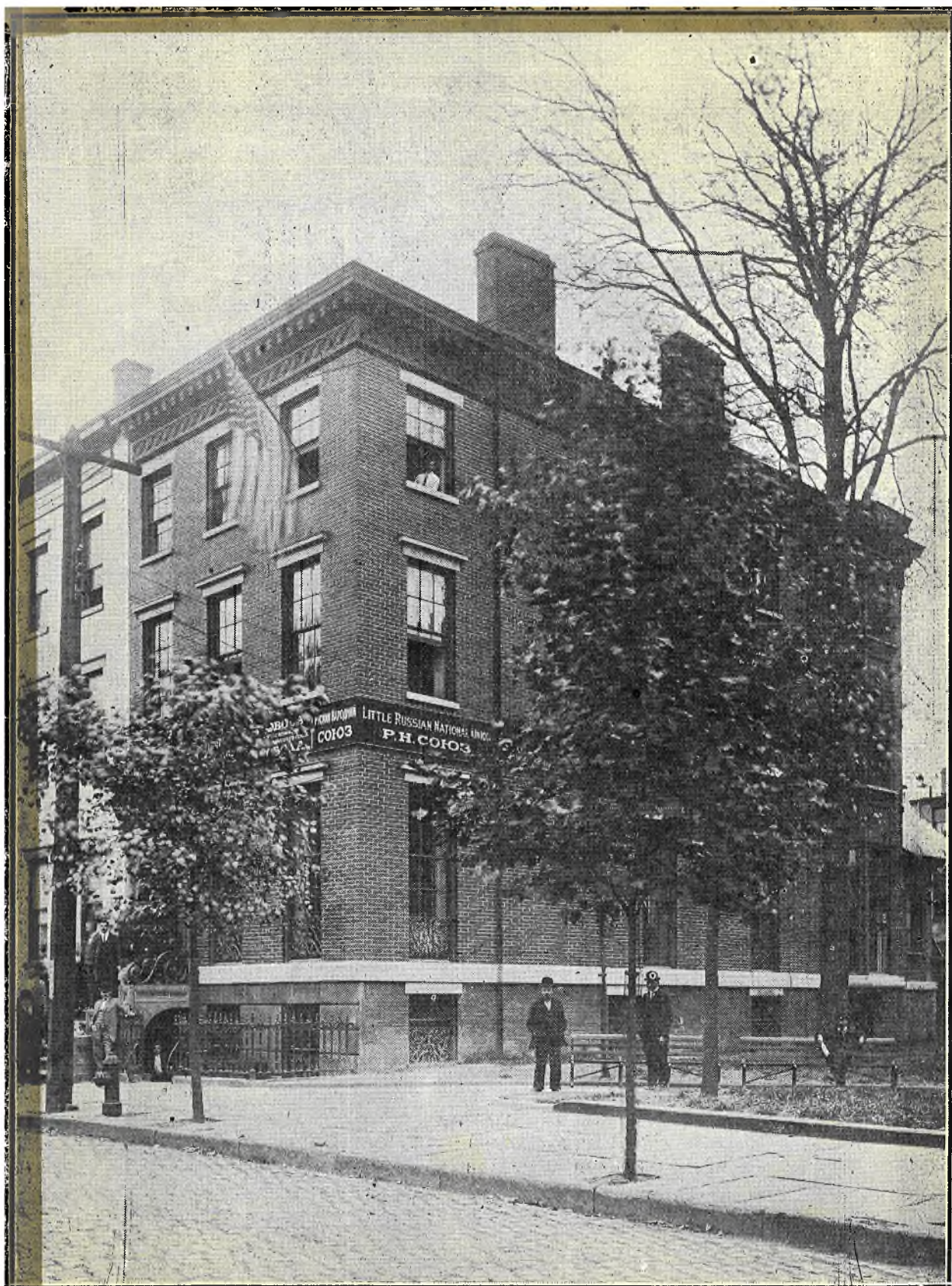
У

Наклад Руського Народного Союзу

JERSEY CITY, N. J.

з друкарні „СВОБОДИ“ — 83 GRAND ST.

1911

**Власний дім Руського Народного Союзу (83 Grand St., Jersey City, N. J.),
в яким містять ся канцелярії Головного Уряду Руськ. Народн. Союзу, редакції
та друкарня „Свободи”.**

Головний Виділ Руського Нар. Союзу на роки 1910—1912.

I-ий ряд (від лівого боку): В. Левчик, радний; О. Степкевич, редактор „Свободи“; І Глова, радний; Ів. Мартон, містопредс.; А. Стефанович, радний; Т. Лабовський, гол. рек. секр.; Ілія Моравець, гол. організатор.

II-ий ряд: С. Маркевич, радн.; Т. Каськів, член контр. комісії; о. В. Балог, предс. контр. ком.; Конст. Поступак, член контр. комісії.

III-ий ряд: С. Ядловський, гол. фінанс. секр.; Дм. Капітула, гол. предс.; о. Мих. Балог, дух. управ.; М. Черешак, головна містопредсідателька; Й. Ялечко, радний.

IV-ий ряд: Алекс. Шаршонь, гол. кас.; А. Добаш, радн.; А. Гела, ред. „Свободи“; К. Кирчів, менадж. друкарні.

Руський Народн.

Союз в Америці

се одинока наша правдиво руська організація, основ. 1894 р., числить около 15 тисяч членів і складає ся з висше 300 місцевих поважних братств.

„Руський Народний Союз“ видав на помертне, запомоги в разі каліцтва, неспособности до праці і т. п. в протягу послідних двох літ суму 208.739.36 дол.

Р. Н. Союз платить:

В разі смерти члена кляси „А“ (ціле помертне) \$1.000.00.

В разі смерти члена кляси „Б“ (половину помертного) \$500.00.

Помертне за жінку або мужа члена кляси „А“ \$400.00.

Помертне за жінку або мужа члена кляси „Б“ \$200.00.

Помертне за діти від \$15.00 до \$300.00.

В разі утрати: а) обох очий, ніг, або рук \$1.000.00, б) одної руки, ноги або она \$200.00.

Если отець родини в шпиталю божевільних, Союз платить що року родині \$150.00.

— — Записуйте діти — —
до „Руського Молодечого Союза“.

*** Русини, вступайте до Р. Н. Союза! ***

КАЛЕНДАР.

Календар — се власне зібранє відомостей про рахубу часу, поділ часу, показчик сьвят, постів і т. д. Але з давніх давен, окрім того всего до календарів додавали ся ще всякі відомости, потрібні для житя людського, так що тепер календар — се книга, котра цілий рік не сходить зі стола кожного чоловіка, бо що дня треба туди щось подивити ся. Та що не можна що року помістити всіх потрібних інформацій, тому практичні люди зберігають календарі з року на рік і мають тоді під рукою все, що їм потрібно.

Але поговоримо трохи про календар, про поділ часу. Доба — се час, в котрий земля обертаєть ся довкола своєї осі, місяць — се час, за котрий місяць обходить довкола землі і рік — се час, за котрий земля обходить довкола сонця. Здаєть ся просто, але поррахувати час після того всего зовсім не так легко, як здаєть ся.

Насамперед земля довкола сонця обходить не цілком рівно за 365 днів, але за трошечка довший час, властиво 365 днів 5 годин 48 минут та 46 секунд. Але ми все рахуємо кругло 365 днів тільки, а аби дігнати час, що 4-ри роки додаємо ще один день і беремо вже не 365, а 366 днів. Так власне і було здавна, ще від Юлія Цезаря римського, котрий ще в році 46 перед Різдом Христовим запровадив отсе додаванє одного дня через чотири роки. Такий четвертий рік називаєть ся у нас переступним, і в такому році місяць лютий числить місто звичайних 28 днів, 29 днів.

Але вертаймо ся до зміни календаря Юлієм. Додаючи до кожного четвертого року один день, він таким чином рахував кождий рік властиво 365 днів і 6 годин (то за чотири роки, чотири рази по 6 годин власне і збираєть ся 24 годин, себ то ціла доба). Але як ми казали соніщений рік має 365 днів, 5 годин, 48 минут, 46 секунд. Отже юліянський рік

більший від астрономічного на 11 минут і 14 секунд; значить він спізнюєть ся на 11 минут 14 секунд супротив дійсних змін сонця. А за 128 літ набереть ся такого спізнєня ціла доба, а за 1280 літ уже мати мемо 10 днів спізнєня, а за 3840 уже 30 днів. Отже значить зима календарова приходила би на місяць пізнійше, ніж правдива зима, а згодом прийшло би й до того, що Різдво припало би в літі, а Петрівка в зимі.

Отже, щоби того не було, папа Григорій XIII постановив поправити календар, що й зробив в році 1582, від коли то й розпочинаєть ся новий григоріянський календар, який ми й уживаємо тепер. Після сього календара також є роки переступні і то власне ті, яких число ділить ся на чотири (як і в юліянським) лиш з тою ріжницею, що в григоріянським календари роки, які кінчають ся двома нулями і не ділять ся на 400 — такі роки не є переступними. А що календар юліянський того не має, отже через кождих 400 літ юліянський календар відстає від григоріянського на один день. Рахуючи від початків нашого числення (від Різдва Христового) спізнєнє винесе 13 днів. До 1900 було лиш 12 днів, а що по юліянському (старому) календару сей рік був переступний, а по григоріянському (новому) ні, то ріжниця збільшилася ся на один день.

А тепер скажемо ще дещо про рахубу часу. За початок року ми беремо 12 годину нечи з 31-го грудня на 1-го січня; день 1-го січня рахуємо за перший день року. Але так було не завжди: довгі часи люди ніяк не могли рішити ся звідки починати новий рік. Одні народи починали його з 25-го марта, себ то з дня Благовіщення, другі з 25-го грудня, себ то від Різдва Христового; треті брали рік жидівський, четверті Наруходоносора, вавилоського царя і т. д. Лише тепер всі згодили ся на 1-го січня і так є всюда.

Місяць наш календаровий є тимчасовим, коли місяць (небесний) обходить довкола землі; але знов то не випадає так рівно. Бо ми ділимо рік на 12 місяців, а в дійсності як брати хід місяця довкола землі то їх буде 12 та ще 11 днів. Отже тому повні квадрати і т. д. місяця припадають в кождім році на різні дні. Але є ще народи, котрі перший день місяця зачинають від тоді, як місяць на небі вперше показується, але у нас 1-ший день не стоїть ні в якій звязи з об'явами місяця.

Тиждень наш, відповідаючи більшому квантам місяця, знов не стосується до них вповні, бо головні відміни місяця наступають одна по одній пересічно в протязі 7 днів $5\frac{1}{4}$ години, а ми рахуємо рівно 7 днів на тиждень.

Доба наша, містячи в собі день і ніч, зачинається від півночі, себ то від хвилі, коли сонце находитись як найнижче під землею. У Жидів же, напр. день кінчається з заходом сонця.

От в коротких словах де що про рахунок часу. Докладно все розповісти трудно, бо то складає цілу науку, але прочитавши се, чоловік, бодай поняте буде мати що воно й як.

От в коротких словах де що про рахунок часу. Докладно все розповісти трудно, бо то складає цілу науку, але прочитавши се, чоловік, бодай поняте буде мати що воно й як.

П а с х а л і я :

Ключі граничний Г.
Вірші літо до Марта є, в Марта 3.
Масопустя 5 неділя і день.
Трійда починається Іаннуарія 15.
Масопустя велик. Іаннуар. 29.
Неділя сиропустна Феврар. 5.
Вудокін в Четверток 4-а нед. поста.
40 М8. в Пат. 5-а нед. поста.
Пасха в Святий Лазарев
Пасха Христова марта 25.

Благовіщення в Неділю Пасхи.
Преполокніє Април. 18.
Георгія по нед. 5-а нед. по Пасці.
Вознесеніє Маїа 3.
Іванна Когола. во Вторник 7-а нед. по П.
Пат'дегатица Маїа 13.
Петрок масопустя Маїа 20.
Праздник Пресв. Вухарістїи Маїа 24.
Петрова поста 5 нед. и 4 дн.
Петра в Среда.

З а п р е щ е н і є т о р ж е с т в а б р а к а :

1. 15. Ноемберя до 6. Іаннуарія собора вклячнш.
2. 1. Понеділка сиропустн. до Неділя Фамини собора вклячнш.

3. 1. Понеділка по неділя вступу Святих до 29. 18н. собора вклячнш.
4. 1-го до 15-го Августя собора вклячнш.

Р а з р і ш е н і є в п о с т в і в :

В седмицях крестів Постів и Сирниці, Собор задержує пост токми в трех днх их, Сиркх в Понеділкх, Среда и Патокх, с разрешеніем на навѣх; в прочіа же дн их на масо, разв 1-ым кел. 40-ци, и седмици страстныа; нбо на Понед., Среда и Патокх их заповѣдають свхростіе,

прочіа же дн их разрѣшаєть на навѣх. Загальний же задержує: 1: межд Рождеством Хр. и Богомла. 2: в седмици в Мит. до Благдаг. 3: в седмици скѣтлыа. 4: в седмици по шестствіу. На Четг. Креста и на вухрѣкненіе разрѣшаєть на навѣх.

Пори року.

Рік 1912 є роком переступним, числить 366 днів, та є 137-им роком від часу оголошення незалежності Злучених Держав.

Весна починає ся дня 21-го марта, день і ніч рівні.

Літо починає ся дня 21-го червня, найдовший день, найкоротша ніч.

Осінь починає ся дня 23-го вересня, день і ніч рівні.

Зима починає ся дня 22-го грудня, найкоротший день а найдовша ніч.

Затьми сонця і місяця в 1912-ім році.

В році 1912 наступить дві затьми сонця і дві затьми місяця, з котрих будуть видні в Північній Америці перша затьма сонця і друга затьма місяця.

Перша затьма сонця, обручкова, дня 17-го цвітня. Буде видна у східній частині Північної Америки, в північно-східній частині Полудневої Америки, на Атлантийським океані, в північно-західній половині Африки, в Європі і в західній частині Азії.

Друга затьма сонця, цілковита, дня 10-го жовтня. Видно у Середній і Полудневій Америці, в пол. Африці, на пол. половині Атлантийського океану і на полудневім бігуні.

Перша затьма місяця, часткова, дня 1-го цвітня. Видна в західній частині Австралії, в Азії, на Індійським океані в Європі, Африці, на Атлантийським океані і в Полудневій Америці.

Друга затьма місяця, рівнож часткова, дня 26-го вересня. Видна в Північній Америці, на Тихім океані, в Австралії і східній частині Азії.

Сьвята в Злуч. Державах.

а) НАЦІОНАЛЬНІ СЬВЯТА

- 1. січня — Новий Рік.
- 12. лютого — уродини Лінкольна.
- 22. лютого — уродини Вашингтона.
- 7. і 8. цвітня — Великдень.
- 30. мая — день украшування гробів.
- 4. липня — річниця проклямовання незалежності.
- 4. вересня — робітничий день.
- 28. падолиста — день подяки.
- 25. грудня — Різдво.

б) СТЕЙТОВІ СЬВЯТА

1 січень: Новий Рік, сьвяткує ся в усіх стейтах винявши: Массачусетс, Мінесота, Міссісіпі і Нью Гемпшир, та дистрикти: Колумбія, Арізона і Нью Мексик.

8 січень: Річниця битви під Нью Орлінс: в Люзіані.

19 січень: Уродини генерала Лі: Флоріда, Джорджія, Норт і Савт Каролайна, Вірджинія і Алабама.

12 лютий: Уродини Лінкольна: Колорадо, Коннектікут, Делевар, Іллінойс, Кансас, Мінесота, Нью Джерзі, Нью Йорк, Норт Дакота, Пенсильвенія, Вашингтон, Вайомінг.

22. лютий: Уродини Вашингтона: В усіх стейтах і дистриктах, винявши Міссісіпі, де урочистість обходять лиш по школах.

Третій вівторок у лютім: Весняні правибори: Пенсильвенія.

2. марець: Річниця незалежності Тексасу: Тексас.

Цвітень (Велика Пятниця): Алабама, Делевар, Люїзіана, Меріленд, Пенсильвенія, Тенесі.

19 цвітень: День патріотів: Мейн, Массачусетс.

21. цвітень: Річниця битви під Сан Джесінто; Тексас.

26 цвітень: День пам'яток: Алабама, Флоріда, Джорджія, Міссісіпі.

10 май: День пам'яток: Норт і Савт Каролайна.

Май (друга п'ятниця): День звязковий: Тенесі.

Май: Річниця підписання мекленбурської декларації незалежності: Норт Каролайна.

Май (остання п'ятниця): День піонірів: Монтана (у школах).

30 май: День приукрашення гробів: В усіх стейтах, територіях і дистриктах, винявши: Флоріда, Джорджія, Ай-

даго, Люїзіана, Міссіссіпі, Норт і Савт Каролайна, Тенесі, Тексас.

3. червень: Уродини Джеферсона Давіса: Флоріда, Джорджія, Алабама, Міссіссіпі, Тенесі, Тексас, Савт Каролайна.

4. червень: Річниця проклямовання незалежності: Загально.

24 червень: День піонірів: Юта.

16 серпня: Річниця битви під Бенінгтон: Вермонт.

6 вересень: День робітників: В усіх стейтах і територіях, з винятком: Норт Дакота.

Вересень (перший вівторок): Правовибори: Вісконзін. В Мічіган лиш в літах з паристим числом.

12 вересня: „Олд-Дефендерс Дей“: в Балтімор, Мд.

1 падолист: Всіх святих: Люїзіана.

Падолист: Загальні вибори: в Арізона, Каліфорнія, Колорадо, Делевар, Флоріда, Айдаго, (Іллінойс лишень в Пікаго, Спрінгфілд і Іст Ст. Люїс), Індіана, Айова, Кензас, Кентокі, Люїзіана, Меріленд, Мічіган, Міннесота, Мізурі, Монтана, Невада, Нью Гемпшир, Нью Джерзі, Нью Мексіко, Нью Йорк, Каролайна, Норт Дакота, Огайо (від 5.30 рано лишень до 9 год. рано), Оклагома, Орегон, Пенсильвенія, Род Айленд, Савт Каролайна, Савт Дакота, Тенесі,

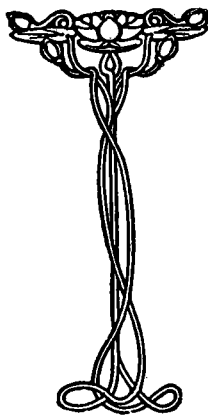
Тексас, Вест Вірджинія, Вашингтон, Вісконзін і Вайомінг — в літах, в яких відбуваються вибори. В році 1912 в стейтах, в котрих відбуваються вибори, сим днем є 7-ий падолист.

Падолист: День подяки (Тенксігвінг Дей) — звичайно четвертий четвер в місяці падолисті: Загально.

25 грудень: Різдво: Загально.

„Арбор Дей“ є святком в: Арізона, Мейн, Меріленд, Нью Мексик, Вісконзін, Вайомінг; дату свята означає гвернер. — В Тексас: 22 лютий: Небраска: 22 цвітень; Юта: 15 май; Монтана: другий вівторок в маю; Джорджія: перша п'ятниця в грудню; Оклагома: п'ятниця по другім понеділку в місяці марти; Аркензас: перша субота в марти.

Кожда субота від 12-ої години в полудне є стейтовим святком: Каліфорнія: в публичних урядах. Іллінойс: (в містах з 200.000 або більше мешканцями), Меріленд, Мічіган, Нью Йорк, Нью Джерзі, Огайо, Пенсильвенія, Род Айленд, Вірджинія, Колумбія, Люїзіана і Мізурі: в містах з 100.000 або більше мешканцями. Тенесі: для стейтових і повітових урядів. Колорадо: підчас місяців червень, липень і серпень. Індіана: від першої суботи в червню до останньої суботи в жовтню включно для всіх публичних урядів в містах з 100.000 або більше мешканцями.

Січень. — January.

Має 31 днів.

Д н і	н. ст.	ст. ст.	Свѣята гр.-кат.	Свѣята латинські
Понед.	1	19	Груд. 1911. Бонифатія	Новий рік
Второк	2	20	Ігнатія Пред. Рожд.	Макарія
Середа	3	21	Юліяна муч.	Даніїла
Четвер	4	22	Анастазії	Тита і Евгена
Пятниця	5	23	10 муч. в Криті	Еміліяна
Субота	6	24	Навеч. Рожд. (Свѣят. веч.)	Трох Королів
Неділя	7	25	Рождѣство Христове	1. Нед. по 3. Корол.
Пснед.	8	26	Собор Пр. Богородиці	Северина
Второк	9	27	Свѣ. Стефана Првмуч.	Мартиїни
Середа	10	28	20.000 муч. в Ником.	Вільгельма
Четвер	11	29	14.000 дітий убит.	Гібінія
Пятниця	12	30	Анізії муч.	Гонорати
Субота	13	31	Мелянії преп.	Ілярія і Верон.
Неділя	14	1	Січ. 1912. Н. п. Бог. Н. Р.	2. Нед. по 3. Корол.
Понед.	15	2	Сильвестра н. Пер. Бог.	Павла пуст.
Второк	16	3	Малахії прор.	Маркелія
Середа	17	4	Собор 70 апост.	Антонія
Четвер	18	5	Навечерѣ Вогоявл.	Приски
Пятниця	19	6	Богоявленє (Йордан)	Фердин. і Генрика
Субота	20	7	Собор свѣ. Івана Хрест.	Фабіяна і Себаст.
Неділя	21	8	Нед. по Бог. і 32. по Сош.	3. Нед. по 3. Корол.
Понед.	22	9	Полієвкта	Вінкент. і Анаст.
Второк	23	10	Григорія еп.	Обруч. Пр. Д. М.
Середа	24	11	† Теодозія преп.	Тимотея
Четвер	25	12	Татїїни муч.	Наверн. Павла
Пятниця	26	13	Єрмила і Стратон.	Полікарпа
Субота	27	14	Отців в Синаї. Отд. Бог.	Івана Хризост.
Неділя	28	15	Нед. о мит. і фарис.	4. Нед. по 3. Корол.
Понед.	29	16	Поклон. вер. свѣ. Петра	Францішка Саль.
Второк	30	17	† Антонія вел.	Яконт. і Март.
Середа	31	18	Атаназія і Кирила	Петра з Нолі

Січень

Повня 4-го
Послідна чверть 11-го
Нів 19-го
Перша чверть 27-го

Всхід сонця (Ню Йорк)
1-го — 7.25
31-го — 7.11

Захід сонця (Ню Йорк)
1-го — 4.44
31-го — 5.17

Правдоподібна погода.

1., 2., зимно; 3. зміна; 4., 5. сніг;
6., 7., 8. погода і зимно; 9., 10. погода;
11., 12. сніговиця; 13. зимно; 14., 15.,
16. гарно; 17., 18. змінно; 19., 20., 21.
вітер; 22., 23. погода і зимно; 24., 25.,
26. гарно; 27., 28. буря; 29., 30. 31.
гарно.

Лютий. — February.

Має 29 днів.

Д н і	н. ст.	ст. ст.	Сьвята гр. - кат.	Сьвята латинські
Четвер	1	19	Січень. Макарія архиеп.	Ігнатія еп.
П'ятниця	2	20	Евфимія преп.	Марії Громнічної
Субота	3	21	Максима іспов.	Власія єпископ.
Неділя	4	22	Нед о блуд. сині. Тимот.	Нед. староз. Андр.
Понед.	5	23	Климент еп.	Агати панни
Второк	6	24	Ксенії преп.	Дороти панни
Середа	7	25	† Григорія Богосл.	Ромуальда еп.
Четвер	8	26	Ксенофонта преп.	Івана з Мальти
П'ятниця	9	27	† Перенесенє мощ. Ів. Зл.	Апольонії
Субота	10	28	Евфрема Свб. задушна	Схолястики
Неділя	11	29	Нед. мясоп. Ігнатія	Нед. мясоп. Сатурн.
Понед.	12	30	Трох Сьвятителів	Модеста і Евлял.
Второк	13	31	Кира і Йоана без.	Юліяна і Катар.
Середа	14	1	Лютий. Трифона муч.	Валентія сьвщм.
Четвер	15	2	Стрітенє Госп.	Фавстина
П'ятниця	16	3	Симеона і Анни	Юліяни панни
Субота	17	4	Ізидора Преп.	Алексея патр.
Неділя	18	5	Нед. сироп. Агати м.	Нед. запуст. Симеона
Понед.	19	6	Вукола пр. (Поч. посту)	Конрада і Манев.
Второк	20	7	Партеї еп.	Леона папи
Середа	21	8	Теодора страт.	Середа попельцова
Четвер	22	9	Никифора	Стол. сьв. Петра
П'ятниця	23	10	Харлампія муч.	Фльорент. і Романа
Субота	24	11	Власія сьвщм.	Матея ап.
Неділя	25	12	1. Нед. пост. Мелетія	Нед. Вступна
Понед.	26	13	Мартиніяна	Александра
Второк	27	14	Авксентія	Нестора
Середа	28	15	Онисима еп.	Леандра і Гонор.
Четвер	29	16	Памфіла	Романа і Авел.

Л ю т и й

Повня 3-го
Послідна чверть 10-го
Нів 18-го
Перша чверть 25-го

Всхід сонця (Ню Йорк)
1-го — 7.10
29-го — 6.35

Захід сонця (Ню Йорк)
1-го — 5.18
29-го — 5.51

Правдоподібна погода.

1., 2. гарно і мороз; 3., 4. похмурно;
5., 6. сніг; 7., 8., 9. зимно; 10. змінно;
11., 12. дощ; 13., 14., 15. гарно; 16., 17.,
18. зимно; 19. вітер; 20., 21. гарно; 22.,
23. зміна; 24., 25., 26. гарно і лагідно;
27., 28. погода; 29. змінно.

Марець. — March.

Має 31 днів.

Д н і	н. ст.	ст. ст.	Сьвята гр. - кат.	Сьвята латинські
Пятниця	1	17	Лют. Теодора тир.	Альбіна еп.
Субота	2	18	Льва пап.	Єлени і Симпліц.
Неділя	3	19	2. Нед. посту. Архипа ап.	Нед. суха. Кунегунд.
Понед.	4	20	Льва еписк.	Казимира
Второк	5	21	Тимотея преп.	Вацлава і Фридер.
Середа	6	22	Обріт. муч. Євгена	Колети і Марціана
Четвер	7	23	Поликарпа муч.	Томи і Феліц.
Пятниця	8	24	Обріт. глави Івана Хр.	Івана Божого
Субота	9	25	Тарасія архиеп.	Францішки
Неділя	10	26	3. Нед. посту. Крестопокл.	Нед. глуха. 40 муч.
Понед.	11	27	Прокопія	Константина
Второк	12	28	Василія ісмов.	Григорія
Середа	13	29	Касіяна преп.	Катар. і Крист.
Четвер	14	1	Март. Евдокії преп.	Климентя і Льоні.
Пятниця	15	2	Теодата сьвцм.	Матильди і Леона
Субота	16	3	Євтропія і Клеоніка	Киріяка діяк.
Неділя	17	4	4. Нед. посту. Гарасима.	Нед. середоп. Гертр.
Понед.	18	5	Конона	Евдокії пр.
Второк	19	6	42 муч. в Аморії	Йосифа обр.
Середа	20	7	Василія (Поклони)	Евфрема і Клявд.
Четвер	21	8	Теофілякта преп.	Бенедикта, Філем.
Пятниця	22	9	40 муч. в Себаст.	Катарини
Субота	23	10	Кондрата муч.	Віктора і Пеляг.
Неділя	24	11	5. Нед. посту. Софрон.	Нед. чорна. Симеона
Понед.	25	12	Теофілякта іспов.	Благовіщене Пр. Д. М.
Второк	26	13	Никифора патр.	Теодора
Середа	27	14	Бенедикта пр.	Івана пуст. Ліди.
Четвер	28	15	Ромиса і Агафія	Сикста папи
Пятниця	29	16	Савина папи	Евстахія і Викт.
Субота	30	17	Алексея чол. Божого	Квірина і Івана
Неділя	31	18	Нед. цвітна (Вай)	Нед. цвітна.

М а р е ц ь

Повня 3-го
Послідна чвѣрть 10-го
Нів 18-го
Перша чвѣрть 26-го

Всхід сонця (Ню Йорк)

1-го — 6.34

31-го — 5.44

Захід сонця (Ню Йорк)

1-го — 5.52

31-го — 6.23

Правдоподібна погода.

1., 2., 3. дощ; 4., 5., 6. погода і зимно; 7., 8. зміна; 9., 10., 11. лагідно; 12., 13., 14., 15. слота; 16., 17., 18. гарно і лагідно; 19., 20. зміна; 21., 22., 23. вітер; 24., 25. зимно і дощ; 26., 27. погода; 28., 29. гарно; 30., 31. тепло.

Цьвітень. — April.

Має 30 днів.

Д н і	н. ст.	ст. ст.	Сьвята гр. - кат.	Сьвята латинські
Понед.	1	19	Март. Хризанта	Гугона еп. Теод.
Второк	2	20	Отців в обит. Сави	Францішка з Павл.
Середа	3	21	Якова преп.	Рихарда еп.
Четвер	4	22	Василія сьвщм.	Ізидора еп. Вел. Четв.
Пятниця	5	23	Велика Пятниця	Велика Пятниця
Субота	6	24	Захарія і Якова	Келестина
Неділя	7	25	Воскр. Христ. Благов.	Великдень
Понед.	8	26	Понед. сьвітлий	Понед. сьвітлий
Второк	9	27	Второк сьвітлий	Марії і Клеон.
Середа	10	28	Іляріона преп.	Езекиїла прор.
Четвер	11	29	Марка еп.	Леона папи
Пятниця	12	30	Марії. Івана ліств.	Констант. Юлія
Субота	13	31	Іпатія еписк.	Германа і Юстина
Неділя	14	1	Цьвіт. 2 Н. по Пасці (Томи)	1. Нед. по Вел. біла
Понед.	15	2	Тита преп.	Людвини і Анаст.
Второк	16	3	Никити іспов.	Лямберта, Марк.
Середа	17	4	Йосифа і Георгія	Рудольфа
Четвер	18	5	Теодула і Агати	Апольонії Богум.
Пятниця	19	6	Евстихія преп.	Емми, Тим. Георг.
Субота	20	7	Григорія преп.	Агнішки Сульн.
Неділя	21	8	3. Нед. по Пасці. (Мир.)	2. Нед. по Вел. Анд.
Понед.	22	9	Евтихія муч.	Сотера і Кая
Второк	23	10	Терентія і проч. муч.	Войтіха еп.
Середа	24	11	Антипи пат.	Григорія, Фідем.
Четвер	25	12	Василія ісп.	Марка ев.
Пятниця	26	13	Артемона еп.	Маркел. і Клита
Субота	27	14	Мартина пап.	Теофіля і Тертул.
Неділя	28	15	4. Нед. по Пасці. (0 роз.)	3. Нед. по Вел. Витал.
Понед.	29	16	Агафія і Ірини	Петра і Роберта
Второк	30	17	Симеона препод.	Катарини і Маріяни

Цьвітень

Повня	1-го
Послідна чверть	9-го
Нів	17-го
Перша чверть	24-го

Всхід сонця (Ню Йорк)

1-го —	5.43
30-го —	4.59

Захід сонця (Ню Йорк)

1-го —	6.24
30-го —	6.55

Правдоподібна погода.

1., 2. гарно; 3., 4., 5. хмарно; 6.. 7., 8. нестала погода; 9., 10. вітри і зимно; 11., 12., 13. дощ; 14., 15., 16. погода; 17. вітер; 18., 19. лагідно; 20., 21. тепло; 23., 24. вітер і дощ; 25., 26. погода; 27., 28. гарно; 29., 30. змінчиво.

Май. — May.

Має 31 днів.

Д н і	н. ст.	ст. ст.	Сьвята гр.-кат.	Сьвята латинські
Середа	1	18	Цьвіт. Івана	Филипа і Якова ап.
Четвер	2	19	Івана ветхої лаври	Атаназ. і Зигмунта
Пятниця	3	20	Теодора, Тріхона	Знайденє Ч. Креста
Субота	4	21	Януарія сьвщмуч.	Фльоріяна і Мон.
Неділя	5	22	5. Нед. по Пасці. О самар.	4. Нед. по Вел. Пія п.
Понед.	6	23	† Георгія великомуч.	Івана в Олію
Второк	7	24	Сави муч.	Флявії, Дом.
Середа	8	25	† Марка єванг.	Станіслава еп.
Четвер	9	26	Василія сьвщмуч.	Григорія Богосл.
Пятниця	10	27	Симеона сьвщмуч.	Ізидора орача
Субота	11	28	Ясона і Сосіпатра	Беатрикси
Неділя	12	29	6. Нед. по Пасці. О сліпор.	5. Нед. по Вел. Панкр.
Понед.	13	30	† Якова ап.	Сервата
Второк	14	1	Май. Єремії прор.	Боніфата
Середа	15	2	Атаназії арх. Отд.	Софії і 3 доч. } Хрестні дні
Четвер	16	3	Вознесенє Госп.	Возн. Господне
Пятниця	17	4	Пелягії. Перепол.	Пасхалія
Субота	18	5	Ірини муч.	Фелікса
Неділя	19	6	7. Н. по Пас. сьв. О. Ник.	6. Нед. по Вел. Петра
Понед.	20	7	Акакія. Зявл. Ч. Креста	Бернарда Сен.
Второк	21	8	† Івана Богосл.	Віктора
Середа	22	9	† Перен. мощ. сьв. Ник.	Єлени і Юлії пан.
Четвер	23	10	† Симеона, Зилота ап.	Дезидерія
Пятниця	24	11	Мокія сьвщмч.	Іванни і Зузанни
Субота	25	12	Епіфанія, Суб. Задушна	Урбана, Григорія
Неділя	26	13	Зелені Сьвята Пятдс.	Зелені Сьвята
Понед.	27	14	Понед. Пр. Тройці	Понед. зел. Сьвят.
Второк	28	15	Пахомія	Емілія і Август.
Середа	29	16	Теодора і Модеста	Теодор. Макс.
Четвер	30	17	Андроніка ап.	Фелікса папи
Пятниця	31	18	Теод. Конс. Юлії і пр.	Анелі і Петронелі

М а й

Повня	1-го
Послідна чверть	9-го
Нів	16-го
Перша чверть	23-го
Повня	30-го

Всхід сонця (Ню Йорк)

1-го —	4.59
31-го —	4.32

Захід сонця (Ню Йорк)

1-го —	6.56
31-го —	7.22

Правдоподібна погода.

1., 2., 3. дощі; 4., 5., 6. гарно; 7., 8. непевна погода; 9., 10., 11. холодно; 12., 13., 14. гарно; 15., 16., 17. тепло; 18., 19., 20. сухо; 21., 22., 23. непевна погода; 24., 25., 26. гарно і тепло; 27., 28. хмарно; 29., 30. буря; 31. тепле.

Червень. — June.

Має 30 днів.

Д н і	п ст.	ст. ст.	Сьвята гр. - кат.	Сьвята латинські
Субота	1	19	Май. Патрикія сьвщмч.	Никод., Якова еписк.
Неділя	2	20	1. Н. по Сош. Всіх. Сьв.	1. Н. по 3. С. Пр. Тройці
Понед.	3	21	† Конст. і Єлени (Поч. п.)	Кльотильди
Второк	4	22	Василиска муч.	Квірилна Фр.
Середа	5	23	Михайла іспов.	Боніфата
Четвер	6	24	† Сим. преп. Пр. Евхар.	Боже Тіло
Пятниця	7	25	Обріт. глав. Ів. Хрест.	Роберта і Теод.
Субота	8	26	Карна апост.	Медарда еписк.
Неділя	9	27	2. Н. по Сош. Пр. Евхар.	2. Нед. по 3. С. Феліц.
Понед.	10	28	Никити преп.	Марґарет. і Виктор.
Второк	11	29	Теодозія преп.	Варнави ап.
Середа	12	30	Ізаака обит. дальм.	Онуфр. пуст.
Четвер	13	31	Єрмія ап. Єрмія м.	Антонія з Падви
Пятниця	14	1	Черв. Юст. † Состр. Пр. Б.	Василія Вел.
Субота	15	2	Никифора преп.	Віта і Модеста
Неділя	16	3	3. Н. по Сош. Лукіліяна	3. Нед. по 3. С. Юстина
Понед.	17	4	Митрофана преп.	Адольфа еп.
Второк	18	5	Дорошея сьвщмч.	Марка
Середа	19	6	Висаріона преп.	Гервасія і Протазія
Четвер	20	7	Теодата сьвщмч.	Фльор. п. Сильв.
Пятниця	21	8	Теодора страт. м.	Альойзія, Гонз.
Субота	22	9	Кирила архиеп.	Павліна еп.
Неділя	23	10	4. Нед. по Сош. Тимотея	4. Нед. по 3. С. Ванди
Понед.	24	11	† Вартоломея	Рожд. Івана Хрест.
Второк	25	12	Онуфрія пуст.	Лукії і Просп.
Середа	26	13	Акилини муч.	Івана і Павла
Четвер	27	14	Єлисея прор.	Володислава
Пятниця	28	15	Амоса прор.	Леона пап. Ірм.
Субота	29	16	Тихона преп.	Петра і Павла ап.
Неділя	30	17	5. Нед. по Сош. Мануїла	5. Нед. по 3. С.

Червень

Послідна чверть	8-го
Нів	15-го
Перша чверть	21-го
Повня	29-го

Всхід сонця (Ню Йорк)

1-го —	4.32
30-го —	4.31

Захід сонця (Ню Йорк)

1-го —	7.24
30-го —	7.35

Правдоподібна погода.

1., 2. гарно і тепло; 3., 4., 5. ясно змінчиво; 22., 23., 24. вітри; 25., 26. змінчиво; 7., 8. дощі; 9., 10., 11. гарно і тепло; 12., 13. спека; 14., 15., 16. тепло; 17. мрачно; 18., 19. дощ; 20., 21. сухо; 28., 29. змінчиво; 30. буря громовиця.

Липень. — July.

Має 31 днів.

Д н і	н. ст.	ст. ст.	Сьвята гр.-кат.	Сьвята латинські
Понед.	1	18	Черв. Леонтія муч.	Теобальда і Теодора
Второк	2	19	† Юди Тадея	Посіщ. Пр. Д. М.
Середа	3	20	Методія сьвщмч.	Геліодора і Альфр.
Четвер	4	21	Юліяна муч.	Йосифа Каляс.
Пятниця	5	22	Евсевія сьвщмч.	Фільомен. Ант.
Субота	6	23	Агрип'їни муч.	Ісаїї прор. Домінік.
Неділя	7	24	6. Н. по Сош. Ів. Крест.	6. Н. по 3. С. Кирила і М.
Понед.	8	25	Февронії преп.	Єлисавети Корол.
Второк	9	26	Давида прор.	Вероніки д.
Середа	10	27	Кира і Івана	Амалії і 7 брат.
Четвер	11	28	Самсона преп.	Івана з Дуклі
Пятниця	12	29	Петра і Павла ап.	Івана і Гвальберта
Субота	13	30	Собор 12 Апост.	Маргарити
Неділя	14	1	Лип. 7. Н. п. Сош. Косми	7. Нед. по 3. С. Бонавент.
Понед.	15	2	† Полож. ризи Пр. Д. М.	Генрика і Розісл. Ап.
Второк	16	3	Якinta муч.	Пр. Д. М. Шкапл. Андр.
Середа	17	4	Андрея критск.	Алексея
Четвер	18	5	† Кирила і Метод.	Симеона і Фрид.
Пятниця	19	6	† Атаназія атонськ.	Вінкентія з Павл.
Субота	20	7	Томи і Акакія преп.	Єроніма і Чеслава
Неділя	21	8	8. Нед. по Сош. Прокон.	8. Нед. по 3. С. Пракседі
Понед.	22	9	Панкратія сьвщмч.	Марії Магдал.
Второк	23	10	† Антонія печерск.	Аполінар. і Теоф.
Середа	24	11	Євфимії муч.	Христини д.
Четвер	25	12	Прокла і Ілярія	Якова ап.
Пятниця	26	13	Собор Архистр. Гавр.	Успеніє сьв. Анни
Субота	27	14	Акили апост.	Панталеймона
Неділя	28	15	9. Н. п. С. О. 6. С. † Волод.	9. Нед. по 3. С. Інокент.
Понед.	29	16	Антиногіна муч.	Марти дів.
Второк	30	17	Марини муч.	Абдон і Юліт.
Середа	31	18	Еміліяна муч.	Ігнатія з Льюїолі

Л и п е н ь

Послідна чверть 7-го
Нів 14-го
Перша чверть 21-го
Повня 29-го

Всхід сонця (Нью Йорк)

1-го — 4.32
31-го — 4.55

Захід сонця (Нью Йорк)

1-го — 7.35
31-го — 7.16

Правдоподібна погода.

1., 2., 3. ясно і тепло; 4., 5. гарно;
6., 7., 8. тепло; 9., 10. хмарно; 11., 12.
понуно; 13., 14. зливи; 15., 16., 17. яс-
но і гарно; 18., 19., 20. тепло; 21., 22.,
23. ясно і парно; 24., 25. змінливо; 26.,
27. бурі; 28., 29., 30., 31. гарно.

Серпень. — August.

Має 31 днів.

Д н і	н. ст.	ст. ст.	Сьвята гр. - кат.	Сьвята латинські
Четвер	1	19	Лип. Макрини	Петра в Оков.
Пятниця	2	20	† Ілїї прор.	Пр. Д. М. Анєльск.
Субота	3	21	Івана і Симеона пр.	Стефана м. і Лїдії
Неділя	4	22	10. Н. по С. Марії Магд.	10. Нед. по 3. С. Домінік.
Понед.	5	23	Трофима і Теоф.	Пр. Д. М. Сніжної
Второк	6	24	† Бориса і Гліба	Преобр. Господне
Середа	7	25	† Успеніє сьв. Анни	Кастана муч.
Четвер	8	26	Єрмолая сьвщмч.	Емїліяна і Кир.
Пятниця	9	27	† Панталеймона	Романа і Юліяна
Субота	10	28	Прохора і Ніканора	Лаврентія муч.
Неділя	11	29	11. Нед. по С. Калиника	11. Нед. по 3. С. Сузанни
Понед.	12	30	Сили і Силуана ап.	Кляри і Ілярїї
Второк	13	31	Евдокима преп.	Іполїта і Кас.
Середа	14	1	Серп. † Проїсх. Ч. Крест.	Евзевія і Анаст.
Четвер	15	2	Перен. моц. сьв. Стефана	Внебовз. Пр. Д. М.
Пятниця	16	3	Ізаакія Дальмат.	Роха існор.
Субота	17	4	7 Отрок в Єфезї	Лїберата і В.
Неділя	18	5	12. Н. по С. Евсигнїя	12. Нед. по 3. С. Аґапїт.
Понед.	19	6	Преображенє Госп.	Венїгнї і Юлія
Второк	20	7	Дометія преп.	Вернарда, Самуїла
Середа	21	8	Емїліяна еп.	Кирияка і Івана
Четвер	22	9	† Матея ап.	Тимотея і Фїл.
Пятниця	23	10	Лаврентія муч.	Закхея і Филипа
Субота	24	11	Евпла діяк. муч.	Вартоломея ап.
Неділя	25	12	13. Нед. по С. Фотія муч.	13. Нед. по 3. С. Людвик.
Понед.	26	13	Максима преп.	Зефірини і Рожи
Второк	27	14	Михея прор.	Пр. сьв. Казим.
Середа	28	15	Успеніє Пр. Д. М.	Авґустина еп.
Четвер	29	16	Нерук. образ. Госп.	Усїкн. Ів. Хрест.
Пятниця	30	17	Мирона муч.	Фелїкса муч.
Субота	31	18	Фльора і Лавра	Раймунда муч.

Серпень

Послїдна чверть 6-го
Нїв 12-го
Перша чверть 19-го
Повня 27-го

Всхід сонця (Ню Йорк)
1-го — 4.56
31-го — 5.26

Захід сонця (Ню Йорк)
1-го — 7.16
31-го — 6.35

Правдоподібна погода.

1. похмурно; 2., 3. перед бурею; 4. буря; 5., 6. гарно і тепло; 7., 8., 9. тепло; 10., 11. ясно; 12., 13. змінчиво; 14., 15. буря; 17., 18., 19. ясно і тепло; 19., 20. дощ; 21., 22., 23. хмарно; 24., 25., 26. гарно; 27., 28., 29. ясно і тепло; 30., 31. вітер.

Вересень. — September.

Має 30 днів.

Д н і	н. ст.	ст. ст.	Сьвята гр. - кат.	Сьвята латинські
Неділя	1	19	Серп. 14. Н. по С. Анд. м.	14. Нед. по 3. С. Іди
Понед.	2	20	Самуїла прор.	Стефана кор.
Второк	3	21	Тадея ап.	Броніслави Зен.
Середа	4	22	Аґатоніка муч.	Розалії діви
Четвер	5	23	Лука муч., Іринея	Йоахима Вікт.
Пятниця	6	24	Евтихія сьвщмч.	Захарії прор.
Субота	7	25	Вартолом. і Тита	Регіни діви
Неділя	8	26	15. Нед. по С. Андріяна м.	15. Нед. по 3. С. Р. Пр. Д.
Понед.	9	27	Пімена преп.	Северина і Горґ.
Второк	10	28	Августина і Мойс.	Никол. з. Толь.
Середа	11	29	† Усікнов гл. Ів. Крест.	Прота і Якова
Четвер	12	30	Александра і Павла	Валер. Гвідон.
Пятниця	13	31	† Полож. пояса Пр. Д. М.	Токії і Филипа
Субота	14	1	Верес. Симеона апост.	Воздв. Ч. Креста
Неділя	15	2	16. Нед. по С. Маманта	16. Нед. по 3. С. Никод.
Понед.	16	3	Антима сьвщмч.	Людмили і Корнил.
Второк	17	4	Вавили сьвщмч.	Знак сьв. Франц.
Середа	18	5	Захарії прор. Елиз.	Томи і Йосифа
Четвер	19	6	Чудо архистр. Мих.	Януарія еп.
Пятниця	20	7	Созонта муч. Преп.	Евстахія м.
Субота	21	8	Рожд. Пр. Д. Марії	Матея ап.
Неділя	22	9	17. Н. по С. і пер. Ч. Крест.	17. Нед. по 3. С. Томи
Понед.	23	10	Минодори і проч.	Теклі діви
Второк	24	11	Теодори преп.	Герарда еп. Волод.
Середа	25	12	Автонома сьвщмч.	Клеофа муч.
Четвер	26	13	Корнилія муч.	Кипріяна і Юстин.
Пятниця	27	14	Воздв. Ч. Креста	Косми і Даміяна
Субота	28	15	Никити муч.	Вацлава і Евстах.
Неділя	29	16	18. Нед. по С. і по Воздв.	18. Нед. по 3. С. і Мих.
Понед.	30	17	Софії, Віри, Надії і Люб.	Броніма діяк.

Вересень

Послідна чверть 4-го
Нів 11-го
Перша чверть 18-го
Повня 26-го

Всхід сонця (Ню Йорк)

1-го — 5.27
30-го — 5.55

Захід сонця (Ню Йорк)

1-го — 6.23
30-го — 5.45

Правдоподібна погода.

1. тепло; 2., 3. ясно; 4., 5. змінчиво;
6., 7., 8. гарно; 9., 10., 11. гарно і парно;
12., 13., 14. хмарно; 16., 17., 18. дощ і холодно;
19., 20., 21. гарно і холодно;
22., 23., 24. тепло; 25., 26. змінчиво;
27., 28. хмарно; 29., 30. дощ.

Жовтень. — October.

Має 31 днів.

Д н і	н. ст.	ст. ст.	Сьвята гр. - кат.	Сьвята латинські
Второк	1	18	Верес. Евменія преп.	Ремігія еп.
Середа	2	19	Трофима і Саватія	Ангела і Леопольда
Четвер	3	20	Евстахія і Плакид.	Кандида муч.
П'ятниця	4	21	Кондрата ап. Отд.	Францішка Сер.
Субота	5	22	Фоки м. Йони прор.	Плакида муч.
Неділя	6	23	19. Нед. по Сош. † Зач. Ів.	19. Нед. по 3. С. Брунона
Понед.	7	24	Теклі первомучен.	Юстини дівч
Второк	8	25	Евфрозини преп.	Бригіді і Пеляг.
Середа	9	26	† Івана Богосл.	Дионізія еп.
Четвер	10	27	Калістрата муч.	Франца Борм.
П'ятниця	11	28	Харитона преп.	Германа еп.
Субота	12	29	Кирика преп.	Максиміліяна
Неділя	13	30	20. Нед. по С. Григорія	20. Нед. по 3. С. Едвард.
Понед.	14	1	Жовт. Покров. Пр. Д. М.	Калікста папи
Второк	15	2	Кипріяна еп.	Ядвиги і Тереси
Середа	16	3	Дионізія сьвщч.	Галя і Флора
Четвер	17	4	Єротея сьвщч.	Марґарети
П'ятниця	18	5	Харитини муч.	Луки еванг.
Субота	19	6	† Томи ап.	Петра з Алькати
Неділя	20	7	21. Нед. по С. Сер. і Ванха	21. Нед. по 3. С. Ірини
Понед.	21	8	Пелягії преп.	Уршулі муч.
Второк	22	9	† Якова ап.	Кордулі муч.
Середа	23	10	Евлямпія муч.	Івана Капістр.
Четвер	24	11	Филипа діяк.	Рафаїла Арх.
П'ятниця	25	12	Прсва і Андроніка	Криспи і Криспіни
Субота	26	13	Карпа і Папили	Евариста папи
Неділя	27	14	22. Н. по С. і Сьв. От. 7 С.	22. Нед. по 3. С. Ів. Кап.
Понед.	28	15	Лукіяна пресв.	Симеона і Юди
Второк	29	16	Льонгіна муч.	Наркиза і Евзев.
Середа	30	17	Осії прор.	Маркила
Четвер	31	18	Луки апост. і еванг.	Вольфганґа

Жовтень

Послідна чверть 3-го
Нів 10-го
Перша чверть 18-го
Повня 26-го

Всхід сонця (Нью Йорк)

1-го — 5.56
31-го — 6.29

Захід сонця (Нью Йорк)

1-го — 5.43
31-го — 4.58

Правдоподібна погода.

1., 2. хмарно; 3., 4. змінчиво; 5., 6., 7. тепло; 8., 9. гарно; 10., 11. змінчиво; 12., 13. гарно; 14., 15., 16. хмарно; 17., 18. дощ; 19., 20. гарно; 21., 22., 23. вітри; 24. хмарно; 25., 26. дощі; 27., 28., 29. ясно і холодно; 30., 31. гарно.

Подолист. — November.

Має 30 днів.

Д н і	н. ст.	ст. ст.	Свѣята гр.-кат.	Свѣята латинські
Пятниця	1	19	Жовт. Йоїла прор.	Всїх Свѣятих
Субота	2	20	Артемія влмуч.	День задушний
Неділя	3	21	23. Нед. по С. Іляріона	23. Н. по 3. С. Губерта
Понед.	4	22	Аверкія і 7 отрок в. Еф.	Кароля Бором.
Второк	5	23	Якова апост.	Захарія і Єлис.
Середа	6	24	Арети муч.	Леонарда Вел.
Четвер	7	25	Маркіяна і Март.	Геркуляна
Пятниця	8	26	Димитрія влмуч.	Севера і Готфр.
Субота	9	27	Нестора муч.	Теодора і Ореста
Неділя	10	28	24. Н. по Сош. Параскев.	24. Н. по 3. С. Андрея
Понед.	11	29	Анастазії муч.	Мартина еп.
Второк	12	30	Зиновія і Зиновії	Мартина папи
Середа	13	31	Стахія Амт. і Урван.	Дидака
Четвер	14	1	Падол. Косми і Дам.	Йосафата еп.
Пятниця	15	2	Акадина і проч.	Леопольда
Субота	16	3	Акепсими Йосифа	Едмунда еп.
Неділя	17	4	25. Н. по Сош. Йоаникія	25. Нед. по 3. С. Григор.
Понед.	18	5	Галактіона	Романа і Одона
Второк	19	6	Павла архиеп.	Єлисавети корол.
Середа	20	7	Єрона і Лазаря	Фелїкса і Вол.
Четвер	21	8	Михайла Арханг.	Вовед. Пр. Д. М.
Пятниця	22	9	Онисифора муч.	Килїкїї і Марка
Субота	23	10	Ераста і Олимпа	Климентя папи
Неділя	24	11	26. Н. по Сош. Мини і Вік.	26. Н. по 3. С. Івана
Понед.	25	12	† Йосафата свѣщмч.	Катарини дїви
Второк	26	13	† Івана Златоуст.	Петра і Сильвестр.
Середа	27	14	† Филипа ап.	Валеріяна
Четвер	28	15	Гурія і Сим. (Поч. пост.)	Руфуна
Пятниця	29	16	† Матея ап.	Сатурна і Фил.
Субота	30	17	Григорія еп.	Андрея ап.

П а д о л и с т

Послїдна чверть 2-го
Нїв 9-го
Перша чверть 16-го.
Повня 24-го

Всхїд сонця (Ню Йорк)
1-го — 6.30
30-го — 7.04

Захїд сонця (Ню Йорк)
1-го — 5.43
30-го — 4.35

Правдоподобна погода.

1., 2. гарно; 3., 4., 5. ясно і зимно;
6., 7. змінчиво; 8., 9., 10. дощ або снїг;
10., 11., 12. гарно і зимно; 13., 14. змін-
чиво; 15., 16., 17. лагідно; 18., 19., 20.
тепло; 21., 22. вітер; 23., 24., 25. дощ
або снїг; 26., 27. похмурно; 28., 29.
ясно; 30. гарно і тепло.

Грудень. — December.

Має 31 днів.

Д н і	н. ст.	ст. ст.	Сьвята гр. - кат.	Сьвята латинські
Неділя	1	18	Пад. 27. Н. по Сош. Плят.	1. Нед. Адвент. Елії'
Понед.	2	19	Авдея і Варлаама	Бабіяни д.
Второк	3	20	Прокія і Григорія	Франц. і Ксав.
Середа	4	21	Воведеніє Пр. Д. М.	Варвари муч.
Четвер	5	22	Филимона і Кикил.	Сави еп.
Пятниця	6	23	Амфілоха і Григ.	Николая еп.
Субота	7	24	Катарини і Меркур.	Амброзія еп.
Неділя	8	25	28. Н. по Сош. Климент.	2. Нед. Адв. Зачат. П. Д.
Понед.	9	26	Алипія столп.	Валерії і Левкад.
Второк	10	27	Якова муч.	Пр. Д. М. Льорет.
Середа	11	28	Стефана первом.	Дамазія папи
Четвер	12	29	Парамона і Філ.	Синезія муч.
Пятниця	13	30	† Андрея ап.	Лукії муч.
Субота	14	1	Грудень. Наума пр.	Ізидора Діоскура
Неділя	15	2	29. Н. по Сош. Авакум. пр.	3. Нед. Адвент. Евзев.
Понед.	16	3	Софронія прор.	Аделяйди
Второк	17	4	Варвари муч.	Лазаря і Олімп.
Середа	18	5	† Сави сьвщмч.	Граціяна еп.
Четвер	19	6	Николая Чудотв.	Фавста
Пятниця	20	7	Амброзія еп.	Теофіла і Ам.
Субота	21	8	Потапія Предпр.	Томи Ап.
Неділя	22	9	30. Н. по С. З. Пр. Д. М.	4. Нед. Адв. Спирид.
Понед.	23	10	Міни і Ермогена	Вікторії панни
Второк	24	11	Даниїла столп.	Вігілья, Адама і Еви
Середа	25	12	Спиридїона пр.	Рожд. І. Хр.
Четвер	26	13	Евстрат. і Евген.	Стефана первомуч.
Пятниця	27	14	Тирса і Левкія	Івана ап. і єванг.
Субота	28	15	Елевтерія сьвщмч.	Дітий убитих
Неділя	29	16	Нед. Праотець Аггея	Нед. по Рожд. Томи
Понед.	30	17	Даниїла прор.	Давида кор.
Второк	31	18	Севастіяна м.	Сильвестра папи

Г р у д е н ь

Послідна чверть 1-го
 Нів 8-го
 Перша чверть 16-го
 Повня 24-го
 Послідна чверть 30-го

Всхід сонця (Нью Йорк)

1-го — 7.05

31-го — 7.24

Захід сонця (Нью Йорк)

1-го — 4.34

31-го — 4.42

Правдоподібна погода.

1., 2. вітри; 3., 4. гарно; 5., 6. ясно
 7., 8., 9. сніг або дощ; 10., 11., 12. ясно
 13., 14., 15. гарно і лагідно; 16., 17., 18
 ясно; 19., 20., 21. зимно; 22., 23. мороз
 24., 25. сніг; 26., 27. ясно; 28., 29. гар-
 но; 30., 31. гарно і лагідно.

Коротка хронологія нашої історії.

860. Похід Русинів на Царгород.
955. Крещенє княгині сьв. Ольги.
967. Князь Святослав завойовує Болгарію над Дунаєм.
988. Крещенє Володимира і всеї Руси.
1028. Ярослав Мудрий видає „Руську Правду”.
1054. Розділ Руси по смерті Ярослава.
1097. З'їзд руських князів в Любечі над Дніпром.
1140. Князь Володимирко робить Галич столицею галицького князівства.
1145. Основанє галицького єпископату.
1153—1187. Ярослав Осмомисл, князь галицький.
1169. Андрій Боголюбський здобуває і ограблює Київ.
1148—1205. Роман Мстиславович; сполучив київську землю з галицькою.
1224. Перший напад Татар на Україну.
1228—1264. Данило Романович; при нїм наше княжество стало наймогутнїйшим і простягало ся від Карпат до Дніпра і від Сяну аж до Чорного моря.
1240. Зруйнованє Татарами Києва.
1253. Данило приймає титул короля.
1258. Перші згадки про Львів.
1270—1301. Князь Лев, син Данила.
1303. Заснованє галицької митрополії.
1324. Вимерли послїдні Романовичі.
1340. Польський король Казимір зачинає війну з галицько-руськими князями.
1342. Русини відбили напад Казимира і прогнали його в Краків.
1351. Папа писав до своїх біскупів, щоби на місце шести руських єпископів (в Перемишлі, Галичі, Холмі, Турові, Володимирі й Київї) постановити латинських.
1352. Румунський воєвода Драгос вступає до південної Галичини.
1375. Латинське арцибіскупство в Галичі.
1377. Латинське біскупство в Перемишлі.
1386. Перша Унія Литовської Руси з Польщею.
1387. Поляки загортають під себе Галицьку Русь.
1399. Литовсько руський князь Витовт беть ся з Татарами на р. Ворсклі.
1409. Знесеңє руської митрополії в Галичині.
1412. Ягайло відобрав перемиську владичу церков і віддав її латинникам; тоді руський єпископ перенїс ся до Самбора.
1414. Латинське арцибіскупство перенесено з Галича до Львова.
1415. Розділенє церкви на дві митрополії: київську і московську.
1431. Ягайло наложив на Русинів десятину для латинських костелів.
1438. Напад Татар на Волинь і Галичину.
1450. Татари напали на Галичину, спустошили Белзьську землю, були аж під Городком. Белзьського князя Болеслава спасли від смерти селяни; він за те дав їм землю, де вони заснували Любичі-княжі (Любичан і досі зовуть „князями”).
1453. Татари напали на Галичину, були аж під Львовом.
1456. Віленський Сойм видав постановленє підписанє польським королем Казиміром, що: 1) справи Литви й Руси мають рішати лиш Литовці та Русини і то на підставі лиш своїх а не польських законів; 2) на Поділю й Волині Поляки не мають права ані набувати маєтків ані діставати жадних урядів.
1471. Злука князівства Київського з Литовським.
1491. В Кракові видруковано „Часослов” по славянськи.
1513. Остап Далшкович з'організував 1-ків, поділив їх на полки й сотні.

1519. Татари зруйнували Польщу аж по Краків, розбили польське військо під Сокалем і взяли 60.000 людей в неволю.

1522. Польські пани не хотіли пустити до Сойму князя Острожського тому, що він Русин.

1526. Татари напали на Русь, але князь Острожський розбив їх і багато освободив невільників. А козаки під проводом Дашковича, ще й далі гнали Татар і ще побили їх під Черкасами та Каневом.

1539. Засноване руського єпископату у Львові.

1556. Дмитро Вишневецький, отаман козацький, прозваний Байдою. Одна часть Волохів поклікала його собі на князя, а друга вибрала якогось Томсу; той Томса зловив Байду підступом і віддав Туркам, а ті повісили його ребром за гак.

1569. Люблинська Унія Руси, Литви й Польщі.

1572. Король Жигмонт Август видав грамоту, в якій потверджував Русинам рівні права з Поляками.

1573. Перша руська друкарня у Львові.

1574. Козацький гетьман Свирговський іде на Молдавію.

1575. Татари напали на Галичину і загнали ся аж по Перемишль.

1576. Гетьман Запорозьський Хведір Богданко напав на Крим, освободив багато невільників і вернув ся з багатою добичю.

1577. Похід гетьмана Підкови на Молдаву.

1578. Поляки скарали на смерть Підкову у Львові на ринку.

1580. Друковане Біблії в Острозі.

1583. Польський король Баторій приказав Русинам святкувати празники разом з латинськими, але нарід так сильно повстав проти того, що Баторій відкликав свій приказ. В тім же році латинський арцибіскуп у Львові під Різдво нападав збройною силою на руські церкви, розганяв людей і опечав церкви своєю печаткою.

1586. Константинопольський патріарх Єремія надав Успенській церкві у Львові привілей Ставропігії.

1588. Засноване Духовної школи в Києві.

1589. Патріарх Єремія висвятив для Москви окремого патріарха Йова; з тої пори Московщина підлягала своєму патріархови, а Україна константинопольському.

1591. Повстанє Косинського проти Польщі за віру і руськість, а побивав Косинського хто? син князя Острожського.

1594. Встали проти Польщі Київ, Переяслав, Лубні.

1595. Повстанє Наливайка. Наливайко побив Поляків під Чигирином. Потім обманом Поляки заманули Наливайка до себе, схопили і відправили у Варшаву.

1596. Церковна Унія з Римом.

1597. Наливайка спалили в мідянім бику.

1611—1622. Гетьман Сагайдачний.

1626. Умер у Львові один Русин, котрого ховали з урочистостю, а львівський магістрат за те, що Русини йшли з хоругвами через місто, скарав Русинів грошево і вязницею.

1628. Гетьман Тарас Трясило побив Поляків.

1633. Петро Могила митрополитом київським.

1634. Кошовий Сулима збурих польську кріпость Кодак.

1637. Гетьман Павлюк замирих ся з Потоцьким, але Потоцький підступом схопив Павлюка й других старшин і відправив у Варшаву, а там їм відрубали голови; тіла-ж возили по Україні на пострах людям.

1638. Повстанє Острияниці й Гуні.

1646. Смерть Петра Могили.

1648. Хмельницький побив Поляків при Жовтих Водах, потім під Корсунем, потім під Пилявою. Облога Львова і Замостя.

1649. Зборівський договір.

1651. Битва під Берестечком, Білоуський мир.

1652. Битва під Батогом.
1653. Богун розбив Поляків під Мо-
настирищами.
1654. Злука України з Москвою.
1657. Смерть Богдана Хмельниць-
кого.
1658. Виговський. Гадяцька умова.
1663. Чорна Рада. Бруховецький
гетьманом.
1667. Андрусівська умова, після ко-
тої Задніпрянська Україна і Київ пе-
рейшли до Росії.
1668. Гетьман Многогрішний.
1672. Гетьман Самойлович.
1673. Напад Турків на Україну.
1675. Дорошенко складає гетьман-
ські клейноди.
1678. Похід Юрія Хмельницького під
Чигирин.
1684. Смерть Інокентія Гізеля, ар-
химандрита Київської Лаври.
1687. Гетьман Мазепа.
1691. Перемиський єпископ Інно-
центій Винницький приймає унію.
1698. Смерть бувшого гетьмана До-
рошенка.
1700. Львівський єпископ Йосиф
Шумлянський прийняв унію.
1709. Битва під Полтавою.
1710. Львівська Ставропігія прийняла
унію. Смерть гетьмана Івана Мазепи.
1722. Смерть гетьмана Івана Скоро-
падського. Скасування гетьманства Пе-
тром Великим і засноване „Малоросій-
ської коллегії”.
1768. Повстанє Гонти й Залізняка.
1772. Прилученє Галичини до Ав-
стрії, а Буковини в 1775 році.
1775. Скасування Запорозької Січі
Катериною II.
1783. Заведенє кріпацтва на Украї-
ні Катериною II.
1786. Скасування останнього право-
славного монастиря в Галичині (Скит
Манявський).
1793. Прилученє Волині та Поділя
до Росії.
1795. Смерть Гесргія Кониського,
єпископа білоруського.
1803. Смерть останнього гетьмана
Кирила Розумовського.

1804. Заснованє університета в
Харкові.
1807. Поверненє Галицької Митро-
полії у Львові.
1809. Тернопільщина переходить до
Австрії.
1811. Величезна пожежа у Києві.
1811. Родив ся Маркіян Шашкевич.
1814. Родив ся Тарас Шевченко.
1817. Заснованє університета у
Львові.
1819. Смерть Івана Котляревського.
Заснованє університета у Києві.
1843. Умер Грицько Квітка-Основя-
ненко.
1848. Знесенє панщини в Галичині.
1851. Заснованє „Народного Дому”
у Львові, неправно потому захопленого
москвофілами.
1861. Смерть Тараса Шевченка.
Перше засіданє Галицького Союму.
1862. Затвердженє руських капітул
в Перемишлі і у Львові.
1863. Заснованє руського театру у
Львові.
1867. Заведенє польської мови в се-
редних школах Галичини.
1870. Смерть Метлинського.
1875. Смерть М. Максимовича. За-
снованє „Товариства імени Шевченка”.
1876. Указ про заборону української
мови в Росії.
1882. Єзуїти забрали василіянський
монастир в Добромилі.
1885. Смерть М. Костомарова. За-
твердженє Станиславівськ. єпископства.
1887. Трупа Кропивницького в Пе-
тербурзі перед царем.
1888. Смерть Ю. Федьковича. Свят-
кованє 900-літя крещеня Руси.
1889. Голод в Галичині.
1893. Правительство закрило руську
віденську духовну семінарію.
1895. Смерть М. Драгоманова.
1897. Криваві вибори до парламенту.
Смерть П. Куліша.
1903. Відкрите пам'ятника Котлярев-
ському в Полтаві.
1904. Смерть М. Старицького.
1905. Українські часописи в Росії.

1906. Засноване „Просьвіти” на Україні.

1907. Перший вибір послів до парламенту на підставі загального голосування

1908. Смерть Б. Антоновича.

Коротка хронологія всесвітньої історії.

Десь коло 3000 літ перед Різдом Христа заснувала ся стара держава єгипетська зі столицею в Мемфісі.

Коло 2300 — середна держава єгипетська.

Коло 1600 — нова держава єгипетська зі столицею Теби. За короля Тутмосе III. Єгипет дійшов до найвищої могутости.

Коло 1320 — Мойсей вивів Жидів з Єгипту.

Коло 980 — цар Давид зробив Єрусалим столицею жидівського царства.

776 — початок грецького календаря.

722 — Асирійці покорили ізраїльське царство.

753 — засноване римської держави. Від сего року по 510 Рим управляв ся царями.

558 — засноване перського царства Киром.

550 — Будда проповідує свою віру в Індії.

515 — Жиди вернули з вавилонського полону знов до Єрусалима.

Від 510 до 30 — Рим республікою.

500 — 449 війни Греків з Персами: перший похід Персів в 493 році під проводом Мардонія; другий похід в 490 — славна битва під Маротоном, третій похід в 480 — тоді Леонід з 300 Греками засіли між горами і два дні відбивали ся від величезної армії Персів, аж поки не погинули всі; в 479 році — четвертий похід.

445 — 429 найкращий розцвіт грецької держави.

431 — 404 великі пеллопонезькі війни в Греції.

356 — родив ся великий цар Александр Македонський; 336 — вступив

на престол, 339 — заснував місто Александрію, 327 — пішов походом на Індію, 321 — помер.

146 — Рим покорив Грецію.

64 — Рим узяв під себе Юдейське царство.

30 — Рим покорив Єгипет. Від сего року аж по 476 по Р. Хр. Рим під пануванем цісарів. Під час панування цісаря Октавіяна, на прізвище Августа, (30 пер. Хр. до 14 по Р. Хр.) родив ся Ісус Христос.

По Різді Христовім.

54 — 68 лютий цісар Нерон, що убив свою матір і жінку; в 64 році запалив Рим, а сказав, що се зробили християни — і розпочав перше переслідування християн.

70 — Тит зруйнував храм Єрусалимський.

79 — вибух Везувій і заляв місто Геркуланум, а попелом засипав місто Помпеї. Тепер се місто відкопують і знаходять багато цікавих річий.

95 — друге переслідування християн.

107 — третє, за цісаря Траяна.

118 — четверте, за Адріана.

132 — 135 Жиди повстали проти Риму, але Рим їх побідив і від сього часу Жиди розбили ся по всьому світі.

303 — п'яте гонення християн за Діоклеціана.

305 — вступив на престол Константин Великий, котрий признав християнську релігію державною; в 313 зупинив всякі переслідування християн; в 325 — скликав перший церковний собор проти еретика Арія, а в 337 — помер.

375 — початок великої вандрівки народів по Європі: одні за другими йдуть Гунни, Вандалі, Свеби, Алляни, Готи.

381 — другий вселенський собор, на котрому було докінчене зложення символа віри.

395 — римська держава розділила ся на дві часті: східну й західну.

410 — готський король Аларих збурих Рим.

450 — Атіля, король Гунів пройшов з вогнем і мечем аж до теперішньої Франції.

455 — друге зруйноване Рима Гейзеріхом.

476 — західна римська держава упадає.

496 — Франки приймають християнство.

571 — родився в Мецї мусулманський пророк Магомет, котрий учив людей нової віри; в 622 році він втікав з Меки до Медини — і від сего року Магометани числять свій календар.

636 — дике племя Сараценів заволодіває Єрусалимом.

768—814 великий король Франків Карло; в 800 році папа Лев III. коронував його на римського цесаря.

827 — Егберт, перший король Англії.

870 — перший розлам церкви на східну й західну.

987 — Гуго Капет починає у Франції династію Капетингів.

1054 — цілковитий розділ церкви на грецьку й римську.

1096 — перший хрестоносний похід — так звалися походи добровільного війська для визволення Єрусалима з під влади Мусулман. Таких походів було сім: в 1046, 1147, 1189, 1202, 1212, 1248 і 1270. В 1099 році хрестоносці взяли Єрусалим і зробили там страшну різанину; в 1212 році відбувся похід дитий — і тоді тисячі-тисячі дитий погинуло в поході або дісталося в неволю.

1215 — початок конституції в Англії.

1273 — Рудольфа I. з Габсбургів вибрали королем німецьким — від тоді зачинаєся династія Габсбургів.

1308 — папський престол з Риму зістав перенесений до Авіньйону.

1384 — татарський хан Тамерлян завойовує Азію.

1414—1418 церковний собор в Констанції, котрий присудив (в 1415 р.) спалити живцем Івана Гуса, професора пражського університета.

1419 — початок гуситських війн під проводом Жижки.

1453 — Турки здобувають Константинополь (володіють ним аж доси).

1483 — початок інквізиції в Іспанії.

1492 — відкриття Америки.

1512 — відкриття Фльориди.

1517 — реформація в Німеччині. Лютер повстає проти відпустів.

1524—1525 хлопська війна в Німеччині; хлопи домагалися знесення панщини.

1540 — засноване ордену Єзуїтів.

1572 — Вартоломейська ніч: католики вирізали в самім Парижі 2000 протестантів, а в цілій Франції більше чим 30.000.

1609 — Відкриття ріки Гудзон.

1618—1648 тридцять літня війна католиків з протестантами.

1667 — Голєндерці займають край, де нині стоїть Нью Йорк.

1683 — облога Відня Турками.

1706 — уродився Веніамін Франклін.

1718 — умер Вілїям Пен.

1725 — появилася перша часопись в Нью Йорку.

1732 — уродився Вашингтон.

1740—1780 Марія Тереса, послїдна з роду Габсбургів.

1765 — перший амер. Конгрес зібрався.

1773 — Папа Климент XIV зносить орден Єзуїтів.

1776 — тринадцять північно-американських стейтів проголошують себе незалежними.

1780—1790 цесар моси^x II; старався зломити владу шляхти та духовенства.

1783 — англійські війська опускають Нью Йорк.

1789 — Вашингтон вибраний першим раз президентом. Зібране першої Палати Послів в Нью Йорку.

1789—1795 велика французська революція; в червні 1789 р. наріз збував париську тюрму Бастилю, в 1791 король Людовик XVI, приймає конституцію, в вересні 1792 проголошуєся

республіка, в 1793 покарано смертю короля, в 1795 на чолі війська стає генерал Бонапарте.

1790 — умер Б. Франклін.

1798 — смерть Г. Вашингтона.

1799 — Бонапарте першим конзулем.

1804 — Наполеон І. цісарем.

1808 — заборонено в цілім світі торгувати людьми.

1809 — знесенє інквізиції.

1809 — перший пароплав Фултона на ріці Гудзон.

1812 — похід Наполеона до Росії.

1814 — поверненє прав Єзуїтам.

1815 — засланє Наполеона на остров св. Єлени, де він і вмер в 1821 році.

1816 — Індіана прийнято як стейт до Юнії.

1819 — Алябама прийнято як стейт до Юнії.

1830 — революція в Парижі.

1833 — перша желізниця в Злучених Державах.

1845 — Тексас прийнято як стейт до Юнії.

1846 — Айова прийнято як стейт до Юнії.

1846 — Анектованє Нью Мексика Зл. Державами.

1848 — революційний рік майже в цілій Європі.

1849 — розігнанє першого парламенту в Австрії.

1850 — Каліфорнію прийнято як стейт до Юнії.

1854 — битва під Маджентою і Сольферіно.

1860 — повстанє в Італії під проводом Гаррібальді.

1863 — битва під Гетисбургом.

1865 — капітуляція генерала Лі. Замордованє Лінкольна.

1876 — Колоредо прийнято як стейт до Юнії.

1869 — початок німецької соціально-демократичної партії.

1897 — страйк 100 тисяч робітників в Англії.

1898 — затопленє „Мейн” Початок амер.-іспанської війни.

1900 — величезний страйк угледовців (майнерів) в Пенсильвенії.

1905 — революція в Росії.

1907 — криза в Нью Йорку і Зл. Державах.

1910 — проголошенє республіки в Португалії.

1911 — революція в Мексику.

Вступайте в члени Р. Н. Союзу в Америці.

До найшляхотнійших помислів людського ума безперечно мусимо зачислити асекурацію на житє. Чоловік асекуруючи ся на житє, не дбає, як при всіх інших випадках про себе, але тільки і виключно про добро своєї родини. Тільки для ньої він хоче безпеки на случай своєї смерти, тільки для своєї рідні він відкладає часть свого доходу, коли, відмовляючи собі нераз і приятний платить асекурацію. І він тоді є певний, що по його смерти його найблизша родина не буде примушена ви-

тягати руку ради Христа, але найде средства до житя. І він хоч мертвий, хоч у холодній могилі, буде вічно добродієм своїх рідних. Тільки чоловік крайно легкодушний, недбалий, або самолюб, якого доля його родини зовсім байдужна не старає ся забезпечити її будучности.

Деякі все таки говорять, що є ліпше щадити, як обезпечувати себе на житє. „Щадити” тимчасом а обезпечувати ся на житє се суть два понятя зовсім рівні що до свого єства, але зовсім від-

мінні що до своїх наслідків. Хто складає гроші „на процент”, може свою ціль осягнути по довгих літах, а хто приступає до асек. товариства осягає свою ціль сейчас, як лиш дістане грамоту до рук. Найліпше подивім ся на примір. Двох людей в трийцятім році починає шадити. Один складає річно по 100 дол. на процент, другий записав ся до Р. Н. Союза і платить пересічно 15 дол. на рік. Оба були майнерами і по п'ятих роках хотіло нещастє, що наступила експльозія і оба погинули. Родина першого відібрала з банку 663.00 дол. — на яких вложила 500 — а родина другого, хоть вложила до Р. Н. Союза всего лишень около 75 дол. дістала цілих 1000 дол.

Але, як сказано виспе, смерть не дасть ся обчислити. Коли-б отже так сі два майнери згинули не по 5-ох літах але по 6-ох місяцях. Тоді родина першого дістає лишень не цілих 60 дол. а родина другого 1000 дол. Котрий отже ліпше забезпечив свою рідню?...

А смерть нігде, в ніякім другім краю на сьвітї не косить так страшно, як тут в Америці. І якже назвати такого батька, який знаючи про се, байдужно махає рукою на долю своєї рідні?

І ми маємо свою асекурацію. Є ньюо **Русько Народний Союз і Руський Молодечий Союз**. Тут найдете всі користи, про які говорило ся попередно.

Що більше, Руський Народний Союз не лиш помагає родинам в разї смерти свого члена, але і помагає своїм членам в разї недуги, в разї каліцтва, бо платить в разї смерти члена 1000 долярів а в разї смерти жінки члена 400 дол.

Дальше на случай каліцтва дістають члени:

в разї утрати одного ока	200	долярів
„ „ „ одної руки	200	„
„ „ „ одної ноги	200	„
„ „ „ руки і ноги	1000	„
„ „ „ двох ніг	1000	„
„ „ „ двох рук	1000	„
„ „ „ двох очий	1000	„

Сума грошей, яку заплатить „Р. Молод Союз“ родичам, если умре дитина, належавша до „Р. Молод. Союза“.

Бли дитина вступила до „Р. М. Союза“, маючи літ:	то дістане долярів:														
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
15	17	20	24	29	35	42	50	60	75	95	106	118	131	145	
18	21	25	30	36	43	51	61	76	96	107	119	132	146	300	
22	26	31	37	44	52	62	77	97	108	120	133	147	300		
27	32	38	45	53	63	78	98	109	121	134	148	300			
33	39	46	54	64	79	99	110	122	135	149	300				
40	47	55	65	80	100	111	123	136	150	300					
48	56	66	81	101	112	124	137	151	300						
57	67	82	102	113	125	138	152	300							
68	83	103	114	126	139	153	300								
84	104	115	127	140	154	300									
105	116	128	141	155	300										
117	129	142	156	300											
130	143	157	300												
144	158	300													
159	300														
300															

Чи Ви єсьте членом Р. Н. Союза?

Коли ні, то чому? Чи сльози вдів і сиріт, яких недбалі батьки і мужі лишили дідами-прошаками не досить голосно до Вас кличуть:

Вступайте до Р. Н. Союза!

Чи Ваша совість не ворушить ся, чи любов до своїх найблизших не шепче Вам безвпинно:

Вступайте до Р. Н. Союза!

Бо Союз, се одинока наша народна організація в Америці.

ГОЛОВНИЙ УРЯД „Р. Н. СОЮЗА.”

Духовний управитель: **о. Мих. Балог**,
R. 9, Box 8. Butler, Pa.

Предсідатель: **Дмитро Капітула**,
McAdoo, Pa.

Місто-предсідателька: **Марія Черемшан**,
Trenton, N. J.

Місто-предсідатель: **Іван Мартон**,
Whiting, Ind.

Секретар рекорд.: **Теодозій Лабовський**,
Box 76, Jersey City, N. J.

Секретар фінанс.: **Семен Ядловський**,
Box 76, Jersey City, N. J.

Касієр: **Алексій Шаршонь**,
524 Pine and Franklin Sts., Shamokin, Pa.

Контрольна Комісія: **о. В. Балог**, Вай-
тінг, Інд. — **Конст. Поступан**, МкАду,
Па. — **Теодозій Каськів**, Ньюарк, Н. Дж.

Радні: **Іван Глова**, Шамокін, Па. — **А.
Стефанович**, Ембрідж, Па. — **Й. Ялечко**,
Реймі, Па. — **С. Маркевич**, Нью Алек-
сандрія, Па. — **В. Левчик**, Елізабет, Н.
Дж. — **А. Добош**, Лансфорд, Па.

Організатор: **Ілько Моранець**,
1441 Emma Street, Chicago, Ill.

Управ. друкарні: **Константин Кирчів**,
83 Grand St., Jersey City, N. J.

ДО „РУСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА В АМЕРИЦІ”

належать слідуєчі відділи:

(Числа відділів, імена місцевостей
і братств).

1. Шамокін, Па. Бр. сьв. Андрея.
2. Мт. Кармел, Па. Бр. сьв. Димитрія.
3. Олифант, Па. Бр. сьв. Володимира.
4. Джерзи Сіти, Н. Дж. Бр. сьв. О. Николая.
5. Мт. Кармел, Па. Бр. сьв. Ап. Петра і Павла.
6. Бравнсвіл, Па. Бр. сьв. Ап. Петра і Павла.
7. МекАду, Па. Бр. Покр. Пресьв. Богородиці.
8. Елмайра Гайтс, Н. Й. Бр. сьв. Арх. Михаїла.
9. Ст. Клер, Па. Бр. Пресьв. Богор.
10. Ансонія, Конн. Бр. Ап. Пет. і Пав.
11. Ватербурі, Конн. Бр. сьв. Йоана Хрестителя.
12. Йонкерс, Н. Й. Бр. сьв. Андрея.
13. Трой, Н. Й. Бр. сьв. О. Николая.
14. Ст. Люіс, Мо. Бр. сьв. Арх. Мих.
15. Бофало, Н. Й. Бр. сьв. Йоана Хр.
16. Лансфорд, Па. Бр. Рожд. Пресьв. Богородиці.
17. Вест Павлет, Вт. Бр. Рожд. Пресьв. Богор.
18. Сеймор, Конн. Бр. сьв. Йоана Хр.
19. Гомер, Па. Бр. Возн. І. Христа.
20. Джесуп, Па. Бр. сьв. Пет. і Павла.
21. Мейфілд, Па. Бр. сьв. Кирила і Методія.
22. Менавн, Па. Бр. сьв. О. Николая.
23. Гомстед, Па. Бр. сьв. О. Николая.
24. Шамокін, Па. Бр. сьв. Йосифа Обр.
25. Травґер, Па. Бр. сьв. Йоана Хр.
26. Белл Вернон, Па. Бр. Пресьв. Богородиці.
27. Глен Лайон, Па. Бр. сьв. Ап. Пет. і Павла.
28. Маганой Плейн, Па. Бр. сьв. Прока Ілії.
29. Рон, Па. Бр. сьв. Христа Спаса.
30. Бреслав, Па. Бр. сьв. Ап. Андрея.
31. Ілінор, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.
32. Травґер, Па. Бр. сьв. Ап. Петра і Павла.
33. Нортгемптон, Па. Бр. Усп. Пр. Богородиці.
34. Олд Фордж, Па. М. Р. Н. С.
35. Витней, Па. Бр. Трех Сьвятителів.
36. Скатдейл, Па. Бр. сьв. Йоана Хр.
37. Чісголл, Мінн. Бр. сьв. О. Ник.
38. Авбурн, Н. Й. Бр. сьв. О. Николая.
39. Сиракюз, Н. Й. Бр. сьв. Ап. Петра і Павла.
40. Едвардсвіл, Па. Бр. сьв. Волод.
41. Вестмореленд, Па. Бр. сьв. Арх. Михаїла.
42. Пасаік, Н. Дж. Бр. сьв. О. Ник.
43. Сімпсон, Па. Бр. сьв. Василя Вел.
44. Мт. Кармел, Па. Сестр. Пресьвятої Богородиці.
45. Філядельфія, Па. Тов. „Любов”.
46. Плимавт, Па. Бр. сьв. Пет. і Пав.
47. Ембрідж, Па. Бр. сьв. Пет. і Павла.
48. Мікіспорт, Па. Бр. сьв. Йоана Хр.
49. Павгетен, В. Вір. Бр. Пресьвятої Богородиці.
50. Деслодж, Мо. Бр. сьв. Йоана Хр.
51. Сйтсборо, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.
52. Голійок, Масс. Бр. сьв. Йоана Хр.
53. Пітсбург, Па. Бр. сьв. О. Николая.
54. Терривіл, Конн. Бр. сьв. Арх. Мих.
55. Карнегі, Па. Бр. сьв. Ап. Петра і Павла.
56. Вілінґ, В. Вір. Бр. сьв. Йоана Хр.
57. Когус, Н. Й. Бр. сьв. Пет. і Павла.
58. Рамей, Па. Бр. сьв. Володимира.
59. Лейсенрінґ, Па. Бр. сьв. Йоана Хр.
60. Балтімор, Мд. Сестр. сьв. Анни.
61. Дунло, Па. Бр. сьв. Ап. Петра і Павла.
62. Лопез, Па, Сест. Покрова Пр. Діви Марії.
63. Форд Сіти, Па. Бр. сьв. О. Ник.
64. Градатім, Па. Бр. сьв. Петра і Павла.
65. Елізабет, Н. Дж. Бр. сьв. Волод.
66. Нью Йорк, Н. Й. Бр. сьв. Андрея.
67. Бутлер, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.
68. Ансонія, Конн. Бр. сьв. Григорія.
69. Нью Йорк, Н. Й. Тов. „Зоря”.
70. Джерзи Сіти, Н. Дж. Р. М. Клюб Поступовий.

71. Френклін Форнес, Н. Дж. Бр. сьв. Йоана Хрестителя.
72. Алден Стейшн, Па. Бр. сьв. Володимира.
73. Провіденс, Р. Ай. Бр. Кн. Данила.
74. Гренвіл, Н. Й. Бр. сьв. Георгія.
75. Мт. Кармел, Па. Бр. сьв. Володимира.
76. Ньюарк, Н. Дж. Бр. сьв. Йоана Хр.
77. Йорквіл, О. Бр. сьв. Стефана.
78. Майнерсвіл, Па. Бр. сьв. О. Никол.
79. Майерсдейл, Па. Бр. сьв. Юрія.
80. Плезент Валеї, О. Бр. сьв. Арх. Михаїла.
81. Балтімор, Мд. Бр. сьв. Петра і Павла.
82. Нью Александрія, Па. Бр. сьв. Петра і Павла.
83. Карнегі, Па. Сестр. „Любов”.
84. Кенонсбург, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.
85. Гейзелтон, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.
86. Олифант, Па. Бр. Пр. Богор.
87. Ланкестер, Н. Й. Бр. сьв. Василя.
88. Тонаванда, Н. Й. Бр. сьв. Петра і Павла.
89. Сімпсон, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.
90. Сентралія, Па. Бр. сьв. Петра і Павла.
91. Мікісракс, Па. Бр. сьв. Димитрія.
92. Тейлор, Па. Бр. сьв. О. Николая.
93. Ньюбург, О. Бр. сьв. Йосифа Обруч.
94. Нью Брітейн, Конн. Бр. сьв. Тройці.
95. Бівер Медовс, Па. Бр. сьв. Арх. Михаїла.
96. Пітсбург, Па. Бр. сьв. Йоана Хр.
97. Марйон Гайтс, Па. Бр. сьв. О. Николая.
98. Шенандоа, Па. Бр. сьв. Володим.
99. Вілкес Беррі, Па. Бр. сьв. О. Николая.
100. Мікіспорт, Па. Сестр. сьв. Ольги.
101. Кенонсбург, Па. Сестр. Пр. Бог.
102. Клівленд, О. Бр. сьв. Петра і Павла.
103. Експорт, Па. Бр. сьв. О. Николая.
104. Перт Амбой, Н. Дж. Бр. сьв. О. Николая.
105. Найставн, Па. Бр. сьв. Володимира.
106. Пікаго, Ілл. Бр. сьв. О. Николая.
107. Сейр, Па. Бр. Бл. Пресьв. Богор.
108. Нью Йорк, Н. Й. Бр. сьв. Волод.
109. Елсворт, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.
110. Літсдейл, Па. Бр. сьв. Петра і Павла.
111. Аллегені, Па. Бр. сьв. Йоана Хр.
112. Клівленд, О. Сестр. Пр. Діви Марії.
113. Нью Флоренс, Па. Бр. сьв. Василя.
114. Донмор, Па. Бр. сьв. Петра і Павла.
115. Нью Філядельфія, Па. Бр. сьв. Михаїла.
116. Чісголл, Мінн. Бр. сьв. Михаїла.
117. Нью Йорк, Н. Й. Тов. „Зап. Січ”
118. Пітсбург, Па. Сестр. Пр. Богор.
119. Лейтроб, Па. Бр. сьв. Михаїла.
120. Спанглер, Па. Бр. Пр. Богор.
121. Трентон, Н. Дж. Бр. сьв. Йоана Хр.
122. Трентон, Н. Дж. Сестр. Пр. Діви Марії.
123. Скрентон, Па. Вр. Пр. Діви Марії.
124. Ормрод, Па. Бр. сьв. О. Николая.
125. Пікаго, Ілл. Сестр. Бл. Пр. Богор.
126. Бівер Дейл, Па. Бр. сьв. Михаїла.
127. Бофало, Н. Й. Бр. сьв. О. Николая.
128. Лорейн, О. Бр. сьв. Андрея.
129. Сайксвіл, Па. Бр. сьв. О. Николая.
130. Пітсбург, Па. Бр. сьв. Фльора і Лавра.
131. Бофало, Н. Й. Тов. „Заокеанська Україна”.
132. Мікіспорт, Па. Тов. „Зап. Січ”
133. Ньюарк, Н. Дж. Тов. Богдана Хмельницького.
134. Ернест, Па. Бр. сьв. О. Николая.
135. Смок Рон, Па. Бр. сьв. Георгія.
136. Карнегі, Па. Тов. „Січ”
137. Вест Сенека, Н. Й. Бр. сьв. Геор.
138. Філядельфія, Па. Тов. „Згода”
139. Ойл Сіті, Па. Бр. Усп. Пр. Богор.
140. Юнгставн, О. Бр. сьв. Арх. Мих.
141. Літл Фалс, Н. Й. Бр. сьв. О. Николая.
142. Елізабет, Н. Дж. Бр. сьв. Ар. Мих.
143. Віндбер, Па. Бр. сьв. Димитрія.
144. Нью Йорк, Н. Й. Тов. Тисьмениця.
145. Алтуна, Па. Бр. Пр. Богор.
146. Детройт, Міч. Тов. ім. Січинського.
147. Алентавн, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.
148. Каліфорнія, Па. Бр. сьв. О. Николая.
149. Вест Сенека, Н. Й. Бр. Пр. Богор.

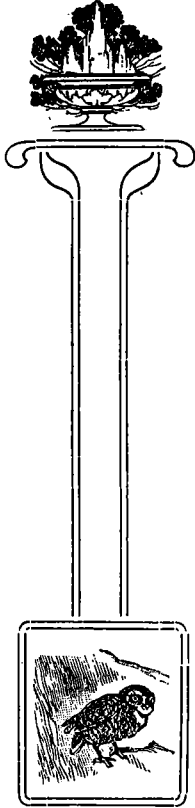
150. Пітсфілд, Масс. Бр. сьв. Димитрія.
151. Алентавн, Па. Сестр. Пр. Діви Марії.
152. Гомстед, Па. Сестр. Покров. Пр. Богородиці.
153. Бєрвік, Па. Бр. сьв. О. Николая.
154. Донмор, Па. Бр. сьв. Йоана Хр.
155. Перт Амбой, Н. Дж. Тов. „Запор. Січ”.
156. Шефілд, Па. Бр. сьв. Антонія.
157. Донора, Па. Бр. сьв. Димитрія.
158. Кріксайд, Па. Бр. сьв. Петра і П.
159. Геркімер, Н. Й. Бр. сьв. Петра і Павла.
160. Джемейка, Н. Й. Бр. сьв. Юрія.
161. Тавер Сіти, Па. Бр. сьв. Петра і Павла.
162. Скрентон, Па. Бр. сьв. Володим.
163. Кріксайд, Па. Сестр. Пр. Д. Марії.
164. Н. Гадлей, Масс. Бр. сьв. Йоана Хрестителя.
165. Шікаго, Ілл. Бр. сьв. Петра і Пав.
166. Барнесборо, Па. Бр. сьв. Йоана Хрестителя.
167. Кумбола, Па. Бр. сьв. Йоана Хр.
168. Перт Амбой, Н. Дж. Бр. сьв. Василія Великого.
169. Скрентон, Па. Бр. сьв. Йоана Хр.
170. Чансей, Па. Бр. сьв. Йоана Хр.
171. Пітсбург, Па. Тов. „Зап. Січ”.
172. Фредеріктавн, Па. Бр. сьв. Йоана Хрестителя.
173. Клівленд, О. Сестр. сьв. Ольги.
174. Оксфорд Форнес, Н. Дж. Бр. сьв. О. Николая.
175. Дітройт, Міч. Бр. сьв. О. Николая.
176. Нью Бург, Н. Й. Бр. сьв. О. Ник.
177. Вєгревіл, Алта. Тов. Ів. Франка.
178. Манчестер, Н. Г. Бр. Пр. Богор.
179. Ст. Люіс, Мо. Бр. сьв. Володим.
180. Скарбо, В. Вір. Бр. сьв. Петра і Павла.
181. Манвіл, Р. Ай. Бр. сьв. Стефана.
182. Діксонвіл, Па. Бр. сьв. Йоана Хр.
183. Сондерленд, Масс. Бр. сьв. Петра і Павла.
184. Вайтінг, Інд. Бр. Покрова Пр. Богородиці.
185. Гейзелтон, Па. Бр. сьв. Кирила і Методія.
186. МекАду, Па. Сестр. сьв. Ольги.
187. Форд Сіті, Па. Тов. „Зап. Січ”
188. Гінтер, Па. Сестр. сьв. Анни.
189. Савт Форк, Па. Бр. Усп. Пр. Бог.
190. Ньюарк, Н. Дж. Бр. сьв. Волод.
191. Трой, Н. Й. Бр. сьв. Володимира.
192. Геркімер, Н. Й. Бр. сьв. О. Николая.
193. Ред Стар, В. Вір. Бр. Усп. Пр. Богородиці.
194. Міннеаполіс, Мінн. Бр. Усп. Пр. Богородиці.
195. Пекскіл, Н. Й. Бр. сьв. Петра і Павла.
196. Вайтінг, Інд. Бр. сьв. Тройці.
197. Своєрс, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.
198. Порт Джервіс, Н. Й. Бр. сьв. Арх. Михайла.
199. Вайтінг, Інд. Сестр. Усп. Пр. Д. Марії.
200. Сиракюз, Н. Й. Сестр. Непор. Зач. Пр. Д. Марії.
201. Віппані, Н. Дж. Бр. сьв. Михайла.
202. Обурн, Н. Й. Сестр. Пр. Д. Марії.
203. Бруклін, Н. Й. Бр. сьв. Тройці.
204. Нью Йорк, Н. Й. Тов. „Українська Просьвіта”.
205. Емералд, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.
206. Вунсокет, Р. Ай. Тов. „Зап. Січ”
207. Дженет, Па. Бр. сьв. Димитрія.
208. Кінгстон, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.
209. Картерет, Н. Дж. Бр. сьв. Арх. Михайла.
210. Вестчестер, Н. Й. Тов. „Українська Згода”.
211. Стейпелтон, Н. Й. Бр. сьв. Мих.
212. Клівленд, О. Бр. сьв. Арх. Мих.
213. Байон, Н. Дж. Бр. сьв. Арх. Мих.
214. Мікісракс, Па. Сестр. сьв. Надії.
215. Нью Йорк, Н. Й. Тов. „Поміч”.
216. Гейзелтон, Па. Сестр. Покр. Пр. Богородиці.
217. Рочестер, Н. Й. Бр. сьв. Йосафата.
218. Юнгстау, О. Тов. „Соکیل”.
219. Бейкертон, Па. Бр. сьв. Петра і Павла.
220. С. С. Шікаго, Ілл. Бр. сьв. Петра Павла.
221. Шікаго, Ілл. Бр. сьв. Стефана.
222. Маганой Сіти, Па. Бр. сьв. О. Николая.

223. Порт Бовклей, Па. Бр. сьв. Йоана Хрестителя.
224. Белл Вaley, О. Бр. сьв. О. Николая.
225. Деслодж, Мо. Бр. сьв. О. Николая.
226. Гемонд, Інд. Бр. сьв. Йоана Хрест.
227. Деррі, Па. Бр. сьв. Йоана Хрест.
228. Ст. Клер, Па. Сестр. сьв. Анни.
229. Скрентон, Па. Бр. сьв. Василя.
230. Монесен, Па. Сестр. Неп. Зач. Пр. Діви Марії.
231. Сентралія, Па. Бр. сьв. Йосафата.
233. Нью Йорк, Н. Й. Тов. ім. Богородчани.
234. Елізабетпорт, Н. Дж. Тов. „Зап. Січ”.
235. Росфорд, О. Бр. сьв. Михайла.
236. Ембрідж, Па. Сестр. Неп. Зач. Пр. Діви Марії.
237. Честер, Па. Бр. Сош. сьв. Духа.
238. Нью Александрія, Па. Сестр. Пр. Д. Марії.
239. Філядельфія, Па. Бр. сьв. Георгія.
240. Фініксвіл, Па. Бр. сьв. Волод.
241. Ньюарк, Н. Дж. Сестр. сьв. Ольги.
242. Гавторн, Ілл. Бр. сьв. Михайла.
243. Вест Пулман, Ілл. Бр. сьв. Мих.
244. Белфонт, Па. Бр. сьв. Йоана Хр.
245. Трентон, Н. Дж. Бр. сьв. Петра і Павла.
246. Кромптон, Р. Ай. Бр. сьв. Стефана.
247. Вілмінгтон, Дел. Бр. сьв. Йоана Хрестителя.
248. Ковтесвіл, Па. Бр. Сош. сьв. Духа.
249. Нантікок, Па. Бр. сьв. О. Николая.
250. Пітсбург, Па. Бр. сьв. Георгія.
251. Клівленд, О. Тов. „Січ”.
252. Нортгемптон, Па. Сестр. Н. Зач. Пр. Д. Марії.
253. Лопез, Па. Бр. сьв. Петра і Павла.
254. Нью Брітейн, Конн. Бр. сьв. Петра і Павла.
255. Вест Нютон, Па. Бр. сьв. О. Николая.
256. Ронко, Па. Бр. сьв. О. Николая.
257. Спрінг Вaley, Н. Й. Тов. „Українська Просьвіта”.
258. Пітсбург, Па. Бр. Покр. Пр. Бог.
259. Шікаго, Ілл. Бр. Пр. Д. Марії.
260. Тейлор, Па. Бр. сьв. Кир. і Мет.
261. Тейлор, Па. Сестр. Пр. Богор.
262. Ансонія, Конн. Сестр. сьв. Єлени.
263. Мікісраке, Па. Тов. „Зап. Січ”.
264. Джулет, Ілл. Бр. сьв. Йоана Хр.
265. Тейлор, Па. Бр. сьв. Арх. Михайла.
266. Глен Лайон, Па. Сестр. П. Д. Мар.
267. Кінгстон, Па. Сестр. Преп. Мелян.
268. Дукейн, Па. Бр. сьв. Стефана.
269. Іст Шікаго, Інд. Бр. сьв. Михайла.
270. Юнгстavn, О. Сестр. сьв. Тройці.
271. Трой, Н. Й. Тов. „Зап. Січ”.
272. Делано, Па. Бр. сьв. Михайла.
273. Гудсон, Н. Й. Бр. сьв. Йосафата.
274. Юнгстavn, О. Бр. сьв. Пет. і Павла.
275. Перт Амбой, Н. Дж. Сестр. Пр. Д. Марії.
276. Ембрідж, Па. Бр. сьв. О. Николая.
277. Гартфорд, Конн. Бр. сьв. Йоана Хрестителя.
278. Вілкес Барре, Па. Бр. сьв. Васил.
279. Глен Кембел, Па. Бр. сьв. Димитрія.
280. Стакстон, Па. Бр. сьв. Антонія.
281. Менчестер, Н. Й. Бр. сьв. Кузьми і Дамяна.
282. Сиракюз, Н. Й. Тов. „Укр. Січ”.
283. Обурн, Н. Й. Тов. „Зап. Січ”.
284. Ром, Н. Й. Бр. сьв. Йоана Хрест.
285. Глеспорт, Па. Бр. сьв. Петра і Павла.
286. Лорейн, О. Бр. Преобр. Господа. колая.
287. Карнегі, Па. Бр. Покр. Пр. Бог.
288. Савт Бетлегем, Па. Бр. сьв. Димитрія.
290. Клексбург, В. Вір. Бр. сьв. О. Николая.
291. Бруклін, Н. Й. Бр. сьв. О. Ник.
292. Детройт, Міч. Бр. сьв. Йоана Хр.
293. Дубойс, Па. Сестр. Покр. Пр. Бог.
294. Мадера, Па. Бр. сьв. Арх. Мих.
296. Нью Кенсінгтон, Па. Бр. сьв. Арх. Михайла.
297. Дравосбург, Па. Бр. сьв. Ар. Мих.
298. Голден, В. Вір. Бр. сьв. О. Ник.
299. Кент, Па. Бр. сьв. Петра і Павла.
300. Джанстavn, Па. Бр. сьв. О. Ник.
301. Шікаго, Ілл. Бр. сьв. Димитрія.

З Новим Роком.

Гей, Рік Новий молодий гість
У нашу хату йде.
Гей, та яку він доленьку
з собою приведе?
Чи рожи цвіт, чи остру тернь,
сльозу, чи ясний сьміх?
Чи радість з ним, чи біль спливе
до наших низьких стріх.

Питає гість: „А ви чого
бажалиб, люди мати?“
Яке добро, який талан,
вам кинути до хати?“
А йому в одвіт з під могил,
що мріють в даль степову,
замучених дідів гуде
могутнє, віще слово:
„Рукам їх дай чарівню міць,
не чути ран, мозолів,
і серед терня рідний лан
справляти в ріднім полі.
Очам дай зір, соколин зір,
щоб в сонце сьміло мчали,
на блеск ідей будуччини,
очий не замикали.
Душам їх дай завзяття гарт,
щоб спину в низ не гнули,
своїм шляхом, до своїх мет,
як в вирей птах, линули.
А в серця влий їм віри здрій,
на кращеє будуче,
хай нині шлях мостять вони
для поколінь грядучих.
Ся віра крила їм припне,
як лицар той завзятий
перелетять крізь пекло мун
у соняшні палати.
А прийде день, обнови день
для народів родини,
відродять ся новим житєм
і діти України.”

На Сьвятий Вечір.

Сніг паде звільна, лїниво. День кінчить ся, а вечірний сумерк нишком находить на землю.

У великій кімнаті Андрея Заставного повно усяких людий. Самі робітники великої ліярні желіза, самі свої люди, Русини. Є там і від Самбора, із Поділя, від Зборова а й з Коломій. Жінки з дітьми, старші і парубки — усі привандрували до Америки за хлібом. От як перелетні птахи; за рік-два назад муть вертати.

Нині усі зібрались у Заставного, що їх аж три родини в однім домі, щоб разом Сьвятий Вечір відсьвяткувати, спільну вечеру з'їсти, як се і в тамтїм році робили. Спільно зійшовшись, хочять забути хочай-би на час, що вони на далекій чужині.

Жінки вештають ся коло печі, та заходять ся коло приладження сьвяточних страв. Гомін іде по кімнаті, що аж годі кого розуміти. Діти ходять, нетерпеливо дожидаючи вечері, мужчини сидять, де хто може, та говорять про старого Олексу, що ось-ось згине марно, не діждавшись може і спільної вечері; курять файки, спльовують та розказують собі свої пригоди з краю. От тільки й розради людям, що зійдуть ся разом та поговорять. Жінка Андрея, Настя, добуває білий, льняний обрус, який привезла з собою, накриває стіл, та що хвилі обтирає сльози, які мимохіть тиснуть ся до очей. І знов іде до печі заглянути до страв.

— Данилку! — кликнув один зі старших — заглянь-но до неня, чи не заснули?

Хлопчина зіскочив з вікна і вибіг по сходах на гору, до комнатки, де лежав майже умираючий дїдо, Олекса, що ще давнійшими роками зайшов був в Америку.

В кімнаті було темно.

— Дїду... спите? — запитав скоро, сїпнувши старого за рукав.

— Ні!... Оттак лежу, та думаю...

Здрімав ся трохи... говорив молитву — сказав старий слабим голосом і почав підніматись.

Данилко побачив худі, висохлі лиця дїда, сиве волосє коло уший і запавші ся груди.

— Данилку!... То нині Сьвятий Вечір!?... А багато там наших зібралось? — прошепнув.

— Всі, дїдусю. Вставайте!

— І щож там, Данилку? — промовив за хвилю.

— А щож, дїду?

— Паде сніг?

— Паде, але вже менше. На дворі вже темно!

— Данилку!... ми не в краю?

— Ні, дїдусю!

— А як там у нас, сину?... От бачини усе снігом закритє, Дністер замерз, ліси засипало... всюди білієсь... говорив Олекса тихо. Очи йому засьвітили і водив ними по пустій кімнаті, начеб шукав чого. На бліді лиця упало трохи сьвітла, так що Данилкові видавсь дїдо дуже веселим і здоровим, яким його передше не бачив ніколи.

— Данилку! — заговорив знов старий тихо — мабуть на Дністрі не так скоро лід пустить... ліси замерзли... під ногами скрипить... мороз аж іскрить ся... вітер гудить по змерзлих соснах... чуєш, Данилку?...

А Данилко мовби не умів говорити, така туга його обняла. Хоч йому ледви вісім лїт, а так тяжко стало, так сумно, що видалось йому, що пташкою полетів-би у ті любі сторони, до своїх, до того Дністра, до тих лісів замерзлих. Чомуж він не може? Серце товчесь йому в груди, в очах станули сльози, так що ось-ось заплаче... І чомуж він так далеко від свого рідного краю, чому так далекий сьвіт?... А старий раз у раз говорить, хоч Данилко давно його не слухає.

певно над ранком прийде... Темно ще на сьвітї, мороз щипає, пов-

но снігу... Хати заперті, лиш де-не-де блимає світло.. А ми... ось вже близько... Вітер задуває очи, в лісах вітер свище... мовби весільна музика... чуєш Данилку? То ліси говорять, лиш не знаю, що?... Розумієш!...

Замкнув очи і почав знов говорити.

— Звізди згасли... треба готуватись... Катре, ходи ближше!... бачиш, огонь... тепло... Данилку! говори молитву!... І знов свище вітер... а ось хтось під вікном ходить, заглядає... стукає... Заглянь, Данилку... ох, як страшно!...

Данилко спам'ятав ся. Мороз йому пішов по тілі.

— Діду, що ви говорите!... Ніхто не ходить, ми в Америці. Наш край далеко відси, ген, за водою... Дідусю, що вам?... — говорив Данилко переляканий, сіпаючи старого за рукав.

Іди, іди, Данилку! — бачиш? Хтось ходить — повторяв старий, незрозуміло — іди, поглянь, може його треба в хату пустити. Але старий сам не оглядався на вікно, лиш дивив ся прямо перед себе.

— Чуєш, Данилку, сніг скрипить.... під ногами...

Замкнув очи і усьміхавсь, мов дитина у сні.

.От і уже гарно, всюди зелено, товар вертає... Ходи, Данилку, підемо...

Данилко миготом скочив в долину людий призвати.

В одній хвилині усі були коло старого. Громадою обступили його ліжко, та дивились з пожалуванням на згасаюче життя. Найбільше бідкалась Настя.

— Стрику!... Що робите, бійте ся Бога! Таж ми уже до вечері сідаємо! Пождіть-но хоч на святую вечерю, спожийте з нами! — говорила, гладячи голову старого.

— Гей, люди! ратуйте! Та-ж вони справді уже умирають, душа їх поки-

дає! Усьміхаєсь ще бідняга, на останку. Ісусику маленький, ратуй, ратуй, помилуй нас! І почала ревно плакати.

Хтось побіг по хрест і свічку, а прочі поклякали коло старика та почали шептати молитви.

— Видно, що заслужив собі на те, коли на сам Святий Вечір умирає, в таку святую ніч поклонить ся Христови в вертепі.

— Бідняга, на чужині умирає! Сохнув, аж зовсім висох, самі кости остали.

І на хвилю стало тихо. Неодин подумав, що і йому прийдесть може голову у чужу землю покласти, що і йому прийдесть спочити далеко від рідної землиці.

— Ой тужив він, тужив за рідною стороною! Не міг жити без неї! — говорили другі.

Жовте світло свічки упало на бліде лице старого. Воно було усьміхнене, спокійне а блудні очи дивились десь далеко. Мабуть чи не там, за море, до рідної країни, до широкого Дністра, до змерзлих лісів. Він не бачив ні чув нікого, не чув навіть, як плакав Данилко, що аж тряс ся від плачу. Йому здавалось, що він у своїй хаті, засідає із своїми до святої вечері.

— Данилку! Данилку!... гляди... Данилку... Ісус народив ся... сьпівайте... голосно — гомонів старий незрозуміло.

— Не чую, не чую... — кликнув ще раз голосно і глядів по кімнаті, мовби чогось шукав...

І видно, що найшов, бо усьміхнувся радісно і добувши послідних сил, затягнув не своїм голосом:

Бог предвічний народив ся.

Більше сили вже йому не стало. Обертав лиш устами, мовби хотів щось сказати. Та в кінці очи замкнулись, а голос урвав ся нечаяно. Душа Олекси полетіла там, де сеї ночі „Христос народив ся”

Е. Г.

Страшний їздець.

(Образець з диного западу).

Моя хата, збита з грубих, необтісаних пнів дерев, стояла високо у горах, в стейті Вайомінг, недалеко гірського просмику, названого іменем колишнього, могутнього індіанського племені Сітоке. Крім моїх двох товаришів та двох стрільців, що в віддаленій о п'ять миль дороги долині наставляли свої пастки на бобри, не бачив я від місяців білого чоловіка. Була остра зима, так що навіть індіани, що розтаборилися по другім боці просмику, дуже не радо покидали свої теплі вігвами та навідувалися до мене далеко рідше, як в осени, мимо того, що знали, що могли в моїй хаті завсїгди наїстися до несхочу. Ми заосмотрилися в поживу на довший час; головною нашою поживою було м'ясо, якого недалеко ліси достарчали нам незвичайно обильно. І я кілька разів в тиждень виходив зі стрільбою у ліси, на гори покриті грубою верствою снігу, сам, або в товаристві котрогось із моїх людей. Прогульки ці завсїгди відбувалися кінно; на наші, звиклі до гірських доріг коні ми могли зовсім полягати.

Одного дня я опять полював з одним з моїх товаришів, іменем Андерсон Пікет. Власне вбилисямо антильопу і хотілисямо її випатрошити, як нараз почувалося далеко іржанє коня. Здивовані сим незвичайним в нашій околиці в сю пору явищем, ми оглянулися і побачили в віддалі яких триста кроків, на вершці горбка, чоловіка на коні. Зразу видалося мені, що се один зі знайомих мені індіанців, позаяк їздець не мав на голові ніякого накриття, а його довгий волос літав на всі боки, розбурхуваний острим вихром; сейчас однак я побачив, що я помилився. Се був, о скільки мож було бачити, худий, високий, білий чоловік на коні, рівняж незвичайно висохлім.

Кілька хвилин їздець стояв неподвижно; нараз нечаянно кудись прспав.

„Волокит” — сказав Андерсон Пікет шепотом, боязко оглядаючи ся.

„Та за чим йому туди волочити ся” — відповів я з сумнівом. „В проміри триста до чотириста миль, винавши нас і стрільців, наших сусідів, не найде він тут і живої душі, пригожої до обробання. Ходім переконати ся, кудю подівся отсей дивогляд, для якого, як видно, являє ся приятністю в отсей мороз волочити ся з відкритою головою.”

Скоро всіли ми на свої коні і лишивши антильопу на снігу, вихром пігнали в сторону, де зник загадочний їздець.

З горбка, на яким він стояв перед хвилиною, розлягався широкий вид. Однак, як далеко лиш можна було засягнути ском, стояли пусті горбки, покриті блискучим снігом.

Ще хвилину, і ми побачили нашого їздця; він повільним кроком їхав на північ.

„Бу Josy!” Богато їди та спочинку не бачила отся шкапа уже від місяців” — засьміявся мій товариш. „Йду о заклад, що вона не має більше як десять фунтів стерва на своїх кістках.”

Андерсон Пікет, здаєсь, говорив правду. Кінь дивного їздця представляв собою невеселий вид.

„Цікаво-б дізнати ся, що се за людина, та за чим вона глядає в сих пустих горах,” — сказав я зацікавлений. „Ходіть! Заберемо нашу антильопу та доженемо отсего чоловіка.”

Сказано, зроблено. За хвилину антильона була привязана з заду, до сідла Андерсона і ми чвалом пустили ся за їдцем, якого кінь витоптав у снігу добре видний слід.

По півгодинній їзді ми його опять побачили. Їхав яких сто кроків перед нами.

„Гей, чоловіче добрий!..” закричав я на все горло. „Куди Бог веде?..”

Лишень кінь їздця звернув в наш бік свою голову. Сам їздець ані ворухнув,

ся; лиш за мить пігнав гальопом в перед.

„Се зовсім певно резбишака”, сказав Андерсон з переконанєм. „Втікає, бо боїть ся, що його зловимо. В перед, пане! Йому се зовсім не зашкодить, коли хоть раз набере ся страху.”

Пустилисьмо коні чвалом. Їздець зник з наших очий поміж горбами. Ми однак скоро їхали видним по снігу слідом. Коли однак слід звернув у вузке, заросле густими корчами провалле, що лежало на боці від витиченого передше напряду, минула мене зовсім охота гонити дальше за втікачем; і мій товариш також зовсім слушно запримітив, що волоцюга, сховавши ся в корчі між скелями, міг легко почастувати нас кулею, ще заки ми-б його могли доглянути. І тому ми завернули з поворотом до нашої хати, до якої доїхалисьмо в несповна годину.

Другий з моїх людей вибіг нам далеко на зустріч.

„Добре, що вернулисьє!” — закликав.

„Господи! Що стало ся?” запитав я неспокійно, бачучи його бліде наче полотно лице і його перестрах. Він весь тремтів, наче осиковий лист.

„Се було щось страшного! Страшного! До смерти не забуду тої хвилини!”

„Але-ж говоріть вже раз!” — закликав я нетерпеливо; а Андерсон докинув:

„Лиш без довгих передмов! Що стало ся? Був тут гість, чи не так? Волоцюга?....”

„Звідки про се знаєте?” — кликнув він здивовано, перериваючи товаришеви. „Дійсно був тут хтось; однак се зовсім не був ніякий волоцюга, лишень — дух.” При сім весь затрусив ся і боязко оглянув ся на боки.

„Алеж майте розум” — засьміяв ся я. „Розкажіть-же до ладу, що тут такого скоїло ся.”

Ми станули власне перед хатою. Заки я зсїдав з коня, він дріжучою рукою вказав на землю.

„Тут, тут бачите ще слїди кінських копит сего страшного їздця” — почав

він боязко. „Я сидів у хаті перед ватрою, коли нараз на дворі почув ся шелест. Я гадав, що се ви вертаєте з ловів і тому вийшов назустріч. І нараз я наче скаменїв. Передімною, на шкапі, — кажу вам — сама шкіра і кости, сидів їздець з відкритою головою, о довгих, чорних волосях. Сидів прямо, не ворушаючи ся. Його лице, обросле чорною бородою, було сіре, як земля, а з нього непорушно гляділо на мене двоє розкритих широко очий, так недвижимо, а притім так страшно, як се лиш один дух може глядіти. Я хотїв кричати, але моє горло наче шнуром щось здавило. Я чув, як на моїй голові волося підняло ся дубом. І нараз дух звернув свого коня, і чвалом пігнав ся в даль. Я чув докладно, як кістки духа і його коня страшно хрупотїли і дзвонили.” І він опять весь затрусив ся на саму лиш згадку страшного, пережитого.

„Се той самий, що ми його стрїнули” — закликав Андерсон Пікет і я йому притакнув.

Ми зі своєї сторони розказали тепер про нашу пригоду, та впевнили його, що в тїм случаю не міг се бути ніякий дух, лиш звичайний чоловік, з тіла і костий.

Цїлу днину про нічо инше не було бесїди, як лиш про загадочного їздця і виринали найдивніші теорії, толкуючі його загадочну появу серед сих пустих гір.

Вечером, сего дня, як я се завсїгди робив перед сном, вийшов я з хати, аби заглянути до коний. Я пройшов ледви пару кроків, як нараз мої ноги задеревїли. Ледви пару кроків передімною, озарений ясним, місячним сїявом, стояв загадочний їздець.

Ще днесь бігають мені мурашки поза спину, коли загадаю про се; ручу, що навіть чоловікови найнебоязливїшому на сей вид сталоб нараз горячо.

У дикім неладї звисало його чорне, довге волосє з голови, та в части закривало бліде, як полотно лице; очі його лежали у глибоких, чорних ямах. Уста були широко розкриті і з під чорних, густих вусів біліли ся зуби. Лівою

рукою, здавало ся, держав поводи коня, а права рука недвижимо звисала у діл. Наче викутий з каміня сидів він на коні. Ні одна жилка не ворухнулася у нього.

Я хотів крикнути, та не мав сили; лиш глухий стогін добув ся з горла; відрухово, сама собою, рванула моя рука за револьвер, що висів коло пояса. Заскреготав відводжений курок і поволи звернув я смертоносне оружжя проти страшного явища. Тепер вернула мені мова.

„Хто ви? Відповідайте, або стріляю!”

Одним шаленим скоком кінь їздця звернув ся у бік; дійсно, його годі було навіть назвати конем: се була лиш одна шкіра і кости; нім я отямив ся, їздець шаленим гальоном почвалував. Зовсім докладно чуло ся якийсь дивний шелест; а потім, лиш десь в віддалі загуділи скелі під копитами коня, щоби за хвилину зовсім змискнути.

З розбурханими до краю нервами вернув я в хату.

Перестрашені зірвали ся з своїх місць оба мої товариші, побачивши мене в дверох.

„Що з вами стало ся?” закликали оба **нараз**.

„Загадочний їздець був опять тут” — відказав я беззвучним голосом.

Станули на мить наче скамянілі. Їх руки мимоволі хватили за стрільби.

Сеї ночі ніодин з нас не замкнув ока. Лежачи на своїй постелі з буйвоволіх шкір, даром я висилував мозок над тим, аби найти якусь розумну розв'язку сеї загадочної події. Коли нао-чонець засів ранок, рішив ся я поїхати до сусідів, стрільців і засягнути їхньої ради.

Зараз по сході сонця я рушив в дорогу.

Була чудова погода. Покриті снігом гори і скелі мінили ся від сонця, наче-б були політі розтопленим сріблом і золотом. Весело скрипів сніг під копитами мого коня, а з його ніздрів бухала густими клубами пара. Уважно розгля-

дав ся я по околиці, сподіючи ся кож-дої хвилини, що між скелями або корчами побачу страшного їздця; він однак не показував ся. В віддалі бачив я лиш стадо сарен та декілька оленів і пару малих, сірих вовків, що боязко втікли, побачивши чоловіка.

То в гору, то на долину, вела моя дорога, через провалля, поуз бездонних пропасти та стромих скель. По двогодинній, утяжливій їзді добив ся я до Чортового Потока, досить широкої, гірської ріки, з берегами, зарослими високою, степовою травою, та густими корчами, якої плесо було покрите грубою поволокою леду; в недалекій віддалі видніла ся колиба моїх сусідів, приліплена, наче ластівоче гніздо, до сірої скелі.

Зі стрільбами готовими до вистрілу вийшли вони мені назустріч.

Се були кремезні мужчини, оба в п'ятидесятих літах. Їх лицям вихри та сонце надали темну, майже аж бронзову краску. Скіряна сорочка та такі-ж штани були цілим їх одягом, який доповняв широкий пояс, чусто набитий патронами; від нього на реміні, у шкіряній піхві висів довгий ніж, та великий револьвер на шість стрілів. Ширококрисий, сірий капелюх, пересунений на ліве ухо, надавав їм завадіяцький вигляд.

„Щастє, що наші очі звикли пізнавати у далечині, та що днесь воздух є незвичайно чистий, бо інакше ви, а принайменче ваш кінь, дісталибисьте вже олов'яну галку в дарунку,” — сказав один зі стрільців, коли я приблизив ся до них і витягнув, витаючись, свою руку.

„Дійсно так булоб” — докинув другий зовсім серіозно, стискаючи мою руку.

„Чарл сказав правду. Наші стрільби були вже на вас вимірені; на щастє, досить ще вчасно ми спостерегли нашу помилку.”

„Отже ви когось надієте ся?” запитав я цікаво, злізаючи з коня.

„Від вчора вже, безперестанку, я і Джек стоїмо на переміну на чатах”, відповів зі злостью Чарл. Уже досить довго дозволилисьмо водити себе за ніс. Тепер уже мусимо зробити кінець.”

„То і до вас навідував ся сей страшний їздець?” — закликав я з найбільшим здивованем.

Вони з переляком глянули на мене.

„То ви знаєте сего драба?” — запитав скоро Джек.

„Ні, я його не знаю, однак через нього я приїхав сюди,” — відповів я і розказав їм про мою пригоду.

Уважно прислухували ся кожному мому слову.

„Безперечно! Се є той самий драб, що і нас пошив в дурнів, сказав один з них, киваючи головою. „Перший раз бачилисьмо його вчора з рання. Власне ставилисьмо пастки над рікою, як він в недалекий віддалі переїхав по при нас. На наші кликаня не звертав ніякої уваги. Виглядало, наче-б був глухий. Коло полудня задержав ся опять на своїм висохлім кони ось тут, напротів нашої хати. „Гей! Чого тут хочете?” — закликав я до нього. Він не відізвав ся ні слівцем, та в одну мить кудись пропав. Вечером опять станув на отсїм горбку. Коли знова не відповів мені, моя терпеливість вичерпала ся. Я хватив за стрільбу; заки однак я зміг зложити ся до вистрілу, драбуга опять зник. Днесь не буду вже довго надумувати ся. Як лише покаже ся, сейчас або він або його шкапа дістане від мене кулею.”

„Але, Бога ради, скажіть мені, за чим він тут глядить?” — сказав я. „Прецінь годі подумати, щоб він зовсім без ніякої ціли волочив ся по горах, та ще під таку пору.”

„Се і є власне, над чим ми від вчора даром ломимо собі голови,” — відповів Джек задумчиво. „Чарл думає, що сей хоче лиш нас настрашити. Се, гадаю, не так легко йому удасть ся, бо страх, се таке чувство, з яким ми хиба найрідше звикли стрічати ся у своїому житю; інакше, то хиба дуже сумно виглядалоб наше ремесло.”

Мовчки, роздумуючи, стояли ми хвилину на місци.

„Мені видить ся”, почав я опять, — „що се найпевнійше буде якийсь божевільний. Його цілий вигляд, відкрита голова, довге, розпатлане волосє хиба найбільше промавляють за моїм поглядом.”

Джек стиснув раменами. „Можливе і се. На всякий случай, його барліг находить ся десь тут близько, в горах; бо при його сїдлі не бачив я ні кітла до вареня, ні накривала або шкіри, які тепер суть необхідні в ночі. Се взагалі якась дуже непевна історія!”, додав по хвилині, чіхраючи ся за лівим ухом.

Я охотно згодив ся на запросини стрільців, і порішив лишити ся на всю днину у них. Наша розмова обертала ся майже виключно тільки довкола дивного незнакогого.

По обіді пішлисьмо в трійку оглянути пастки. Підчас коли мої товариші оглядали їх, я проходжував ся пснад потоком, держачи стрільбу на рамени. Ми порішили, як лиш покаже ся їздець, сейчас стріляти в його коня і в сей спосіб дістати в руки загадочного сего чоловіка. Але даром видивляв я свої очі на всі боки. Не видко було ні живої душі.

Два бобрі зловило ся в пастку. Обтягнули з них шкіру і з ньюю пішлисьмо з псворотом у хату. День клонив ся ід вечеру. Шпилі гір уже начали багрянїти.

„Драб певно занюхав, що дальші жарти сталиб для нього небезпечні”, — сказав Джек, натягаючи шкірки з бобрів на обручі і вішаючи їх під кришу хати. „А жаль мені було-б, як-би він так легко висовгнув ся з наших рук; бо як раз тепер здійсняла мене шалена цікавість переконати ся, що се за личина...” Слова застрягли йому в горлі. З широко розкритими очима глядів він на протилежний від хати горбок.

На самім вершку, озарений рожевим сьйвом заходячого сонця, стояв непорушно загадочний їздець.

І я, нездібний ворухнути ся, глядів рівнож на дивне явище.

Нараз, тут-же коло нас, гримнув вистріл. Кінь дивного їздця, наче підкошений, звалив ся до долу.

„Вперед! щоб нам драбуга не втік,” — закликав Чарл; з револьверами у руці, пігналисьмо що сил через замерзлий потік, на горбок, де перед хвилиною бачилисьмо їздця.

Джек допав перший і одним скоком станув коло лежачого на землі коня. Їздець лежав недвижимо на кони, судорожно тріпаючи в агонії ногами; ноги їздця сильно обняли коня.

„Тримайте, тримайте його!” — кликав задиханий Чарл, спішаючи що духу за товаришом.

„Зовсім вже непотрібно,” відповів Джек здивовано. „Ти його вбив.”

„Дурниця!” — відповів Чарл зі злостю, похилиючи ся над вбитим конем. „Завсїгди знаю точно, куди летить моя куля.” І показуючи на лїве око мертвого коня додав: „Ось тут вона.”

Джек тимчасом став пильно оглядати їздця.

„Що се!” — закликав здивований. „Чоловік сей є до коня привязаний; ось тут є навіть ланцюх.” Перелякано нараз здригнув ся. „Дивіть, дивіть! Він має мотуз на шиї! Господи Боже! Та се повішений! Труп посаджено на сюркалу і вона з ним блукала.”

Зі здивованем і острахом переконалисьмо ся, що Джек говорив правду. Шнур глибоко врізав ся в живаку шию сего чоловіка та ще і тепер ключка була сильно стягнена.

Чарл підніс голову мерця.

„Я знаю сего чоловіка,” сказав повагом. „Се є Чорний Сем, найнебезпечніший кінський злодій в отсих горах, в цілїм Вайомінґ. Се був дикий, страшний опришок. І ось стрінула його така кара. Дуже легко завсїгди вилїтала куля з його стрільби, та неодній людині він вкоротив жите. Господь знає, як довго він вже так їздить по своїй смерті. В отсих горах трупи розкладають ся дуже поволи; звичайно висохвають на

тріску. Я се часто бачив на вбитих звірахах.” З обмерзінєм відвернув ся. Небіщик, зі своїм викривленим лицем представляв дійсно страшний вид.

„Що з ним тепер почати?” запитав Джек по хвилині мовчанки.

Чарл роздумував часок; потім, розтинаючи шнур, якими зовсім вже задеревілий труп був привязаний до коня, відповів: „Бери його! Нашим обовязком є віддати сему чоловікови послїдню прислугу. Недалеко відси находить ся печера. Там його мож погребати.”

За кілька хвилин мертвяк зістав відв'язаний. Чарл взяв його за рамена, а ми оба за ноги, і занеслисьмо його на вказане місце.

Стрільці принесли сокири і джаґан, і злученими силами викопалисьмо яму, у яку зложилисьмо небіщика. На засипаний землею гріб накидалисьмо ще каменя і відломків скель, щоби часом вовки не вигребали трупа.

Уже ніч була, як ми скінчили роботу. Св'яточна тишина царила довкруги. Не чути було ніодного звука. Відкривши голови, прошепталисьмо тиху молитву. „Боже! Змилуй ся над нещасним грішником!” додав Джек; мовчки вернулисьмо в хату.

Вчасно поклалисьмо ся спати. Ще раз явив ся мені страшний їздець у сні. Увесь облитий потом пробудив ся я зі сну. Голосне вите розлягало ся серед нсчи. Се вовки жерли ся над кістями вбитого коня.

Другого дня, ранком, вернув я домів. З острахом слухали мої люди оповідання про кінець страшного їздця.

*

*

Чотири місяці пізнійше — кругом цвила чудова весна — найшов ся я в самотній, стоячій ще хаті, у колишній кріпості Меккінней. У ній був склеп разом з шинком. Крім стрільців і кавбоїв часто можна було тут стрітити всякого рода волоцюгів, злодіїв, розбишаків, словом людей, що мали поважні

причини з далека обминати військові станиці.

Уже добре смеркало, як я завів свого коня до наводячої ся побіч стайні і вийшов до середини шинку, лиш слабо освіченого звисаючою зі стелі нафтовою лампою.

Зараз передімною прибуло тут товариство, зложене з трьох мужчин, яких дикий вигляд і сильне уоружене вказувало на їх не дуже чисте ремесло. Крім мене, сих трьох, та властителя шинку, який поздоровив мене сердечно, як старого знакомого, находив ся в шинку ще один подорожний. Сей сховав ся за кількома мішками з рижом, і спокійно спав. Перед ним стояв малий столик і він схрестивши на ній руки, поклав на них свою голову, так, що його лица не було зовсім видно. Властитель skleпу розказав мені, що сей гість приїхав вже смерком і дещо попоївши, сейчас заснув.

Підозріла трійця стрітила мене в влізливий, не дуже приятний спосіб. Щоб їх не спровокувати, волею-неволею мусів я прийняти їх влізливість з чемністю, та сісти в їхнім товаристві. Що було ділати? Я находив ся прецінь „на диких вестах.”

Три добі сидів я на сідлі; тому почував страшне змученє та обоятно сидів у немилим товаристві волоцюгів, які пильно попивали „круговую” зі стоячої перед ними фляшки з горілкою. В душі я сердечно завидував незнакомому у темному кутку. Він лиш один раз, на хвилинку підвів свою голову, щоб опять, як здавало ся, твердо заснути.

Нараз незвичайно зацікавила мене розмова, почата моєю трійцею.

„Jesus Christ and General Jackson!” засміяв ся один і вдарив долонею по коліні, що аж пішов лоскіт кругами. „Се була чортівська забава; яку ми мали з Чорним Семом. Ми йому справили ходячий гріб. Так! Не дивіть ся так на мене, немов-би то я хотів вам розказувати якусь казку. Так дійсно було, як говорю. Він дістав живий гріб. Прецінь для нього повинно се

бути о много приятнійше, як вічно колихати ся, наче маятник при годиннику; а се власне робив Чорний Сем, коли ми його стрітили.”

„Чекайте, я вам про все розкажу,” перебив сьміючись другий. „А історію сю варто послухати. Се було минувшої осени, якось при кінци жовтня. Джінго — він вказав пальцем на третього товариша. — Джінго і я їхалисьмо з кількома кіньми, нужденними шкапами, які ми случайно найшли, в напрямі, як на північ. Власне переїздилисьмо через глибоке, заросле густим лісом, гірське провалле, як нараз Джінго вхопив мого коня за поводи і тихо кликнув: „Чи ти уже коли видів висільника, Джеф? Диви, там один висить.” — The devil! Джінго сказав правду! Колиханий вітром, ледви яких двайцять кроків перед нами, причіплений до гиляки після усіх вимогів штуки, пишно висів драбуга; та хто се був? — Чорний Сем! — Переконавши ся, що кругом був чистий воздух, підіхали ми близше. Ви його певно знаєте, буйволе? Гарним ніколи не мож було назвати Чорного Сема; повішене однак зовсім не піднесло його уроди. Ми, передовсім, відтяли його з гилі. Сарака задеревів уже, наче дошка. Тепер виринуло питанє: що з ним почати? Загребати його у землю, не було в нас ні часу, ні знарядів. І нараз прийшла мені — або Джінгови, бо ми на тій точці не можемо ніяк погодити ся — чудова гадка до голови.

„Се мій помисл” — закликав гордо Джінго.

„Про мене, чий би він і небув, досить, що ми посадили Чорного Сема на найгіршого коня та привязали його до нього так штучно, що він не міг ані ворухнути ся, не то щоб спасти. Коня гналисьмо цілої пів днини перед собою, а потім нагнали його в безвісти. Шкапа пігнала з ним через прерії, на схід. Кажу вам, злодій пишно виглядав на кони. Навіть по смерти не забув їздити верхом,” додав оповідаючий, всьміхаючи ся з вдоволенем.

Всі три аж лягали зі сьміху. „Джеф

і Джінго”, закликав третій — „ви єсте добрі злодії! Подумайте: які очі мусіли робити люди, коли стрілили ся з тим дивним їздцем. Се була-б правдива потіха, коли-б нам вдало ся ще раз його стрітити.

„Не викликуй вовка з ліса!” — закликав Джінго з перестрахом. „Хиба про се знаєш, Джеф, що люди говорять: Чорний Сем зовсім не вмер. То тут, то там бачили його живого, на кони.”

„Се дурна балачка забобонних баб!” відповів Джеф зі згірдливою насмійшкою. „Більшим небіщиком, як був повішений, не може хиба ніякий чоловік бути. Буде вже з сім місяців, як ми його посадили на коня. Чи ти гадаєш, що він з ним буде бігав аж до судного дня? Ні, друже! Коли Чорний не злетів з коня, то сей певно здох під ним найдалше за яких вісім до десяти тижнів; коли не скорше. А тоді, то вже вовки про се постарали ся, щоб з їздця і з коня не лишило ся ні сліду.”

„В таким случаю Чорний віджив”, — сказав Джінго — або його душа блукає по світу тому, що не має в гробі спокою.”

Глумливий сьміх обох других був відповідю на сі слова.

„Чи бачили ви дурня, що вірить в страхи?” закликав Джеф, а його товариш додав:

„Дайте собі трохи сильнійше набити обручі на голові, бо інакше вона вам розсохне ся!”

„Сьмійте ся, кілька хочете. А я сьвято в се вірю, що Чорний Сем, а властиво його дух, вганяє по світу,” — сказав Джінго з лютістю. „Одно тільки бажаю, щоб він колись станув перед вами, а тоді певно інакшої засьпіваете!”

„Ба!...” засьміяв ся Джеф з насмійшкою. „Я не такий страшків син, як ти. Ти часто за сим жалував — я про се знаю — щось помагав мерця саджати на коня, мимо того, що хвалиш ся, начеб се був твій помисл. Я до смерти буду чванити ся сим вчинком...”

„І кара тебе за нього не мине, дра-

бе!” загремів грубий голос за нашими плечима.

Перелякані оглянулисьмо ся, і зі страхом кожний з нас зіскочив з свого місця. Властитель шинку, який до сеї пори сперши ся на оба лікті, та пакаючи коротеньку люльку, з вдоволенем прислухував ся оповіданю, притьмом пропав десь за барою.

Освітлений сяйвом лампи, стояв — я не хотів вірити своїм власним очам — зі стрільбою готовою до вистрілу ніхто иньший, як — Чорний Сем.

Так! се був він, котрого я перед чотирма місяцями помагав гребати. Лиш його лице не було тепер викривлене, а з нього, жаріючи наче вугле, гляділа пара чорних очий.

Ніодин з нас не міг здобути ся хочби на слово.

„Проклятий драбуго!” заревів з лютістю. Поволи підніс стрільбу до ока і вицілив її на Джефа.

„Ласки, ласки!” простогнав сей, падаючи на коліна; його лице постріло зі страху.

„Покажи мені місце, де находить ся гріб Чорного Сема, або інакше вмереш!” — сказало опять страшне явище.

З розпукою, очікуючи певної смерти, повів Джеф блудним зором докруги. „Ласки, ласки!” — простогнав ще раз.

„Пане!” — закликав я боязко, бачучи, що чужинець готовить ся стрілити. „Задержіть ся! Я можу вам показати гріб Чорного Сема.”

Оружє знизиле ся і з запитом звернули ся на мене чорні очі.

„У гірським проваллю, в горах, дев'ятьдесять до сто миль відси находить ся його гріб,” почав я скоро, а коли чужинець все ще недовірчиво глядів на мене, розказав я короткими словами, як нас настрашив дивний їздець, та як його коня застрілено.

Коли я скінчив, чужинець приступив до мене і подав мені руку.

„Ваш вигляд, пане, вказує на се, що ви не маєте нічо спільного з отсими злодіями. Вірю вам і сердечно дякую.

А ви, волсцюги — тут він звернув ся до трійці — платіть, що завинили і гоніть відси на всі вітри, бо...” і опять підніс свою стрільбу.

Наче оголо́мшені покотили ся до бари і кинули на ню, не числячи, кілька долярів; а потім, наче гнані вихром, вилетіли у чорну птьму ночі. За хвилину чути було, як відіхали диким гальопом.

Опять звернув ся чужинець до мене.

„Моє ім'я є Герри Гальфорд, пане!” — сказав, легко склонюючи ся. „Я є братом отсеї людини, яку тут прозвано Чорним Семом, та яку за її жите стріла заслужена кара. Я веду в Монтані годівлю худоби і нароком приїхав сюди, щоб шукати гріб мого брата, бо дійшла до мене чутка, що кавбої приловили його на крадежі коний, що було його ремеслом, і повісили. В отсім шинку хотів я відпечати по моїх даремних трудах і ось в тім кутку, збудивши ся, став я мимовільним слухачем оповідання отсих волоцюгів. Чи не за багато буде, коли вас просити-му, завести мене на отсе місце, де находить ся гріб мого брата? Зробіте мені неосцінену прислугу і я осьвідчаю ся готов до кожного рода віддяки.”

Я заявив, що з найбільшою охотою годжу ся йому товаришити, бо і так мушу вертати до моєї хати, в горах.

Містер Гальфорд був сим вельми врадуваний.

По кількох днях виїхалисьмо разом в дорогу. Підчас їзди я дізнав ся, що Чорний Сем уже змалку був скрайним очайдухом. Маючи шістнайцять літ втік з дому і довго волочив ся по всім усядам, аж наконєць став кінським злодієм і тут його постигла заслужена кара.

Коли я з товаришем добив ся до моєї хати, і тут він завдяки своїй незвичайній схожості з помершим, викликав серед моїх людей переполох і боязнь; однак вони успокоїли ся, дізнавши ся про цілу правду.

Мої оба приятелі, стрільці, уже давно потягнули зі своїми пастками у інші околиці. Але крім своєї колишньої хати, лишили по собі ще одну памятку. На гробі нещасливця, до якого ми сейчас пішли, находив ся грубий, деревляний хрест, з написом: „Тут спочиває по своїй безцілевій блуканині загадочний іздець, прсзваний: Чорний Сем.”

НЕВМІРАКА.

Історична фантазія.

ОСОБИ.

Дівчина.
Улан.

Гренадир.
Козак-Невмірака.

Улани, Гвардисти, Народ.

Річ дїє ся над Дніпром, в минушости, теперішности та будуччині.

(В глубині степ, на якім розлив ся широко Дніпро. На лівій стороні замок з тяжкою, кованою брамою. На право, серед вишневого садка багачка хатина, пошита соломою. Чудні звуки несуть ся над околицею: між тихим журчанєм срібного потока чути коротке, уриване ляцанє соловейка і веселе п'ятьлітканє перепелиці. Довколо сон шно, любо).

Дівчина.

(Виходить з хати убрана пишно у розкішний український стрій. На голові капиновий вінець. Вона стає і сьпіває:)

Сонце на обрії, ранок встає, —
братя, вставайте,
Сонце стрічайте:
ранок встає.

Сестри, збирайтесь і зносьте квітки:
будем сьпівати,
Сонце квітчати, —
зносьте квітки.

Братя, бандури і кобзи беріть:
будемо грати,
ранок витати, —
кобзи беріть.

Сонце на обрії, ранок встає, —
грайте-ж, сьпівайте,
Сонце стрічайте...
Ранок встає.

Улан.

(Виходить з палати. За ним улани.)

Що тут за крики?...
Що за пригода?...
А, се сусідка...
Пишная врода.
Ходи дівчино,
ходи калино
в мій пишний двір.
Тебе ожидає
в пещеному раї
престіл з злотих зір.

Чому усе лаєш,
усе зневажаєш
дівчино мене?
Хиба твоя врода
як твоя незгода
по вік не мине?

Хиба твої брови
рівненькі, шовкові
тривати-муть в вік?
Хиба твої очі
блискучі, дівочі
не згаснуть за рік?

Дівчино-розмаю,
в зеленому гаю,
в раї заживеш,
як що мене палко
Дніпрова русалко
до серця пригнеш.

Дівчина.

Не мені тебе мій пане,
не мені тебе любить! —
Не мені в отсій палаті
у раю з нелюбом жить.

Є в мене иньше кохання....

Улан.

Ти не хочеш!?!... Так провчу я,
як гордить моїм коханням!
Ти слугою мені будеш!
Зніму пишне се убрання,
у неволі сьвіт забудеш!

Дівчина.

Не буду тобі слугою,
Хоть знущай ся, хоть катуй!

Улан.

Ти пручаєш ся зі мною?...
Гей, там варта! тут, ратуй!

(Виходять з замку гайдуки).

Беріть дівку сю до замку,
буде в нас діти плекати,
як зробите з ньої мамку;
буде нам пісней сьпівати
по обіді, до дрімоти,
а як наберем охоти,
то розкажем танцювати!

Дівчина.

Невміраче, мій козаче!
Дай ратунку: любка плаче!

(Гайдуки заволікають її у замок.)

Улан.

Ходіть до хати, розбийте скриню
і самі справтесь за господиню!
(Гайдуки відходять до хати.)

Улан.

Бісова дівка, як репетує,
невже-ж то справді її почує,
той невмірака, страшний козак,
що за ним згинув вже слід і знак?
Хайби явив ся осьде, в сю хвилю!
На нім покажу я свою силу!

(Побачив, що хтось надходить з за хати дівчини.)

Пробі! Що бачу! Чи се мана!
Якась статъ суне сюди страшна!
Се велит дужий. Може невмірака,
сей сподіваний козак-забіяка?
Треба в безпечне місце заховатись.

Гренадир.

Хтось кричав тут: дай ратунку!
Може се причулось з трунку?
Уф, как душно, сонце гріє
то й від водки чуб п'яніє!

Улан (з за угла).

А, він п'яний, то й наскочу,
юху з нього як стій сточу!
(вискакує і замахує ся карабелею)

Гренадир.

Га! машиннік! Ти з'о мною
стаєш до борби в двобою!?
(замахує ся могутнім мечем і переко-
лює Улана, який паде на землю з за-
стромленим в грудях мечем.)
Ось тобі за се заплата!

Улан (умираючи)

Гідна ката, гідна ката!

Гренадир.

Гей, а деж моя дружина?
(надходить ватага гренадирів)
Ставте столи, точить вина,
миж прийшли в південний край —
се обіцаний нам рай!
Йдїть в палату — всьо здирайте,
най нічо ся не остане —
йдїть у хату, забирайте,
а людям — вложїть кайдани!

(Гренадири йдуть в палату і до хати;
остають два).

Сего трупа, геть тепер
киньте у ріку Дніпер,
най про нього згине слух,
по вік щезне його дух!

(два гренадири виносять на лїво тру-
па з застромленим мечем.)

Дівчина.

(вибігає з палати блїда, з розпущеним
волосем, убрана убого, драно.)

Дайте, батечку, ратунку
захистїть ви сироту!

Гренадир.

Має досить вже частунку,
той, що кривдив тебе ту!

Дівчина.

Його люди ограбили
з всього, що мене сім'я
обдарила, богатила.
Твої люди збещестили
мою честь, моє ім'я!

Гренадир.

Що я спас тебе з неволї,
то за те така подяка!?

Дівчина.

В мене муж є, невір'яка,
він шукає в сьвітї долї.
Як найде, сюди прилине
він безсмертний, він не згине!

Гренадир.

В диби я його закую,
під три замки запроторю,
змушу його пити отрую,
руку наложить у горю,
виціплю холеру і рака,
й згине марно невір'яка!

Дівчина.

Страшно, лячно! Хто се ти?...
Я боюсь!...

Гренадир.

(гордо, спокійно)

Так і слїд!

Я з півночи твій сусїд!
З півночи прийшов погрітись
меду хмільного нанитись,
закусити колачом.

Дівчина.

Коли так, то просим в хату.

Гренадир.

Не хапайсь перед часом!
Ми уже там розгостились.

Дівчина.

В моїй хаті!? Се-ж напад!

Гренадир.

Се новий, державний лад!
Всім ми тут розпорядились.
Тобі хати й так не треба....
Стільки степу, стільки неба!
Будеш нам отару пасти,
жати жито, льони прясти,
можеш часом і співати, —
лише для начальства знати
треба наш язик! Тож вчи ся!
А будучим не жури ся!

Дівчина.

Піду степом сиротою
оплакувать долю свою....

Гренадир.

Вишумлять тобі ті речі,
як нагайка споре плечі!
(відходить до замку.)

Дівчина.

Доле, моя доле,
як дитятко голе,
без батька, без неньки,
пущене маленьке,
у сьвіт, мов на море,
на бездонне горе!

Нешасна країно,
сьвята Україно,
тричи твоє тіло
кровю обкіпіло,
тричи серед муки,
конаєш з розпуки!

Чи нема вже ліку
на рани, до віку?
Нема в степу зілля,
щоби біль вкоїло,
щоби сил додало,
надію підняло?

Піду в степ широкий
над байрак глибокий,
хоть не найду долі,
скину свої болі,

кину їх у воду
як тяжку колоду,
кину їх на філі,
бо носить не в силі!

(Стає над рікою і глядить пильно в даль,
на ліво, заслонюючи очі від сонця.)

Хтось пливе... Знакомий наче!
Чи се ти?.. Гей, невміраче!...

(На байдаку скоро прибиває до берега
Невмірака, убраний по козацьки.)

Невмірака.

Дніпре мій, глибокий Дніпре,
та хто твої філі зіпре?
Ти широкий, плідний луже,
хто чорнозем твій зіструже?
Чи ж вкраїнське, тепле сонце,
в кожне сяєш ще віконце,
й ніхто тебе не заслонить,
садкам цвисти не зборонить,
соловіям щебетати,
і бжілкам меди збирати?
Україно, рідний краю,
знову я тебе витаю
і знов, як перед віками,
чистими славлю устами!

Дівчина.

Хоть оглянй ся, невміраче,
за тобою любка плаче,
за тобою плаче дуже,
дай розраду, ти, мій друже!

Невмірака.

(бере її за руку)

Аж з далекої чужини
до моєї йду дівчини,
до моєї, до царівни,
що нема їй в сьвіті рівні.
Через море, через гори,
й полями, і лісами
між селами і містами
ріжних людей бачив всюди
а тебе носив у груди.

Дівчина.

Ти ціла моя надія!

Невмірака.

Знаю, що з тобою діють!
Ти сьвята, всетерпелива,
моя любко нещаслива!
Задля тебе, що лиш зможу
я в борбі у жертву зложу.

Дівчина.

Мій гнобитель весь у зброї
а ти, бачу, й без шаблюки.

Невмірака.

Все-ж таки він не устоїть
перед молотом науки.

(Скидає з себе козацький жупан і яв-
ляє ся з молотом у правій руці і з гру-
бою книгою під лівою, в синій, робіт-
ницькій сорочці, підперезаній ремнем,
з вишитою пазухою виразистим, ріж-
нобарвним, цвітистим взором.)

Апі списом, ні мечем
ми на тирана підем,
а піднесем увесь люд,
нехай зробить над ним суд!

(Десь гень, далеко, чуть гуртову пісню:
„Шалійте, шалійте скажені кати!...” що
раз мовкне, то опять могутніє...)

Дівчина.

О, вже йдуть тебе витати,
хтож так дав їм скоро знати?

Невмірака.

Я листи слав голубами,
вістки передав вітрами,
на могилі грізну віху
запалив людям на втіху.

Люди.

Слава тобі, невміраче,
з радости нам серце скаче,
що до нас ти загостив
волю, долю нам звістив!

Невмірака.

Волю нам ще тра здобуть!
Випрямім сильне плече,
най рабство від нас втече,

насталімо свою грудь,
щоб гучний свободи сьнів
з ляку в нас не занімів!
Серце й руки підоймім
до гори й присягнім!

Люди.

Присягаєм!

Невмірака.

За Україну
Мем боротись до загину!

Люди.

Присягаєм!

Невмірака.

Для народу
ми здобудем жизнь-свободу!

Люди.

Присягаєм!

Невмірака.

(Показує на дівчину, у якої над голо-
вою засіяла ясна зоря).

Ось глядїть:

Се почувань ваших сьвіт!
Се понимань ваших сила
так в одно ядро злучилась,
що на дівчині засяла,
як жива, України слава!

Дівчина.

Та хто-ж велита подужа
без війни і без оружа?

Невмірака.

Найдем спосіб без війни,
одшукайте лиш човни!

(Дехто біжить до човна і приносить від-
там ріжні знаряди).

Нумо, розложіть костир,
хай спече ся гренадир!

(Інші розкладають костир, з якого від-
разу бухає сильний огонь і дим).

Наложить сухого кїлля,
щоб жарке було вугілля,
ним посиплем весь рундук,
щоб на них він впав і пук!

Щоби грубе його тіло
на вугіллю околїло.

А самі рядом ставаймо
най нам се сьвяте дївча
своїм сьвітлом присьвіча,
пїснь свободи засьпїваймо!

(Підчас сьпіву молодші набирають лопатами жаркого вугілля з костра і розсипують густо перед брамою замку.)

„Не пора, не пора, не пора,”
і т. д. і т. д.

(З брами замку виходить ґренадир.)

Гренадир.

Що за крики, що за сьпів!
Не викликуйте-ж мій гнів!
Сю голоту навіжену,
я нагайкою розжену!
А як ні — велю стрілять!
Гетьте відси — і малчать!
Не вам сеє знати тра,
що пора, — що не пора!

Дївчина.

Так, пора є вже на суд,
що сповнить на тобі люд!

Гренадир.

В тебе знов над головою
дивний жар блистить звїздою?
Щоб товпі значить дорогу,
на бунт, морди і пожогу!

Невмірака.

Сам вбивав ти день за днем,
нищив край, людий гнобив!
Потом й кровю запліднив
український чернозем!
Ти орав — а ми піжнем!

Гренадир.

Га, се ти той невмірака,
що про тебе вічно крака,

отся дївчина хахлацька?
Се лиш інтрига є ляцька!
Ми їх тут разом застали,
як обоє женихались!

Невмірака. *

Женихав ся й ти так само:
забрав край, свободу, мову,
ймено, військо, церков, школу
й козака змінив у хама!
Кров ссеш нашу, як опир,
ти, неситий ґренадир!

Люди.

Нашу кров ссеш як опир
ти, неситий ґренадир!

Гренадир.

Бунт підносиш, невмірако,
український гайдамако!
Засічу тебе нагаєм,
у тюрмі вмереш, у кайданах!

Народ.

Ми відіпрем кожний замах!
Права людського жадаєм!
Землі й волі! Землі й волі!

Гренадир.

Волі дати вам, землі?...
(кричить до замку)
Ану варта! Сальва, плі!
(Варта виступає)

Люди.

Землі й волі!.. Землі й волі!...

Гренадир.

Я вас, внутренних врагів,
сам би перебить ще вспів!

(кидає ся з нагайкою наперед, але падає на вугілля, підскакує зразу комічно, відтак паде на коліна — жарке вугілля чіпає ся його ніг, — в страшних муках він пручає ся на підмінованім ґрунті, встає і назад падає замахуючись нагайкою на народ, аж паде на костир і гине.)

Ох, ах, ох! Болить!.. Пече!...
Ноги... руки... і плече!...
крижі... груди... голова...
смерть у вічі... за...гля...да...

Офіцер.

(Виступив тимчасом з вартою і комендирує.)

Зворот в ліво, стройтесь в ряд!

Невмірака.

(до війська)

Братя! Не пора, стрілять!
Не пора йти на народ,
що жада своїх свобод,
жада волі і землі!

Офіцер.

Плі!

(Жовніри не стріляють)

Невмірака.

Се-ж батьки ваші й брати!
Пора й вам до них пристать
і за правду съяту статъ!

Офіцер.

Плі!... Праклятії чорти!

(Жовніри не стріляють)

Невмірака.

Гляньте: тиран околів
на огни своїх гріхів!
Вчуйте люду велий клич!

Офіцер.

Плі!... Мужичья ти дич!

(Жовніри опускають карабіни, дальше виступають з ряду і з лоскотом відкидають оруже; офіцер зі страху втікає, гублячи шпаду і замикає за собою ворота замку).

Невмірака.

Скиньте, братя, мундір геть,
а тюрму отсю зваліть,
най щезає страшний гнет,
що давив нас стільки літ.

А пірвавши враз окови,
засьпіваєм піснь обнови!

(Невмірака виступає з молотом наперед і валить ним в ворота замку; ворота валять ся. Часть вояків скидає з себе мундур і по скиненню чака і кабата являють ся в червоних, кацапських сорочках — московськими мужиками; друга часть кидає ся відразу зі всіх сторін до тюрми а дехто із дружини Невміраки йде їм помагати і всі валять її. Мури розлітають ся в румовище. Народ частю на румовищах, частю на переді сцени творить живописну групу; подають собі руки і сьпівають.)

„Бо пора се послідная єсть...”
і т. д. і т. д.

Невмірака.

Ось, дивіть ся, добрі люди,
на се дивне, Боже чудо:
самовладства страшне тіло,
земля носить не схотіла,
темні челюсти розкрила
і на віки поглотила!

(вказує на гренадира, який западає ся враз з рештками костира під землю.)

Вже нема його й не буде!
Мир, осанна, добрі люди!
Йдіть домів звістити волю,
Правду, рівність, поступ й долю!

Народ.

(розходячись групами)

Слава тобі, невміраче,
слава, безсмертний козаче,
що поміг нам добуть волю,
правду, рівність, поступ й долю!

(Відходять)

Дівчина.

Без війни, без струїв крови
вічні ти розбив окови!

Невмірака.

Сила правди і науки
дала зброю мені в руки.
(Оставши ся самі.)

А тепер веди, дівчино,
та під рідну нашу стріху,
занесемо у хатину,
щастє, мир, гаразд і втіху!

Дівчина.

Ох, мій славний невмірако,
я тебе люблю однако!
За труди і за страждання
і за вічне кохання.

Невмірака.

Що я вічний, що я дужий,
се твоя заслуга, крале,
в тебе дивлюсь тільки, друже,
веди-ж мене, ідеале!

(Задержують ся при вході хатки, творячи поетичну групу; занавіс спадає.)

На крилах думки.

Нараз, з блискавичною швидкістю стала западати ся земля у прірву; наче сонне марево зникли копули і вежі, імлою розвіяло ся велитенське місто. Звільна, легенько, підношені дивною, магічною силою підносимо ся у гору, висше і висше. Ось — видно вже лиш зариси Європи: Франція, Австрія, Італія, Середземне море, Іспанія, Атлантийський океан, Канал, Англія. Однак сей дрібнесенький образ зменчує ся незвичайно скоро. Ось вже ціла земля, не більша, як місяць в повни; ще мить і вона стала знова менча.

Глядїть! Отсе є ся славно, могутча наша земля, на якій верхні кипить стільки людських пристрастей, яка на своїм дрібнесеньким кружку замикає стільки мільонів животин. Як скоренько вона дрібніє-маліє, в міру того, як ширшає наш виднокруг. Вже годі відрізнити Європу від Америки, затерли ся зовсім границі Європи і Азії. Яке се все дрібнесеньке!

А ми линемо на крилах думки у заворотну даль. Вже наша земля не більша від дрібненької зірки, що моргає до нас у погідні ночі із небесного зводу. Звертаємо ся ід сонцю. У чорних розтворах всесвіта, не гріючи ані не освітлюючи їх, відбиває ся воно наче палаюча, огненна пляма на чорному оксаміті. Побіч нього сяють зорі, ясно-ясно. Се все сьвіти, землі, належачі до од-

ної сімїї з сонцем, так сказатиб, його рідні діти. Ось планета Меркур, що кружить близенько довкола сонця, а ось тут Венера, наша вечірня, чи рання зоря, а там рівна її блеском наша далека вітчизна, Земля; за ньою, порізаний велитенськими каналами Марс, дальше Юпітер, з своїми чотирма величезними місяцями, за ним Сатурн, Уран....

Усі ті сьвіти держать ся у всесвітній пустці силою притягання сонця, довкруги якого кружать з шаленою швидкістю. Земля наша, се лиш дрібнесенький, плаваючий острівце, одна порошокина у сій великій, соняшній вітчизні, яка опять є лиш малою провінцією у незміримім царстві зір.

Безпину летимо у даль. Сонце з усіми, кружляючими довкруги нього планетами зникає швидко у віддалі; наша земля виглядає вже лиш як дрібнесенька, ледви достижна для ока порошокина. Ось ще хвилина, та і сонце, ся велитенська, блискуча куля, стало дрібною зіркою, тратаючи весь свій маєстат, усю свою перевагу над армією звичайних зір. Думка губить ся, маліє у тій зоряній безконечности; стараємо ся розпізнати знамі нам групи; сі однак наслідком нашого лету на крилах думки, у перспективі попересували ся до непізнання; молочна дорога розсипала ся кудись в бездну грізним водопадом блискучих жемчугів-зір; звізди, до яких наближу-

ємо ся, стрічають нас срібними і золотими лучами, осліплюючи очи блискавичним саявом.

Нараз, десть гень, з віддалі паде на нас слабеньке, синяве саяво. Сьвітло се не нагадує ніяку земську появу, не є подібне до ніодного зі штучних сьвітел, що мають свій початок на нашій далекій вітчизні. Се дивне синяве сьвітло стає однак з кожною хвилиною що раз більше і більше синім, одначе не через се, немовби воно відбивало ся від синяви неба, але зовсім, начеб саме сонце було синє.

І як здивуємо ся, побачивши, що ми зближуємо ся дійсно до сонця, що сьвітить синім сьвітлом. Отее блакитне сонце, ясно відбиваюче від чорного, засіяного зорями тла, се осередок нової, далекої від нашої, планетарної системи. Власне перелітаємо попри одну планету сего дивного, синього сонця. Синє сонце скоро збільшає ся, та — опять нове явище, дивнійше може, як перше — синє сьвітло, яке осьвічує планету, починає нараз з одного боку набирати зеленої закраски. Глядимо на небо: тут два сонця; одно, велике, синє, а друге побіч нього, менче, шмарагдово зелене. Не віримо своїм очам.

Се є царство зорі Гамма, у системі Андромеда. Отся дивна сонічна система складає ся в дійсности з трьох сонць: з синього, зеленого і оранжово-жовтого. Синє сонце кружить довкруги зеленого, а вони оба знова разом кружать довкруги жовтого.

Ми, як уже було зазначено, зблизили ся до одної планети, належачої до системи синього сонця. Усе купало ся у повенях голубого саява. Краї, води, океани, гори, рослини, скелі мінили ся у дивних красках: з одного боку осіяні саявом синього сонця, з другого рівночасно облиті зеленим сьвітлом шмарагдового, а усе те, легенько позолочене саявом третого, найдальшого, оранжового сонця. Чим глибше влітаємо в атмосферу отсего дивного сьвіта з трема сонцями, тим виразнійше, голоснійше долітає до нашого уха якась дивна,

надземська мелодія. Неначе мягонька, глибока, десть з далека лунаюча музика, наче якісь незнані хори в супроводі гарф і скрипок. Се була найвибагливійша мелодія, що відразу підбивала серце, яку не треба було аналізувати, аби її зрозуміти. Вона наповняла душу незнаними радіощами. Здавало ся, що слухавбись отсеї мелодії і до суду-віку не наслухав-бись ся.

Музика ся походила від цілого рою дивних, крилатих сотворінь, що весело буяли над плесом синіх вод. Їх будова не нагадувала ніяке земське єство. Се були животины, сотворені виключно на се, аби жити у воздухах. Здавало ся, начеб їх тіло було сплетене з самих сонічних промінів. Здалека мож їх було прирівнати до мітичних русалок: мали їх гнучку, наче виточену з слоневої кости поставу, кромі сего великі, прозорчні крила, та незвичайну живість рухів. Вираз їхніх очий відразу вказував на се, що се істоти розумні, в ніякий спосіб не належачі до родини звірят. Голови їх зовсім схожі до голов наших водних лібелі і зовсім як сі воздушні творива, і вони не мали ніг. Отся чудова музика, яку слухалисьмо з таким захватом, се був лиш шум їхніх крил. Літали густими роями, нераз по кілька тисяч.

На вершках гір бачило ся рослини, які не були ні деревами ні цвітами; мали незвичайно високі, тонесенькі пні, а на них, наче на раменах, стояли великі чаші. Сі рослини були живучі; принайменче вони виглядали на щось, в роді наших мімоз, однак в далеко більшім степені. Отсі воздушні гаї творили правдиві рослинні міста. Мешканці отсего дивного сьвіта не будували ніяких хат, ніяких мешкань, лиш мешкали в тих пахучих гаях; вони випочивали в цвітистих чашах, коли змучили ся плаванєм у воздухах.

Дивний се був сьвіт, зовсім відмінний від нашої землі. І мимоволі насувало ся питанє, які гадки, які чесноти, яку історію, штуки, літературу, які науки могли мати отсі єства. Широко треба розписувати ся, щоб відповісти на

усі ті питання. Згадати-б лише, що є дивні, воздушні ества мають очі, що своєю силою перевищують наші найліпші телескопи, що їх нерви дрожать, коли наближаєся якась комета до їхньої землі, що вони мають спеціальний, електричний зміст, яким відкривають тайни, про які людям на землі і не снилося ніколи. Органи, видні у них повисше крил, служать їм місто наших рук; ними вони орудують далеко спритніше, як найспритніший чоловік-штукар. Місто друку є у них безпосередня фотографія життя та фонографічне утворювання слів. Вони займаються виключно тільки наукою та дослідями природи. Три пристрасти, що заповнюють усе людське життя: погоня за щастям, політика і любов, є зовсім незнані на тій щасливій землі, позаяк тамошні ества сего не потребують аби жити; бо нема там ні народностей, ні ніякої політичної організації, а вони самі не знають поділу на поли.

Се видасться може декому дивним. Однак треба визволити ся зовсім з земських поглядів і ідей, щоб зрозуміти нескінчену різноманітність творчості природи. Так як на нашій землі, у різні періоди її розвитку, жили різні ества, так само ті самі сили природи, на безчисленних світах вселенної, покликали до життя в далеко більшій ще мірі інші животи, достосовані до життєвих умов, пануючих на данім світі.

Органи, будова, число змістів — ми маємо їх лиш п'ять і то дуже слабоньких — зависить виключно тільки від життєвих умов даного світа. Житє є земське на землі, марсове на Марсі, сатурнове на Сатурні і т. д. Воно вповні відповідає даному місці заміщення, або — щоб докладніше виразити ся — всякий світ викликав і розвинув житє відповідно до свого органічного розвою.

Але, що се за диво? Крилаті ества роєм полинули до цвітного міста, і диво! Ростини зарухали ся, випростовували ся, або згинали, щоб прийняти прилітаючих гостей; зелене сонце сховало ся за обрійом а зійшло сонце жовте:

весь краєвид потонув у чарівнім сяйві, а над ним царював велитенський місяць, напів жовтий а напів зелений. Чарівна мелодія змовкла, і запанувала святоточна тишина.

Що за дивний, чарівний світ. Се суть ті подвійні, або потрійні звізди, що їх бачимо на земськім небозводі. Сі звізди, се пишні, величні сонця, звязані з собою силою взаємного притягання. Завішені у просторах вселенної, вони доповнюють себе, кружать довкола себе, як небесні пари, повсталі у весні сотворення.

І коли поодинокі сонця, як ось приміром наше сонце, сяють спокійним, одноманітним сяйвом, то є сонця, получені в пари, чи трійки, світять кольоровими світлами, перериваючи в сей спосіб однастайність зоряного моря.

Однак пора нам летіти у дальшу путь. Ми віддалили ся від нашої землі ледви на кілька біліонів миль.

Великанська просторонь, непонята для нашого ума! Колиб ми відси могли почути гук і гамір, пануючий на нашій планеті, то отся віддаль є так велитенська, що відгомін земських громів, гук канонів, побєжні співи по церквах, долетіли-би тут доперва за 15 тисяч літ. А в сю хвилю, колиб се було можливе, ми чулиб усе те, що діяло ся на нашій земській кулі колись, ще перед 15-ма тисячами літ.

А однак, в порівнянню до просторів вселенної, ми находимо ся дуже а дуже близьенько землі.

Ось там, ледви мерехтить блідонька зірка. Се наше сонце. Ми не вилетіли ще навіть поза границі отсеї небесної провінції, в якій склад входить наше горде сонце з усіма своїми планетами.

Простір отсеї небесної провінції — а є вона опять лиш маковим зерном у всесвіті — є так великий, що блискавка, яка пролітає 300.000 кілометрів в одній секундї, потребувалаб цілих 15.000 літ, щоб перелетіти її від одного краю до другого.

А усяди, де лиш звернемо свої очі, самі сонця і сонця, без числа і міри. А

кожде сонце, се жерело иншого житя, житя безконечно різнородного величиною, формами, віком. Кожде сонце, се огниста, величня куля, що крутить ся докруги себе і летить до витиченої собі ціли.

І наше сонце крутить ся докруги себе, та тягнучи за собою всі планети, а між ними і нашу землю, летить кудись, у незміриму, незнану віддаль.

Рух, що удержує рівновагу у все-світі, є причиною його організації, жерелом сили і житя.

Уже давно трибарвна система сонць лишила ся позаду нас. Летимо коло щораз то нових сонць, нових світів, зовсім відмінних від нашої земської вітчизни. Одні з них залиті зовсім водою, і на них живуть лиш водні звірі; на других не побачиш нічо більше, крім одних рослин. На деяких знова нема ні сліду води. Се ті світи, що належать до системи звізди Альфа в звіздоборі Геракля. Інші опять здають ся лиш одним, пекольным огнем. При деяких задержуємо ся. Що за різнородність, що за непонята ріжноманітність.

Ось на тій землі скелі, рослини, цілі красевиди, віддають з себе у ночі назад усе те світло, що падало на них через днину з їхнього сонця. Можливо, що головним складником тих організмів є фосфор. Дивна се земля, на якій нема зовсім ночі, мимо того, що на її небі не світить ніякий місяць. А мешканці суть так сотворені, що всякий при помочи своїх нервів може глянути у своє власне нутро і в сей спосіб сейчас запримітити правдиву причину всякої починаючої ся недуги.

На иншій світі, живучі там ества мають очі так збудовані, що світіять ними, наче ясними лампами. Мітінг отсих животин, відбуваючий ся серед ночі, представляє собою дійсно фантастичний вид; ясність світла, виходячого з очей, як не менче і його краска, зміняє ся, відповідно до внутрішніх почувань одиниці.

А ось на тамтій світі нове диво. Душа тамошних мешканців має ту силу, що може змінити свою тілесну поволу, без того, щоб сей, з кого душа вийде, потребував вмирати. Учений, приміром, що весь свій вік стратив над розв'язуванем якогось наукового питання, і не дійшов до ціли, хоть старість похилила вже його спину, може замінити ся тілом з молодцем, і з новими силами продовжати свою хосенну працю. Часами мож побачити, як два ества, сполучені вузлами любови, по кількарічній пожитю міняють ся своїми тілами: душа мужа поселяє ся в тілі жінки і навідворот. І в сей спосіб їх житєва спільність стає ще стислійшою, ще сердечнішою.

Коли ми пролітали коло иншої сонічної системи, побачили опять відмінні ества. У них виміна гадок не була звязана словами. Сі животини, здається, були висшого рода, як ми, люди. Бо кілько то разів неодному з нас таке лучало ся, що коли схотів свою ясну і прозору наче хрусталь гадку, яка зродила ся в голєві, віддати словами, або письмом, то отся гадка при перших відповіджених або написаних словах, тратила свою звязь, затемнювала ся, зникала? А мешканці отсеї планети мають шестий змисл, який можна назвати само-телефон; при його помочи всяку гадку, без порушення уст, можна у них відчитати на органі, займаючій місце нашого чола. Отсеї мовчаливі диспути нераз суть о много корисніші, від наших найголосніших.

На иншій опять планеті, над якою висіли вічно чорні, густі хмари, повні блискавок і громів, та якої воздух був незвичайно гарячий, мешканці не мали найменшої причини, одягати ся. У них їхні пристрасти обявляли ся фосфоричним освітленєм даного змислу. Барва світла зміняла ся після віку, пола, сили почувань. Наші святоіванські хробачки можуть лиш дати приближний образ отсего явища.

Однак ще більше диво бачило ся на місяці, що освічує отсю планету. По-

хмура, долина, понуро лягла перед нашими очима. По обох її сторонах, на ростучих деревах висять обвиті у полотна людські ества. Вони почіпили себе за волосе до галузей дерев і сплять серед гробової мовчанки. Приглянувши ся однак ближше тому, що нам видало ся спершу білим полотном, побачилисьмо, що се є тонесенька ткань, сплетена з їхнього волося. Се є звичайний спосіб оттих людей похоронювати себе, щоб опісля знова воскреснути. На тій землі іменно, животини мають ту саму прикмету, що наші хрущі, які засклеплюють ся і завмирають гусільницею, щоб воскреснути пишним мотилем. Так і там живе подвійна людська раса. Порода змислова, матеріяльна, мріє лиш про се, щоб як найскорше вмерти а потом воскреснути у вишній світлості. Рік на отсій планеті триває около 200 наших земських років. І вони живуть там дві третину року в нерозвиненім, змисловім стані, а третину (то є через зиму) в стані замертя, висячи на дереві. За першим почином слідуєчої весни замерлі відживають, лишають поволоку з волося на дереві і вилітають у воздух, наче відроджений фенікс, чудовими, крилатими ествами, щоб щасливо пережити один, довгий, двовіковий після нашого числення, рік.

І здаєть ся, вічність не вистала-б, щоб розказати про всю ріжноманітність, подибувану на землях, попри котрі несли нас крила думки. Тисячі і тисячі їх промайнуло перед нашими очима аж нараз на нашій дорозі почало рідшати сонць, а вони самі ставали блідші, никлійші. Наконєць опинюємо ся серед чорної пустки, позаяк мільярди сонць, видних із нашої землі, як незчислимі зорі, лишили ся позаду нас, і злили ся опять у срібну, молочну дорогу.

Ось тут наконєць находимо ся на краю вселенної!

Глядїть!

Наш зір полетів у даль.

Що се? Чи дійсно? Нова вселенна летїла нам на зустріч. Мільйони нових сонць, нових груп шумїло над нами. Даром стараємо ся змити зором окружаючу нас глїбїнь: де лиш глянемо, усюди сяїво, усюди жмїнки розсипаних, дрібнесеньких, блискучих порошинок, які показують ся групами тисячних сонць.

Нова вселенна, у яку входимо, складає ся з пурпурових, рубїнових і гранатових сонць; деякі з них мають червоність крови. Наче лискавка летимо від сонця до сонця. Що за чудовими жителями суть сї планети, освїтлені сими крївавими сонцями! А ось там, опять нова група сонць, що складає ся з блідорожевих і блакитних, огненних куль. Нараз надлетїла велитенська комета, якої голова подобала до роззявленої пащі страшної потвори, і закрила нас. Щемить, і ми опять находимо ся у чорній пустцї, бо ся вселенна так само скоро зникнула з перед наших очей, як і перша.

Всесвіт складає ся з безконечного числа, виразно віддїлених від себе велитенськими прєпастями чорної пустки, вселенних, зложених з мільйонів а мільйонів сонць.

Усе і усюди острови мільйонів сонць, посеред чорної пустки.

І куди-б ми лиш не звернули ся, чи на право, чи на лїво, чи в гору, чи в долину, нїгде і нїколи не подиблемо остаточних границь всесвіта.

А чи знаєте, як далеко ми відлетїли від землі?

Ми є... в передсїнку безконечности, де булисьмо і на нашій, земській вітчині. Ми не поступили нї на один крок далше! Бо простір всесвіта не має нї початку, нї кінця.

Як хлоп змудрував пана.

Був в однім селі хлоп, Трохим, а такий, що неодного знав, як то кажуть, вивести в поле. Знала його ціла околиця, він усюди мусів бути. Не було без него ні хрестин, ні весіля, не відбувся без него ніякий празник, ніяка „оказія”. Кождому знав він щось сказати, з кожним умів розмовитись, пожартувати, закепкувати а щоби хто і як був сумний, кожного потрафив розвеселити.

Почув про него багатий пан в околиці, що його також мали за розумного і дотепного, та прикликав до себе.

— Трохиме! — каже — чув я про тебе цікаві річі. Казали мені, що другого брехуна нема хіба на світі, так складно знаєш брехати.

— Паноньку — відповідає Трохим — деж би се могла бути правда, деж би я міг брехати, таж се гріх! Я лиш ось так, як мене навчив покійний батько — царство йому небесне — жию собі а брехати? — нехай Господь заступить.

— Но, но! — каже пан, не звиняй ся так дуже. Знаю я, знаю, що з тебе хитрий чоловік.

— Ось тут тобі 100 червінців, — сказав пан, поклавши на столі гроші, коли мені щось такого скажеш, чому я не буду міг повірити і скажу: брешеш! Коли сего докажеш, твої гроші, колиж ні, так сейчас скажу тобі всипати 100 буків. Вибирай до вподоби!

Почіхавсь наш Трохим у потилицю, тай каже:

Та, коли така ваша воля, паночку, то буду говорити. Але кажу ще раз, що лиш чисту правду буду казати, від брехні нехай мене Бог стереже.

— Коли я ще був молодий та ходив по заробітках — а буде тому 30 років взад, зайшов я у одному селі на сам Новий Рік до церкви. А був у тому селі звичай, що на священика кидали люди по службі Божій збіжем, пшеницею, житом, вівсом і другим зерном. Відтак збирали те зерно та годували ним кури і качки, щоб добре неслись

або мішали з збіжем, яке мали сіяти, щоб добре зародило. І я почав робити, як другі, хотів такж дещо назбирати, але, як люди почали товпитись, тручати, я встиг підняти ледви одно зернятко ячменю. Сховав я те зернятко за пазуху, та коли вернув до дому, а було вже під час засівів, посіяв я те зернятко в городці під вікном. Не повірите, паночку, що сталось. За одну нічку виросло те зернятко так високо, що кінця йому не було видно.

— Буває таке, буває — каже пан, — що тепер на світі не можливе?

— Така мене потім цікавість зняла, що я не видержав, щоб не полізти по стеблі до гори і подивитись на таке чудо. В одну мить я був на вершку. Та який страх мене обняв, коли нараз я поглянув, що стебло сягає прямісенько до самого неба.

— Буває таке, буває, — каже пан.

— Але що мені робити? Бути коло неба а не заглянути? По короткій надумі я присів, розмахнувся, скочив та знайшовсь в небі.

— І таке буває, буває, чому би ні? — повторяє пан.

А хлоп дальше оповідає:

— Коли я так стою, та оглядаюсь на всі сторони, що робити, прийшло мені на думку, забрати з собою дещо на памятку з неба, бо бачивем там чимало гарних річий, золота, срібла та дорогого каміня. Лячно мені було самому, так що я не сьмів ні кроку зробити; усе здавалось мені, що ось-ось небо заломить ся під ногами а я упаду в пропасть. Ступаючи обережно в перед, почув я нараз гамір, накликування а відтак і крик, мовби ціле небо валилось. Оглянувшись побачив я громаду ангелів, що бігли до мене. Я догадався, що ангели, пізнавши, що я зайшов сюди без дозволу, хотіли мене прогнати. Що мені почати? А тут ні сліду із сего отвору, куди я зайшов. Вкінці доглянув я свій отвір, та рішивсь назад по стеблі зсунутись на землю. Ось

я уже над берегом, уже лиш скочити, а тут дивлюсь, моєї пшенички нема. Щож мені почати? Дивлюсь, а на другому боці лиш купа полови з моєї пшениці. Бачите, як мене там не було, хтось забрав пшеницю і змолотив її. Не маючи іншої ради, почав я крутити з полови мотуз, скрутив довжезний, що аж землі досягав, зачіпив його за гак в небі, та коли вже ангели якраз мали на мене ударити, я спустив ся на землю.

— І таке нераз буває. — повторяє пан, а в душі радуєсь, що ось-ось і хлопovi вичислять 100 буків.

А хлоп дальше розказує:

— Але думаєте, паночку, що се кінець мого страху? Спустивсь я на кінець мотуза та бачу, до землі ще чималий шматок дороги. Бо уважайте, паночку, в поспіху я скрутив за короткий мотуз. Повис я так у воздуху та роздумую, що мені почати. Аж тут приходить мені на думку добра гадка. Мотуз на горі чейже непотрібний. Беру я його, уриваю з гори а наставляю низше. Так уривав я, але вже мало що й осталось. А тут до землі ще яких 20 сяжнів. Не надумуючись довго, кинувсь я в долину та упав в якусь яму з 10 ліктів ґлубоку. І знов лячно, бо зараз над головою почала земля засуватись.

— Чи раз доводилось мені таке бачити! — каже пан, уже з нетерплячки, коли та уся брехня покінчить ся.

— Але Бог все на чоловіка памятає — торочить хлоп дальше. В нещастю прийшла мені гадка піти чим скорше до дому та принести лопату, розкопати землю над головою і видобутись на

верх. Як загадав так і зробив. Щасливо виліз я з ями.

— Ну і ти певно сейчас забравсь до дому?

— Де там паночку дорогий! Ледви що я виліз, а ту як не зачне дощ ляти, мов з ведра, мов би море розлилось. Обболочений, обмоклий до нитки, іду я, ледви ногами тягну, рад-би де сховатись перед дощем, але тут нігде ні хати, ні дерева, ні корчика ніякого. Але побачив я здалека село, та шкандибаю просто сюди. А було се село вашого покійного батенька, дай їм Боже царство небесне. Аж дивлюсь, іде хтось по придорогу, підганяючи стадо свиний. Іде собі, посвистуючи а капелюх у нього як решето. Скочив я до нього та не кажучи нічого, навіть в очи не заглядаючи, встромив голову під капелюх, та дякую Богу, що хоч трохи скриюсь перед дощем. Коли вже трохи дощ надстав, мідводжу голову в гору, щоб бачити, хто такий мене скрив перед зливою, аж тут бачу, не повірилибисьте паночку, вашого покійного батенька, дай їм Боже царство небесне.

Ледви вимовив се хлоп, а пан його в лице та як крикне:

— Брепеш, дурню! — мій батько, раніє дзієју, ніколи свиний не пас!

А хлоп, поклонившись, приступив до стола, загорнув сто червінців тай пішов своєю дорогою.

Від тепер вже пан не хваливсь своїм розумом.

Після народного оповідання переповів

Евген Гвоздик.

ЗЕМЛЯКАМ,

що раз на рік збирають ся на Шевченкові роковини сьпівати гимн.

Ще не вмерла Україна,
Але може вмерти:
Ви самі її, ледачі,
Ведете до смерти!

Не хваліть ся, що живе ще
Наша воля й слава:
Зрада їх давно, стоптала,
Продала, лукава.

Ваші предки торгували
Людськими правами,
І продавши, породили
Вас на сьвіт рабами.

Не пишайте ся-ж у сьпівах
Ви козацьким родом:
Ви раби, хоча й пани ви
Над своїм народом.

Україна вам не мати,
Є вам инша пані,
Зрадних прадідів нікчемних
Правнуки погані!

Тільки той достойний щастя,
Хто боровсь за його:
Ви-ж давно покірні слуги
Ледарства гидкого.

Ви-ж давно не люди — трупи
Без житя і сили,
Ваше місце — кладовище,
Яма та могили.

Як живі покинуть мертвих
Щоб живими стати,
„Ще не вмерла Україна”
Будемо сьпівати.

Як живі покинуть мертвих,
Прийде та година,
Що ділами, не словами
Оживе Вкраїна.

Борис Грінченко

Три сини.

(З літературної спадщини Льва Толстого).

Один батько призвав перед себе найстаршого із своїх трьох синів, дарував йому землю і сказав: „Від днесь будеш самостійно жити. Живи і роби так як я, а будеш щасливий.”

Син подякував батькови за дарунок, відіхав і почав гуляще житє.

„Батько сказав мені, що маю жити і робити так, як він, щоб бути щасливим. А позаяк я бачив, що мій батько

завсїгди веселий, тому хочу його наслідувати.”

Пройшли один, два, десять, двадцять літ. Син розтрачував усе, що дістало ся лиш в його руки, та не збирав нових припасів. І прийшло, що він пішов до батька благати помочі; батько однак відказав ся. Син старав ся умоли-ти батька, благав його о поратунок. Батько однак став глухий на всі його

мольби і благання. Син, гадаючи, що образив чимнебудь батька, та несвідомо викликав його гнів, просив прощення. Але батько відповів, що не має що йому прощати і він мусить зносити судьбу, яку сам собі зготовив.

І тоді син став лаяти батька.

„Коли тепер не хочеш мені нічого дати, то на віщо передше дав та ще й впевнив, що твій дарунок стане мені на все жите? Усі розкоші і утіхи, які я коштував, суть нічим в порівнянню з отсим болем, що тепер мушу переносити. Чую, що стою на краю пропасти, що моє здоров'я знищене. І хто є причиною в моєму горю? Ти повинен був знати, що таке жите, яке я вів, доведе мене до нещастя. Треба було перестерегти мене перед небезпекою. А ти сказав тільки: „живи і роби так як я, а будеш щасливий!” Я так зробив. Ти любив втіху, і я тебе наслідував. Та коли ти остав щасливий, я стратив усе. Ти не є моїм батьком, лиш лютим ворогом! Проклинаю судьбу і проклинаю твою порадую!”

Другого сина обдарував батько в сей самий спосіб і йому так само сказав: „Живи і роби так як я, а будеш щасливий!”

Другий син не був вдоволений з дарунку, мимо того, що сей був так само великий, як і дарунок, що його дістав перший син. Він знав про се, яке лихо скоїло ся з найстаршим братом і тому став роздумувати, якби то не попасти в ту саму халепу. Крім сего він пізнав, що його брат зле зрозумів пораду батька: „Живи і ділай так як я,” бо ніколи не повинен чоловік думати лиш про свої розкоші. І він став думати, якби то одержаний дарунок подвоїти: купував нові землі, обсягом дорівнюючі дарованим йому батьком; не знав однак ради, що з ними почати.

І пішов до батька з просьбою, щоб той навчив його. Але батько не хотів нічого сказати. Син погадав, що батько побоювався відкрити йому жерело свого добробуту і він старався власними силами збагнути, в який спосіб батько

помножує своє майно. І він щадив, як лиш міг, однак все те видавало ся йому малим. Щоб закрити свою захланність, жив у нужді, розказував заєдно людям, що не дістав нічого від батька, а завдячує все, що має, праці своїх рук. Коли-б батько не був його скривдив, він бувби багатирем.

І довгий час так говорив заєдно середущий син. Аж нараз прийшли до нього всякі нещастя і страти і він пострадав усе майно: і те, що дістав в дарунку від батька, і те, що сам придбав.

У нападі розпуки наложив на себе руку.

Також і третьому синові подарував батько стільки-ж, що і двом першим, землі і до нього сказав, як попередним: „Живи і роби так як я, а будеш щасливий.”

Обдарований, пішов наймолодший син з батьківського дому. Тяжлячи судьбу обох старших братів, довго роздумував над батьківськими словами.

„Мій старший брат” — роздумував — гадав, що жити так, як батько живе, се значить дбати лиш про свої розкоші; і тому він стратив усе, що мав. Мій другий брат, розуміючи слова батька як заохоту до ошадности, став скупарем і його також постигло нещастя.

Як отже розуміти слова батька: „живи і роби так як я, а будеш щасливий?”

І він старався усе те, що знав про жите батька, пригадати собі. Йому стало ясно, що знає лиш про одно, іменно. що він взагалі не живби, колиб батько не виховав його, просвітив, зробив йому тільки доброго та остаточно сказав до нього:

„Живи і роби так як я, а будеш щасливий.”

Він зрозумів, що те саме, що й йому, зробив батько і для його братів і він прийшов до висновку, що власне в тім лежить ціла суть того, що він повинен навчитися від батька. Се все, що він знав про батька, містило ся в тім, що батько йому і його братям робив добро.

Тому слова батька: „Живи і роби так

як я, а будеш щасливий,” означають, що належить людям робити добро.

І коли він прийшов до того пізнання, приступив до нього батько і сказав:

„Тепер можемо жити в купі і бути щасливими: Йди до твоїх братів, і повідж їм, що се значить: „жити і робити так як я!” І тоді вони будуть могли відзискати щастє, коли підуть моїми слідами.”

— Батько — се Бог, сини — се люди, щастє — се наше жите. Люди думають, що можуть жити самі, без Бога. І вони вмовлюють в себе, що жите, се нерозривний ланцух розкошів і утіх. Вони за втіхами забувають, нащо дістали жите, що кінчає ся смертю.

Сї люди вмирають, проклинаючи свою долю. І се є перший син.

Інші бачуть ціль життя в самопізнанню і покладають усі свої сили, аби зготовити собі нове, гарнійше жите. По дорозі тратять ціль з очий і зовсім від ньої відбігають.

А ще інші говорять: Усе, що ми про Бога знаємо, се є то, що Бог робить людям добро і їм приказує, щоб і вони своїм ближнім добро свідчили. Тому ми підем за Його прикладом і станемо жити для добра других.

І коли вони наберуть того пересвідчення, сходить до них сам Бог і говорить:

Отсего власне від вас жадаю. Робіть, як я роблю, а тоді ваше жите буде як моє!

КОЗАЦЬКЕ СВАТАННЯ.

ДІЄВІ ОСОБИ:

Пан Тимош Далденко Гаківниця, чигиринський сотник (літ 50).

П-ні Марта Тимошева, його жена (л. 45)

Одарка, їхня дочка (літ 18).

Петро Шуліка Нагайвенно, запорожський дідусь, проживаючий у Гаківниць (літ 65. Жвавий та моторний дідусь).

Опанас Затієнко, осаул запорожський (літ під 50. Здоровезний козарлюга).

Гриць Шумило, підосаулій (літ 45. Сутулуватий, широкоплечий козарлюга).

Козак І-ший, Федько Сухогорленко, пушкар (літ 45).

Козак II-гий, Сидор Мозурна, підпушкарій (літ 45).

Козак III-тий, Демко Громика, шафар (літ 45).

Козак IV-тий, Степко Далденко, підшафарій (літ 45).

Козак V-тий, з Ляхів, Юрій Теліга-Пеліжинський, кантаржей (літ 35).

Кіндрат Якимович, козак охотник з кївського бурсака (літ 22).

Стецько, чура Нагайвенка, (літ 20).

Івась, чура Нагайвенка, (літ 20).

Семко, чура Гаківниці, (літ 22).

Христя, стара слуга у Гаківниць (літ 50).

Народ — ватага весільна — чури — слуги.

Річ діє ся в році 1648, в перших днях червня, днів кілька після Корсунської удачі. Дія друга в 1 день по першій, а дія трета в три дни по другій.

Дія перша.

(Річ діє ся на хуторі бувшого запорожського кантаржея, тепер сотника у чигиринському лестровому полку, пана Тимоша Далденка-Гаківниці, над річкою Тясмином).

(Сцена представляє простору сьвітлицю; стіни її не мазані, а просто деревлянні-миті. На ліво та на право сцени двері. В божнику, на стіні просто видців красують ся образи: сьв. Юрія на кони, біля него сьв. Николая, та прочих сьвятців. Образи мальовані живими красками, по бізантійському стилю на дереві. — По середині сьвітлиці великий стіл, прикритий скатертю, а надокіл його триніжні дзиґлики. — На столі стоїть на кізлі (варстатіку), яких тепер вжиткують на Україні до різання дров, бочілка з крючком для вигоди в точеню, а біля ньой здорових поставців троє. Попід стінами йдуть ослони прикриті різноузорими килимами, понад тими же полиці з усякою мідяною та сребрянною посудю, як поставці, тарілки та дзбанки. У лівому куті сьвітлиці турецький порфїрний, золотом перетиканий макат, а на ньому золоті татарські ронди на коні, татарські сагайдаки, та деякі военні причандали. У правому куті кільканайцять самопалів, та різнородних шаблук).

Вихід I-ий.

(Нагайвенно і Стецько).

Стецько. (стоячи смирно при дверях з лівої сторони, кланяєсь до пояса. **Нагайвеннови**, а сей сидить на дзиґлю, біля стола, та набиває собі люльку-борульку). Вислухайте, батіку, пане мій, еще у послїднє прохання свого вірного чури.

Нагайвенно. Щож же, Стецьку? Либонь стара пісонька: тужиш за походом?

Стецько. (Кланяєсь опять в пояс). Розсудіте бо, батіку, ласкаво; хибань воно до діла козакови жить між бабами, та між кочергами у такївський час, коли батько Хміль так славно булавить!?

Нагайвенно. Стрівай сину! Не дорікай мені! У Всевишньому надія, що мені не доведеть ся примкнути очий лежінем на постелі. (Сплювує). Тьфу! Щож то за погань умірає козакови бабською смертю на постелі! (Встає, випростовуєсь і звернувшись до божника). Богато у Тебе, сьвятий Юрію, не му прохати! Позволь мені тільки, сьвятий наш заступнику, побачити Тимошеву Одарку щасливо за мужем, отцього (головою вказує на Стецька) гольтіпаку у запорожському товаристві, а тоді позволь мені, сьвятий, умерти на кульбаці, або на ногах, у ручному бою! Опісля-же, сли Твоя ласка, щоби мені козацьке товариство, по довершеній побіді, шаблями суходіл копало, в семипядні пищалі вигремувало, та у сурми вигравало (з резигнацією). Так! більш мені не треба. Амінь! (Хрестить ся тихо тричі, а Стецько за ним. Опісля зітхнувши тяжко, підходить до стола, наточує собі з бочілки поставець і випивши). Найліпше з булатом в долоні, з славою кінчитись.

Стецько. Батіку! пане мій! на віщо-же ви троїте мені сьвіт божий маревом своєї смерти? Чи ви хочете, щоб я більш вас не займав слухним своїм проханєм?

Нагайвенно. Стрівай! годіж нам о-ставити паню Тимошеву та Одарку без зашити!

Стецько. Щож-же у нас за діло пік-лувати ся чужою жінкою, коли їхній батько і муж, пан Тимош, не усидів дома і на поклик батька Хміля потягнув у поход, тай свого чуру Семка зо собою забрав? Тепер Семко на конику, між славними молодцями, ыграває, та слави добуває, а я чура ваш тільки й слави заживу, що колись буду міг розказати: у славного пана Шумки-Нагайвенка чурою-оружоносцем бував, та (крізь сльози) пана Тимоша Гаківниці жінки та доньки сторожив, а походу не видав.

Нагайвенно. Стецьку! не огорчай, та не побивай мене іркими словами! Батько Хміль доперва починає жнива, останєсь і для тебе доволі ворожих маківок.

Стецько. Простіть, батіку, но мене бересь крайна досада, коли бачу, що навіть чернь, наші підсусідки з поселкѣ перековують леміш та серп на спису і і один за одним тягнуть у запорожське військо великого Хмілья, а ми, козаки, рибалчимо, пасіки доглядаємо, та чужих баб сторожимо.

Нагайвенно (до себе). Правда за ним! (Усміхаючись, підходить до Стецька, та положивши йому руки на раменах). Мізерний ти ще з виду, бо й літ тобі не много, но козак душею; пораб тебе у запорожське товариство оддати, бо там тепер школа буде, чи не лучча, як за моїх молодих літ.

Стецько (живо). Надокіль коня обкрутну ся не згірш запорожського запекки, пороги перепливу хотайби й під кулями, живий-же ворогови ніколи не дам ся взяти в руки.

Нагайвенно (сентенціонально). Так сину! Козакови всьо одно, що свою голову доставити, що чужу ізняти, аби живому не даять ся в руки, та остать ся козакови-козаком й по смерті!

Стецько (урочисто). Хтоже од козацького товариства одстає, хай од того шкура одстане, як на вербі по весні! — так кажуть старі люди.

Нагайвенно (усміхаючись). Опять мене тяжко та не слушно огорчаєш! Я бач, сину, рвусь у бій більше чим ти, так щож; обіцяв ся пану Тимошеви до його повороту зостати тут, в зациту його жіноті, дак і не оставлю Тимошевої і Одарки на поталу старосток, підстаросток та усяких мосьцівих праволомців. Я бач, по ночах не сплю, бо найбільш ночью, неначе той сіроманець-вовк, вітру кров, та рвусь у бій. Тогді мені здаєть ся, що яб прежню молодечу силу опять добув, наколиб почув, як ворожі кістки хрустять, шаблюки бряжчать, а наші гуляють.

Стецько. Хміль не вода — ворогам біда, за подоптане прав і віри, не йме він в караню міри!

Нагайвенно. З тебе бачу не лишень лепський козак, а й бандурист на ста-

рість буде, сли лиш удасть ся тобі доносити до старости своєї химерної голови.

Стецько. Бог один знає, що кого і где дожидає! Одна річ певна, що коли доживу старости, то не оскверню сідого свого чуба тим, щобим в часі похода сидів при чужих бабах, неначе той евнух в гаремі.

Нагайвенно (усміхаючись). Ей! молокососе не драгуй! не перетягай струни, бо урветь ся, а тоді зле буде! (Креше огонь, та запалює люльку).

Стецько (з резигнацією). Зо мною вже гірше і бути не може. (По хвилі, живо). Оставмо тут, батіку, пана Кіндрата, він бо вже на руку майже здоровий, а він з Одаркою, котра стоїть за непослідного лестровця, та з вооруженою добре службою, не то підстаростків, а й самого Ярему Вишневецького в силі гідно прийняти козацькими оловянними галушками.

Нагайвенно. Стрівай сину! Після Жовтих вод, та онодіпної курсунської удачі, пан Хміль, зачуваю, ждати ме на переговори з королем, поки звинесь дальше. Так отже через який день, два, вернесь домів Тимош з Семком, а тоді здамо на них жіноту, самі же свободні потягнемо у поход.

Стецько. Я мізкую в своїй неопитній голові і розмікував, що тепер для жіноти на сьому хуторі нема уже ніякої опасности, Україна бо усенька опустіла з ворогів, що нам коїли самовільство.

Нагайвенно (киваючи головою). Правда твоя, що з одних опустіла, зате других сам Хміль навів на ню.

Стецько. Когож же?

Нагайвенно. Ординців сину. Вониж бо ще на Україні, а звісна річ: „Нестатечная приязнь вовкови з бараном, а християнинови з бусурманом.” Ординці можуть розпустити загани по Україні, щоб християнський народ ясирити.

Стецько. На то вни ніяк не відважать ся, бо видали силу батька Хмілья.

Нагайвенно. Дичі Ногайській, Татарві, ніколи не можна вірити, а тим паче тепер, коли у них, у Нагайві голод,

бо випав недорід на збіже. (Задумавшись). Колиб я тепер був у раді батька Хміля, тоб стояв за миром з Ляхами, а Татарву підвівбим їм під шаблі, та й нашім для спасеня душ християнських зізволівбим погуляти!

Стецько (здивований). Страшно батіку! За такі слова моглаб вас постигнути доля Барабаша. Наші з ординцями поклялись воювати Ляхів без нащадку, а ви — протів сьому? Страшно!

Нагайвенко. Ординці, то наші споконвічні вороги і нехрести, а опроче, нігде правди діти (оглядаєсь на всі сторони), я... я... я... боюсь більше, чим ординців, наїзду на сей хутір своїх... козаків.

Стецько (здивований). Наїзду... козаків... на козацький хутір?!

Нагайвенко. Не інакше. Се бач діло тонке та й тайне (прикладає палець до губи).

Стецько. Хай на мене хрест съвятий спаде, сли не додержу тайни (робить з пальців хрест і тричи його цілує).

Нагайвенко. Тож чуй: Ти видав тут перед виїздом пана Тимоша у поход за порождьського осаулу, Затієнка?

Стецько. Видав.

Нагайвенко. Отже сей сїдоуспй харцизяка хоче на Тимошевій Одарці женить ся. Він ще торік до неї сватав ся, та ми того Одарці й не говорили, а йому відказали, що вона ще за молода. Тепер же він в своїй отчаянності може її силою взяти.

Стецько. На мою думку, се діло не тяжко убити.

Нагайвенко. Як жеж?

Стецько. Просто: повинчати Одарку з Кіндратом, а тогді, чей Затієнко не йметь відбивати у Кіндрата жінки, як окаянний Данило Чаплінський у батька Хміля?

Нагайвенко. Хитрий з тебе козак! Я того тоже бажаю, та не згану, як вни друг з другом; чи вни одно одному по нутру?

Стецько. Себто Одарка з Кіндратом?

Нагайвенко. А вжеж не я з тобою!

Стецько. На мою думку, то й розпитувати не треба; Кіндрат облизуєсь до неї, як кіт до соловейка, що високо на кущику сидить, а вна, звісно дівчина, дорожить собою, дратує, та любуєсь його страданем.

Нагайвенко. Ов! (хитає головою). Не думав я, щоб ти був вже такий опитний у таківських ділах!

Стецько (бундючно). До чогож же козак росте, сливи не до шаблюки, та не до дівки-гадюки?

Нагайвенко (грозиць пальцем). Ей! Може й ти гостриш на Одарку свої молочні зуби?

Стецько. Ні! за вашою ласкою ще з шаблею не одружив ся, а на дівку опісля буде час; но клянусь вам, слиб через кількоро літ побачив таку Одарку, тоб не охав, як Кіндрат, а бравбим приступом, як батько Павлюк кріпость Кудак.

Нагайвенко. Козак, тай годі!

(За сценою чути голос сурми на тривогу).

Нагайвенко. Трівога!

Стецько. Трівога! (звертаєсь до божника). Слава тобі, съвятий Юрію! Допоможи нам дати ворогам хорошего прочухана!

Нагайвенко (до божника). Допоможи, съвятий! (до Стецька). Мерщій за самопали, та шаблі! (оба хватають з кута самопали, та шаблі) та до частоколу!

Вихід II-ий.

(Ті самі і Тимошева, а далі Кіндрат і Одарка).

Тимошева (вбігаючи з дверей на ліво). Дядьку Шуліко! тривога! (Хватає самопали, та направляєсь до дверей).

Нагайвенко. Ви, пані Тимошева, останетесь тут; будете набивати осталі самопали, та підсилати їх нам служивим к частоколу.

Тимошева. Повинуюсь!

(Нагайвенко і Стецько вибігають узброєні дверима на право, а з дверей на лі-

во вбігає Кіндрат. Тимошева добуває зі скритку в підлозі порох і кулі. Кіндрат на хвилину стає над нею. Рука права у нього перевязана китайкою висить на шабельнім ремени, а шаблі у нього не має).

Кіндрат (живо направляєсь до самопалів). Пані матко! самопали отсі, чи давно наряджені? (бере самопал). Хутір наш в обсаді!

Тимошева. Остав, Кіндрате, бож у тебе тільки одна рука здорова, та і то ліва. (Набиває самопал).

Кіндрат (усьміхаючись). Права рука, пані матко, у козака, то осаула в полку, а ліва — то подосаулій; а подосаулій нераз і не двічі бував лучший, чим сам осаула. (Серед тих слів бере під паху праву один самопал і добуває з поміж шабель одну велику).

Тимошева. Жартуй собі, а як рана розятрить ся, то не буду лікувати.

Кіндрат. Дивна річ, що не чути стрілів. (Бере шаблюку в зуби, а в ліву руку другий самопал і направляєсь до дверей).

Тимошева (набиваючи самопал, споглядаючи за ним в слід). Бравий козак, недаром Одарка моя з просоня його кличе.

Одарна (вбігаючи дверима на право натякаєсь на Кіндрата і потручає його взад, в сьвітлицю, відбирає від нього, сьміючись, шаблю з зубів, а далі самопал з під правої пахи зі словами): Стрівай! то не вороги, а наші!

Тимошева (плеще в долоні). Наші!? Якжеж батько виглядає? (Пускаєсь до дверей на право).

Одарна. Погодіте! (задержує Тимошеву руками). То ще не батько. То кілька чоловік запоріжського товариства, що вертають з під Корсуня.

Тимошева: Гдеж же батько? Що про нього говорили? Чи ти розпитувала?

Одарна. Ні! не розпитувала, ніяково було.

Тимошева. От то дочка!

Одарна. Не гнівайтесь, матусю, бо я зразу хотіла розпитувати, одначе, ко-

лим увиділа між ними осаулу Затієнка, тогді мерщій утіклям; він бо всегда таким узором поганим на мене глядить, що й ординець хибань поганійше не заверне своїх косих очий на ясирку бранку.

Кіндрат. На тебе й мертвий підвівби око.

Одарна (з гримасом). Єй Богу, погніваюсь! На віщо солодиш на словах неначе шляхтич якій мосцівій панянці?

Тимошева. Остав її Кіндрате, вна бо сама не знає ще. чи вна дівчина, чи козак.

Одарна. Житяб дала, щоб три дни побути козаком.

Тимошева. Курці не піяти за когутів.

Одарна (збентежена). Я се знаю.

Кіндрат. Хтож на тревогу ударив?

Одарна. Я.

Кіндрат. Ти?! Козачка, з соколиним оком, не розпізнала запорожців, та взяла їх за ворогів?

Одарна. Не розізнала! але і ти би їх не розізнав, і дідусь Шуліка бувби тоже їх не розізнав.

Тимошева (сумно). Таківські сердеги, збідовані.

Одарна. Та где там збідовані! Вни всі у польських контушах, а на конях ронди воєводські, та і коні не козацькі; а що козак, то инший контуш.

Тимошева. Їм контуші, а Тимошеви ворон очи.... (плаче) глодає!

Одарна (Підбігає до Тимошевої). Матусю! (Сама плаче). я... я... я... не... пи...ту...вала, а присяглаб, єй Богу... присяглаб,... що батько живий і здоровий!... (Сьміє ся). Дивись матусю! я весела, я сьмію ся. Батько навірно ве-зе позаду для нас дарунки!

Вихід III-тий.

(Ті самі, а далі Шуліка Нагайвенко, Затієнко, Шумило, та козаків-запорожців пять чоловік, Стецько позаду).

Нагайвенко (отвираючи двері на право, на остяж йде взад в сьвітлицю,

та кланяючись в пояс). Просимо! Просимо! Панове молодці!

Затієнко (входячи перший). Кланяюсь пані матко! (Кланяєсь в пояс, а за ним решта товариства).

Тимошева. Здорові були пане осауло! (Через спазматичний плач). Ти... Ти... Тимош мій як?! (Плаче з прикритими очима).

Затієнко. Як тур, пані-матко! (Тимошева і Одарка підбігають к Затієнкови).

Затієнко (дальше). Тимош навантажив чотири вози усякої добици, усякого добра, тож і опізнить ся на день, два. (Підходить до Тимошевої і тричи обіймають ся, та в рамена цілують ся; опісля тихо розмовляють).

Нагайвенко (тихо до Стецька, показуючи на Затієнка). Про вовка помовка, а вовк на шляху.

Стецько (до Нагайвенка). Ви, батіку, його (показує на Затієнка), та його товариство угощайте, а я тих двоє, себто Одарку та Кіндрата проведу на конях, хочайби і в Білоцеркву до благочинного, та звінчаю, а опісля ви все улаштуєте.

Нагайвенко. Не горячись! Мовчи, та дожидай ся мого приказу! Лучче спрятай воєнні причандали.

Стецько. Слухаюсь! (Ховає порох в скриток в підлозі і взагалі прятає, опісля стає сумно з боку).

Тимошева (зовсім весела після розмови тихої зі Затієнком, до Одарки). Чи ти тямииш Одарцю що я тобі рано говорила? Кітка милась, а спляча собака носом до порога обернулась; а я тобі казала, що се є певний знак, що прибудуть милі гості.

Затієнко (підходить до Одарки). Пані матка, (обертаєсь до Тимошевої, кланяєсь в пояс) спасибіг їм за ласкаві слова, почитають нас милими гостями, а ти Одарочко стрілять нас хотіла. Тож тепер бережись; щоб ми тебе не взяли в полон, та не поставили панею у хорошому дворі, на далекому хуторі. (Хоче її обняти, но Одарка подаєсь в зад).

Нагайвенко (про себе). З сідим усом до дівчини, а з їжаком до собаки пу-

скать ся, значить неудачею похвалить ся.

(Товариство регочесь).

Затієнко. Що ти, старий характернику, верзеш?

Нагайвенко. Пригадую собі де-що з корану, що виучив в неволи, у Нагайві.

Шумило. Мудра річ.

(Товариство підсміхуєсь).

Тимошева. Сідайте, панове молодці, а ти, Одарко, попійкуй ся мерщій угощенем, бо панове молодці з дороги.

Шумило. Мудріща річ.

(Товариство підсміхуєсь).

Тимошева (до Одарки, котра направляє ся в двері на ліво). Прикажи служивим добути з льоху старої настойки, та меду, — передпше усього.

Шумило. Ще мудрійша річ!

(Товариство регочесь здорово).

Тимошева (до Шумила). Сливи не помиляюсь, мабуть, пан подосаулій, Шумило?

Шумило (кланяючись). Він сам, слаба річ, пані-матко! (Всі усміхають ся).

Затієнко (показуючи на прочих 5 козаків). А ті, пані-матко, то запоріжські сідочубі, та сідоусі молодці; вни більше ведра на одного не випють. За те молодці, як в казці розказуєть ся про молодця Розомни-железо, або про молодця Загати-воду, та Розпиха-гору. З жінотою вни й говорить не вміють, бо відколи їхні матері їх від грудий повідлучували, у них з жінотою діла не бувало, і з того часу вни молока та води не пють. Один, он той Лях (показує на козака 5-го) молодший між ними, тож, і більше випити в силі.

Тимошева (усміхаючись). Здорові були, панове молодці!

Товариство (хором). Здорові були, пані сотникова! (Всі кланяють ся глибоко).

Затієнко (показуючи на Стецька). Се либонь чура, а (до Кіндрата) хтож же ти, козаچه!

Кіндрат (кланяєсь тричи до пояса). Кланяюсь, панове молодці. Я кийський бурсак; зовуть Кіндратом, по батькови Якимович.

Затієнко. Бував під „жовтими” та під Корсунем?

Кіндрат. Ні, батьку!

Затієнко. Батькато будеш у таборі!

Кіндрат (смирно). Простіть!

Нагайвенко (шпортаючи в люльці).

Поки перша голова на вязах, то не батько, а молодець. Захотілось, кажуть, старій бабі молодою бути, натикала за очіпок зеленої рути.

Затієнко (через зуби, приступивши до Нагайвенка). Чи ти, окаянный хариззяко, опять коран протверджуєш?

Нагайвенко. А вжеж! егеж! егеж!

(Товариство підсміхуєсь).

Шумило. Слаба річ.

Нагайвенко (приглядаючись товариству). Ёй Богу! „бращь шляхта”, хоть в сенатори, та на сойм у Варшаву намісь усяких „мосцівих”, що їх тепер не дочислять ся після вашої роботи. Наколиб вас побачив Жовковський, то не сказавби в друге, що козаки свинопаси! Стецьку!

Стецько (підбігає до нього). Слухаюсь!

Нагайвенко. Поскоч, нуте сину, до мого куріня, та добудь з льоху бочілку старої контушівки для лепських контушівців.

(Стецько відходить на право).

Шумило. Дуже мудра річ!

(Товариство сьміє ся здорово).

Козак І-ий (до Нагайвенка). Так ви, батіку, осібним курінем тут живете?

Нагайвенко. От тут (показує рукою на право) за чагарником, в круглику, з пасікою сиджу курінем. Куру горілку, меди сичу, та Богови молюсь.

Затієнко. Тобі пораб вже в монастир!

Нагайвенко. Дожидаюсь „вашеці,” пійдемо разом, — гурт Богови милійший. (Товариство сьміє ся).

Козак І-ий (до Нагайвенка). От то і є по нашому, у куріню сидіти, мід горілку пити, а то кат зна навіщо заводять (розглядаєсь по сцені) хати на помості, та ще деякі і в перинах, гріючись неначе (спльовує) жида, переводять козацьку удалість.

Шумило. Дуже мудра річ!

Козак V-ий (Лях): Пропаде, немов тая порошина з дула, козацькая слава, що по всім сьвітї дивом стала, розляглась, простяглась, а ворогам лихом знати далась.

Козак II-ий. Не кряч, ляцка галко, на погибель козацької слави, а плач лучше братів своїх, що не знали броду, та поникли головами в „жовту” воду.

Шумило. Дуже мудра річ!

(Товариство сьміє ся).

Козак V-ий (ударяєсь по шаблюці). Хто після „жовтих” та „крутої балки” ще мене Ляхом сьміє звати — хай виходить сей час зо мною на одиночку.

Нагайвенко. Не горячись, братіку; таких у нас не має! Ти наш брат! Ти козак і кінець!

Козак І-ий (до Нагайвенка). Можеб ми, батіку, не дожидались тут гостини, а подались прямо у твій курінь.

Шумило. Неглупая річ!

Нагайвенко. Сегодня ви гості пані Тимошевої; завтраже загуляємо по своєму у моім куреню.

Шумило. Тож мудра річ!

Тимошева. Розкажіть, панове молодці, як ішла побіда, бо ми тут усяково чували.

Козак І-ий. То діло, пані матко, бандуристів, хай вни про те розказують. Наше діло, коли треба, — битись, а опісля загуляти, та про минувше й не гадати.

Шумило. Слушна річ!

(Всі сьміють ся).

Вихід IV-ий.

(Ті самі, Стецько, котрий вточує дверима з правої сторони на роді тачок бочілку „контушівки,” а за ним другий чура, Івась, бочілку меду).

Шумило (показуючи на першу бочілку). Сильна річ, (а опісля показуючи на другу) а сая ще сильнішя річ! (Товариство сьмієсь під вусом).

Нагайвенко (в гуморі). Скажи раз Шумило де що більше!

Шумило. Доселі не було ще до чого говорити.

Затієнко. Тим паче, що Шуліка, хочай коран знає, а все таки либонь корану не держить ся, та онтую муху (показує на бочілку, що на столі) певняком висушить.

Шумило. Слаба річ.

Нагайвенко. Та скажи раз дещо більше!

Шумило (оглядає привезені бочки). От і скажу (усьміхаєсь). Я думаю, що найлучше буде, сливе будемо пить „переставную.“

Кіндрат. Як жеж то переставную?

Шумило. Слаба річ; такий козак, що не знає того, що поставець горілки один від одного треба переставляти поставцем меду, бо то, бач, стара козаца правда: горілка валить в перед, мід тручає в зад, а за переставкою козак з ніг не подасть ся. От що є!

Кіндрат. Сего не знав.

Шумило. Бо того у низу на „Січи“, а не в бурсі, у Києві, та і не черці учать. От що є! (Товариство сьміє ся). (Серед того Стецько наточив поставець і подає його Нагайвенкови).

Нагайвенко (підносить в гору поставець). За здоровля, та щасливий поворот славного товариства Запорожського! До тебе Опанасе! (Випиває, а Стецько опять наповняє поставець, та подає Затієнкови).

Затієнко (серед того до Нагайвенка). Здоров старий Шуліко! (а взявши від Стецька повний поставець): Хата без жінки, як рік без весни, або весня без сонця.

Нагайвенко. Або сідочубий без олію — (показує на свою голову) тутка. (Товариство підсьміхує ся).

Затієнко (споглядає строго на Нагайвенка і кінчить). За здоровля козачок: пані Тимошевої, та їхньої Одарки. До вас, пані-матко! (Випиває, а Стецько наливає та подає Тимошевій).

(Товариство між собою гомонить).

Козак І-ший. На біса у нашому товаристві баб!

Козак II-гий. Пусти бабу в рай, а вна й корову потягне за собою!

Тимошева (підносячи поставець до Шумила). До вас, пане подосаулій, за здоровле батька Богдана. „Мир християнству, а на зачинщика Бог і його хрест!“, як казав Наливайко. (Випиває).

(Товариство кричить: „Гура! Гура! Гура!").

Шумило. Іноді мудра річ — козацька баба.

Козак І-ший. Либонь і ти пійдеш слідом Затієнка, та станеш женихат ся?

Шумило. Слаба річ! (Взявши від Стецька поставець). Я в твої руки (до козака 1-шого) за память батька Наливайка! (Випиває).

(Стецько дальше точить і подає).

(Товариство кричить: „Гура! Гура! Гура!").

Козак І-ший (до 2-гого). Я до тебе за Стецька Острияницю! (Випиває).

(Товариство гомонить: „Гура!“).

Козак II-гий (до 3-гого). Я до тебе за Карпа, щоб і тебе, як його похоронило товариство в горілочній бочці. (Випиває).

(Товариство здорово регочесь).

Козак III-ий (до IV-ого). Я до тебе за чисту душу батька Конашевича! (Випиває).

(Товариство викидає тричі шапками в гору: „Гура! Гура! Гура!“).

Козак IV-ий. Панове молодці, таж ми тризни по усопших не справляємо! Хай їм сьвятая, їхнею кровю зрошена земля, легкою буде, а сьвятий Юрій хай їх у Всевишнього визволяє! (Звертаючись до козака V-ого). Пю до тебе, ляцький потомку: таким, як ти Ляхам, миром-мир, а Ляхам-врагам адський пир! (Випиває).

Козак V-ий. О Боже! зруб з вудкі морже, а з козака рибкен, цоби себе попливал“.

(Товариство регочесь).

Вихід V-тий.

(Ті самі і Одарка з дверей на ліво).

Затієнко (побачивши Одарку, підбігає до козака V-ого): Пий до Одарки, або даси мені поставець.

Козак V-тий. І вам, пане осауло, не дам, і сам пити не буду до хвартушка. (Звертаючись до Кіндрата). В твої бурсаче-козаче!

Шумило. Гура! Бравий козак з Ляха.

Козак I-ий (довірочно до товариства). Баба і рак, не в голові мають розум, та і не в голові смак.

(Товариство регочесь).

Кіндрат (до Одарки). В твої рученята, Одарко. (Випиває).

Одарна. Опять солодиш на словах. (Покривляючись). „Рученята! Рученята“! Подивись на славне товариство; вни в контушах, а прецінь не солодять на варшавський смак.

Затієнко. Козак, не дівчина, а ти братіку (до Кіндрата) піймав облизня.

Нагайвенно. Конець діло хвалить. Не для всякого бо готують облизня, а куций зайцеві не рівня!

(Товариство сьміє ся).

Шумило. Опять статечная і мудрая річ.

Загайвенно. Чи то опять коран, Шуліко?

Нагайвенно. Аввакум говорить на обум, а ти бери на ум, — опроче гарбузи не образи, а макогони не коран.

Шумило. Тоже не слаба річ.

(Товариство гуторить між собою живо, та підсьміхає ся).

Одарка (котрій Кіндрат сам подав поставець). За ваше здоровля, панове молодці. (Випиває на кілька ликів і обтираєсь хвартушком).

Затієнко. За чие-же здоровля пещ, Одарцю, зі серця?

Одарна. За всіх! (Віддає поставець Кіндратові).

Нагайвенно. За всіх без одного, а з тих за одного, — козаченька молодого!

Затієнко. Чомуж конечно молодого?

Нагайвенно. До жованя мяса крім голоду і добрі зуби потрібні!

(Товариство підсьміхаєсь, та гуторить між собою).

Одарна. Ходімо матусю, не мішаймо панам молодцям в забаві.

(Ся річ іде між товариством довірочно).

Шумило. Дуже мудра річ, бо нам з бабами не видить ся.

Козак I-ий. Яб її поцілував за сю мудру річ, хотай не опитний в тім ділі.

Шумило. Не научу тебе, бо і сам не умію!

Тимошева. Забавляйте ся, панове молодці, бо у нас сайвого часу не має; треба приладити угощення, як слід, для славного товариства. (Тимошева і Одарка виходять на ліво).

Вихід VI-тий.

(Ті самі, крім Тимошевої та Одарки).

Нагайвенно (до Затієнка). Можеб ти, Опанасе, научив підосаулу цілувать дівчата, бо він жалкуєть ся, що не уміє.

Затієнко. Ти либонь євнухував в неволи, тож і більше з дівчатами не утнеш.

(Товариство сьміє ся).

Козак I-ий. От тепер то знаю, що се пир козацький. (Затягає сьпівати). „Ой там добре, ой там гаразд, А де свій з своїм пє, Ой де і свій атаман є!“ Нуте, панове, потягайте!

(Серед того поставці кружляють, — товариство пє „круговую“).

Козак I-ий. Як череді без личмана, так козакови без гетьмана!

Шумило. У нинішньому пирі у нас атамана нема, хайже нам, панове товариство, атаманує батько Нагайвенно.

(Товариство: Слушно! Гура! хай а-таманує.)

Нагайвенно. Спасибіг, панове товариство, за почесь, но я вже одсталий од звичаїв славного товариства, тож думаю, що хто инший буде лучший.

Затієнко (з насмішкою). Він (показує на Нагайвенка) задумує тричі відказувати ся так, неначеб його кошовим атаманом клали.

(Сам Затієнко здорово регочесь, де хто з товариства скручує вус, та підсміхаєсь).

Вихід VII-ий.

(Ті самі і Христя з двома служивими хлопцями вносять на дерев'яних мисках хліб і сушену рибу, та ставлять на столі).

Затієнко (показуючи на Христю). Кажеть ся, Нагайвенкова підбічниця, незгірш сушеної риби зісохла.

(Товариство сьміє ся).

Христя. Просимо на хліб та на сіль!

Нагайвенко (усьміхаючись). За тую обиду, що мені тепер заподіяв Затієнко, прошу вас, панове молодці, зробіть над ним козацький суд.

Товариство (сьміючись гомонить). Слушно! слушно. Де козаків людей двоє, там і може бути суд над третім.

Шумило. Лучше всякої кари, панове молодці, присудімо йому звінчати ся з цією бабою.

Козак I-ий. Доволі тяжка кара!

(Товариство сьміє ся).

Козак II-ий (до першого). Не дрочи баби, бо роздрочена баба гірш собаки.

(Товариство здорово регочесь. Христя та служиві виходять).

Вихід VIII-ий.

(Ті самі, без Христі, та без служивих).

Нагайвенко. Женити Затієнка не берілось, він бо сам над тим мізкує, а я даже покажу йому дорогу, з відкіля має собі добути води до відмолодження; кару же придумав я йому иншу.

(Товариство сьміє ся).

Шумило. Якуж то?

Нагайвенко. Ми суд козацький, но наколи ви всі в польських контушах, хай-же кара буде шляхоцька. Тут (показує на полицю) є здоровий шляхоць-

кий, чи монастирський ляцький поставець, хай-же Затієнко.....

Шумило. Черкає його по череді до кожного з нас.

Нагайвенко. Ні, не так! Хай черкає його по польському звичаю.

(Тут Стецько подає Нагайвенкови з полиці поставець).

Нагайвенко (взявши в руки поставець). От тут, панове молодці, в половині поставця є золота обручка. (Товариство заглядає до поставця). Сливе отже Затієнко черкне його од одного разу, та влучить по обручку, то свободний од дальшого черканя; сливе-же перепе понище обручки, або не допе до неї, то, треба дольляти і хай опять пробує щастя; а сли не втрапить по обручку, то опять і опять і опять.

Товариство. Слушно! Слушно! (Товариство гуторить, регочесь, та живо гестикуює між собою).

Нагайвенко (серед того наповняє поставець і подає Затієнкови з насмішкою). Прошу, мосьцівий, контушовий пане! (Затієнко бере поставець).

Шумило. Сильна річ, но вна ослабне.

(Коло Затієнка грінують ся Шумило, Козак 1, 2, 3 і 4, Затієнко потягає з поставця, а опісля всі заглядають до поставця і кричать). Перетягнув! Перетягнув! Опять дольляти! (Стецько доливає з дзбанка).

Шумило. Перетягнути то не ганьба козакови.

Козак V-ий (до Нагайвенка). Скажіть мені, батіку, з відкіля можна добути воду до відмолодження, бо ви щось натякнули Затієнкови і не докінчили?

Нагайвенко. На віщож тобі тоє знати, таж ти наймолодший у сьому цілому гурті?

Козак V-ий. Така вже моя вдача, що люблю много знати; тож, батіку, зробіть ласку, та не мучте, а розкажіть.

Нагайвенко. Добре, розкажу, але ти на обмін скажи мені, чи Тимош вже приобіцяв Затієнкови Одарку, чи ще ні? Тиж, здоров знаєш, що я тут неначе ро-

дичем-дідусем живу, тож мені треба знати, що і як лаштувати.

(Серед того Затієнко опять потягає з поставця).

Шумило (кричить). Опять перетягнув!

Козак V-ий (до Нагайвенка). Либонь приобіцав, а може й ні, я точно не знаю, не моє то опроче діло.

Нагайвенко. Не моє то тоже діло, бо ачень не посудиш мене о те, щобим хотів у нього відбивати дівку? (усміхаєсь).

Козак V-ий (сьміючись). У вас є вода до відмолодження, а про старі печи, батіку, та про їхню прислугу, звісно, потана поговорка.

Нагайвенко (сьміючись). В старій печи чорт вагаття підкладає; алеж я її прадідом бути можу, тож скажи мені все, що знаєш! (Затієнко не дальше, серед веселости товариства).

Козак V-ий (до Нагайвенка). Після корсунської удачі ми відслужили, як слід, молебень над апостолами, тричі вистрілили з гармат, і здорово пирували на місцю побіди. Тоді то Затієнко, сам хмільний, підійшов до Тимона на підпитку, та став його драгувати, що по вашій голові йому більше з славним товариством не гуляти, бо прийдець ся дома сидіти, жінки та дочки сторожити.

Нагайвенко (голосно). І тоді Затієнко обіцав ся його виручати? (про себе). Не діжде, вовкулак. (Голосно). Щож же Тимош?

Козак V-ий. Тимош, підхмелений, став плакати над своєю долею, а тоді...

Нагайвенко. Приобіцав Одарку? (Товариство регочесь, бо Затієнко не допив).

Козак V-ий (до Нагайвенка). Не тільки приобіцав, а й покляв ся, слова не ізмінити. Тимош дав також Затієнкови письмо к пані Тимошевій.

Нагайвенко. Га! Хай сьвятий благословить новоженців, а мені хай допоможе звести їх до гурту.

Козак V-ий. На мою думку, не легко буде Одарці повинувать ся та йти за муж за одьолітця її батькови!

Нагайвенко. За волею батька, та за моїм сьвітом наша люба ясочка (отиряє рукавом сльози) пішла би і за косоого Татарина.

Козак V-ий. Сливе так, то незабаром будемо пити на весілю, бо Затія немедленно хоче женити ся. У нього готовий вже хутір близь Краснополя, тудою і оправив ся просто з під Корсуня запорожський піп, Хома, і ме там дождать ся новоженців, щоб їх повінчати.

Нагайвенко (розсіяно). Повінчає, повінчає!

Козак V-ий. Ви, батіку, либонь щось не доброго задумуєте?

Нагайвенко (збентежений). Ні, сину! Ні сину! я, бач, тільки так призадумав ся, чи то личить невінчаній козаццї їхати в двір свого мужа.

Козак V-ий. Всяково воно водить ся, а тим паче у таківський воєнний час.

Нагайвенко. Правда твоя.

Кіндрат (до товариства). Панове молодці, прошу закусувати, а то й холодне прохолоне.

Затієнко. Мені всьо одно; мені вже й так черезчур горячо (не опять).

Нагайвенко (про себе, споглядаючи зловіщо на Затієнка). Буде тобі холодно, аж по макогонови.

Шумило (заглядаючи в поставець). Єй Богу! втрапив по саму обручку!

(Всі заглядають до поставця, та голосно потакуючи): „Втрапив! Втрапив!”

Козак I-ий. Затієнко має хорошу міру в губі, тож міг тої штуки до разу доказати, щоб втрапити по обручку, но не хотів, щоб більше випити.

(Товариство сьміє ся).

Шумило. Нумо, панове товариство, попробуймо кругом, хто втрапить по обручку (наливає).

Вихід IX-ий.

(Ті самі і дід-бандурист).

Бандурист (входячи стає у порога піднявши руки, як піп до благословіння). Славному козацтву миром-мир, а врагам адський пир.

Товариство. Здоров! Здоров! Дідусю!

Затієнко (до бандуриста). Відкіля і кудю Бог провадить?

Бандурист. В Білоцеркву дороженьку вертаю, там гадаю дождитись ся повороту пана Хміля. Тож вибачайте, панове Товариство, що загостив.

Нагайвенно. Подорожному і Бог вибачає, а ми не маємо що вибачать, бо ми такому гостю дуже раді. Сідай, праведнику, покріпи ся з дороги, а далі може нам ушквариш дещо нового на своїй бандурі.

Шумило (подає бандуристови поставець, котрий дотепер тримав в руках, зі словами) Пий, Божий старче!

Бандурист (підносить поставець). За славу славного гетьмана війська запорожського (випиває).

Товариство (хором). За твоє тоже!

Шумило (підносить бандуристови поставець меду). Закуси, праведнику, горівку жовтим медом, та затягни дещо про „жовту” воду.

Товариство. Нуте! нуте, дідусю (групуєсь коло бандуриста).

Бандурист (тримаючи поставець в руці). Жовтим медом не погорджу, а про „жовті” води такої замовчу, я бо готую тее у Білоцеркву для самого пана Хміля і поклявсь передше не сьпівати, поки мої очі не побачать батька Зиновія, Богом нам даного, Богдана Освободителя. Тож простіте, панове молодці! (випиває).

Нагайвенно. Слушно праведнику! Слушно! Ми тобі коня дамо і сами поїдемо в Білоцеркву послухать.

Затієнко. Я дам десять червоних, щоб тут послухать і не їхать в Білуцеркву.

Козак І-ий. А ми й тут раді слухать і в Білоцеркву потягнемо. (Товариство гуторить).

Нагайвенно (до Затієнка на ухо). У тебе зайвого часу не має, під Краснополем під Хома дожидає.

Затієнко. Хтож же тобі тее сказав?

Нагайвенно. Тимош боїть ся, щоби баби не понатурились, про тоє просить

мене, щобим тобі поміг у баб, та щобим тебе остеріг, щоби ти з письмом від нього заздальгидь не зраджував ся.

Затієнко. Таківське то діло! Но я досіль не добаčaju у тебе охоти до помочи; ти напротів, тільки сьміховню надомною зводиш.

Нагайвенно. Стрівай. Я опитнійший чим ти у таківських ділах. Бабів не бере ся приступом, бо з силованою жінкою не далеко зайдеш, так як і далеко не зайдеш солом'яним конем або сінним волон. От що є!

Затієнко. Може й твоя правда?

Нагайвенно. Істинна правда, та й добра рада, а що рада, то не зрада! Слухай мене у всьому. Одна голова добре, а дві лучше. Я Тимоша тоже шутками женив і оженив, тож і його дочку шутками звінчаю!

Затієнко. Головне діло в тім, скоро тобі удасть ся звінчати її?

Нагайвенно. До трьох днів буде по весілю.

Затієнко. Не вжеж? поклянись!

Нагайвенно. Клянусь тобі, що до трьох днів звінчаю Одарку (про себе). Тільки не з тобою.

Затієнко (ударяє його здоровезно по плечу). Тепер Шуліко, вірю тобі!

Нагайвенно (хитро). То мало, що ти мені віриш!

Затієнко. Щож же ще хочеш?

Нагайвенно. Хочу, щоб ти мене у всьому, сліпо слухав, та не зобиджав ся, наколи я навіть над тобою станусь глумити, та сьміховню зводити, бо з бабами нашому братови тяжша справа, чим з Татарами у степовому бурянні.

Затієнко. Здаюсь зовсім на твій опит.

Нагайвенно. Тож остав мені свободну руку в сьому ділу, а сам притворись, що тобі Одарка й не на думці.

Затієнко. Ох! се прийдеш найтяжче!

Нагайвенно (усьміхаючись). Не вжеж? Га! щож робити? Так треба а я, бач, жіночі примхи чи не лучше знаю, чим шлях у Крим.

Затієнко. Робиж як знаєш. Ага! Можеби тобі дати письмо Тимоша к пані Тимошевій?

Нагайвенко. Добре, давай! (про себе) сама риба йде в невод. (Затієнко дає письмо, котре Нагайвенко ховає за пазуху).

Кіндрат (підносить бандуристови поставець меду). Позвольте, батьку, меду.

Бандурист (взявши в руки поставець). Спасибіг молодче, хай сьвятий Юрій проведе тя дорогою слави козацької, та у Бога за твоєю душею заступить ся.

Нагайвенко (до бандуриста). Глянь на нього, дідусю, якій він не свій' (показує на Кіндрата) йому мабуть потрібно благословеньства, щоб дівчина любила.

Бандурист (весело). Того йому не треба! Єгоже на те таким хорошим мати породила, щоб кожда дівчина любила.

Нагайвенко. Я тоже так думаю, та я даже запримітив, що його не аби яка козачка любить.

Кіндрат (живо). Не вжеж дідусю? Чи ви не помиляєтесь?

Нагайвенко (на ухо). Не помиляюсь синю! (відводить Кіндрата на сторону). Скажу просто! Одарка розкішна як степова кляча химерує, одначе вже ті її химери такі, як танець галки у воздухах, коли її на легу поцілить ся!

Кіндрат. Бог би з вас говорив!

Нагайвенко. Вна тоже знає, що ти її любиш!

Кіндрат. Хтож же її тоє сказав?

Нагайвенко. Який же ти неопитний. Дівчина завсїгди скорше знає, що ти її любиш, чим ти сам!

Вихід Х-ий.

(Ті самі, та Одарка, а за нею Христя вносить на срібних тарілках медяники).

Одарна. Просимо, панове молодці до меду медяників; а чомуж же ви мяса не ласкаві? Просимо угощайте ся!

Нагайвенко (до Кіндрата). Я йду з Одаркою на розум поговорити!

Кіндрат. Батіку! можеб не так притьмом, щоб не зопсуть діла!

Нагайвенко (усьміхаючись). Коваль клепле, поки тепле, тож довіряй мому опитови! Тиже йди до Затієнка і балакай з ним про що не будь; він тоже хоче на Одарці женити ся.

Кіндрат. Сливе так, то я пропав!

Нагайвенко. Не жури ся, ми всі за тобою. (Уводить Одарку на бік, а Кіндрат з Затієнком розмовляють шепотом і несупокійно споглядають на Одарку та Нагайвенка; товариство же гуторить між собою, та постійно пе „круговую“).

Нагайвенко. Одарцю! Не лукав зі мною! Кіндрат сватаєть ся до тебе. Чи пішлаб за нього?

Одарна (засоромлена). Таж він такий молоденький; деж йому вже женити ся?

Нагайвенко. Тож він не на старій Христї, а на тобі хоче женитись, а ти ще молодша, чим він, тож обоє в сам раз під пару! (Сьміє ся).

Одарна. Мені ще пора за муж!

Нагайвенко. Не довга, по мойому пора, бо і Затієнко з таким-же наміром приїхав, а сих молодців купаних в горячому, чортовому молоці привіз зі собою, щоби тебе взяти сілою!

Одарна (налякана). Страшно, дідусю!

Нагайвенко (усьміхаючись). Так щож!? Любиш Кіндрата?

Одарна. Люблю дідусю! (Прислонює очі хвартушком, обертає ся, то втікає в двері, на ліво, а Христя виходить за нею).

Вихід XI-ий.

(Ті самі, без Одарки та без Христї).

Шумило. Одна прикмета мудра у бабів.

Затієнко. Якаж?

Шумило. Що вони дають ся полохати, як зайці, та втікають звідтіля, де їх не потрібно.

Затієнко. Слаба річ!

(Товариство сьміє ся).

Шумило. Мудра річ. Де дві баби, да три жаби, зберуть ся у місті, не переспорить їх чоловіка й двісті! Тож без бабівлучше!

(Товариство сьміє ся).

Затієнко. Скажи но ти, премудрий Шумило: чому Бог не сотворив Єви з ноги Адама?

(Товариство сьміє ся).

Шумило. Бабу біда породила, а біду чортова мати!

Затієнко. Бог не сотворив Єви з ноги Адама, щоби жінка не бігала за другими! Не сотворив її тоже з руки Адама, щоби мужа за лоб не дерла; не сотворив тоже з голови Адама, щоби не була мудріща од мужа, а сотворив з ребра, щоби ним піклувала ся, та йому вірно служила.

Шумило. Чому-же намовила Адама на яблуко? Ой горе тому, хто має жону! втоптана стеженька до його дому!

Затієнко. Не жаль потапати у чистій воді!

Шумило. Поки дівка не віддасть ся, то ї псови води подасть, а скоро віддасть ся, то і собі не хоче! Тепер баб по сім за цибулю! Баба та чорт то собі рідня! Кажуть: добра жінка, як дванадцять раз на день обдурить, а як яка, то і без числа! Ліпше залізо у воді варити, ніж песячу личину, жену добра учити!

(Товариство сьміє ся).

Затієнко. Мені видить ся, що ти либонь вже був нещастно жонатий!

(Товариство сьміє ся).

Шумило. Ні! то ти жениш ся на чотири вітри а на пятий шум!

(Товариство сьміє ся).

Затієнко (підходить до Нагайвенка). Ну, пож?

Нагайвенко. Буде добре.

Затієнко (нетерпеливо). А тепер же як?

Нагайвенко. Не згірше!

Затієнко. Щож же сказала моя горличка?

Нагайвенко. Призналась.

Затієнко. До чогож?

Нагайвенко. Призналась, що любить.

Затієнко. Не вжеж.

Нагайвенко. Стрівай, я пішлю ще к ній довіреного свого чоловіка, а ти держись відсторонь її!

Затієнко. Когож пішлеш?

Нагайвенко. Кіндрата.

Затієнко. Либонь непевний посол!

Нагайвенко. Моє в тім діло. Він учений, а науки не від ліса забігти. Таківський учений своєю річею потрапить у дівочі мізкилучше, чим бандурист у козаці.

Затієнко. Роби, як знаєш.

Нагайвенко. Ученому сьвіт, а невченому тьма. Тебе тоже треба було учити, доколі лежавесь в попереk лавки; а колиж вже ставесь упоздовж лежати, то стало за пізно!

Затієнко. Не штука-наука, а штука розум! Лучший розум природжений, як научений!

Нагайвенко. Розуму не до старости, а до смерти треба учить ся! У умілого і долото рибу ловить!

Затієнко. Через письменних, та учених западеть ся сьвіт!

Нагайвенко (про себе). За дурними нічого в Київ їхати, вони й тут є! (глядить на Затієнка і пукає в своє чоло пальцем). У нього умцю, за дурну вівцю! Ні з губи мови, ні з носа вітру. Ой утеревив Бог душу, як у пень, та певно сам Бог кає ся!

Затієнко. І на мудрих дідько на лису гору їздить.

Нагайвенко (про себе). Дурний носить серце на язиці, а мудрий язик у серці (голосно). Божевільний Марку, ходиш по ярмарку: ні купуєш, ні торгуєш, тільки робиш сварку! Гониш ся за лисицею, а купуєш зайця! Я йду к Кіндрату, щоб діло кончати!

Затієнко. Дак поспішай!

Нагайвенко (підходить до Кіндрата, уводить його на бік і каже). Кіндрате! Затієнко дивить ся в тій хвили на тебе! тож будь холодний, неначе евнух турецький. Всьо йде дуже добре.

Кіндрат (жиро). Щож же?

Нагайвенко. Не горячись, та не зраджуй ся!

Кіндрат. Повинуюсь.

Нагайвенко. Одарка тебе любить і буде твоєю!

Кіндрат. О Боже!

Нагайвенко. Тихо!

Кіндрат. Не йму віри своєму щастю!

Нагайвенко. Не будьже бабою! Тепер йди до пані Тимошевої, та до Одарки. Про письмо, що у мене не згадує ні словечком. Поклони ся пані матці, та поцілуй Одарку. Завтра ваше вінчання, моя в тому голова, щоби до приїзду Тимоша всьо було улаштоване. Затієнкови я сказав, що тебе відправляю до Одарки, щоб сватав її для нього!

Кіндрат. Може то не личить з козацькою честю, своїх старшин зрадою брати?

Нагайвенко. При дівчині молодший і красший є старшиною. Тож йди!

Кіндрат. Спасибіг, дідусю! йду!

Вихід XII-ий.

(Ті самі, без Кіндрата).

Нагайвенко. Нумо братя веселійше! Чи то пир ушкалів-розбійників, темною нічю в темній дебрі, чи пир славного товариства? Нуте старче! Стрій бандуру, тни тропака! Нумо Опанасе! (до Затієнка).

(Бандурист грає. Нагайвенко з Затієнком, Шумило з Козаком I., Козак II. з III-им, Козак IV з V-им тнуть тропака, а далі пускаєсь і бандурист, та падає, товариство здорово регочесь, за-навіс спадає).

(Конець першої дії).

Дія друга.

(Діє ся на другий день, в пасіці Нагайвенка, біля його куреня).

(Сцена представляє вишневий садок перед пасікою. На задній кулісі, ліворуч курінь з желізними дверима, та желізним огороженем, в роді частокола. По середині сцени, в глибині (під задною

кулісою) під більшою вишнею стіл прикритий білою скатертю. На ньому хліб, сіль, мід у вошині, медяники, сушена риба, всьо на мосяжних тарілках і барилка з сребрянними обручами, та сребрянним кручком до сточування і 2 поставці. Під деревами ще дві бочки і два дзбанки).

Вихід I-ший.

(Тимошева і Нагайвенко сидять біля стола).

Нагайвенко. Дак щож, Марто? Обулась ся вже з тою думкою, що Одарка майне в сьвіт?

Тимошева. Сього і не говоріть, дідусю! Кудож їм отпралять ся, вни остануть ся при нас.

Нагайвенко. Може й так, може й ні.

Тимошева (налякана). Може Кіндрат казав, що хоче її забірать кудож?

Нагайвенко. Об тім ще й бесіди між нами не було, одначе я уважаю, що їм ще сьогодні треба з відтіля уходити і то перед вінчанням!

Тимошева (зриваєсь). О Пречиста Діво! а сеж по якому обичаю і навіщо?

Нагайвенко. Тимош поклявсь під Корсунем на підпитку дати Затієнкови Одарку і слова свого не зломить.

Тимошева. Лучшеж долю дитяти, чим слово ізломати?

Нагайвенко. Чиж ти не знаєш Тимоша?

Тимошева. Знаю! Знаю! (задумуєсь).

Нагайвенко. Тож остав мені се діло. Я всьо так уладнаю, та доведу до кінця, що й сам Тимош буде довольний, наколи його виведу з тої халепи, в яку попав, бож і в нім обізветь ся батьківське серце.

Тимошева. Він може й тепер роздумав ся?

Нагайвенко. Може і роздумав ся, та того він не покаже по собі.

Тимошева. Якжеж ви, дідусю, задумуєте всьо тоє уладнати?

Нагайвенко. Штукою!

Тимошева. Якоюж?

Нагайвенко. Стецько тобі пояснить всьо, а ти попиклуй ся доглянути Одарку і Кіндрата, як молодих холопів до вінчання. Не позабудь головні її русої коси начорнити, а Кіндратови лице троха чорномазе видати. Уборів доставив вже Стецько зі слободи, а чорну краску зладив я татарським робом і тоже Стецькови дав. Дружби, дружки і ціла ватага весільна дожидає їх в слободі. Стецько кермує всім. Затієнко і ціле товариство, вже і так підхмелені, прийдуть сюда, а тут у мене (показує на барилку на столі) лік такий, що з похміля і за добу не опам'ятають ся, їхніже чури вже так сплять, що й пальбою з гармат не пробудив би їх, бо я їм тоже підмішав азійського маку до горівки.

Тимошева. Шож же з того буде?

Нагайвенко (сьміючись). Буде гарно! Хмільний Затієнко поблагословить Кіндрата з Одаркою, думаючи, що то холопи, а тогді на йогож, Затієнкових конях відправимо молодять у Затієнків хутір під Краснополем, где запорожський піп Хома, дожидаєть ся Затієнка з Одаркою, щоб їх повінчати; і він звінчає Одарку з Кіндратом.

Тимошева. На віщож сього?

Нагайвенко. Нема часу зайвого! Тобі треба знати, що Затія привіз нисьмо від Тимоша, опроче моя голова у сьому ділу, а тобі треба повинувать ся мені.

Тимошева. А як тоє не вдасть ся? Тогди вни нас на списках рознесуть з досади!

Нагайвенко. Всьо я придумав. Збруя їхня похована, тож всьо йде так складно, як мід у козацьке горло.

Тимошева. Боюсь зради з боку холопів!

Нагайвенко. Свої люди не татари! Не опасай ся!

Тимошева. Кожда ручка собі карлючка. При добрій годині є брати й побратими, а при лихій годині не має й родини.

Нагайвенко. Твоє діло тільки, щоб Кіндрат був чорномазий, а Одарка щоб мала чорну косу, а проче я виведу як слід.

Тимошева. Повинуюсь вашому опитови дідусю; тільки позвольте мені їх проводити у Краснополе!

Нагайвенко (сьміючись). Позволю! Коли хочеш з доні молодиці, то надівай з їжака рукавиці, жени сина коли хоч, коли можеш, давай доч! (сьміє ся).

Тимошева. О Господи праведний! Позволь спасти бідній матери дитину від нелюба! Не таке краджене весіля надіялась я справляти своїй одиначці!

Нагайвенко. Допоможи сьвятий Юрію! (до Тимошевої) Марто! йди вже, бо от Стецько надходить, а часу зайвого нема!

Тимошева. Відходжу! (відходить).

Вихід II-ий.

(Нагайвенко і Стецько).

Нагайвенко. Шож же Стецьку?

Стецько. Всьо готове, гдеж же Одарка та Кіндрат?

Нагайвенко. Та ти їх ще не бачив?

Стецько. Христя казала, що вни к вам пійшли!

Нагайвенко. Відгукнись! Вни либонь по чагарнику похочають, звістно молоді, та любують ся усякою тварею Божію, чи то птичка, чи цвітка. Звичайно молодість!

Стецько. Так? Вни безжурно час проводять, а ми за них свої мізки висушуємо.

Нагайвенко (усьміхаючись). Може колись за те пособить ся їм відвдячитись тобі такимже хлібом?

Стецько. Пугу! Пугу!

Голос Одарки (близько за сценою). Пугу! Пугу!

Стецько. Ходьте скорійш сюда!

Нагайвенко. Памятай же Стецьку, щоб всьо пішло як слід! Гроший на угощене в дорозі не жалій холопам. От тут тобі узличок султанців, а тут другий польських червінців, бо всякі гроші в дорозі хороші.

(Стецько ховає гроші за пазуху).

Вихід III-ий.

(Ті самі, а далі Одарка і Кіндрат).

Нагайвенко (схлипає):

Пора мати, жито жати —
Колос похилив ся.
Пора мати заміж дати —
Голосок змінив ся...

Ой пійду я моя мамо,
Та за його заміж,
Як ти мене та не даси,
Так я умру зараз.

Кіндрат (входячи з Одаркою). Щож ви дідусю такі веселі?

Нагайвенко. Радію вашому щастю!

Кіндрат. Чи вно тільки піде так складно, як ви дідусю придумали?

Нагайвенко. Козак не боїть ся ні тучі, ні грому, ні хмари, ні чвари. Козак як не сало їсть, не турка рубає, то собі біди шукає!

Одарка. А як нас дідусю пізнають?

Нагайвенко. Не бій ся!

Стецько (гляди́ть на ліво). Товариство надтягає сюди!

Нагайвенко. Уходіть дітоньки з відтіля у двір, а Стецько вас проведе, та пояснить всьо точнійше. Памятайте тільки, щоб добре держались. Благослови вас сьвятий Юрію, козацький сьвятий заступнику, на новую, жительську путь. (Робить тричи над ними знак хреста; Кіндрат та Одарка цілують його в руки, а він їх в чоло).

Нагайвенко. Мерщій ухो́дьте! (обтирає рукавом сльози).

Кіндрат. Спасибіг дідусю!

(Відходять Кіндрат і Одарка, котра оглядаєсь сумно за Нагайвенком і сльози обтирає).

Вихід IV-ий.

(Нагайвенко, Івась, а далі Затієнко, Шумило, Козак I, II, III, IV і V-ий та бандурист).

Нагайвенко (кляще в долоні). Івасю!

Голос Івася (з пасіки). Сей час!

Нагайвенко (призадумуєсь, та до себе). Який з сього пива квас буде, то сьвятий знає!

Івась. Що прикажете?

Нагайвенко. Подай мені поставець он тої настойки (показує на менчу бочку під деревом) і всегда обережно, щоб ніхто не бачив, будеш мені, та бандуристови точити з неї, а прочому товариству з онтієї, що на столі.

Івась (наливаючи поставець). Розумію! (подає Нагайвенкови повен поставець).

Нагайвенко (до надходячих Запорожців, котрі ще за сценою). Здорові були панове молодці! (випиває).

Товариство. Здоров батьку!

(Нагайвенко вказує Івасеві на менчу бочку під деревом і той нато́чує опять поставець, а Нагайвенко подає його бандуристови).

Нагайвенко. Спасибіг за ласку, що не відказались навіда́ть ся к старому на більожене ребро, та на лебедине стегно! Дай Боже всьо, що гоже, а що не гоже, по́нрав Боже, щоб було гоже! Г'ий праведнику божий! (подає поставець бандуристови).

(Козак V-ий несе бандуристови бандуру).

Бандурист (бере в ліву руку поставець, а з правої в ліву дзбанок, в котрім мачає кропило зі сьвіжих цьвітів і кропить пасіку). Преподобні бжоловодці Зосим, Савватий (товариство знімає шапки) і сьвята матінка Параскевія, да обитають в сім зданію! Здорова була вода Оляна от Бога создана і земля Титяна і нові ключі трутовії. Ти вода Оляна проходила землями, ключами і входила ти в море, дайже тій бжолі много успішєня, много управлєня і от уроків і от чужої бжолі нападенія, нехай з землі-матінки йде, з землі-матінки росте і чужу бжолу приведе. Амінь!

Товариство (хором). Амінь!

Бандурист (кладе воду з дзбанком і кропилом на столі, а поставець переймає з лівої руки в праву, та до За-

тінка). За ваше здоровля, пане осауло! (дальше сьпіває):

Ой на горі на підгірку,
Сидів голуб з голубкою;

(дальше каже):

Без бандури не йде! Треба випить, та за бандурою сьпівають! За ваше пане осауло! (випиває, Козак V-ий подає йому бандуру).

Товариство. Нуте! Нуте дідусю!

Затієнно (охочий і веселий). Нуте! Нуте божий старче (витягає з калитки червінці і дає бандуристови).

Бандурист (ховає червінці). Дай Боже вам сторицею, а мені трійцею, за вашою ласкою своєю торбу полатать! (строїть бандуру і граючи сьпіває):

Ой на горі, на підгірку,
Сидів голуб з голубкою;
Вони собі цілувались,
Цілувались, милувались.
Що в голуба та сизая голова,
А в голубки позолочувана,
Чорним шовком подоточувана.

А молодець зза терема виглядає:
„Як биж моя дівчинонька та така,
Тоб я її цілував, милував,
І до неї кухарочку та наняв,
А до неї та татарочку...
А сам би я та по водицю ходив,
Дівчиноньку та за рученьку водив.”

Затієнно. Бравий бандурист!
(Серед того Івась наточує поставець з бочілки на столі і подає Затієнкови).

Затієнно (весело). Бравий бандурист!

Шумило. Таківська пісня, слаба річ!

Затієнно. В твої Грицю! (до Шумила).

Шумило. Мудра річ!

Затієнно. Нумо! Пиймо в ряд, щоб усякий був рад! (випиває, а Івась наточує для Шумила).

Шумило (до Козака I.). Пий пивоту, та вигонь лихоту, щоб тая лихота не сушила живота! (випиває, Івась подає Козакови I.).

Козак I. (до II-го). Чарочка моя кругленька, як я тебе люблю, що ти

повненька (до Козака II-го). По чарці, по парці, та впять по п'ять! (випиває. Івась подає Козакови II-му).

Шумило. От се по мойому горілка! Від неї око побіліє, зуб закрутить, а в череві гріє неначе наші мосцівих в Крутій Балці під Корсунем.

(Товариство сьміє ся).

Козак II. (до III-го). Колиб сього добра, та ще хоть пів відра! Здоров брате! (випиває, Івась подає дальше).

Козак III. Бодай тії жили, що горілку курить вчили, якби не ся чімируха, козак згинувби як муха! Здоров друже! (випиває, Івась подає).

Козак IV. Як до церкви, то ноги болять, як до корчми, то аж дрожать! Здоров козаче! (випиває, Івась подає).

Козак V. Блажен муж, що до церкви не дуж, а до корчми чим дуж! До вас дідусю (до Нагайвенка). По старинному обряду пють по дві із ряду! Здорові були! (випиває, а Івась для Нагайвенка наливає з меншої бочки з під дерева).

Нагайвенно. Таж чоловік на одній нозі не ходить, а на двох, випиймо по другій, щоб на одній не скакали. Здоров Опанасе! (випиває, Івась точить зі стола).

Затієнно. Перший поставець як по леду, другий як по меду, а третій не питай, лише давай! (випиває, а Івась опять йому подає).

Затієнно. Добре дуть, як дадуть. Здоров божий старче! (випиває, а Івась бандуристови з під дерева точить).

Бандурист. Випиймо до дна, щоб не було ворогам добра! За здоровля ваше, та в горличко наше! (до Шумила; випиває, а Івась подає).

Шумило. Будьмо живі, щоб з наших ворогів псовитягало жили! Здоров брате Ляше! (випиває, а Івась подає Козакови V-ому).

Козак V. Випиймо по повній, щоб наш вік був довгий! Здоров Сидоре (до Козака II-го; випиває, а Івась подає).

Затієнно (до Нагайвенка). Щож же братику, як стоїть моє діло? (хитає ся на ногах від оп'яніня).

Нагайвенко. Лучше, чим ти на ногах!

Затієнко. Опять дратуєш, а то й Бог за чуба помну! (Сьміє ся). Щож же баби казали?

Нагайвенко. Кажуть ждять до завтра, бо сьогодні не пригожий день до таківських діл, сьогодні бо п'ятниця.

Затієнко. У баби с'ім п'ятниця у тиждень.

Козак І-ий (підходячи). Кажуть то же, що хто бабі завірить, той трьох днів не переживе. На віщож тобі осауло женить ся?

Шумило (ударяючи по рамени Затієнка). Дуже мудра його річ!

Козак І-ий. Лучше всього буде, наколи завтра відправимо ся на Січ, та дідуся Нагайвенка зі собою заберемо! Пан Хміль послав Січовому товариству тисячу червінців на пиво, тож то буде бенкет, поки пан Хміль не позове оп'ять у поход.

Затієнко. Я думав, що ви путящі товариші, що обіцявши провести мене до вінчання, довершите сего не тяжкого діла без роздору; наколиж однак ви тепер хочете мене опустити то ідіть з Богом! Вольним воля! Затія чхає на вашу поміч! Тьфу! (плює).

Козак І-ий. Не сердь ся Затія! Ми против твоєї волі тебе не оставимо! (Обступають Затієнка).

Всі. Не оставимо!

(Серед того Нагайвенко дає Івасеві знак і той наточує йому поставець з бочілки під деревом).

Нагайвенко (піднявши поставець). Панове молодці! Не горячіть ся! Хто став в ряду, то держи й біду.

Козак V-ий. Гуртом добре й батька бити!

(Товариство сьміє ся).

Нагайвенко (до Козака V-го). Не перебивай друже! Козак всегда горить як свіча, як до роботи так до охоти!

Козак V-ий. Однак не до бісової жіноти!

Нагайвенко. Не перебивай прощу! робота ваша преславно покінчена над

Жовтими Водами та під Корсунем, чомуж тепер нам не побенькетувати?

Товариство. Слушно! Слушно!

Нагайвенко. Вільно усякому, а тим паче пану осаулі Опанасови лицяти си до дівчат...

Затієнко. Тож то і є, що вольному воля!..

Шумило. А спасенному рай.

(Товариство сьміє ся).

Нагайвенко (усьміхаючись). Я розумію панове молодці, як то прикро потеряти з товариства такого товариша, як Опанас Затієнко! Проживав і я не двічі таку розлуку з товаришами і не двічі топив я її в козацькій відраді (показує на держаний в руці поставець). Найтяжше прийшлося мені однак розстатися з Тимошем, коли він після хотинської виправи увзяв женити ся на Одарчиній матери, Марті. З тоски за ним я й поселив ся тут при них, та лелівав їхні діточки. Одначе сьвятий Юрій позвав маленьких козачків у свою ватагу і осталась нам одна-одною Одарка! Здорові панове молодці!

Затієнко (п'яний). Може й ти Шумило останеш при мені, щоб глядіти на моє щастя?

Шумило. Слаба річ!

Козак V-ий. Я не трачу надії, що пан осаула Затієнко розміркує діло, та понехає женихання. Се може і путня річ для лестровців, одначе нашому низовому козарлюзі не личить з бабою возить ся!

Шумило. То слаба річ! (Серед того товариство пе круговую).

Козак І-ий. Солодоців наш брат низовий не любить!

Шумило. У бісової матери баба солодка!

Затієнко. А тиж кушав?

Шумило (кривить ся). Слаба річ!

(Товариство сьміє ся).

Бандурист (при акомпанієменті бандури сьпіває, а дехто з товариства потягає, інші пють круговую):

Ой матусю, ти не гай мене,
В далеку дорогу виражай мене.

Тепер нічка та темненькая,
Козаку дорога та не далекая.
Ой їхав козак та дорогою,
Пустив голосочок та дібровою,
Пустив голосочок та зеленою:
Ой щось мені та дрімаєть ся
І кінь підомною спотикаєть ся.
Ой пущу коня на степ, на долину,
А сам ляжу на час, на годину.
Ой сплю годину, та сплю і другу
А вже повертає та на третю.
Ой добрая та годиночка,
Десь узяла ся та дівчиночка,
Ой вирвала вона та травиченьку,
Вдарила козака та по личеньку
Вдарила козака та по білому:
„Ой встань козаче, годі тобі спати
Бо вже твого коня в степу не видати,
Татари ідуть і коня ведуть
Тобі молоденькому з пліч голову зітнуть.
Татари ішли і табун гнали,
Й твого коника в табун заняли.
Ой хоч коня займуть, то другий буде...
Тебе зарубають, мені жаль буде...
Бо й повік такого уже не буде...”

Вихід V-ий.

(Ті самі і Стецько).

Стецько (до Нагайвенка). Весільна ватага підсусідків з поселка просить ся дозволу підступити під ваше благословенство, та благословенство всіх присутних панів товариства.

Нагайвенко. Хтож то женить ся з поселка, та на кім?

Стецько. Хведір, Яреми Степового на Харитці Петра Стеченка, що ви пане її хрестним батьком бували.

Нагайвенко. Дак позови їх сюди!

Затієнко (поправляє вус). Побачимо!

Шумило (до Затієнка). Може холопи научать тебе, як і кудюю зачинать?...
(Товариство сьміє ся).

Нагайвенко. Пиймо братя молодці за перших молодих поки будуть другі.

(Івась наточує круговую).

Вихід VI-ий.

(Ті самі і ватага весільна. Молоді: Кіндрат і Одарка в хлопських строях, а далі: староста, підстароста, дружка, піддружний, старший боярин, чотирох боярів, дружки, піддружки, дві свахи, одна сьвітилка, свашки, приданки і поїзджане та сільська музика).

(Ватага весільна входить з поза куліси ліворучної. Прийшовши, клонить ся ватага тричи до пояса перед товариством).

Одарка (кланяючись). Просить батько й мати і я до себе на хліб, на сіль і на весіля!

Затієнко (підходячи). Хороша у бісової матери! (добуває з калитки червінців та дає Одарці, та закриваєсь рукавом і не хоче прийняти).

Староста. Бери доню на чепець!

(Одарка бере і покланяєсь).

Староста. Поцілуй в руку Харитко!

(Одарка стрясаєсь з досади).

Музика (весільний підходить з решетом до Затієнка і бючи в решето). Решето торопоче, чогось воно хоче!

(Затієнко дає червінця, а музика далі обходить з тою приказкою товариство, всі дають йому, та всі підходять до Одарки і дають її червінці, а Нагайвенко цілий узличок червоних, Одарка цілує його в руку, він її в чоло і обоє довго обнимають ся та плачуть).

Шумило. Схамени ся Шуліко. Не наше діло в спідниці стрибати, наше діло козацьке конем з меренцем по степу гуляти.

Козак I-ий. Кудююж він вже козак, коли купра (заду) у нього не так.

(Товариство сьміє ся).

Староста (підносячи поданий Івасем поставець). Ясно вельможні панове Запорожці! Поїхали ми у чистий степ, у чистий степ, куну ловити, куну ловити в дереві, дівку в теремі. Дівка пригидилась не аби яка, можна сватать і за козака. Одна брава стоїть вола, а другій і ціни нема! Поблагословіть вельможні отсих молесят, та поміжіть

звінчать ся, бо за війною ми не знаємо де й попа шукать! Молодий бравий хлопець і рвесь у поход, так щож! Воля Божя: зі старої кришки видер пучок соломки і знайшов в ній зерно так і порадили старі люди, щоби сватав ся. Бог праведний знає, на віщо сей знак у такийський час?

Нагайвенко. Палець Божий! Може бути Богови угоднo з сього подружжя вивести славного козака?

Староста і старші весільні. Да сьвятить ся воля Всевишнього!

Сваха І. (з поставцем до Нагайвенка). За здоровля тому, що ми в його дому!

Сваха ІІ. (з поставцем). За здоровля господині, поки мід ще в судині.

Шумило. Шуліко, виводь свою господиню!

(Товариство сьміє ся).

Баба з проїзжан (з поставцем). За отця до кoнця, за неньку повненьку, а за милого сїм, щоб було весело всім!

(Музика грає тропака, а баба притупує до Нагайвенка і починають обоє самі танцювати, далі Сваха І. з Затїєнком, а Сваха ІІ. пускаєсь до Шумила, та сей з ксмічним жестом усуває ся, дальше гуляють молоді і ціла ватага весільна, а бандурист грає з музикою, всі прочі пють круговую).

(Музика і танець устають; а бандурист грає і сьпівает, а прочі слухають, та тихцем пють, одні мід з великої бочки, подаваний Стецьком, інші водку з меншої бочки, а Шумило угощає запорожців водкою зі стола).

Бандурист (сьпівает):

Впив ся козак, впив ся, впив ся, зажу-
[рив ся,

Вороному коню на гриву звалив ся.

„Ой коню мій, коню, коню вороненький!
Яж тебе запродав за Дунай бистрень-
[кий;

За Дунай бистренький, за бистроу річ-
[ку,

Молодій шинкарці за мід, за горілку.”

— Козаче Семене! Згадай ти за мене
Згадай ти за мене, як я був у тебе;

Як я був у тебе, тай ще під тобою,
Як ми утікали бистрою річкою;
Бистрою річкою, чистими полями,
А за нами Турки з острыми шаблями,
То як я скочив, Дунай перескочив,
Дунай перескочив, конита не змочив,
Ні острого меча, ні тебе молодця...

Сваха І. (з поставцем). Дай Боже пить, та не впивать ся, говорить та не проговорить ся; на печі спать, а на покуті дверей шукать! (до Нагайвенка). Пошли вам Боже здоровля, та з неба дощ, та хліб, та цвіт, та всячину. За ваше здоровля! (випиває).

Сваха І. (до молодих). Дай Боже, щоб молоді любили ся! Пошли вам Боже з неба, чого вам треба і хліба і сала і молока і меду; роди вам Боже овес, ячмінь і гречку, всього по трошечку; роди Боже лен і коноплі і споро діточок до тих сорочок. У ваші пю руки, щоб вам лепські були внуки! (випиває).

Староста (підходить до Нагайвенка). Пане наш, добре нам тут пити, та не тут нам спати і не відомо нам де попа шукати, щоб нам моледять звінчав, бо всі попи в війську праведного пана Хміля! Як жеж тут без попа зробити весілля?

Нагайвенко (до Затїєнка). Опанасе! Допоможи бідним людям. Дай їм знак до попа Хоми, що дожидаєть ся тебе під Краснополем, хай їх звінчає.

Затїєнко (п'яний). Дуже радо! (виймає люльку і здиймає перстень і дає Нагайвенкови).

Нагайвенко (до Старости). З отси ми знаками поїдете на хутір Панасівку під Краснополем там дожидаєсь вас піп запорожський Хома, він вам молодят звінчає.

Затїєнко. Там усякого добра на угощенє дадуть і з гарматок молодятм загудуть.

Староста (кланяючись). Спасибіг ясновельможні! (всі весільні кланяють ся і гуторять): Добрий пан! честний пан!

Сваха I. (схвтає):

У нашого свата,
З верби, з лози хата,
З білої да березоньки
Пійдемо по тверезоньки. Гу!!

Затієнко (підходить до дружби і оглядає його шаблю). Шабля, се єсть шабля пробита через окраєць хліба; в той окраєць встромлені віточки ласкавцю, барвінку, безсмертнику, рути та васильку.

Сваха II. (підходить до Затієнка і дружби і поясняє). Всяке зїля, ясно-вельможний пане має своє значїня: от калина, се дївоцтво, от ласкавець, се привітність, барвінок, прихильність, ру-та, здоровля, васильки, побожність, житний колос, заможність, а безсмертник, вічність.

Староста. Дякуємо ясновельможні за гостину та за всьо добре! Час в дорогу час, забавилисьте нас!

Затієнко (підходить до Одарки). Хорошенька (гладить її по лицю, а Одарка ухилиєть ся і закриваєсь рукавом) Хорошенька! Зовсім похожа на Одарку. (до Нагайвенка). Шулїко позви но Одарку!

Нагайвенко. На віщо? Вни вже у Одарки були.

Козак V-ий (заходить з другої сторони коло Одарки і Кіндрата і відходячи про себе. (Хитре діло продумав Шулїка! (схміючись). Затієнко дівки не дістав і в макітерку посвистав! (до музиків). Грайте! (дає музикантам гроші!) Грайте! (посуваєсь до Одарки і з нею сам гуляє, по хвили інші пари гуляють)).

Козак V-ий (після гуляня до Нагайвенка). Одправляй їх скорійш, бо і Затія щось мізкує. Я з тобою!

Нагайвенко (до молодих). Благо-слови вас Боже і ти схвятий Юрію!

Староста. Нехай ваші золоті руки Бог благословить на богоугодні жнива, а схвятий Юрій нехай береже ваших чесних голов!

(Щіла ватага кланяєть ся і цілує запорожців в руки, Одарка тільки Нагайвен-

ка, котрий щиро її цілує, Кіндрат Козака V-го).

Козак V-ий (до Кіндрата). Держись Кіндрате, я з вами!

(Музика грає і ватага весільна відходить).

Вихід VII-ий.

(Осталі без ватаги весільної і без Стецька).

Козак V-ий (до бандуриста). Нуте! божий старче, ти паний, тоже присяги нема, затягни но про Жовті Води!

Бандурист (грає і схвтає).

„Чи не той то хміль, що коло тичин
вєть ся?

Гей то той Хмельницький, що з ляхами
бєть ся.

Чи не той хміль, що по пиві грає?

Ой то Хмельницький, що ляхів рубає.

Чи не той то хміль, що у пиві кисне?

Ой тойто Хмельницький, що ляшеньків
тисне.

Гей поїхав Хмельницький ік жовтому
броду,

Гей не один лях лежить головою в воду.

Не пий Хмельницький дуже тої жовтої
води.

Іде ляхів сорок тисяч хорошої вроди...

„Ляхів не бою ся і гадки не маю,

За собою великую потугу я знаю,

І ще татарську ордун за собою веду...

А всі, вражі ляхи, на вашу біду!”

Утікали ляхи, погубили шуби...

Гей не один лях лежить, вищірівши
зуби!

Становили собі ляхи дубовї хати,

Прийдесть ся ляшенькам в Польщу уті-
кати!

Утікали ляхи в гдеякі полки,

їли ляхів собаки і сїрії вовки.

Гей там поле, а на полі цвїти:

Не по однім ляху заплакали діти.

Гей там річка, через річку глиця:

Не по однім ляху осталась вдовиця”.

Товариство. Славно дїдуся! Славно!

(дають бандуристови гроші. Івась подає бандуристови меду з великої бочки)..

Бандурист (підносячи поставець меду). Панове молодці! Ви довели мене, що прогрішив ся, то не моя вина і не ваша, а тої татарської настойки, що так і морочить, неначе татарський маковий сік!

Нагайвенко (про себе). Досмакував ся старий!

Шумило. Мені здається, що ти божий старче для батька Хміля заховав ще щось кращого.

Бандурист (сміючись). А вжеж! знайдець ся про Хміля і Барабаша, як затаїв грамоту королівську, про привілеї козацькі, але сього вже не буду сьпівати аж у Білоцеркві.

Шумило. Роздумаєш ся, як більше випиєш!

Затієнко. Сьпівай! дам 10 червоних!

Бандурист. Черівниці розкотять ся по білому сьвіту, а присяга з Богом (споглядає в гору) вяже, тож як мені перед його престолом прийде явить ся, осквернивши сідий чуб хвальщиною присягою?

Вихід VIII-ий.

(Ті самі і входить Тимош, а за ним пізнійше чура Семко).

Тимош. Здорові були панове молодці! (Витається з всіма, а з Нагайвенком довше обнимають ся).

Товариство. Здоров Тимошу!

Шумило (до Тимоша). Тобіб з до роги покріпить ся! (Івась подає Тимошеви поставець з менчої бочки).

Тимош (з поставцем). Не пий-вмерти, і пий-вмерти; так краще пий і вмерти!

Бандурист. Випий до дна; на дні, молодії дні!

Шумило. Козакам дарма життя, аби було пиття!

Тимош (випиває). Дайте другу, щоб прогнать тую!

Нагайвенко. Випий три, тай усь протри! (Івась подає Тимошеви поставець).

Тимош (з поставцем). Будем пий з поставця до денця! (Випиває).

Семко (до Тимоша). Погане діло пане!

Тимош. Щож-же такого скоїлось?

Нагайвенко (підбігає і уводить Тимоша і Семка на бік). Говоріть по тихо! Щож такого?

Семко. Нема пані нашої, ані панянки Одарки!

Нагайвенко. Вони на весілю в поселку, чи там в слободі!

Семко. Ба ні!

Затієнко (котрий вже передше підсунув ся до них). А гдеж?

Семко. Просто: вони повтікали з Кіндратом і всі коні забрали!

Затієнко. Як?! Як?!

Семко. Всі ваші коні до одного забрали, а чури ваші п'яні, що і пальбою з гармат їх не пробудити.

Козак V-ий. На віщож їм втікати?

Семко. Діло ясне! Пані Тимошева хочуть Одарку звінчати з Кіндратом, а пан мій (кланяєсь Тимошеви) хочуть, щоб на ній женив ся пан осаул Затієнко, тож жінота придумала хитрість, завдала чурам до горівки якоїсь чортівської чемерухи і на конях пана осаули повезли молодую для того молокососа!

Затієнко (п'яний і лютий). Коня! Коня! Коня!

Тимош. Кудожже вони могли направити ся?

Нагайвенко. То не мислиме. Се ручу, що вони в слободі на весілю! Ходім на весіля на слободу!

Затієнко. Коня! Коня! Коня!

Нагайвенко. Схамени ся Опанасе!

Затієнко. То твоє діло, ти харцизяко окаянний!

Тимош (до Нагайвенка). Шуліко! Мені тоже видить ся, що то твоє діло!

Нагайвенко (розмовляє тихо з Тимошем).

Шумило (про себе). Мудра річ!

Козак V-ий (до Шумила). Ти ставай в зашиті Нагайвенкови, а я на конях Тимоша їду в погоню! (Про себе). Такі, як я посла вовків не годують!

Затієнко. Коня! Коня! Коня!

Нагайвенко. Поїдемо всі!
Затієнко. На біса нам тебе!
Козак V-ий (виходить незаметно).

Вихід IX-ий.

(Ті самі без козака V-ого, а опісля без Затієнка і Семка, а опісля знова Семко).

Тимош. Як давно їх вже нема?

Козак I-ий. Значить: Затія дівки не дістав і в макітерку посвистав!

Затієнко (лютий). Далєбіг за чуба помну! Не дратуй мене!

Тимош. Панове товариші не горячіть ся! Діло важне і тонке! Придумаймо спосіб, щоби псячу пару, бабський накорінок перехитрити і на своєму поставити! Виж дратуєтесь і час гаїте!

Затієнко. Одна рада: коня! Коня, та гнать за ними!

Тимош. Кудуюж гнати? У них сто пляхів, а у нас один.

Козак I-ий. На чімже гнати, коли наші коні забрали?

Тимош. Мої коні хотя здорожені, поїдуть!

Затієнко (до бандуристи). Божий старче! Давай раду! (Бере бандуриста за плечі і трясє ним). Давай раду! Давай раду! Давай коня!!

Бандурист. Стривайте! Стривайте! Мені видить ся, що за ними треба поїжджати у ваш двор, пане осауло; мені видить ся, що ті холопи молоді, що просились благословеньства, то були перебрані Кіндрат і Одарка!

Затієнко. Що? що? (Трясє бандуристом).

(Нагайвенко незаметно уходить).

Бандурист. Пустіть! Мені видить ся, що Кіндрат та Одарка перебрались і нас надули, а ви їх щей поблагословили, та дали знак до попа.

Затієнко (реве). Так! Так! То Шулікове діло! Я того дідугана задавлю як собаку! (Глядить по присутних). Задавлю собаку! так! Задавлю, где він? где Шуліка? (Пускаєсь в напрямі за Шулікою).

Шумило (хватає його і задержує). Схамени ся Опанасе! Ми з тобою, ми все виведемо єще на лад!

Затієнко. Пусти мене! Задавлю собаку!

Тимош. Схамени ся Затіє! Поїдемо в погоню!

Затієнко. Я старий дурак!

Шумило. Мудра річ!

Затієнко. Ті молодята холопські, то вони перебрані! То підступ навіженого Шуліки! Він тоже мені дав до горівки якоїсь бісової отруї, бо я єще так хмільний ніколи не був! Голова просто розсаджуєсь! Коня! Коня! Коня!

Козак I-ий. Опанасе! не личить тобі за бісовою парою, бабським насінном, так розпадать ся! Хай їх там кат бере!

Затієнко (вказуючи на серце). Пробий тут! Тут горе пече!

Тимош. Ти Шумило останеш ся розважувать Опанаса, а вас, панове товариші прошу, хто охочий зо мною в погоню! Батьківська воля сьвята! На аркані притягнемо химерну степову клячу до послуку батьківській воли!

Бандурист (про себе). За пізно! За пізно!

Тимош. Семку!

Семко. Слухаюсь!

Тимош. Всі коні, і возові легко сїдлать до бігу!

Семко. Слухаюсь! (Відходить).

Затієнко. Я не останусь! Возьміть і мене з собою!

Шумило. Слаба річ! Ти знесилений! Тобі треба одпочати!

Затієнко. Я сам! Я сам хочу горличку відобрати хитрому котови. То не козак! То плюгаве, зрадливе, котяче насінє!

Тимош. Пусти його Шумило! Єсли хоче, нехай їде!

Шумило (пустивши Затієнка). Як жеж він поїде?

Затієнко (заточуєсь). Бісова горівка! Бісів син Шуліка! (Заточуєсь і падає на козака I-го.

Христя (вбігає перелякана). Пане! що то дієть ся?! Всі ваші коні забрав з чурами і возовою прислугою один з

панів Запорозжців-гостий і помчались кудюю-то в погоню!

Затієнко (до Христі). Где Одарка?! Ти бісова відьмо! (пускаєсь до Христі, та подаєсь взад за Тимоша, а Шумило придержує Затієнка).

Тимош (до Христі). Христю! Хто забрав коні?

Христя. Один з тих панів! (показує на товариство, всі глядять по собі).

Козак І. Ляха нема!

Інші з товариства. Нема! нема Ляха!

Бандурист. Пропав Лях! Буде зрада!

Затієнко. Сей Лях мене не зрадить!

Шумило. Слаба річ!

Тимош. Христю! Кудюю отправилась пані з Одаркою?

Христя. У хутір Панасівку під Краснополем на вінчання.

Затієнко. Горе мені, горе! Пусти мене Шумило!

Шумило (держучи Затієнка сильно). Слаба річ!

Тимош. Затіє! Чи Лях покляв ся тобі на щирість?

Затієнко. Покляв ся!

Бандурист. Лядська присяга... (махає рукою).

Шумило. Слаба річ!

Затієнко. Не крячте ворони-вороги!

Семко (вбігає). Пане! коний не має! Всі забрав з прислугою Лях і помчав ся у степ!

Затієнко. Щож нам робити? Пустить побіжу пішком!

Шумило. Слаба річ!

Затієнко. Щож буде?

Бандурист (до Затієнка). Нехай буде ні по твому, ні по нашому, а по Божому! Його воля всевишня хай сьвятить ся!

(Підносить руки до благословіня — за-
навіс спадає).

(К о н е ц ь д р у г о ї д і ї).

Дія третя.

(Сцена та сама, що в першій дії. — Річ діє ся на розсвіті дня).

Вихід І-ий.

(Бандурист сам, а далі Нагайвенко).

Бандурист (грає і сьпіває):

Ой на татарських полях,
На козацьких шляхах,
Не вовки-сіроманці квилять-проквilia-
[ють,

Не орли-чорнокриліцї клекочуть
І під небесами літають;
То сидить на могилі козак старесенький,
Як голубонько сивенький,
У кобзу грає, виграває, голосно сьпі-
[ває...

Кінь біля него постріляний, порубаний,
Ратище поломане,
Піхва без шаблі булатної,
У ладівниці ні однісенького набою.
Тільки й зосталась йому бандура по-
[рожная,

Та у глибокій кишени люлька борулька,
Та тютюну пів папушки.
Козак сердега люльку потягає,
У кобзу грає виграває, жалібно сьпіває:
Гей братя, пани молодці,
Козаки запорожці!
Де ви ся повертаєте
Як ви ся маєте?
Чи до Січи-матери прибуваєте,
Чи наших ворогів киями покладаєте?
Чи Татар бусурманів малахаями,
Як череду, у полон заганяєте?
Колиб мені Бог поміг старі ноги роз-
[правляти,

За вами поспішати!
Нехай би моя кобза знала,
Що мене рука християнська поховала!
А вже мені старенькому без кобзи про-
[падати.

Не могу я по степах чвалати,
Будуть мене вовки сіроманці зустрічати,
Будуть дідом за обідом коня мого заї-
[дати.

Кобзо же моя, дружино вірная
Бандуро моя мальована!
Деж мені тебе діти?

А чи у чистому степу спалити,
І попелець по вітру пустити?
А чи на могилі положити?
Нехай буйний вітер по степах пролітає,
Струни твої зачіпає,
Сумнесенько, жалібненько грає вигра-
[ває.

То може подорожні козаки
Бігти-муть близенько.
Почують, що ти граєш жалібненько,
Привернуть тебе до могили...

Нагайвенко (входячи). Здоров дідусю! Не можеш спати божий старче?

Бандурист (всьміхаючись). Я вже проспав ся. Старому, як зайцеві — коротке спання.

Нагайвенко. Мені тоже звичайно мало спить ся, а тепер іноді зовсім сон мене не береть ся.

Бандурист. Ви так Затієнковим ділом піклуєте ся, що сон вас минає?

Нагайвенко. Ні дідусю! (сьміє ся). Хай він тим журить ся, хотай то вже пропало. Мені бач ночію по голові Хмилеві діла снують ся, мене тягне у похід!

Бандурист (встає, випростовуєсь). Мені тоже іноді видить ся, що я ще придавби ся, то знова обгортає мене зневіра, як перед хвилию і марево смерти перед вічи налазить.

Нагайвенко (сентенціально). Нам, батіку, достойна смерть од сьвятого Юрія у поході!

Бандурист (живо). Думаєш, що ще нам доведеть ся погуляти, та зо славою покінчити?

Нагайвенко. Наколи нас сьвятий Юрій по хотинський виправі вивів з татарських ран та довів пережити чвертку столітя і бачити великі діла великого Богдана, тож він для нас мабуть готуєть достойну козацького звання смерть!

Бандурист. Ти маєш надію!? а я було її потеряв! (урочисто). Да ісполнять ся твої слова! (до божника): Сьвятий Юрію! сьвятий наш заступнику, дай умерти на кульбаці в побіднім бою!

Нагайвенко (за ним). Поблагослови сьвятий!

Вихід II-ий.

(Ті самі, а дальше Тимош, опісля Шумило і козак I-ий.

Тимош (усьміхаючись). Здорові були дідугани! Щож ви вибираєтесь в похід з живими, чи к помершим?

Нагайвенко. Ми єще з живими у силі погуляти!

Тимош. Тож вибирайтесь, бо Затія вас без походу виправить к патріярхови Авраамови. (Сьміє ся).

Бандурист (сьміючись). Невжеж він все єще лютує?

Тимош. Мені видить ся, що йому вже дівки не жалко, а досада, що ви його так пошили в дурні!

Нагайвенко (сьміючись). В своїому, товариському гурті можна!

Тимош. А чури?! а холопня зі слободи?!

Нагайвенко. Тоже свої люди, опроче батько Хміль всіх порівняв!

Тимош (сьміючись). Хорошо викручуєш ся, одначе Затія за такі викрути тобі вязи скрутить!

Нагайвенко (сьміючись). Тверді вони єще!

Козак I-ий (входячи). Гдеж Затія?

Нагайвенко. Він єще спить, та спить ся йому, що він жонатий!

Козак I-ий (сьміючись). Од такого сну лоб дурнійшає!

Нагайвенко. У нього вже й місця нема, щоб подурійщать, він бо вже з глуздів зсунув ся, як собака з соломяної криші!

Козак I-ий. Ми всі збились з пантелику, що йому пособляли в тім ділі, та звісно: паний Богови не засьвітить, а він нас на підпитку взяв на таківське діло.

Нагайвенко. Тож думаю, що ви всі мені вдячні за таке поведене діла!

Тимош. Найбільш я!

Нагайвенко. Слава Богу, що тя уразумив!

Козак I-ий. Щож же буде, наколи Лях, що поїхав у погоню привезе Одарку?

Нагайвенко. Сего не бою ся. Лях зі мною.

Козак І. То він зрадник?

Нагайвенко. Сказано — Лях!

Шумило. Слаба річ!

Вихід III-ий.

(Ті самі і Христя, а далі ті самі без Христі і Нагайвенка, опісля Затієнко).

Христя (кланяючись смирно). Здоровля желаю! Пан осаула Опанас шукають за панами.

Тимош. Позови сюдою!

Нагайвенко (до бандуриста). Лучше нам спрятать ся!

Бандурист. Я остаюсь, він мене в приятелі причисляє.

Нагайвенко. Слаба річ!

Шумило. Противно: Весела річ!

(Всі сьміють ся, Нагайвенко і Христя виходять).

Тимош. Хитра моя доч! Шкода, що не козак з неї, а тоб перейшла й Кривоноса хитрощами!

Шумило. Діждеш ся з неї й козаків пів копи.

Козак І. Кіндрат, твій зять мав стати попом, а такі дуже добрі на розплід!

(Всі сьміють ся).

Затієнко (входячи). Здорові були!

Тимош. Здоров Опанасе!

Козак І. Пропаєв десь наш посол, Лях окаянний!

Затієнко. Хай всьо пропадає!

Бандурист (до Затієнка). Що ж? Чого у вас така зневіра? Всьо еще може бути по вашому.

Затієнко. Мені вже відхотілось!

Шумило (радісно). Не вже ж? (підбігає до Затієнка). Справді? Кажі!!

Козак І. (тоже підбігає). Ти справді нас не покинеш? Славно! Ти бравий козак! Нам низовцям з бабами не вожить ся!

Шумило (кричить) Гурра!!

Бандурист (грає і співває):

В Царіграді на риночку

Там пє Байда мед-горілочку.

Ой пє Байда та не день, не два,

Не одну нічку, тай не годиничку.

Ой пє Байда, тай киваєть ся,

На турського царя похваляєть ся,

Та на свого чуру поглядаєть ся:

„Ой чурож мій молоденький!

Та чи ти будеш мені вірненький?”

Ой пє Байда, та ще й наливає,

А цар турецький к нему присилає

Байду к собі підмовляє:

„Що ти Байдо робиш, Байдо молодень-
[кий?”

„Ой пю царю, пю, гуляю;

А не одну нічку, ані годиничку.”

„Ой ти Байдо, та славненький!

Будь мені лицар, та вірненький,

Годі тобі Байдо, байдакувати...

Покинь Байдо пить, гуляти,

Бери мою дочку, та йди царювати.

Возьми в мене та царівночку,

Будеш паном на всю Вкраїночку.”

„Лучшеж мені сім літ байдувати,

А ніж твою дочку та за себе брати

Я не хочу твоєї дочки брати;

Ти мене не будеш зятем звати;

Твоя, царю віра проклятая,

Твоя, царю дочка поганая!”

Ой крикнув цар турецький

На свої слуги, слуги молодецькі:

„Возьміть Байду того добре в руки!

Возьміть Байду, кріпко ізв'яжіте,

На гак ребром добре зачепіте!”

Взяли Байду ізв'язали,

За лівє ребро гаком пройняли.

Ой висить Байда, та не день, не два.

Не одну нічку, тай не годиничку.

Ой висить Байда, тай гадає,

Та на свого чуру споглядає...

Та на свого чуру молодого,

Та на свого коня вороного.

„Ой чурож мій молодесенький;

Подай мені лучок та тугесенький,

Подай мені тугий лучок,

І стрілочок цілий пучок!

Подай мені лук і три стрілиці,

Бо я побачив три голубиці...

Ой бачу я три голубочки,

Хочу я вбити для його дочки,

Де я мірю, там я віцілю,

Де я важу, там я вражу.”

Ой, як стрілив, царя віцілив...

Попав царя межі вуха,

А царицю в потилицю,
Царову дочку, під білу ципочку.
„От тож тобі царю за Байдину кару!
Було тобі знати, як Байду карати:
Було перше Байді з плеч голову зняти,
Його тіло в землю поховати.
Вороним конем їздити,
Хлопця собі зголубити.
Не вмів царю, Байду карати,
Тепер царю будеш пропадати!
Не вмів царю, Байди бити,
За се тобі в землі гнити.”

Шумило. Преславна дума!

Затієнко. Козак з біди не заплаче!

Бандурист. В горлі просохло, не вадилоб поставчиком протерти горло.

Шумило. Мудра річ!

Вихід IV-ий.

(Ті самі, а далі Семко, Козак V., Сваха I, Стецько і проче товариство то є Козак II, III і IV, та чури Тимоша).

Семко. Повернула погоня. Пан Теліґа привіз Одарку і Кіндрата.

(Присутні збентежені глядять одні на одних).

Бандурист. Божа воля!

Козак I. Затія вже інакше рішив ся і нас звільнив з клятьби, тож тепер ми не дамо йому опять...

Тимош. Песій син Ляшок-недоляшок!

Затієнко. Цікаво буде їх побачить. (До Семка). Пристави їх сюди!

(Семко виходить).

Тимош. Гдеж Нагайвенко?

Затієнко (сьміючись). Не бій ся! обійде ся без старого харцизяки!

Козак V. (входячи). Здорові були, нанове товариство! Коний не заїхавем, а бігців приставивем. От і вони:

(Входить решта товариства. Чури Тимошеві вносять два міхи і ставляють на середині сцени).

Козак V. (до Затієнко). В тім мішку (показує) твоя горличка, потрудись розв'язать сам.

Затієнко. Не цікавий!

Тимош. Славити Бога!

Бандурист. Божа воля!

Тимош. Треба розв'язати, а то подусься ся!

Шумило (до Затієнко). Розв'язи їх і в друге поблагослови. Хай вінчають ся!

Затієнко (підходить до мішка і розв'язує). Вилази кунице!

Сваха I. (вискакує з мішка). Гоп, гоп, гопака, бо, я з роду вже така! (гонить тропакон за Затієнком).

Затієнко (уступає, силює і хрестить ся). Цур тобі, відьмо.

Козак I-ий (розв'язує другий мішок). Просимо, пане молодче!

Шумило. Який же молодець, до сеї цокотухи?

Стецько (вискакує з мішка). Молодець, та не до неї!

Затієнко (до Козака V-ого). Щож же то Ляше?!

Козак V-ий (ніби здивований). Я то же не знаю, бісове в тім діло!

Вихід V-ий.

(Ті самі і Нагайвенко, котрий непримічений стояв вже в дверях).

Нагайвенко. Видиш Затія, там мене не було і таку штуку ушкварили!

Затієнко. Тебе не було, за те був твій окаляний Стецько!

Вихід VI-ий.

(Ті самі і Івась вточує бочівку).

Затієнко. Покінчімо то дурне діло, та вибиймо за нашу козацьку молодецьку честь!

Шумило. Дуже мудра річ!

Нагайвенко. Все хороше, що хороше кінчить ся!

Затієнко. Скінчив бись ти сам!

Нагайвенко. Прийде всему слухний час!

Тимош (до Затієнко). Опанасе! Друже мій щирый! Бог вість, як діла людські ладнати. Ти козак бравий, однак женитись тобі на Одарці не лицювало.

Затієнко. На віщож же ти її мені обіцяв?

Тимош. Забув ся на піднитку!

Затієнко. Я тоже був на підпитку!
Шумило (сьміючись). Доволі довго ти був на підпитку!

Нагайвенко. Більш року так, що хватило часу хутір поставити і запастись хазяйством.

Затієнко (до Нагайвенка). Возьми собі харцизяко той хутір і мовчи!

Нагайвенко. Возьму і Одарці подарую!

Затієнко. Як хочеш!

Тимош. Одарка останесь при нас, її не потрібно иньшого хутора.

Сваха І-ша. Подаруйте мені хуторець.

Нагайвенко. Ти заслужила! Добре! Хутір Панасівка твій!

Сваха І-ша. Хай вам Господь сторолицею надгородить! (Цілує Нагайвенка, Затієнка і всіх в руки).

Шумило. Затіє! може коли до неї надаєшся в хутір на козацькі ласощі, себто, чого в Січі не має!?

Затієнко. Може ти ласий?!

Шумило. Слаба річ!

(Івась подає поставець Тимошеви).

Тимош. За здоровля чесного товариства. Здоров Опанасе!

Затієнко (з поставцем до Козака V-го). Здоров Ляше, зраднику!

Козак V-ий. Я не зрадник і сам не знаю, як то скоїлось. Мені виділось, що я Одарку і Кіндрата забираю.

Затієнко. Хтоб тебе не знав, тоб повірив!

Козак V-ий. Не вірите?! Так може й сему не повірите, що вам скажу?

Всі. Щож же такого? говори!

Козак V-ий. Батько Хміль пише універсали, складає нові полки, та піде на Варшаву!

Всі. Що? що? Чи се правда?

Нагайвенко. Хтож се тобі казав?

Козак V-ий. Встрічав розсильних!

Бандурист. Слава тобі Боже наш!

Затієнко. Не пора бенькетувати, а пора ладнатись у поход! (Виточує на підлогу з бочілки горівку).

Шумило (скривившись). Пора у поход, не пора бенькетувати.

Бандурист (зловив долонею двічі горівки з під чопа, обер до себе руки і граючи сьпіває).

Засвистали козаченьки в похід з полуночі,

Заплакала Марусенька свої чорні очі.

„Не плач, не плач Марусенько,

Возьмем тя з собою;

Як будемо виїжджати в чужую сторону”.

„Ой їдь, да їдь мій миленький,

Да не забавляй ся,

На конику вороненькім, назад ворочайся”!

„Ой Бог знає, Бог відає, чи я повернуся,

Кінь вороний на подвірю чогось іспіткнув ся”

Ой шли Ляхи, на три шляхи, дороги питали,

„Сли сюда козаки йшли, чи ви не видали”?

Всі Поляки, які йшли, по три коні мали, Хвалили ся Поляченьки, що вни звоювали:

„Ми підемо, пане брате, козаків рубати, А як прийде зла година, будем утікати”.

Розплачеть ся, розтужить ся Потоцького жона:

„Чиж я тобі, пан Потоцький, давно не товкла:

Давно уже ти, Потоцький, з козаки воюєш,

Ти козаків не звоюєш, свою силу згубиш”.

Вихід VII-ий.

(Ті самі і Тимошева).

Тимошева. Здорові були панове молодці!

Тимош. Здорова, Марто!

Тимошева (підбігає до Тимоша і обнімає його). Здоров Тимошу!

Шумило. Слаба річ!

Затієнко. Ми, пані-матко, опять у поход аж на Варшаву!

Тимошева. То ви вже тоже знаєте, що батько Хміль пише універсали?!

Тимош. Ти може чувала?

Тимошева. Чувала! Чувала, та коні походні вам превела.

Шумило. Іноді мудра річ козацька баба!

Затієнко (до Тимошевої). А ваш зять поїде у похід, чи рука у нього ešte болить?

Тимош. Пійде! пійде!

Нагайвенко. І я тоже!

Тимош (сумно). А я?

Нагайвенко. Як хочеш!

Тимошева. А як я не пущу?

Шумило (до Затієнка). Так би було і з тобою!

Затієнко. Спасибіг добрим людям, що спасли від халепи.

Тимошева. Дак ви довольні, пане осауло?

Затієнко. Навіть дуже!

Вихід VIII.

(Ті самі, Одарна з Кіндратом і ціла ва-тага весільна).

Одарна. І я тоже дуже довольна, пане осауло!

Кіндрат. А я еще більше!

Сваха II. І ми всі дуже, а дуже до-вольні!

Староста (до Тимоша). Поблагосло-вить батіку молодят вже звінчаних!

Тимош. Хай вас дітоньки Бог бла-гословить!

Нагайвенко. Слава Тобі сьвятий Юрію!

(Весільна музика грає і всі гуляють).

(Занавіса спадає).

(Конець третьої дії).

„Отче наш“ з перешкодами.

Серед розлогих лугів, над рікою Прутом, розложилось село І. Жителі то-го села уходили давніше за найбіль-ших піяків та напастників. Небезпечно було перейти селом навіть в білий день, не то в ночі, а уже найбільшу відразу мали вони чомусь до т. зв. „сурдутов-ців.” Як лиш подибали котрого в селі, то зараз подавав один другому якби для заохоти: ...Ади, Стефане, чи там Пе-тре, буде певно дощ, бо пани волочать ся по селу.” Тоді як на команду вихо-дили з хат та давай зневажати такого прохожого ріжними обидливими слова-ми, а іноді і камінем кидали. Ціле село розпите до крайности, а майже кождий ґазда задовжений по уха в жидівських кишнях.

І не дивне, що такі обставини тоді панували, бо в селі не знали про чи-тальню, книжку або ґазету, а грамотної людини крім хіба сьвященника і дяка, зі сьвічкою не найдеш. Зате, хоть село розмірно мале, було в ній аж три кор-шми. Множуча ся скоро жидівня, роз-

паношила ся в селі неначе в Єрусали-мі, ширячи доокруг темноту, піяньство і розпусту. Старенький сьвященик та еще до того „твердої” вдачі сидів со-бі преспокійно на своїй парохії і смо-трів через пальці на діла парохіян. Цілим його позацерковним занятєм було читанє „Галичанина”. Та вкінці, що міг вдіяти немічний старик. Їм треба було енергічного, розумного і працю-витого сьвященика, який поза церквою мігби і хотів подбати о піднесенє про-сьвітнього і економічного уровня в сво-ій парохії.

Та згодом, коли просьвіта почала вдиратись поволи і під стріхи нашого бідного сільського народу, коли клич просьвітний поставлено на першім міс-ци, змінились і невідраді обставини в селі І. По смерті старенького душпа-стиря настав молодий, образований та дуже діяльний сьвященик так на поли церковнім як і народнім. От правдивий слуга божий, який поняв, що не можна любити Бога, не любячи ближнього —

народа. В селі лишилася лише одна коршма і то лиш хіба для традиції галицького польського режиму, аби ухилити питане: „Що вартає село без коршми?” Теперішній її пейсатий властитель ледви животить та заєдно нарікає на злий „гешефт”. Місце двох замкнених коршем заняла гарно розвиваючася читальня і школа. Крім сего заложено в громаді „Селянську Крамницю” Зникло погане п'яньство і люди зажили иншим житєм.

* * *

На зарінку, на краю уже села було обійсте Василя Табачки, положене на горбку і окружене зеленим садом гейби вінком. Долиною плив рвучий Прут, а по берегах і в лузі пасся товар, побренькуючи весело дзвінками.

Василь Табачка був уже в літах. Памятав ще пруську війну та тямив добре, як Москаль йшов на „Венгра”. Не був він ані багатий, ані бідний. Мав п'ять моргів поля, та якось жив зі старою, але жив так, як лиш наш селянин потрафить жити. Дітей не було тепер у нього. Одинокий син, Іван, котрим його Бог поблагословив, помер давно, дубовий хрест на його могилі почорнів, поріс пліснею та перехилився уже добре. Гарний був з него легінь і тепер був би може підпорою старих. Та як старий Василь казав: „Бог дав — Бог взяв” Пішов раз на ніч в осени з кінями на стерню, перезябився і до місяця лежав уже в сирій могилі. Таке то людське житє.

Та старого не називали в селі Табачкою, хіба ще де в „уржендових” письмах то ім'я лишилося. Загально звали його Василь Побожний. Тому то, як хто чужий спитав, де мешкає Василь Табачка, то люди не вміли відповісти.

І чому ж звали його Побожним? Тому, що він при кожній нагоді та при кожній роботі молився. Почаївський ігумен не змовив може в своїм життю тільки „Отчешів” та Богородиць, що наш Табачка, лиш що сей не мав ні-

коли щастя скінчити молитви як слід. Вийде було рано на обійсте, ого, уже шепоче молитви. Насипле для курій зерна, а тут уперта безрога лізе до них, щоб поживити ся легким способом. Тоді Василь забуває про молитву, перериває де попаде та давай уганятися за поросятем. Або влізуть гуси на грядки, ого Василь уже біжить, голюкає та вимахує руками, намагаючись їх зігнати. І таке лучалося при кождім господарським клопоті. Нераз ранком зачату молитву кінчив сердега аж вечером, а властиво зачинав по кількадесять разів, бо все була якась перешкода.

— Бійся Бога, Василю — каже було його стара — таже не роби з себе публіки. А деж хто видів заганяти підсвинки або виганяти з грядок гуси і говорити заразом молитви? Таже то німина, не знає, що робить. А що влізливе, то й не дивуйся, бо часто чоловік, хоть мудре сотворіне, а нераз більше влізливий від зьвірини. От покінчи молитву в хаті, перед образами, як Бог приказав, а опісля роби зо всім порядком... А то гірш дитини.

— Ет, дурна, що ти знаєш... Ти маєш свої „приписи”, а я свої. От пильнуй свого діла, а мною не журись. Не знаєш, що Бог є всюди?...

Так заєдно відповідав Табачка своїй сопрузі і рсбив далше по давньому.

От і нині вибираєся Василь Табачка до поблизького міста К. на ярмарок. Тяжкі часи тепер настали, грейцара дома нема, тож треба би де-що продати, аби було на податок, на сіль, та на світло. В неділю треба би кинути в церкві хоть грейцар на „тацу”, а тут як нема, то хоть гинь, нігде викрутити.

Десь зараз по півночі встав уже Василь з постелі. Зівнув кілька разів здоровезно, обмив здебільшого лице, та став роздрапувати пальцями чупринну. Коли уже з тим упорався, напхав до капчука тютюну, вичистив протичкою люльку та вложив до торби, в яку

уже стара вложила пів бохонця чорного хліба, головку часнику „луку“, та трохи сири.

Тепер вийшов до стайні запрягати коня. Своім звичаєм перехрестився та зачав „Отчеша“ Випровадив коні на обійсте і став запрягати до воза. Не встиг ще покінчити роботи, дивиться, а тут орчик зломаний. А бодай та таке а таке — гримнув гнівно Василь. — Хоть бери та стружи тепер новий, Забувши про молитву, став стругати новий орчик.

Відтак випровадив підсвинка, висадив якомсь на віз і попривязував добре, аби не випав. Підсвинок невдоволений з такого насильства, став так квичати, що міг би і ціле село побудити, за що Василь почастивав його кілька разів батоном. Потім виніс два міхи приладженої вже пшениці і умістив їх рівно на возі.

— Ну славаж Тобі Господи! — промовив спровола Василь. — Все уже готове, лиш рушати в дорогу. Мусить христинин спшити ся, бо як приїде за пізно, то треба добре з тими поліцайниками наторгуватись о ліпше постійне на торговиці, а іноді ще й біди можна нажити. Ого, знаю я тих посіпаків добре, бо чоловік уже не нинішний.

По тих словах подав ся він до сьвітлиці. Взяв новий солом'яний капелюх на голову, торбу (дзьобенку) з харчем через плечі і далі в дорогу.

День був хороший, сонце що лиш показало своє усьміхнене лице з-за гір, витаючи знов сьвіт божий. Коні ступали поволи, тож Василь мав найліпшу нагоду хоть тепер спокійно помолити ся, що пригадав йому і придорожний хрест.

Скинув капелюх, перехрестився тричі та зачав молити ся. А гадки одна по другій пхають ся до голови, що годі їх і позбутись.

— .. Отче наш иже еси на небесах... — Добре то було давніше продавати пшеницю чи жито. Приїдеш, ого Мошко уже коло воза. Подивить ся,

спробує зерно, згодить ся, заплатить і по всьому. А тепер тоті учені повідумовали якісь ваги, на котрих чоловік цілком не розуміє ся. Жидова приїде, обступить тя, заголює так, що і десятої не пам'ятаєш а ще і з грішми лихо відколи настали тоті „коруни“ та „сотники“, чи як їх там звав....

— Да сьвятить ся імя твоє, да приїдець царствіє твоє.... — Правду сказавши, то чоловікови аж жаль такого зерна продавати, та щож зробити? Хлоп не має пенсії від цісаря як тоті пани по містах, що то їде вам десь коло полудня до роботи з „пюром“ замість з ціпом, з косою або з пилою. А тут хоть Господь Бог зародить, то все таки треба готового грейцара. Чи соли, чи нафти, чи сірник, за все треба заплатити; за дурно не дістанеш хотьбись і сконав. Аякже....

— Да будет воля твоя яко на небеси так і на земли... Якомсь так воно уже є, що хлоп мало коли їсть то, що ліпше. От хотьби і курочка. Хлоп їсть лиш тоді курку, коли або курка слаба, і треба її дорізати аби не згинула, або коли хлоп слабый. А яйця — хіба чоловік покушає сьвяченого. Все тото несе христинин нехристови, що Христа замучив. От і отсе поросся, чи я його продававби, якби не той клятий гріш? Чоловік привик до сего поросяти як до рідньої дитини. Заколов би, то булоби через цілу зиму чим душу помастити. Але податок перший. Ану, не заплати, то приїде здекутник та забере остатний сїрак або кожух, а тоді сиди на печі. Та нема і його в чім винувати, бо такий припіс дав йому сам найяснійший цісар, бож і цісар мусить з чогось жити, а якби не дістав податку, то здох би з голоду. Та най там....

— Хліб наш насущний даждь нам днесь.... — Уже мене щось млоїть. Вступив бим до Мендля, та коли паршивий і він чогось попував ся. Бувало як випити у него горівки, тої оковитки, то аж око побіліє, а тепер і не скривив ся. Тепер все якомсь на сьвітї фальшиве. По містах сиплять пані на лице та-

ку муку, що з неї можна би найбільшій піроги ліпити, та ще потім якоюсь червоною мазею мастять ся. Накриє ся парасолею, хоть дощу нема; чи боїть ся біда сонця божого чи вітру, аби її з лица тоту муку не змів. Та і чоловік має велику червону парасолу, але бере її хиба лиш на відпуст, як іде кілька миль — аби не промок від дощу. На голову як вам убере така пані чудне накривало, то вам кажу, якби мої грядки. Знайдете там і квіти і яблуко, і грушку, сливку, гарбуз, ріжний хабуз, а на середині ще сидить і чепірнатий птах. Коняка мала би чим пожити ся. Та то не моє діло.

— І остави нам долги наша, якоже і ми оставляєм должником нашим.... — Вступив би я до коршми по

ярмарку, як буду вертати домів, та боюсь старої, бо та огида і до чуприни бере ся. Раз після ярмарку таке мені лучило ся, що кониска пошкандибали самі домів, а мене добрі люди привезли на чужім возі до дому. Та мав же я ся тоді, мав, що і до нині памятаю той ярмарок. Кажу вам, баба люта як змії, най її Бог простить.

— І не введи нас во искушеніє, но избави нас од лукавого.... — Ще бою ся якої халепи з поліцайниками, бо ануж до „Іванової хати.” О напасть не тяжко.

— Гов, тр-р-р! — таже то уже торговиця.

І так молив ся все Василь Табачка.

Ант. Кічан.

Т Е Щ А.

Жив раз на Сході в однім турецькім місті Кадій*), якого всі в цілому краю уважали за дуже розумного. Говорили про него, що ніхто не вийшов від него без поради.

Почувши про се, вибравсь до него один багатий купець. Ішов через сім міст і сім пустинь, бо не було нікого, хто-б його розрадив, не було ніякого чоловіка, що умів-би був подати йому поміч.

Наладувавши на сім верблюдів чимало всякого добра, скарбів та дарунків пустивсь він у дорогу.

По довгих трудах дійшов до мети. Його допущено до Кадія. Кадій оглянувши всі дарунки, які йому дуже припали до вподоби, дав знак, щоб говорив.

— Пане — сказав купець. — Я багатий чоловік, скарбів усяких маю по достатком. Та вони мені не дають вдо-

волення, вони не можуть дати мені успокоєнє в моїм горю, яке мене присіло. От є у мене дві дочки, обі молоді, та в такому віці, що їм час думати про женитьбу, час піти їм в світ поміж люди та глядіти товаришів життя. Одна з них гарна, як цвіт-рожа, другий не судилось. І се як раз жура для мене. Що мені робити? Годі мені, справедливому батькови, давати одній менше з мого майна, чим другій. Будуть на мене жалуватись. Коли обі по рівній часті обдарую, тоді гарнійша скорше ціль життя знайде а друга нишком плакати-ме на мене.

Кадій погладив свою довгу бороду, яку носив по закону Корану*), та подумавши хвилю, промовив:

— На усе знайдець ся рада. Лиш вислухай моїх слів:

— Чи мати твоїх дочок еще живе?

— Так, пане!

*) Кадій — турецький судія.

*) Коран — свята книга у Турків, мов-би у нас святе письмо.

— Коли так, то спосіб для тебе не тяжкий. Подай вість, що хто за подругу життя возьме твою молодшу, гарнійшу дочку, сей має обов'язок по твоїй смерті забрати до себе і матір твоєї дочки, стару тещу. Відтак поділи майно по рівній часті. Побачиш, як скоро вийде твоя старша дочка за муж.

І вернув купець домів та зробив, як Кадій приказав, бо-ж він розумний, не міг лихої ради давати.

Та як здумів ся Кадій, коли по році, знов купець станув перед його престолом.

— Пане, — сказав — я робив після твого приказу, після твоєї ради, та бачу, що ніякої розради для мене. Молодша дочка знайшла уже, що хотіла а старша в слезах і розпуці дні свої проводити.

— Дивно, — закликав Кадій — а чейже не хотів тобі зле радити!

— Може бути, що знайдеш еще иншу раду для мене, коли усіх моїх побачиш. Я їх тут привів з собою.

Кадій дав знак головою і купець привів свою найстаршу дочку.

Поглянувши на дівчину, подумав собі Кадій: Не дивниця, що її ніхто не

хоче, бо-ж вона, мимо її скарбів, зовсім не приманить нікого своєю вродою. А звертаючись до купця, сказав:

— Приведи свою молодшу дочку!

Купець зробив як Кадій приказав.

Побачивши її подумав собі: Гарна, нема що й казати, але я думав дещо інакше.

— А приведи тепер і їх матір, тещу.

Коли ввійшла матір в комнату, а була вона гарнійша від своїх дочок, призадумавсь Кадій тай сказав сам до себе: Коли-б я мав вибирати я-б вибрав радше саму тещу, хочби навіть без її скарбів — а до купця звертаючись, додав:

— Не маю я для тебе ради. Не моя вина в сїм, що так сталось. Твій зять взяв видно тещу за дочку, бо і я-б інакше не зробив.

І відійшов купець з нічим, бо видів, що і як розумний, не сказав йому правди.

А в мудрість Кадія перестали від сеї хвили вірити.

З німецького переклав

Евген Гвоздик.

Як вибороли волю Злуч. Держави.

Причини невдоволення.

В англійському законі написано, що ніхто не має права взяти в англійського підданого без його згоди найменшої частини його добра. Податки дає народ самохіть. Королі мають уживати свої права королівські тільки на добро своїм підданам. Народ має право сходити ся, щоб спокійно обмірковувати свої потреби і просити задовольнити їх; як що народ починають гнїтити, то він може збройною рукою обстати за свої права.

І американські кольтоністи, виселенці з Англії добре знали сей закон.

Свої права кольтоністи розуміли так, що всі люди з божої волі рівні, всі мають право жити, мати свою власність і користувати ся з своєї волі так, щоб не кривдити права инших людей. Кольтоністи знали, що вони мусять слухати тільки тих законів, на які пристала громада.

Та в Англії все хилили на свій бік. Почато добирати всяких способів, щоб накидати на кольтонії податки. Податками тими кольтонії начеб то мали виплачувати Англії ті гроші, що вона потратила на війну з французькими кольтоніями.

Зараз же в кольоніях почали тямущі люди друкувати книжки, виясняючи кольоністам їх права, щоб усі їх знали і зрозуміли, куди хилить Англія. Почали ся розмови про те, що добре булоб кольоніям зєднати ся.

Кольонії однак не думали повставати, а хотіли тільки гуртом боронити свої права, що давала їм англійська конституція.

І коли з днем 1-го листопада 1765 року війшов новий закон, про нові податки, штемплєвий папір і т. п., американські кольонії прийняли се спокійно, тихо.

Але ся тиша була якась непевна, от як перед бурею буває.

Почало ся в Вірджинії і почав Патрік Генрі. Се був новий, мало знаний посол. У соймі се й почало ся. Всіх пекла справа про штемплєвий податок, але ніхто не починав про неї говорити. Аж ось, уже як сессія соймова доходила до краю, Патрік Генрі поставив таку резолюцію:

„Постановляємо, що дві партії короля Якова І. дають кольоністам-вірджінцям такі самі права, які мають англійські піддані, що живуть в Англії.

„Постановляємо, що податки може або сам народ на себе накидати, або його виборні, бо тільки сам народ та його виборні можуть знати, які податки народ може платити; і тільки вони можуть сказати, як ті податки збирати.

„Постановляємо, що піддані короля англійського, ті, що живуть у сій старій кольонії, завсїгди вибирали своїх послів до сойму і через них самі порядкували своїми справами податковими і урядовими. Се право признавав нам король в Англії і ніколи в нас його не віднімано.

„Постановляємо через те, що тільки наш сойм має право накидати на нас податки; хтож схотїв би передати се право кому иншому, той важить ся зломати волю Англійців в Англії і в Америці”

Зараз сї резолюції надруковано, ще й додано два нові пункти: „Постанов-

ляємо, що народ у сій кольонії не повинен слухати ніякого закону чи наказу, як що той закон чи наказ видав не кольоніальний сойм”.

„Постановляємо, що матимем за ворога королівського кожного, хто словами чи на папері казатиме, що хтось крім кольоніального сойму, може на сю кольонію накидати податки”

Сї постанови соймові зараз розійшли ся по всіх кольоніях. Та ще не дійшли вони до Бостону, а вже там Джеймс Отіс почав говорити, що треба скликати Конгрес усіх тринадцять кольоній, щоб обміркувати справу. І справді порозсилено від сойму скрізь листи, щоб присилано послів до Нью Йорку на перший понеділок місяця жовтня 1765 р.

В Нью Йорку, делегати від кольоній, на Конгресі склали „Деклярацію” або „Оповіщенє”: „Які права мають кольонії і через що вони незадоволені” У нїм говорило ся, що англійський парламент зробив незаконно, накинувши на кольонії податок, бо кольонії не мають у парламенті своїх послів, і через те вони слухати парламентського наказу не будуть. „Деклярацію” післано в Англію, до короля. А як привезено з Англії штемплєвий папір, то його кольоністи знищили, а все писали, як і поперед, на звичайному папері. У судах навіть справи припинено, бо ніхто не хотїв до суду на штемплєвому папері писати.

Року 1766, у маю прийшла в американські кольонії звістка, що парламент скасував штемплєвий податок. Кольоністи зраділи, думаючи, що вже тепер Англія не займатиме їх, побачивши, як вони за своє право обстоюють. Радість була велика; але не довго раділи. Довідали ся про другу постанову парламенту, що Англія має право накидати на кольонії податки, і зрозуміли, що Англія, хоч і скасувала штемплєвий податок, та згодом, може й дуже швидко, вимудрує щось инше.

Не довго треба було ждати. У кольоніях було трохи англійського війська, і кольоністи давали їм квартиру й

світло; так вело ся здавна. Тепер же парламент наказав, щоб опріч того кожен хазяїн, у якого жив салдат, давав йому ще соли, оцту і пива. Сейчас ню-йорський сойм сказав, що се новий податок і кольоністи на него не згоджують ся. Та й інші кольонії не згодились. Губернатор ню-йорський написав про се до Англії і просив прислати в кольонії стільки війська, щоб кольоністи бояли ся не слухати.

Щоб добре запанувати в кольоніях, треба було держати там свій уряд, і Англія знов задумала накинати на кольонії якийсь податок та за ті гроші й держати в їх уряд.

А в кольоніях, збувши ся штемпльового податку, почали думати про те, щоб і мита (цла) збути ся, бо й се єсть податок, який Англія накинула на кольонії без їх згоди.

Але в Англії на такі бажання кольоністів не хотіли зважати. Противно: парламент року 1767 зробив ще три нові постанови: перша брати цло за шкло, папір, цукор і чай; друга: завести в кольоніях нову митницю, що мала остро пильнувати, щоб виплачувано мито і щоб додержувано законів про торговлю; третя постанова: ню-йорському сойму вите, що не хотів дати жовнірам того, що вимагала Англія, заборонено збирати ся аж поки послухають кольоністи парламентського наказу про жовнірів.

Ні одного з сих нових наказів кольоніяльні сойми не хотіли послухати та обуренє проти англійського парламенту зросло. Книжок проти утисків друковано силу і вони дуже ширили ся поміж людьми. В кольоніях знову знято мову про те, щоб зєднати ся і вкупі обставати за свої права. Перед вела кольонія Масачузет. Там навіть пісню про се складено і всюди сьпівано. Ось вона, переказана по нашому:

„Хоробрі Американці, зєднаймо наші руки, щоб добувати волі. Тиранськими вчинками не знищать наші права.

„Ми народили ся вільними і хоче-

мо жити вільними. Гроші ми готові дати, але як вільні люди, а не раби.

„Наші батьки відважили ся поїхати в незнані краї, вони переплили океан і приїхали в пустиню, щоб осадити в ній волю. Вони лишили нам у спадщині волю і славу.

„Солодка праця вільному чоловікови, як він може спокійно споживати те, що заробив; але Американці одвикнуть від праці, як що Англіїці поживатимуть її.

„Урядовці англійські мають напасти на нас як сарана; даремно-ж сьвітитиме сонце і йтиме дощ, як що інші споживатимуть нашу працю.

„Американці, єднаймо ся! Зєднавши ся, подужаєм, а йдучи самотоко загинемо. Маймо надію, що наша правда переважить. Бог сприяє правді.

„Довіку люди будуть дивувати ся і спочуватимуть нам, що так боронимо свої права. Краще нам умерти, ніж стати рабами. Вільній людині се сором страшнійший як смерть”.

Щоб не давати кольоністам зєднати ся, губернаторам кольоніяльним наказано було не дозволяти їм збирати ся на віча (мітінги), а щоб примусити кольоністів слухати наказів, післано англійське військо в Бостон. Там було найбільше непокірних.

Незабаром у Бостон приплило 700 салдатів, а згодом ще й більше. Бостон захряс військом.

Американцям кипіло в серці, дивлячи ся на салдатів, та не чіпали їх. Порішено вести з Англією иншим робом війну. Всі кольонії змовили ся, не купувати нічого привезеного з Англії: раз щоб не платити мита, а друге через те, що Англія дуже багато гроша брала з Америки за всякий крам. От Американці й хотіли бойкотом покарати Англію.

Як позїздили ся посли масачузетські на сойм до Бостону, то виявило ся, що в тому будинкови, де збирали ся, живе англійське військо; на дверях в будинку стояли англійські гармати. Посли вимагали, щоб губернатор вивів звідти військо, але губернатор викручу-

вав ся, що тут наче-б то не його воля, не він порядкує військом. Посли тоді переїхали в місто Кембрідж, де не було англійського війська.

Там постановлено, що Англія привівши військо в кольонії, без їх згоди, та ще й тоді, як не було ніякої війни, зломила конституцію.

Порішено, що американські кольонії на військо гроший не дадуть.

Англійські міністри, тим часом написали до кольоній, щоб їх заспокоїти. Кольоністи відписали, що парламент своїми постановами ламає їх права і через те вони слухати його наказів не будуть. А погодять ся кольонії з Англією тільки тоді, як парламент скасує усі свої постанови, і як забере з кольоній своїх дозорців-митників та військо.

З початку 1770 року зібрав ся парламент. Міністер Норт казав, щоб зі всього мито поскидати, але на чай таки зіставити, бо хоч гроший з того не багато буде, та треба, щоб кольоністи таки скорили ся парламентови. Навіть і ті, що не хотіли драгувати кольоністів, боячи ся, що ті не купуватимуть англійських виробів, думали таки, що кольонії мусять слухати Англії.

Саме в той день, як в англійському парламенті оттак про кольонії говорено, в Бостоні юрба кольоністів напала на англійських жовнірів і в бійці трьох кольоністів убито, а п'яťох поранено. Кольоністи були в неправі, бо вони напали, а салдати тільки боронили ся; але в кольоніях зчинив ся крик, що Англіїці вбивають кольоністів. Англійського капітана, Престона, та шістьох салдатів посаджено в тюрму, і кольоністи вимагали, щоб їх суджено за душоубство. Але розумні люди з поміж кольоністів знали, що з таких учинків добра не буде: треба обстоювати своє право, а не заводити бійку.

З того, що увільнили усіх обжалованих, Англіїці могли побачити, що кольоністи, свідомі законів, додержували їх і тоді, як мали діло з ворогами. Вони поважали закон і слухали його. Але не той закон, що хтось десь його написав,

а такий, що на його згодив ся край. Так вони розуміли, так і зробили.

Вибух.

Парламент скинув ціло з усього, крім чаю, і кольоністи знов стали купувати англійські товари, а чаю не купували. Вони його пили, та тільки купували не в англійських купців, а в пачкарів.

Англійський чай гнив у митних коморах, Англія витрачала багато гроший на кораблі та на урядників, що мали левити пачкарів, а все не хотіла поступити ся.

Кольоніяльні сойми по всяк час мали якісь зачіпки з губернатором, та якимось ні до чого більшого не доходило.

Англія, побачивши, що кольоністи таки не купують у неї чаю, стала продавати його за таку малу ціну, що навіть із митом він коштував дешевше від того, що кольоністи купували в пачкарів. Се вельми не сподобалось кольоністам, бо вже-ж завсїгди і всюди знайдуть ся люди, що поквалплять ся на дешевню. Треба було не пустити чаю на американський берег. Лоцманам-американцям сказано, що вони зроблять злочинство проти свого краю, як що проведуть кораблі з чаєм до берега, бо той чай Англіїці везуть у кольонії, щоб загруїти їх рабським духом. І лоцмани не схотіли пливати до кораблів і проводити їх до берега. Так кораблі з чаєм і вернули ся назад в Англію. А в Чарльстоуні хоч і винесено чай на берег і складено в коморі, та налякані урядники не йшли забирати. Так він там лежав.

В Бостоні-ж так було. Привезено чай трьома кораблями і хотіли його зносити на берег. Кольоністи-ж зійшли ся і, порадивши ся, наважили ся знищити той чай зовсім.

Кілька десятків людей, повбирані за індіїців, припливли до кораблів, позлазили на їх і почали викидати чай у воду. 340 пакунків з чаєм пішло в море. Тихо, поважно працювали Американці, а тисячі людей стояли на березі

і мовчки дивилися, як гинуло в морі те, що вони звали кайданами на свою волю. А як уже усе скінчилося, то всі спокійно поросходилися до дому, не скривдивши нікого з Англіїців.

Так у стейті Масачузеті, і в місті Бостоні почалася велика американська революція. А почалася через те, що Англія хотіла знищити в кольоніях те, що людині найдорозше, хотіла задавити волю. З вільнолюбних людей хотіли зробити рабів, які-б їх слухали і на їх працювали. Але кольоністи-американці не хотіли ходити в ярмі; вони звикли шанувати свою честь і свої права і не побоялися великої англійської сили.

В Англії, на вість про подію з чаєм, закіпіло. Передовсім порішено покарати Бостон. Йому заборонено торгувати, і туди післано багато війська, щоб вартувати бостонську пристань, аби ніякий корабель там не ставав. Заказано сходитися на віча, вибирати судіїв, скликати сойм; наприкінці наказано похачати провідників події.

Одержавши з Англії такі вісти, Бостонці зійшлися на віче. Небагато їх було, та духом були вони дужі, то й не хилилися перед великою англійською силою! Про накази парламентські віче сказало, що коритися їм не будуть. Нагадуючи иншим кольоніям, що Бостон терпить за спільне діло і що згодом і на инші кольонії може таке впасти, Бостонці просили всі кольонії прислати своїх послів на конгрес, щоб зійтися і гуртом обміркувати справу.

Додержуючи своєї постанови, кольоністи наказів англійського парламенту не слухали і по всій кольонії Масачузет раз-у-раз сходилися на віча, не зважаючи на губернаторові заборони.

В Сейлемі, як одержано наказ про ласку парламентську, що до них переведено пристань, а тим самим і торгівлю з Бостоном, віче постановило так: „Богатіти, віднимаючи заробіток у своїх сусідів, ми могли-б тільки тоді, як би в нас умерли всі людські почування і як би ми зовсім перестали розуміти,

що таке справедливість” І Сейлемці не схотіли користуватися з парламентської ласки.

На одному вічу, в Мільтоні, записано таку постанову:

„Сю пустиню батьки наші здобули своїм потом та кровю; вони лишили нам спадщину, за яку так дорого заплатили і заповідали нам передати її нашим дітям вільною.

Як що кольоністи стануть такі, що згодяться жити так, як забажаєся міністрам англійським, то се-ж вони свою волю проміняють на ганебне рабство, і потомки до вічного віку проклинатимуть їх”

Ураджено: не коритися новим англійським наказам і не слухати тих радних та судіїв, які згодяться, щоб їх настановив англійський уряд.

Ураджено збирати військо, вибирати і настановляти офіцерів і хоч раз на тиждень учитися військової справи, щоб уміти боронитися від Англії.

Після тої постанови ті радні, яких по новому закону настановив губернатор, полякалися і позрікалися урядів; присяжні не хотіли йти в суд, бо їх не народ вибирав; судіїв, що їх понаставляв губернатор, люди не пускали в судові будинки, кажучи: „Ми будемо слухати тільки тих судіїв, що додержують наших старих законів і звичаїв народних. А сих, що силою до нас лізуть, ми не знаємо і не дозволимо їм увійти.

І таким духом дихали по всіх кольоніях, бо розуміли, що коли ламають волю в одному місті, то всім треба обставати за своє право.

Думка Бостонців про те, щоб зібрати конгрес, сподобалася всім кольоніям, і дванадцять кольоній прислали на него своїх послів. Не було тільки послів з Георгії.

Конгрес 12-ох кольоній почався у місті Філадельфії, 5-го вересня 1774 року. Приїхало більш як 50 вибраних послів. На конгресі послали дбали про те, щоб без війни залагодити справу. Вони склали оповіщене про свої права і казали так, що предки їх, поселяючи ся

з Англії в Америку, не зрікалися своїх прав, вольностей і привілеїв, які мали, живучи в Англії через те истомки їх мають такі самі права, а найголовніше право — посилати своїх послів у раду, де раджено би про закони. Кольоністи не посилають своїх послів до англійського парламенту, через те їм не можуть слухати наказів парламенту і платити податки, що він накидає. А всі свої закони й податки мусять обговорювати в себе, на своїх кольоніальних зборах. Вони мають право мати в кольоніях свої суди з присяжними, вибирати радників у раду і не пускати до себе англійське військо; вільно їм збирати ся на віча і писати просьби до короля.

Наприкінці було написано: „Таких прав і привілеїв вимагає Конгрес усьому своєму народови. Ті права і привілеї ніхто не має права відняти або зменшити, без згоди народних послів у кожній кольонії”

Написали до англійського народу, про всі кривди, що зазнавали кольонії від англійського ряду так:

„Розміркуйте тепер самі, до чого йде. Як що міністрам пощастить військом примусити нас платити податки, то ми станемо народом рабським. Але яка з того користь вам? Чи не схочуть тоді міністри тим самим військом зробити так і з вами? Ви, може скажете, що не схочете давати гроші на військо і його не буде, але згадайте, що тоді міністри матимуть у руках американські гроші і американських кольоністів. І не сподівайтесь, що зневолені люди не схочуть допомагати зневолити й вас. Не думайте, що англійський уряд, придбавши змогу накидати на кольонії які схоже великі податки, за років пятьдесят не набере стільки гроший, що зможе ними задавити всю вашу волю. Бережіть ся, не піймайте ся в пастку, що на вас станувлять”.

Члени Конгресу заприсягли, що коли з Англії не буде гарних звісток, то кольонії не купуватимуть нічого звідти привезеного, і не продаватимуть туди ні-

чого. Сеї постанови мусіли придержувати ся у всіх кольоніях. А хто їх зломив-би, того мали карати. Кара була така: хто не додержав постанови, того всі мали вважати за ворога рідного краю, і його прізвище мало бути надруковане, щоб усі про його знали.

Обміркувавши і зробивши все се, Конгрес написав універсал до кольоністів, повідомляючи про те, що урадили. Конгрес не хотів воювати з рідним народом англійським і через те зважив ся поки що тільки припинити торгівлю з Англією, сподіваючи ся, що може таки там схаменуть ся. Кольоністів же Конгрес просив поводити ся спокійно і не чіпати англійських жовнірів.

26 жовтня 1774 року Філядельфійський Конгрес розійшов ся. Умовили ся, що коли Англія не поступить ся, то знову він збере ся за пів року.

А в Масачузеті все не стихало. Раз-по-раз виходили зачіпки з губернатором, і Масачузетці, бачивши, що війни не минути, почали думати про військо. Сталого війська в кольоніях не було, а його збирало тільки тоді, як було треба. Таке військо звало ся міліція. І в Масачузеті почали скликати міліцію. Записало ся в міліцію дуже багато і всі ті люди мусіли на перший зазив взяти за зброю. Настановлено офіцерів і зібрано харч. В кольоніях почали дожидати, що скаже Англія.

Аж у січні 1775 року в англійським парламенті почали говорити про кольоніальні справи.

І почали страшити. Заборонено кольоністам ловити рибу в морі і через се 30 тисячів людей мало зістати без заробітку. Масачузетців названо бунтівниками і післано до них військо. Звеле-но відібрати від кольоністів порох і зброю. Сейчас в Бостоні забрано порох, попсовано гармати, а круг міста покопано шанці. Потім англійський генерал Гедж післав з Бостону 900 людей свого війська в Конкорд, щоб забрати й там зброю й харч, що кольоністи наготували для міліції. Та тут не пощастило: кольоністів повідомлено,

що йде англійське військо і йому назустріч вийшли збройні люди з Лексінгтону. Почала ся битва. Кольоністи мусіли втікати. Англійське військо прийшло в Конкорд. Але там уже дожидало їх 500 людей міліції. Англійці не могли взяти Конкорду і стали повертати назад до Бостону. Та вже тепер усюди, в кожній хаті, за шпильми, за деревами, — де тільки можна, всюди позасідали кольоністи і стріляли на Англійців.

Розлютовані кольоністи не мали милосердя для ворогів своєї волі. Кілька сот Англійців убито, а останні втекли в Бостон.

Почала ся війна. Кольоністи не дурили себе облудною надією. Вони знали, що їм трудно устояти проти англійського війська, що Англійці сналять, зруйнують їх оселі, але зважили ся до краю стояти за свою волю.

10. мая 1775 року в Філадельфії знову зібрав ся Конгрес. Кілька день перед Конгресом прибув до Америки Франклін і його покликано в Конгрес. Він довго жив в Англії і добре знав, що там говорять про кольонії й розказав про все Конгресови. Упевнивши ся тепер, що від Англії шкода чого доброго сподівати ся, він дуже обставав, щоб в нічим не уступати, а воювати за свої вольности.

А Конгрес і тепер ще силкував ся залагодити справу. Написано знову до короля і до англійського народу. Кольонії благали своїх братів так поводити ся з ними, щоб не треба було лити братню кров. А військо англійське було вже в кольоніях, кров уже лила ся. Конгрес постановив тому, що кольонії мусять зібрати військо. До тих міліціонерів, що вже зібрано в Масачузеті, всі кольонії мусіли зібрати ще військо і післати його в північні кольонії.

Та мало було — зібрати військо. Ще треба було знайти доброго отамана. Як знято про се мову, то мабуть усі подумали на одного. І як Джан Адамс сказав, що отаманом над військом мусить бути Джордж Вашингтон, то всі в Кон-

гресі сказали одноголосно: „Най буде він”

Війна.

Англійського війська в Бостоні було 12 тисяч; американського около 15 тисяч, і воно облягло Бостон півколом. Але з таким малим військом не можна було брати ся здобувати Бостон. Вашингтон скликав військову раду і враджено просити північні кольонії як мож швидше зібрати ще хоч сім тисячів війська. А тим часом Вашингтон узяв ся порядкувати військо, бо у нім не було ніякого ладу. Військо було зібране з усяких кольоній, а кожда кольонія мала свій військовий лад, иноді зовсім не такий, як у других кольоніях. Тепер треба було завести однаковий лад у всьому війську, а воно того не хотіло. Звикши вибирати уряд, кольоністи і військовий уряд хотіли самі собі вибирати і не хотіли слухати офіцерів, присланих Конгресом; Вашингтонови важко було хоч трохи все впорядкувати, бо він не хотів карати, не хотів робити примусом.

Крім сего у американським війську навіть зброї та пороху було мало. Вашингтон бояв ся, щоб Англійці про те не довідали ся і не почали зараз же битви. Треба було запобігати лихови. Що Вашингтон міг зробити без Конгресу, то зараз і робив, а чого самому не вільно було робити, про те писав Конгресови, і радив, що треба зробити, щоб упорядкувати військо.

Крім Конгресу, Вашингтонови доводило ся мати діло з кольоніяльними соймами, бо Конгрес тільки казав, що те, чи те треба зробити, а всі його постанови виконували кольоніяльні сойми; вони дуже марудили ся і багато Вашингтон мав з ними клопоту, а помочи дуже мало.

Англійським військом у Бостоні командував генерал Гедж, який колись разом з Вашингтоном воював з Французами.

В осени генералови Геджови звеле-

но приїхати в Англію, а замість його приїхав генерал Гоу.

Тим часом рік військової служби в американським війську доходив до краю, а Конгрес ніяк не хотів згодити ся, щоб жовніри служили по три роки. Дозволено тільки Вашингтонові самому, без Конгресу, посилати накази про те, щоб зібрано військо, та прислано комісію, щоб переглянути військовий статут.

У тій комісії був членом і славетний Франклін. Вони з Вашингтоном стали щирими друзями.

В місяці листопаді прибули до Вашингтона новобранці, але замість 20 тисячів прибуло всього 5 тисячів. Вашингтонові було зовсім погано: мало війська, мало зброї й пороху. Ні з чим було йти на ворога. А кольтоністи хотіли, щоб швидше скінчила ся справа, і вони вже починали ремствувати, що Вашингтон не веде війська до бою. Англійський генерал Гоу і собі не нападав на Вашингтонове військо, бо не сподівався його подужати і дожидавав помочи з Англії, та ще й думав, що може тим часом кольтоніяльне військо само розійде ся. Так оба війська й стояли, дожидаючи, що далі буде.

В Англії, в осени 1775 року, почала ся парламентська сесія. У парламенті тільки 19 послів було таких, що ще боронили кольтонії і повставали проти війни з ними. Та їх не слухано, і враджено післати в кольтонію ще багато війська. Свого не було готового, то врадили наняти Німців, і наняли аж 17 тисячів.

З початку 1776 року до Вашингтона почали приходити нові рекрути, привезено зброї й пороху, і тоді Вашингтон наважив ся зараз же йти на Бостон, поки ще не прийшла сподівана поміч з Англії. Він поставив частину свого війська на шпихах, щоб воно могло стріляти на англійські кораблі, що стояли на морі, під Бостоном. Думав так, що частина англійського війська вийде боронити свої кораблі і тоді легше буде взяти місто. Але справа вийшла простійше. Англійський генерал уже лаго-

див ся втікати з військом з Бостону, але перше хотів місто зруйнувати. Аж тут довідався що кольтоністи лагодять ся стріляти на його кораблі. Тоді він післав сказати, що коли Вашингтонове військо не стрілятиме на його кораблі, то він вийде з Бостону, не зруйнувавши його. Вашингтон пожалів місто і згодив ся. 17-го марта Англіїці вийшли з Бостону, посідали на кораблі і поплили, а в Бостон увійшло кольтоніяльне військо.

Визволивши Бостон, Вашингтон повів своє військо до Нью Йорку, щоб не дати Англіїцям узяти його. В Канаді також кольтоністи воювали з Англіїцями. Там був з кольтоніяльним військом генерал Арнольд, та Англіїці його побивали; Конгрес тому наказав Вашингтонові післати йому поміч. Вашингтон післав туди частину свого війська, щоб не пустити ворогів зайти з того боку в кольтонії, а сам поїхав у Філядельфію на Конгрес обмірковувати, що далі робити.

Тим часом до Конгресу дійшли звістки, що Англія хоче мира. Богато послів зраділо і говорили, що треба мирити ся. Вашингтон був певний, що Англія тільки дурить і хоче мира на який час, щоб зібрати військо і тоді придавити кольтонії. На Конгресі почали ся сварки: хто хилив ся до згоди, а хто хотів воювати. Вашингтон стояв за тим, щоб воювати. Тимчасом вірджінський сойм написав до Конгресу, що треба оголосити кольтонії вільними й незалежними від Англії. Вашингтон і більшість членів Конгресу теж давно вже про те думали, знаючи, що оголосивши себе незалежними від Англії, кольтоністи з усіх сил боронитимуть свою волю.

Ще ні на чому ся справа не стала, як Вашингтон мусів їхати з Філядельфії до Нью Йорку і зміцняти його, щоб Англіїці не забрали. А тут нове лихо насувалось: серед кольтоністів в Нью Йорку чимало було вже таких, що сприяли Англії проти своїх же кольтоній. Вашингтон для таких зрадників був немилосердний.

Тим часом думка про те, щоб кольоніям стати незалежними від Англії ширилася поміж людьми. Вже одинайцять кольоній пристало на се.

1-го липня 1776 року зібрався Конгрес кінчити справу. Всіх послів було 56. Ще довго обговорювали все, щоб усім погодитися і врешті вечером, 4-го липня підписано Деклярацію, себто Оповіщене про незалежність кольоній; підписало 55 членів, бо один не згодився.

В Деклярації було писано, що всі люди на світі мусять бути рівні і мати однакові права до життя, волі, щастя, і сих прав ні в кого відняти не можна.

4-го липня 1776 року Деклярацію прочитано в Конгресі й підписано і в сей спосіб зникли англійські кольонії в Америці, а замість їх стали вільні Американські Держави.

Вашінгтонового підпису немає на Деклярації, бо він тоді був серед свого війська; йому післано лиш з неї відпис. Вашінгтон зібрав усе військо і прочитав Деклярацію. Радіючи і військо, й народ слухали, що сталося велике діло, що зrekliся Американці англійської неволі. Але-ж се був ще тільки початок визволення. Ще треба було тяжко боротися за свою волю, боронити її від лютого й дужого ворога.

*
* *
*

Ще з кінцем місяця серпня англійські кораблі припливли й стали недалеко від Нью Йорку, але стояли тихо, не стріляли, бо дожидали помочи з Англії. Тимчасом з Англії приїхав брат генерала Гоу, і привіз англійські умови миру з кольоніями. Генерал Гоу написав Франклінови, що король згоджується простити кольоніям, як що вони покораються. Але Франклін відписав, що Американським Державам не треба прощення від англійського короля, а помиритися вони згодять тільки як вільна держава з вільною.

А тимчасом Вашінгтонови тяжко приходилося. Війська мало, та й те не-

виучене, бо недавно поприходило з дому. А до того ще, зійшовшися з усяких кольоній, люди якось часто сварилися. Вашінгтонови доводилося їх мирити та вмовляти, щоб хоч тепер обличили свої сусідські спори, бо мусять борстися з ворогом, що важить на волю їх усіх. А ворог був потужний: міцні всієнні кораблі та 30 тисячів англійського, добре вивченого війська стояло проти одинайцятьох тисячів Вашінгтонового. Та по-малу і в Вашінгтона стало мало не 20 тисячів. Він збудував у Нью Йорку дві кріпости, щоб боронити місто, а три тисячі його війська стояло на острові Лонг Айленд під проводом генерала Гріна. На лихо сей генерал занедужав, а замість його став генерал Путнам. Саме тоді на остров напали Англійці. Путнам, не знаючи ні острову, ні фортеці, дозволив Англійцям оточити своє військо і майже половина його полягла у бою.

Після тої битви Гоу знову хотів помиритися, з тим таки, щоб Американці скорилися і знов признали себе англійськими підданими; але його послови сказано, що Англія сама примусила кольонії зірвати з нею, і тепер уже в підданство вільні Американці не підуть.

Тоді Гоу оголосив свій лист серед американського народу і мав тим, що коли кольонії вернуть до Англії, то Англія все поскасовує, що їм не до вподоби, а зробить усе так, як їм хочеться. Деякі Американці, головні з Нью Йорку, налякані тим, що американському військові не пощастило, підхилились знову до англійського короля; та таких, на щастя, було небагато і війна не спинялася. Після лонг-айлендської битви Вашінгтон відвів усе своє військо в Нью Йорк. Се зробив так зручно, що Англійці й не помітили, коли перепливало американське військо. Та хоч Американці й не приставали на те, щоб скоритися англійському королеві, все таки гнівалися на Вашінгтона, що їх військо побито на Лонг Айленді і що доси не прогнано Англійців з кольоній. Звідусіль

Вашінгтон чув докори, але не зважав на їх, знаючи, що з своїм малим, убогим на збрсю і невченим військом не міг виступати проти англійського війська. Кольоністи вміли нарікати, а мало дбали про те, щоб Вашінгтонови було чим воювати з Англійцями.

Врешті Вашінгтон побачив, що не сила йому з таким військом удержати Нью Йорк і поїхав обглянути місце, куди думав перевести своє військо. Другого дня, вертаючи, почув стрілянину. Він пігнав до свого війська і побачив таке: Англійці вилазять з кораблів на беріг, а його військо втікає. Тут уже така лютість обняла Вашінгтона, що не міг себе здержати: кидав ся до офіцерів і до жовнярів, кричав, навіть бив, щоб вертали ся, але не помагало: військо втікало, як налякана отара. Тоді Вашінгтон не стерпівши такого, завернув ся й кинув ся сам назустріч ворогови. Його-б неминуче вбито або забрано в полон, та офіцери вхопили його коня і таким робом спасли Вашінгтона, а може разом із ним і народню волю, бо ще хто й зна, що зробилось би з кольоніями без нього.

Американське військо утікло з Нью Йорку. Та незабаром йому пощастило хоч трохи збути ся сорома, бо в одній битві після сього так завзято било ся, що англійському генералови довело ся знову просити з Англії війська. Війна знов на який час припинила ся. Американці ніяк не могли зібрати таку силу, щоб прогнати англійське військо; Англійці рівнож, так далеко від свого краю, не могли зібрати таку силу війська, щоб подужати Американців. Так справа й тягла ся, не схиляючи ся ні сюди, ні туди. Нарешті Конгрес згодив ся, щоб військо наймано на три роки і щоб його було більше, ніж доси. Кожда кольонія мусіла достарчати своєму військови все, що треба. Побільшено плату офіцерам, та обіцяно дати землі тим жовнярам, які вибудуть до кінця. Офіцерів мав настановляти сам Вашінгтон.

Але се нове військо було ще тільки на папери, а тим часом Вашінгтонови ні з ким було боронити Нью Йорку, і Ан-

глійці забрали ню-йорські фортеці і взяли в бран три тисячі Американців.

Вашінгтон з більшою частиною свого війська пішов над ріку Делевар, а за ним ішло англійське військо. 7-го грудня Вашінгтон переплив ріку, Англійці-ж мусіли зістати ся на другім боці.

Вони заняли майже всю кольонію Нью Джерзі, а Вашінгтон не міг їх зупинити, бо його військо, дослуживши терміну, розходило ся, а нове не прибувало. Вже Англійці накидали оком і на Філадельфію, щоб і її забрати. Під сей тяжкий час Вашінгтона ще одно спіткало лихо: Англійці забрали в бран його найліпшого помічника, генерала Лі.

Англійці не тільки самі плюндрували кольонії, але ще підмовляли Індіанів, і ті нападали на оселі, різали людей, а оселі руйнували й палили. Через те вже багато Американців хотіло, щоб мирити ся з Англією. Та Вашінгтон добре розумів, що коли тепер замирити ся з Англією, то се значить, піти знову в неволю, то значить, що марно лила ся кров кольоністів за весь час сеї війни, марно пішли витрачені на неї гроші. А скорше чи пізнійше доведеть ся починати війну наново. Через те Вашінгтон не зважав на тих, що хотіли мира, а навпаки, впевняв, що мирити ся ніяк не можна. Він певний був, що хоч не скоро, а виборе Американцям волю. Він наважив ся, хоч і з малим військом, аж поти тягти війну, поки в Англії не стане гроший наймати військо та посилати в Америку. Тим часом до його прийшло ще трохи нових рекрутів. Він стояв на одному березі ріки Делевар, а на другому, проти міста Трентону, було трохи англійського війська і багато німецького, найманого. Була вже зима, та ріка ще не зовсім замерзла і англійський генерал дожидав, поки так замерзне, що можна буде перейти по кризі і напасти на Вашінгтона. А Вашінгтон задумав його випередити. Одної темної ночі він оголосив, хто з його війська хоче переплисти на човнах ріку та й ударити на Англійців. Найшло ся 2400 охотників.

Ніч була темна. Йшов сніг і був ве-

ликий вітер. Вода хвилювала і вітер наганяв крижини одну на одну. Посідали в човни і поплили через ріку, обминаючи крижини, та відпихаючи їх від човнів. Плисти було тяжко, так, що ледви досвіта добили ся до другого берега. Тоді тихесенько підійшли до ворожого табору і напали на німецьке наймане військо. Полковника їх убито, і вбито багато жовнярів, а більш як тисячу взято в бран. По тім Вашінгтон з військом вернув ся на свій беріг, а через кілька день знову переплив ріку і став з військом у місті Трентоні.

Гоу післав проти Вашінгтона генерала Корнваліса. Корнваліс прийшов вечером до Трентону, але напасти на Вашінгтона хотів другого дня ранком, бо дожидав ще на війська від Гоу.

Вашінгтон певний був, що як до Корнваліса прийде поміч, то Англіїці побють американське військо; тому хотів сему запобігти: узяв він частину свого війська, нишком, у ночі вийшов з міста і кинув ся на зустріч тим Англіїцям, що йшли на поміч Корнвалісови і побив їх, дарма, що їх більше було.

Після сеї битви Вашінгтонове військо набрало віри у свої сили, і він забрав ся гонити Англіїців з кольонії Нью Джерзі; помалу-малу вигонив їх дійсно.

А Конгрес, бачивши, що Вашінгтон так щиро працює, щоб визволити кольонії з англійської неволі, таки згодив ся дати Вашінгтонови на пів року таке право, щоб він міг сам усіма військовими справами порядкувати. Але Вашінгтон, здобувши собі таке право, все-ж коли міг, радив ся людей, таких як Франклін та й інших, які розуміли справу, і завсігди вдячний був за розумну пораду. Як війна припинила ся на якийсь час, то він заходив ся впорядковувати військо. Дуже дбав, щоб набрати гарних офіцерів і брав тільки таких, що добре знали військову справу, бо недотепний офіцер міг часом зовсім попсувати справу.

Важко було Американцям воювати з Англією і вони задумали просити помочі у Франції і мали надію, що вона їм може, бо Франція ворогувала з Англією за землю в Америці.

Був тоді у Франції молодий і дуже багатий французький пан, маркіз Ляфает; він служив офіцером у французькому війську. Наслухавши ся, як Американці обороняють свою волю, він задумав їм помочі. І він поплив до Америки. Пощастило переплисти так, що його не вхопили на морі Англіїці. В Америку прибувши, подав ся у Філадельфію до Конгресу і сказав, що ось приїхав помагати Американцям воювати, та просить прийняти його до війська. А тоді багато наїздило в Америку всяких чужоземців ніби то помагати Американцям. Але з них один тільки Поляк, Тадеуш Костюшко, став справді у великій пригоді Американцям, бо решта се були здебільшого непутні люди і користи з них не було ніякої, а примхи вони мали великі. Ото-ж вони вже докучили Американцям і через те, як Ляфает попросив прийняти його до війська, то його не прийнято. Тоді він попросив у друге, що хоче служити простим жовніром, аби обороняти волю. Конгрес побачивши, що сей Ляфает був не якийсь пройди-світ, а справді путящий чоловік, настановив його офіцером.

Ляфает приїхав до Вашінгтона і побачив американське військо: кілька тисячів погано озброєних, убого повдяганих людей. Не можна було й рівняти їх до французького війська, де служив Ляфает. Показуючи Ляфаетови своє військо і розказуючи про військові справи, Вашінгтон сказав:

— Нам аж ніяково ставати такими перед очи офіцера, що тільки приїхав з французького війська.

— Я приїхав сюди вчитися у вас воювати, а не судити вас, — одмовив Ляфает.

Американцям дуже сподобали ся сі слова, бо звичайно європейські офіцери дуже згорда поводили ся в американ-

ським війську, що ось то ми багато знаємо, а ви неuki.

Скоро Вашингтон полюбив Ляфаета як рідного сина. Та й скрізь серед Американців його люблено.

До англійського генерала Гоу знову прибуло військо з Англії, і він силкувався примусити Вашингтона до рішучого бою; але Вашингтон, не сподіваючися подужати, все ухилявся; бували тільки невеличкі битви. Але як виявилось, що Гоу хоче йти на Філадельфію, то Вашингтон мусів стати до бою, щоб її оборонити. Американці билися добре, та Англійців було більше і вони взяли Філадельфію. Ляфает в сій битві зістав ранений в ногу.

Та Американці вже потроху звикли до війни, звикли до того, що сьогодні ти побеш, а завтра може тебе побють. Втративши Філадельфію, вже не збентежилися так, як торік, втративши Нью Йорк.

Конгрес перенісся з Філадельфії у місто Йорк в Пенсильвенії.

Трохи згодом, 4-го жовтня Вашингтон досвіта напав на Англійців і наробив їм великої шкоди: 500 англійських жовнірів вбито.

Після цього було ще кілька невеличких битв; генерал Гоу хотів взяти табор Вашингтона, та не пощастило. Була вже зима і війна знову на якийсь час припинилася.

Вашингтон отаборився недалеко від Філадельфії, щоб пильнувати ворога. Ворог же, сидючи в Філадельфії, відпочивав у теплі та в добрі, а Вашингтоновому військови приходилось вельми тяжко. Конгрес погано дбав про військо. Жовняри по кілька тижнів не бачили мяса, навіть хліба було мало. Їжі до табору не привожено і гроший не давано, а без гроший на квітки мало хто давав. Здобути волю всім хотілося, а мало хто розумів, що всі мусять працювати та допомагати спільному ділові, хто як може і чим може. Надіялися, що військо саме все зробить, а не дбали, щоб військо мало що їсти і в що одягати та й чим стріляти. Якій три тисячі жовнярів

були зовсім босі, так і марші відбували. Були такі, що й сорочки не мали; одержі теплої не ставало для всіх; спали по черзі: половина спить, а половина коло ватри сидить, бо всім не ставало чим вкрити ся. Тільки шануючи Вашингтона, терпіли вони таке лихо, бо бачили, що він терпить те саме, що й вони, та ще й більше, бо всіма журився, а помогти не міг. Військо так знесилося, що як одного разу Англійці вийшли з Філадельфії і пішли грабувати собі харч, Вашингтонове військо не здолало перепинити їх і примусити вернути ся.

Нарешті вже не витримало військо голоду й холоду і хотіло розійтись. На превелику силу Вашингтон умовив ще подождати; рад не рад мусів післати жовнярів брати у людей харч та одержу. Своім друзям він писав, що йому дуже тяжко й прикро було се дозволити, але що-ж мав робити? Конгрес хотів ратувати волю, але мало дбав про те, щоб її оборонці не гинули з голоду й холоду.

І от знову почалися докори: на що Вашингтон віддав Англійцям Філадельфію? На що він дозволяє англійському військови грабувати оселі круг Філадельфії? На що він сам посилав своїх жовнярів брати у людей харч і одержу? Чому він робить так, а не так?

Вашингтона дуже гнівали такі докори і він, вимагаючи від Конгресу, щоб швидше присилано харч і одержу військови, писав: „Тим добродіям, що докоряють, можу сказати, що далеко легше вигадувати як що робити, сидючи в гарній, теплій світлиці, ніж спати на морозі, не маючи в що вдягати ся і чим укрити ся. Ті добродії не дуже журять ся вояцькою бідом, а я журю ся і душа болить, що не маю сили помогти”

Врешті таки дописав ся Вашингтон, і достарчено військови харчів й одержі. Тоді довго ще клопотав ся, щоб Конгрес постановив давати до смерті пенсію тим, хто вибуде у війську аж доки війна не скінчиться ся. Згодили ся тільки давати офіцерам сім років по скінченню війни половину тої плати, що вони тепер, на війні одержували, а жовнярам

дати раз по 80 доларів. Вашингтон був з сього невдоволений і казав, що се може перший приклад, що військови доводиться так багато терпіти і такої невідчужності зазнавати.

А тимчасом Англії, бачучи, що Американці їх таки бють, а війні тій кінця не має, почали підмовляти деяких Американців, щоб вони за гроші зрадили своїх. Але таких зрадників не знайшли. Хотіли дати гроші і секретареві Конгресу, Адамови Фергюсонови; так він їм відказав: „Я маленький чоловік і мене купувати не варт. Але хоч який я малий, та все-ж англійський король не такий багатий, щоб міг мене купити”.

Коли тут Американцям надійшла поштівка. Французький король, надумавши ся, признав нарешті Американські Держави вільними і ні від кого незалежними і згодив ся допомагати їм в війні проти Англії.

Ляфает своїми листами з Америки багато причинив ся до того, що Франція згодила ся допомогти.

За три роки війни кольтоністи багато лиха натерпілись, тому довідавши ся, що Франція помагатиме, так зраділи, немов уже все скінчилось і вже вони визволили ся. Але до того було ще дуже далеко.

*
* *
*

Як в Англії довідали ся, що Франція прийшла в поштівку Американцям, заговорено, що треба помирити ся. До Американців післано послів сказати, що Англія верне кольтоніям усі їх права і не каратиме за повстанє, — аби вони лиш не відривали ся. Як прислано Вашингтонові звістку про те, з чим приїхали англійські послы, то він написав у Конгрес, що на його думку, Американці в нічим не можуть поступити Англії, бо мають певну надію оборонити від неї свої права й вольности і бути незалежними. Конгрес, обміркувавши справу, відказав послам так, що Американські Стейти згоджують ся помирити ся з Ан-

глією, але тільки тоді, коли вона признасть їх незалежними від неї і виведе з них своє військо.

На се Англія не пристала і війна потягла ся далше.

Замість генерала Гоу настановлено генерала Клінтона. Він в Філядельфії мав 20 тисячів війська. 8 тисячів з того він післав у Вест Індію та у Флориду, бо там уже треба було боронити англійські землі від Французів. Зіставши ся сам із 12-ма тисячами війська, він бояв ся, щоб не опинити ся у Філядельфії як у пастці, серед Французів та Американців і хотів нишком перевести військо в Нью Йорк. Вашингтон про се довідав ся і наважив ся напасти на Клінтона, хоча військова рада на те не згоджувала ся. Найбільше не хотів того генерал Лі, що сьвіжо вернув ся з брану від Англії і був у війську другим після Вашингтона. Та Вашингтон зробив, як задумав: післав Ляфаета з військом на Англії.

Як Ляфает повів уже військо, тоді генерал Лі сказав, що й він хоче бути в сій битві. Вашингтонові й на думку не впало, що генерал Лі хоче зрадити своїх, і він дав йому ще війська і дописав Ляфаетові, що вестиме військо генерал Лі, бо він же був у війську рангою старший. Трохи згодом Вашингтон і сам повів військо туди-ж. Проїшовши трохи, довідав ся, що генерал Лі веде чогось військо назад. Незабаром справді побачив, що американське військо вертає ся. Вашингтон прискочив до Лі і спитав: „Що се робить ся?” Лі не знав, що сказати. „Я хочу знати, через що військо втікає від ворога?” — скрикнув Вашингтон. Лі почав плутати, що жовнярів взяв страх, почувши якісь звістки і через те він не міг їх, таких настрашених, вести до бою.

Вашингтон дуже розгнівав ся на генерала Лі. Він завернув військо і сам повів до бою. Англії хотіли пробити ся, але не змогли і повернули назад. Вашингтон не гнав ся за ними, бо настала ніч і він думав ранком знову на них напасти. Але Клінтон в ночі таки втік у Нью Йорк. Там він сидів спокійно за

мурами, а від моря його боронили війсьні кораблі.

З початку липня прийшли нарешті французькі війсьні кораблі і привезли 4 тисячі війська і звістку, що французький король згоджує ся позичити Американцям 3 мільйони франків. Американці так зраділи тим, що аж Вашингтон став бояти ся, що вони зовсім здадуть ся на Французів, а самі мало що й робитимуть.

Вашингтон умовив ся з французьким генералом, д'Естеном, що той нападе від моря на англійське військо, що стояло в Род Айленді. На поміч Французам Вашингтон післав свого генерала Суллівана з 10-ма тисячами війська. Воно мало напасти на Англійців від сторони суші. Але д'Естен із Сулліваном не порозуміли ся, кому де поставити військо, щоб оди́н одному міг прийти в поміч через те вийшло так, що Англійці з двох боків напали на французькі кораблі. д'Естен не міг їх подужати і мусів втікати з своїми кораблями на отверте море. І Сулліван сам не міг проти Англійців устояти. Почав ся нелад: Французи гнівали ся на Американців, Американці на Французів. Нового клопоту прибуло Вашингтонови: мусів умовляти своїх офіцерів не сварити ся з Французами.

Зимувати Вашингтонове військо стало між ріками Гудзоном та Делеваром, а Вашингтон поїхав до Конгресу об'явити ся, що далі робити. Вашингтон казав, що користнійше не нападати на англійське військо, а тільки боронити ся: менше людей згине і гроший менше йтиме. Він сподівався, що Англія не здоліє довго воювати. Конгрес згодив ся на Вашингтонову думку.

Всю зиму було тихо з Англійцями, бо й вони сиділи по фортецах. Тільки Індіани з намови Англійців нападали і дуже багато шкоди робили. Довело ся посилати проти них військо, щоб їх утихомирити.

Але згодом самі Англійці почали поводити ся робом Індіанів: нападали на оселі і людей убивали, а все добро руйнували. Вони казали: „Франція хоче

здобути собі Америку. Так нехай же буде пустинню”

Щоб се припинити, Вашингтон 15. липня повів військо на фортецу Стони-Пойнт, де була частина англійського війська, і йому пощастило забрати в бран Англійців і взяти багато зброї та пороху.

Після сього англійський генерал Клінтон усе своє військо зібрав у Нью Йорк, і 1779 року більше битв не було. А як прибула до Клінтона поміч з Англії, то він покинув частину війська в Нью Йорку, а з другою частиною поплив у Південну Каролайну, сподіваючи ся, що в сьому панському стейті йому пощастить. Вашингтон післав і собі туди частину свого війська, а сам з рештою став зимувати в Моррістауні. Зима була дуже холодна, а військови, як звичайно, всього не ставало, і Вашингтон мусів знова сам посилати брати в людей що треба за квітки, обіцяючи, що колись то за них віддадуть гроші. Всім се не подобало ся і на Вашингтона знову ремствували. Але що-ж він мав робити? Військо мусіло боронити країну — і не могло-ж воно жити без їжі і без одежі. А колиб Вашингтон не дбав про нього, то воно-б усе порозбігало ся з голоду й холоду.

Дивним може здати ся, що Американці так мало дбали про своє військо. Се було через те, що ті кольонії, яких війна не зачепила, здалека не добре уявляли собі, що і як робить ся. Певні були, що Англія не зможе воювати і підбити таку велику країну, от і думали, що якось і без їх помочи обійде ся. А ті кольонії, де відбувала ся війна, зруйновані і знеслені, теж ухиляли ся від усього, бажаючи, щоб уже швидше війна скінчила ся. Конгрес мало що робив, бо, навіть багато послів порозїздило ся. Та й важко було за гроші, бо країна через війну зубожіла. Кожда кольонія своїми краєвими справами піклувала ся, а про спільне всім діло мало дбали. Склали все на Вашингтона.

Серед такої недбалости й байдужности Вашингтон сам про військо мусів

дбати. А що було йому робити без гроший? Через війну припинила ся торговля і став всякий нелад. Конгрес наробив паперових гроший, але за сі гроші не всякий хотів продавати. Війська не було за що годувати й зодягати. Тому мусів Вашингтон посилати по плянтаторах брати в них на квітки харч і людям, і коням. Хоча брали тільки там, де було зайве, але й там без гроший не хотіли давати і всі на Вашингтона ремствували.

Та прокинуло ся серед Американців ще й гірше як отся байдужність. Знайшли ся такі зрадники, що пішли в англійське військо воювати проти своїх. Одного разу 60 душ таких зрадників узяли Американці в бран і їх засуджено за зраду на смерть. Але покарано тільки п'ятох, а решту помилено.

У червні англійське військо вийшло з Нью Йорку і напало на Американців у Нью Джерзі, але не подужало і втекло назад у Нью Йорк. Скоро прийшов туди і Клінтон з південних стейтів. Сьому пощастило здобути місто Чарлстаун. Вашингтон тим часом перевів своє військо до ріки Гудзону.

В липню прибув із Франції Ляфает. Він їздив туди просити ще помочі і привів французькі кораблі з військом. Вашингтон поїхав до Французів умовити ся, що робити. Він хотів, щоб рівночасно з ним Французи напали на Нью Йорк; але виявилось, що англійська флотилія сильніша від французької і через те Французи не зважились напасти на Нью Йорк від сторони моря.

Вертаючи ся, Вашингтон довідався, що американський генерал Арнольд зрадив своїх. Він почав через одного свого офіцера, Андре, листувати ся з Англійцями, щоб зрадити своїх. Андре піймано з тими листами, суджено й повішено. А сам Арнольд утік до англійського генерала Клінтона. Той потім післав його з військом у Вірджинію, і там він багато лиха накоїв своїм людям.

Тяжко боліло серце Вашингтона через ту байдужність та через зрадливість своїх людей, та все-ж не кидав того ді-

ла, за яке взяв ся, а наважив ся довести його до краю, не зважаючи на всі перешкоди, навіть зі сторони своїх людей.

У південних стейтах Американцям не щастило. Англійський генерал Корнваліс уже забрав Південну й Північну Каролайну і йшов далі. Тоді Конгрес постановив давати офіцерам по війні аж до смерті половину тієї плати, що вони тепер одержували. Сподівали ся, що через се офіцери підуть до війська. І ще постановлено, що жовняри мусять зіставати ся у війську, аж поки скінчиться війна. Та хоча сі постанови були неначе й гарні, а користі з них було мало, бо важко було їх довести до діла. Американці не любили військового життя, а їх примушувано бути в війську ще може кілька років і терпіти недостатки. Вашингтон боявся, що військо може повстати і не помилив ся. Як офіцери почали не пускати до дому тих жовнярів, що вже відбули свій термін і до кінця війни зоставати ся не хотіли, то в Нью Джерзі повсталася пенсильвенійська міліція. Жовніри вбили кількох офіцерів, узяли шість гармат і пішли в Філадельфію вимагати, щоб Конгрес задовольнив їх справедливі вимоги. Вашингтон, знаючи добре, що доводило ся військови терпіти, не міг обвинувачувати їх за повстання і через те не карав і не спинався їм, як вони пішли в Філадельфію. Ідучи, військо трохи втихомирилось, а назустріч йому Конгрес вислав кількох людей сказати, що Конгрес усе зробить, щоб їх задовольнити; військо заспокоїлось і вернулось до Вашингтона.

Англійці довідали ся про те, що робить ся в американському війську і задумали з того скористати. Вони ще дужше взяли підмовляти американських жовнірів на зраду, розказуючи, як то добре у них жити. І до тих, що поставали, прислали своїх людей. Але американські жовніри сказали: „Ми не Арнольди. Ми вимагали від Конгресу того, на що мали право, але зрадниками не були й не будемо ні за які роскоші”. А посланців ан-

гліїських, що їх підмовляли на зраду, відвели до суду.

В недовзі після цього військо знову повстало. Що було Вашингтонови робити? Умовляв, просив — не поїмгло. Му-сїв вести на повстанців тих, що ще терпіли. Сяк-так і сього разу втихомирили. Але Вашингтон розумів, що на сїм не кінець і думав, що буде далі? Невже дійде до того, що треба буде скорити ся і просити в Англії змилюваня? Невже вся пролита кров, усі жертви підуть марно і доведе ся зректи ся надії на волю? А тоді що? Вашингтон знав, що тоді буде, знав, чого можуть сподівати ся Американці від розлютованої Англії. А він не хотїв, не міг віддати своєї країни на поталу. Та як се зробити, коли всюди або руїна, або байдужність, коли люди все більше хияють ся до того, щоб лізти в ярмо, а не до того, щоб визволяти ся. Мала надія на своїх, треба у людей помочі просити. І Вашингтон умовив Конгрес просити знову помочі у Франції. Конгрес згодив ся і припоручив Вашингтонови написати письмо до Франції, бо знали, що в сїй справі Вашингтонове слово має дуже велику вагу. Вашингтон по правді написав у листі про те, що діє ся в американських стейтах, що буде, коли вони Англії не подужають. Він писав, що тоді Англія зібе ся у велику силу, а се буде небезпечно для усіх європейських держав. Через те він просив Францію прислати війська і позичити гроший. Гроший так дуже треба, що краще навіть війська прислати менче, а гроший більше. „Ми дуже швидко вернемо позичку, — писав він. — Проти нашої землі у нас позичок дуже небогато. Земля-ж наша родюча, а вільна торговля даватиме нам такий заробіток, що за кілька років ми зовсім оплатимо ся. Народ наш тепер невдоволений, але не з того, що воюємо, а з того, як воюємо. А як матимем гроші, щоб воювати як треба, то всі підбадьорять ся. Більша частина наших людей хочуть бути вільними і боять ся приставати знов до Англії. Але під час війни мало самого почуваня, треба ще й доброго приміру;

а без сього люди зневірюють ся і готові покинути справу”

Франція згодила ся позичити Американцям 6 мільонів франків, але з тим, щоб тими грошми порядкував сам Вашингтон. Богато Американців тоді побачило, що поза Америкою Вашингтон знає більшої шани, ніж серед них. Чужі люди зрозуміли, що все тепер в Американських стейтах через Вашингтона держить ся і що тільки він сам зможе довести їх до визволу. То й засоби на се давали йому до рук, бо він найкраще міг їх ужити. Крім гроший, післано було з Франції 28 кораблів і 4 тисячі війська.

Ще як не було сеї помочі з Франції, то англійський генерал Корнваліс увійшов з військом у Вірджінію. Вашингтон бояв ся, щоб він не взяв місто Річмонд, бо тоді-б увесь південь був у руках Англійців. Щоб до сего не допустити, Вашингтон хотїв післати на зустріч Корнвалісови Ляфаєта. Але з чим післати, коли нема за що війська спорядити? Та тут поміг Ляфаєт: на його заруку американські купці дали своєму Конгресови гроший на одєжу й на зброю своєму військови. Знову таки від чужої людини мав Вашингтон поміч, а не від своїх. Спорядивши 4 тисячі війська, Вашингтон післав його з Ляфаєтом у Вірджінію. Корнваліс, довідавши ся про се, був певний, що не забарить ся взяти в бран Ляфаєта і вже навіть кликав пані до себе на обід, де вони запевне побачуть „французьке хлопя”. Так він звав Ляфаєта, бо тому було тільки 24 роки. Але виявилось, що се „французьке хлопя” розумнійше від англійського генерала. Ляфаєт, сподіваючи ся, що скоро до берегів припливуть французькі кораблі, почав туди помалу поступати; Англійці за ним. „Хлопя від мене не втече” писав Корнваліс, а Ляфаєт заводив його все ближше до берега. А тим часом справді приплили французькі кораблі і військо під проводом генерала Рошамбо. Сьому генералови наказано було слухати Вашинг-

тона, бо Франція з тим посилала військо, щоб Вашингтон ним порядкував.

Вашингтон із своїм та з французьким військом швидко йшов до Ляфаєта. Французькі кораблі стали край берега і заступили дорогу англійським кораблям, щоб ті не могли дати своїм поміччій з моря, а Вашингтон, Рошамбо та Ляфаєт, звівши до купи своє військо, обступили Йорк Тавн, де зачинився з військом генерал Корнваліс. Почалася облога. Вашингтон сам пильнував, як сипано шанці, як ставлено гармати. Він все був там, де працювали, готуючи до облоги. Англіїці з фортеці стріляли, щоб не давати працювати. Врешті насипано шанці, поставлено гармати, і Вашингтон перший післав з гармати кулю на Йорк Тавн, а тоді вже заревли гармати і з того, й з того боку. Американське військо кинулося на ворожі мурі. Вашингтон стояв на шпиль і пильнував. Правда, що місце було небезпечно, бо кулі туди долітали, алеж за те з нього добре було все видко і зручно було давати накази військові, а Вашингтон був завсїгди сьміливий і під час бою ніколи не ховався десь по закутках.

Завзято лізли на мурі Американці й Французи, та завзято й Англіїці боронилися. Бій був лютий. Врешті Англіїці вже не мали сили боронитися, мусіли положити зброю і віддати ся в бран. Се було 19-го жовтня 1781 року. Сім тисячів найкращого війська англійського забрали в бран Американці і всю їх зброю, а англійські кораблі забрав у бран де Грас, отаман над французькими кораблями.

Тепер уже стало видко, що війна доходить до краю. Вашингтон зіставив у Вірджинії Французів, а своє військо повів знову в північні стейти.

Хоча всі думали, що воювати більше не доведеться, та Вашингтон усе-ж вимагав, щоб збирано військо, бо думав, що тільки маючи готове до бою військо можна буде замирити ся з Англією так, як хотіло ся. Конгрес при-

став на те і по всіх стейтах розіслано наказ, щоб збирано військо.

В Англії звістка про останні події в Америці була великою несподіванкою. Король і міністер Норт почали були знову говорити, щоб посилати в Америку нове військо. Та парламент уже не згодився. Король дуже не хотів признавати Американські стейти незалежними. Та далі воювати Англія не могла: не було ні війська, ні грошей, а тим часом Американські стейти усе здобували більше прихильників. Англіїці мусіли збути ся своєї пихи і почати говорити про згоду.

А в стейтах Американських зростала повага до Вашингтона, а серед війська навіть до того степеня, що сказано Вашингтонови, що коли він хоче, то може стати королем. Вашингтонови вельми прикро було таке чути, бо не на те він визволяв стейти, щоб запанувати над ними. І він відповів: „Мені дуже тяжко було довідати ся, що ви пускаєте між люди такі думки. Повірте мені, що за весь час, від коли ми воюємо, нічо не завдало мені такого смутку, як отсе, що серед війська повстали думки, такі мені огидні. Не можу зрозуміти, що в усьому мойому життю було такого, щоб давало повід до думки, що я згоджу ся на те, від чого мойй країні може стати ся найбільше лихо”

Так Вашингтон зрік ся найбільшої почеси, якою хотіло вшанувати його військо, бо хотів волі своїй країні, а на його думку волі під панованєм короля не може бути.

Уже переговори з Англією про мир доходили до краю, коли нове лихо мало що не впало на нові стейти. Військо бідувало, бо вже давно не одержувало плати, люди боялися, що може і зовсім не одержуть ні плати, ні обіцяної пенсії. Як би так стало ся, тоді сим стомленим, пораненим людям довелось би зараз же, навіть не відпочивши від тяжкого військового життя, шукати собі заробітку. Післано від війська депутацію до Конгресу просити, щоб заплачено гроші. В Конгресі їм сказано так, що-

Конгрес признає, що стейти винні військови, але заплатити зараз не мають чим, а заплатять, як будуть гроші. Обіцянка нікого не задовольнила. Люди почували, що їх скривджено. Тоді один офіцер написав лист і пустив його поміж військо. Списав про все лихо, якого зазнавало військо підчас війни і про невдячність, якої зазнає тепер, і радив збройно йти на Конгрес і вимагати свого; а не дадуть, то покинути вевдячний рідний край на поталу ворогам і піти оселити сядесь, на нових землях. Офіцери мали зійти ся, прочитати сей лист і обирати ся, що робити.

Вашінгтон про все довідався і перелякався. Він знав, що витерпіло військо і жалів його; але-ж і те знав, що коли військо послухає того листа, то вся виграна в Англії справа може загинути. Якби довідала ся Англія, що робить ся, то вже уміла-б з того скористати. Треба було запобігти лихови.

Через кілька день, як зійшли ся офіцери на раду, прийшов туди й Вашінгтон. Він попросив вибачення, що прийшов на раду некликаний, і просив дозволу сказати, що він думає про військо. Він сказав, що завжди був другом війська, журился, як воно лиха зазнавало, радів, як йому було добре, і йому ніколи не було байдуже, як військови веде ся. Він знає, що й тепер їх вимагання від Конгресу суть справедливі і дає слово зробити все, що зможе, щоб Конгрес задовольнив їх. Просив списати все, чого військо хоче, і благав дождити спокійно і не починати нічого, що було-б на шкоду рідному краю і могло сплямити честь війська. Сказавши все, що думав, Вашінгтон пішов. Після його промови офіцери зрозуміли, яке лихо могло повстати, і з страхом думали про те, що були зважилися зробити. Вони всі подякували Вашінгтонові, що зумів відвести їх від лихого вчинку і сказали, що вірять Конгресові й стейтам.

Так пощастило Вашінгтонсви втихомирити військо і відвернути велике нещастє, що мало впасти на молоді

стейти саме тоді, як уже їм засьвітила воля й краще житє.

Прийшла нарешті звістка, що 3-го вересня 1783 року Англія підписала згоду з Францією і з Американськими стейтами. А в осени того-ж року останнє англійське військо виступало з Нью Йорку одною брамою, а другою вступав туди з військом Вашінгтон.

Війна зовсім скінчила ся.

Більш як сім років лила ся кров, більш як сім років руйновано країну, грешний потрачено силу. А скільки людий загинуло, скільки горя зазнали — ні злічити того вже, ні ніякими грішми оплатити не можна.

Отже не марно лила ся кров, не марно пішли всі жертви. Вашінгтон довів кольтоні до великої мети, здобув їм волю. І за те його не забуто і ніколи не забудуть. Не забудуть і його щирих помічників, а між ними і чужоземця, Ляфаета. Бо сей чоловік покинув семю, покинув богате й спокійне житє, поїхав у далеку чужу країну і сім років невпинно й невтомно працював з Вашінгтоном, допомагаючи йому робити велике діло.

Прийшло Вашінгтонови прощати ся з військом. Всі офіцери зібрали ся й дожидали його. Він прийшов. Високий, могутний, з ясним орлиним поглядом, з срібним волосем, що посивіло за вісім тяжких років. Одежа з грубого темного сукна, як у простого жовніра. Ніяких хрестів, ніяких відзнак. З великою пошаною зустріли його товариші-офіцери. Він сказав: „моє серце повне любови й подяки до вас. Усією душею бажаю вам в житю зазнавати такого великого щастя, якої великої слави ви собі придбали”

Потім попросив, щоб усі стиснули йому руку. Перший підійшов генерал Нокс. Вашінгтон обняв його мовчки, бо не міг вимовити й слова. А потім підходили всі офіцери і він з кожним попрощав ся. Ніхто не казав ні слова, усім на очах брєніли сльози. Попрощавши ся з офіцерами, Вашінгтон вийшов із хати. Там його дожидало військо. Ва-

Вашінгтон подякував йому за працю і сказав:

— Товариші, я не можу стиснути руку кожному, бо вас дуже багато. Але ви знаєте, які ви всі мені дорогі, і я буду дуже радий кожному з вас, хто завітає до моєї господи.

З капелюхом у руці йшов він посеред війська і кланяв ся на обидва боки. За ним ішли офіцери. Було тихо, тільки часом вихопить ся чиясь ридань.

Війшовши на корабель, Вашингтон в останнє вклонив ся своєму військові, і корабель поплив.

23-го грудня Вашингтон прийшов у Конгрес. Там його витали з великою пошаною. Він сказав:

— Велике діло зробило ся. З щирого серця поздоровляю Конгрес, і прошу зняти з мене уряд начального вождя, який я взяв на себе тільки на те, щоб послужити рідному краю; тепер маю щастє бачити, що незалежність Американських Стейтів забезпечено. Повинність моя була велика, і я почував, яку малу маю силу, щоб її виконати. Але я знав, що діло наше праве і се додавало мені снаги. Те, чого ми досягли, перейшло наші найсміливіші надії. Згадуючи, що зробило військо, маю собі за честь засвідчити сьогодні перед вами, що його заслуги перед рідним краєм вельми великі і подаю вам до уваги тих людей, що до кінця бороли ся. Вони заробили найбільшу надгороду. Я виконав свою повинність перед рідним краєм і тепер прошу Конгрес прийняти моє глибоке поважанє.

Голова Конгресу відмовив йому:

— Рідний край покликав вас оборонити його вольности, і ви його послушали й стали до праці, хоча ми тоді не мали змоги вам допомагати. Вашому розумови та міцній вашій волі мусимо завдячити, що війна скінчила ся щасливо. Ви оборонили волю в Новому Сьвітї; ви і нас, і гнобителів наших навчили, як треба робити. Серед благословенства усього народу покидаєте ви свій шлях, такий багатий великими ділами. І слава про них не вмере, не по-

ляже, але голосно лунатиме на землі, поки на ній живуть люди, і підноситиме пониклий дух людський.

Голова Конгресу правду казав. Вашингтон зробив дуже велике діло. Але на сьому не скінчила ся ще його робота для добра свого народу; він ще багато працював для нього. І тому на закінченє будемо оповідати про його жите.

Вашінгтон.

Тепер уже Вашингтон міг поїхати до своєї родини. Він любив тихе семейве жите і своє господарство, і тепер вертав ся до нього по осьми роках тяжкої праці.

До нього приїздило багато людей, не тільки Американців, але й з Європи. Всім хотїло ся побачити, почути великого чоловіка. Але найбільшим сьвятом для Вашингтона було повитати в своїй господі Ляфаєта.

І живучи дома він по всяк час дбав про загальне добро, як тільки міг. Але найбільше він дбав про те, щоб люди могли осьвічувати ся і багато гроший видавав на школи та на запомогу тим людям, які не мали за що вчити ся.

Та Вашингтонови недовго довело ся сидіти спокійно дома. Американці, визволивши ся від Англії, мали тепер завести собі державний лад. Тому всі тринадцять стейтів післали своїх послів на раду, що зібрала ся в Філадельфії і звала ся **конституційний конвент**, бо вона мала обрaдити і написати **конституцію**, після якої мав упорядкувати ся державний лад у нових американських стейтах. Головою Конвенту вибрано Вашингтона. Чимало довело ся Конвентови працювати, щоб добре своє діло зробити. Кожний стейт хотїв жити по своєму, заводити в себе такі порядки, які вважав для себе кращими. Але рівночасно не міг кожний стейт жити цілком незалежно від інших, бо всі вони мали й спільні справи й спільні інтереси. Через те Конвент постановив, що всі 13 стейтів лучать ся в одну федеративну спілку. Се-б то так. Кожний стейт має

свій краєвий сойм з виборних людей і сойм порядкує всіма справами в своїому стейті як хоче. Але всі стейти крім того вибирають і спільний царлямент, що зветь ся **Конгрес**. В Конгрес кожний стейт посилає своїх послів, а крім того кожний краєвий сойм посилає туди-ж таки від себе двох сенаторів. Всі ці послы й сенатори з'їздять ся і рішають такі справи і встановляють такі закони, які зачіпають усі стейти і яких через те не мають права рішати краєві сойми: не мають права починати війну або підписувати згоду, коли війна вже почала ся; не мають права єднати ся з чужими державами, робити свої гроші і т. и. Усіма такими справами порядкує Конгрес. Спілка американських стейтів мала звати ся „Північно-Американські Сполучені Держави”. Кожда держава мусить мати голову. По деяких державах головою єсть цісар чи король. Але Американці рішили вибрати собі головою не короля, а президента на чотири роки. Президент має пильнувати, щоб виконувано закони й накази, що йдуть від парламента, має мати зносини з чужими державами, приймати чужоземних послів і т. и.

Постанову Конвенту про державний лад рішили післати в усі 13 стейтів на розгляд. Як що девять на неї пристають, то значить такий державний лад і мусить бути.

Як послы в Конвенті підписували сю постанову, то старий Франклін, дивлячи ся на сонце, що було намальоване на стіні за Вашингтоновим стільцем, сказав: — „Як бачиш намальоване сонце, то трудно розібрати, чи воно сходить, чи вже заходить. От і тепер, як ми тут радили, я часто дивив ся на се сонце і не міг собі сказати, чи воно сходить, чи вже заходить. Але тепер уже знаю і маю щастє сказати, що сонце сходить” Він сказав правду. Північно-Американським Сполученим Державам сходило сонце нового вільного життя.

Розіславши свою постанову, послы роз'їхали ся. І Вашингтон вернув ся до дому в Монт Вернон. Але не на довго.

Девять стейтів пристали на постанову Конвенту. Північно-Американські Сполучені Держави мали вибирати послів до Конгресу та сенаторів, та президента. Про президента не довго думали. Одно імя було у всіх на устах: Джордж Вашингтон. Він здобув усім стейтам волю, він же повинен повести їх новим вільним шляхом. 6-го цвітня 1789 року Вашингтона одноголосно вибрано президентом Північно-Американських Сполучених Держав.

Він тієї шаноби не хотів, бо не вірив в свої сили, та й любійше йому було жити на своєму хуторі, серед своєї родини. Але-ж і зректи ся не міг, як його кликав голос усього народу. І він згодив ся. Про се він писав тоді так: „У 16-й день цвітня я попрощав ся з житєм для себе і з родинним щастєм. Мене обняли такі турботи і такий сум, що й висловити їх не здолію. Мене кличуть, і я їду в Нью Йорк, щоб найширійше служити рідному краєви. Але маю малу надію те виконати, чого від мене надіють ся.

Де проїздив Вашингтон всюди стрівали й проводили його з великою пошаною; всі люди з міст виходили йому на зустріч. В Трентоні, де під час війни Вашингтон побив англійське військо, зроблено тріумфальну браму на тій дорозі, де мав йти Вашингтон. Браму пишно вквічано і на ній написано: „Оборонець матерів оберегатиме їх дочок”. Круг брами стали в три лави: в першій малі дівчатка, за ними дорослі дівчата, а за тими жінки. Як під браму вступав Вашингтон, вони обсипали його квітками.

В Нью Джерзі зустріли його послы від Конгресу і з ними він поїхав у Нью Йорк. Як він туди прибув, то на привітанє йому стріляно з гармат і дзвонено в дзвони. Будівлі завітчані квітками й державними хоругвами; люди радісно витали його. Вашингтон не схотів їхати, а пішки йшов серед народу. 30-го цвітня перед тим будинком, де зібрав ся Конгрес, зійшов ся народ. Вашингтон вийшов на ганок і перед усіма присяг

по правді служити своєму народови. Тоді пішов у конгресову галю говорити свою вступну промову. Був дуже стурбований і тремтячим тихим голосом почав говорити. Наприкінці сказав так: „Люди сподіваються від мене більшого, ніж я можу зробити. Думаю, що мені не стане снаги виконати гарно ту велику повинність, що накладає на мене рідний краю. Єдина моя надія на друзів, що вони мені допоможуть”. Вашингтон по щирости казав, що думав, але він сам про себе помилявся. Не було в Американських стейтах другого, хто-б так, як він, міг зробити важке велике діло. А діло справді було дуже важке. Країна багато напозичалася, а оплатити зараз не мала чим, бо не мала грошей; збирати-ж з людей було важко, бо ще всюди були руїни, ще не піднялися люди після війни. Потім ще таке лихо: на постанову Конвенту про лад державний пристало тільки дев'ять стейтів, а чотири хоча й мусіли скоритися постанові, та їм такий лад не подобався. Через те виходило багато непорозуміння. Вашингтонови важко з усім приходилося, але розум та невсипуща праця дали всьому раду. Знаючи дуже багато людей, Вашингтон вибрав собі гарних міністрів та інших урядовців і з ними дуже добре впорядкував країну: оживало хліборобство й торгівля, будувалися фабрики і незабаром країна забагатіла. Дуже дбано про те, щоб усі могли вчитися.

Плати за свою президентську працю він не схотів брати, а згодився тільки брати на рік 25 тисячів доларів на такі страти, яких вимагало його президентське становище, бо він же мусів приймати послів від чужих держав, то що. Та до тих 25 тисячів чимало ще своїх доводилося йому докладати.

Так Вашингтон робив і під час війни. Тоді він багато своїх грошей потратив і не схотів, щоб йому їх вернено, згодився тільки прийняти такий привілей: посилати листи, не оплачуючи їх; так само й до нього листи йшли не оплачувані. З того часу й досі всі президен-

ти в Злучених Державах, відбувши свій термін, мають такий привілей.

В осени Вашингтон тяжко занедужав, а як став одужувати, вмерла його мати і се було для нього великим горем. Лікарі заборонили йому працювати, вимагали, щоб відпочив. І він наміслив, одпочиваючи, поїхати по країні, роздивитися, як живуть люди, чи вдоволені з порядків, роспитати, чого бажають. Його серце раділо, бачучи, як зростає людський достаток, чуючи, як дякують йому. Люди здалека сходилися туди, куди він приїхав, щоб подивитися на свого „батька”. Він побачив, що закони заведено добрі, бо їх залюбки додержували.

Поїздивши, він на свої очі впевнився, що все в країні гаразд. Не так добре ладналося з чужими державами. Англія лютувала й підбурювала Індіанців робити Американцям шкоду і не віддавала деяких земель начеб то через те, що Американські Стейти винні їй гроші. Хоча вона й мусіла признати свої колишні кольонії державою незалежною, але посла свого туди не прислала і ніякого діла з ними не хотіла мати. Американцям же треба було торгувати з Англією, і Вашингтон дбав, щоб якось поладнати сю справу. Треба було й з Іспанією погодитися за торгівлю, а вона не дуже прихильна була для Американців, боялася, щоб і її кольонії не пішли ребом колишніх англійських.

Богато було Вашингтонови з усім тим клопоту; а в осени 1790 року він знову тяжко занедужав і поїхав на якийсь час до себе на хутір.

Одужавши, вернув ся в Нью Йорк, а там уже дожидав його новий клопіт. Англія та Іспанія все підбурювали Індіанців і ті таку шкоду почали робити, що треба було з ними воювати. І ся війна тягла ся аж 5 років.

Року 1793 виходив термін Вашингтоновому президентованню і він дуже хотів поїхати до дому. Але його не пущено і знов одноголосно вибрано по раз другий.

На весні 1793 року Франція почала воювати з Англією і просила Злучені Держави допомогти їй. Чимало Американців казали, щоб допомогти і навіть будували невеликі війсьні кораблі, щоб нападати на англійські кораблі. Вашингтон же думав, що не треба мішати ся в війну, бо країна повинна перше свої справи впорядкувати; та ще й те, що Франція не боронила ся, а сама напала на Англію. І міністри думали так, як він. Тоді Вашингтон оголосив, що Зл. Держави остануть нейтральні.

А французький посол нишком таки підмовив деяких Американців збудувати війсьні кораблі і вони попливли і взяли кілька англійських кораблів. Англія почала вимагати, щоб їй заплачено за шкоду. Гроші їй заплачено, та разом з тим заборонено випускати з американських портів ті кораблі, що йшли помагати Франції. Але хоч Англії й заплачено, вона захопила американські торгові кораблі, що везли хліб у Францію і забрала їх собі. За мало, а булоб дійшло до війни з Англією. Та згодом усе владнало ся і року 1795 підписано з Англією умову про торгівлю. Ся умова не зовсім до вподоби була деяким американськимстейтам і через ню негодували на Вашингтона, але потім мусіли таки признати, що він зробив гаразд.

Рoku 1796 підписано й з Іспанією умову про торгівлю.

Щиро працюючи Вашингтон добував уже і другі чотири роки; за пів року до кінця терміну сказав, що вже більше не дасть ся вибрати і написав до всіхстейтів лист, в яким переглянув усю свою громадську діяльність і поясняв, через що він саме так робив. Наприкінці писав: „Переглядаючи всі свої вчинки, не бачу, щоб я хоч раз помилив ся навмисне, але добре знаю, що нехотя міг багато помиляти ся. Які-б не були сі помилки, молю Бога, щоб з них не стало ся лихо моїй країні. Маю надію, що вона не суворим оком на них гляне і за 45 років моєї щирої громадської праці ті невмисні помилки підуть у непамять. Маючи надію, що моя без міри

дорога мені країна буде для мене така добра, я заздальгідь радію з того, як спокійно житиму дома під захистом справедливих законів нашого вільнолюбного краю”

У відповідь на сей його універсал звідусіль посилено Вашингтонови листи: всі виявляли до нього любов і пошану і дякували за незмірно щирю й користну всьому краєви працю і жалкували, що він не хоче бути довше президентом. Але всі вже розуміли, що Вашингтон утомив ся і має право відпочити і вже не насмілювали ся силувати його зіставати ся. І з поваги до нього в Сполучених Державах повів ся такий звичай, що нікого не вибирають президентом більш, як два рази по собі.

Рoku 1797 президентом вибрано Джана Адамса, Вашингтонового товариша в роботі для добра рідного краю.

Вашингтон був при тім, як присягав новий президент. Перед конгресовим будинком стояв народ і дожидав, тільки не нового президента, а старого. Він вийшов з будинку, вклонив ся народови і пішов до дому. І всі тисячі людей мовчки пішли за ним. Дійшовши до дому він знову вклонив ся мовчки, бо не здолів нічого сказати, тільки сльози брєніли на очах. І всі мовчали.

Увесь шлях до свого хутору Вашингтон їхав серед величезних овацій. І вже аж приїхавши в Монт Вернон міг від усього спочити.

Відбувши 45 років громадської праці, Вашингтон думав уже тихо доживати віку на хуторі. Та мало не довело ся йому знову стати на чолі громадської справи. З того часу, як Франція помагаластейтам воювати з Англійцями, багато в ній самій відмінило ся; зовсім інші люди кермували справами і стало ся так, що Франція почала загрожувати Американцям війною. Вона ображувала американських послів, французькі кораблі нападали на американські і грабували їх і всяким иншим робом Франція чіпала Американців. Хоча Американцям дуже прикро було брати за зброю, та вони мусіли боронити ся. Але

хто-ж стане на чолі війська? І знов залунало те влюблене ім'я: Джордж Вашингтон.

Хоч як тяжко було Вашингтонови воювати, а надто з Францією, але він ніколи не зрікався громадської праці, не зрікся й цього разу. Попросив тільки дозволу жити на своєму хуторі, покиль можна буде йому самому не їхати до війська, і кермувати справами з хутора. Почали готувати ся до війни, і сей старий втомлений чоловік знову працював більше від молодих і дужих. Він розумів, як дуже треба Американцям, щоб їх не подужано, і з усеї сили про те дбав. Але воювати не довело ся.

Як дійшла до Франції чутка, що Американці уже готують ся до війни і на чолі війська стоїть Вашингтон, то там роздумали ся і облишили справу з війною. Американське військо розійшло ся, і Вашингтон міг знову спокійно господарювати. Та вже не довго пожив.

12 грудня 1799 року було тепло і ясно і Вашингтон по обіді, як звичайно, виїхав на поле. Довго там ходив, розмовляв з робітниками, та поїхав до дому. Несподівано повів холодний вітер, почав ся сніг з дощем і Вашингтон дуже змок і змерз, поки доїхав до дому; він тяжко застудив ся і з тої застуди вмер, проживши 68 років.

Поховано його в Монт Верноні.

З його наказу більшу частину його рабів випущено на волю.

Як у Філадельфію добігла сумна звістка про Вашингтонову смерть, то в Конгресі в той час були збори. Голова

зараз припинив роботу, сказавши, що підчас такого великого всенароднього нещастя ніхто не зможе спокійно обмірковувати публичні справи.

Другого дня збори почато промовою про Вашингтона: „Нашого Вашингтона вже немає. Герой, патріот і великий розум, на якого в час небезпечний звертали ся всіх очі, живе тепер тільки в своїх великих ділах і в серцях тяжко засмученого рідного народу”, — так почато промову. Далі багато говорено про заслуги Вашингтона для рідного краю. На спомин про його заслуги Конгрес рішив поставити йому мармуровий монумент.

Звістка про смерть Вашингтонову облетіла всю країну і всі, навіть вороги оплакували „батька рідного краю”.

Навіть в Англії говорено промови про його заслуги.

Вашингтонови поставлено пишний монумент з написом: „Першому на війні, першому під час згоди, першому в серцях свого народу” І його іменем названо те місто, де й тепер живе президент і де й тепер збирається Конгрес.

В Північно-Американських Сполучених Державах звать Вашингтона „батьком рідного краю”; він справді був йому батьком, бо визволив його з неволі, здобув народови волю.

І за се ще довгі-довгі часи згадуватимуть його люди добрим словом.

А Північно-Американські Злучені Держави, що з початку складали ся всього з тринадцятьох стейтів, тепер складають ся з 49 стейтів і живе у них около 100 мільонів людей.

О Р И Г І Н А Л.

В горах північно-західної Америки, в околиці, до якої вибрали ся ми на лови — так розказував мені старий товариш — зовсім нам не вело ся. Один з між наших потовк ся, упавши в вимучений водою яр, і мусів покинути това-

риство, другий прострілив собі руку, а третій не знати яким способом відбив ся від товариства; ще й четверта трапила ся нам халепа, а іменно те, що звірини тут було мало.

Шукаючи товариша, ми зайшли в

глибоку долину, якої високі збочи були порослі сосновим пралісом, що недавно значно иовигарував. Сподом долини протікав потічок, а далше, на північ, на кінці долини, виднілось плесо озера; ще далше нові збочи і ліси. Околиця була маєстатична, а бодай такою мені видавала ся. Я завсїгди смирно клоню ся перед могутними і великими творами рук природи — перед великаном, якого не страхаєш ся, але перед яким чуєш себе таким малим і нікчемним.

Побачивши озеро я з товаришом пустив ся до нього. Перейшовши вигорілу часть ліса, ми пустились вздовж оставшого ще ліса і... на велику втіху стрінули товариша. Він сьміяв ся побачивши нас і на запити, де перебував, відповів:

— В царя гір, свободного і величнього сина природи; ось вам уся тайна.

— Досить жартів — говорив я; говори просто, а то ми немало тобою нахлопотались.

— Яж кажу, що в царя гір, чоловіка-оригінала — сказав він і зачав собі з мене жартувати.

Слово оригінал має для мене завсїгди особлиwsze значіне, як імя чогось небуденного, сьвіжого і интересного. І я заставив товариша розказати мені все подрібно, радий в одній хвили всього дізнати ся. Але він поки що сьміяв ся, і очевидно, знаючи мою палку і пристрасну вдачу, плів мені самі нісенітницї.

— Тебе і сон не возьме ся, коли усього не дізнаєш ся — почав він далше; та коли таким товаришом нагородив мене Господь, так і годі. Слухайтеж! Саме тоді, як ми розійшли ся коло Медвежої скали, я наче забув себе і йшов десь далеко, думаючи, що і ви тудиж шійшли поперед мене. Аж отсе озеро, що бачите, заставило мене поважнійше над собою застановити ся. Мені стало ясно, що я заблудив. Я звернув на право, щоби видістати ся на висше місце, і переходячи попри скалу, запримітив, що тут є щось похуже на мешканє чоловіка; став я приглядати ся. В тім почув ся від озера тріск і шелест

галузя і я обернувши ся побачив чоловіка, що підходив до мене....

Так розказував товариш ведучи нас за собою; за хвилю ми справді побачили щось похуже на будинок, який против великої скелі видав ся мені найбільшим величезного улія. Стїни були поліплені землею, дах вкритий дернюками. Від полудня було досить велике вікно; комина не було видно.

— Отсе той оригінал? запитав я.

— Еге!

— А можна мені на него подивитись?

— Чомуб ні. Чоловік він людяний; ну, а до того я тебе ще порекомендую. Ходім.

Ми увійшли і застали, як господар дому забирав ся розкладати огонь в простенько зладженій печи. Товариш сказав хто ми є.

— Дуже рад, що зайшли до мене, але... як бачите — сказав господар дому — від негоди тут сховаєте ся, але вигоди не знайдете.

В мешканю я не побачив нічого особлившого. Від східної стїни стояв невеликий столик в роді аналогіона, накритий, як на таку комнату, досить білим насгільником. На столі лежала груба книга з грубими, чорними окладинками; в куті, коло печі стояли два горшки; на стїні висїв довгий, старий плащ. Стїни були сьак так побілені, і взагалі в комнаті було досить ясно.

— Шож, ви отсе самі проживаєте? запитав я господаря.

— Сам... Як за ділом, то і самому вік перейде незаметно — відповів він.

— А чим ви тут займаєте ся? запитав я дивуючи ся, щоби чоловік, лїт може пятьдесяти міг тут сам робити.

— Дивуєтесь, що я роблю, так мовби не було на сьвітї що робити. Думаю над минувшим моїм житєм, та годі передумати.

Мені майнула гадка, чи не бачу перед собою злочинця, що отямившись, і лякаючись руки справедливости, усунув ся на самоту. Але анї з лиця, анї

з тону бесіди зовсім не можна було так заключати.

— А позвольте дізнати ся, що тільки думаєте. Певно важке було житє, повне трудів і пригодів, — сказав я — не знаючи сам, якої сподівати ся відповіди.

— Кажете, повне пригодів? Ні, пригодів не було жадних. Я думаю над таким житєм, як воно виглядає загалом; над таким, яким живуть усі люди. Знаю, вам видасть ся воно дивовижним і непонятним, але се велика задача. Думаю, як я жив з другими і як другі з мною жили. Невжеж так треба жити! Полишивши всі законні власти і інституції — сама суспільність неволить і пригнічує одиниці так, що годі рушити ся. Тебе поневолюють і ти других неволиш. Людий зовсім нема, тільки пани і слуги, шпіони і доносчики. Як вирівнати житеві скривлення і суперечности, без яких щастє людий немислиме — от що я думаю.

Я глянув на книгу. Мені здалось, що старець є певно пустинником, що покутує, та роздумує над житєвими гріхами, приписуючи собі, чого й небувало.

— Що се у вас за книга? запитав я.

— Се моє євангеліє.

— Еге. А чи довго ви служите ось тут Богу? запитав я впевнившись, що маю до діла з монахом-пустинником.

— Богу служу, кажете — сказав старий усміхнувшись і глянувши пильно на мене. Якому Богу я маю служити? Ні, я не служу ніякому Богу та ще в той спосіб, як ви всі звикли служити.

Мені стало ніяково.

— Простіть — сказав я звиняючи ся — але побачивши євангеліє я думав...

— Знаю, знаю, се нічого. Ви мене не зрозуміли. Я говорив, що се моє євангеліє — не Христове.

— Ваше євангеліє?

— Так. Воно має бути предтечою Христового євангелія, а з приходом його моє євангеліє усуне ся.

Я подумав, чи чоловік той не є вартієм.

— Але-ж Христове євангеліє вже прийшло, хибаж ви сього не знаєте?

— Прийшло, кажете? То хиба вже в отсім місяці, як я на сьвітї не бував. Справді прийшло? — допитував ся він дивлячи ся мені пильно в очі.

— Вже майже дві тисячі літ, як воно істнує, від часів Христа, хибаж ви того не знаєте?

Старий голосно засьміяв ся.

— Себто ви хочете сказати, що воно вже так довго повинно істнувати, та що вже так довго в людий вмовляють, що воно є, хоч його нема. Чиж бу-лоби тільки кривд, тільки злодійства, убійства, загарбування чужого майна, неволення одних другими, колиб воно було? Христос говорив прямо до серця, а воно в шафах бібліотек опинило ся. От що!

— Треба його толкувати і розширяти, сказав товариш, що прийшов з мною.

— Еге, тобто вмовляти, що воно є, хоч його нема.

— Я вас не розумію і не розумію, — сказав знов товариш.

— Дуже легко мене поняти. Зробіть, щоби люди людий не кривдили, щоби любили один одного, бо цілю євангелія не є лишень його проповідуванє, а тоді скажете, що Христове євангеліє є між людьми.

— Так по вашому виходилоб, що треба в инший спосіб проповідувати євангеліє.

— Крайна хвиля се зділати, еге! І місто товчи людям голови сим тим, треба вже раз вказати людям на те зло, яке помимо євангелія так свобідно царює, на сьвітї. Час би і то крайний, аби люди перестали думати о сївбі, а подумали і о жнивї. Дві тисячі літ сїяли слова Христа, а де овочі, де плоди? Чому не стати і не запитати, чому не родить ся, чому не росте посіяне? Чому не подивити ся, як вороги йдуть за нами і ще в самім зародї нищать посіяне? А що сьвіт нині не став гірший, то на се є дуже проста причина: сьвіт не може стати гіршим. Кождий нині числить ся

з силою фізичною, а не з якою там наукою.

— А всеж треба нам в щось вірити.

— Я вірю! Вірю що Христос учив і Його наука на марне пійшла; вірю, що люди взявши в руки євангеліє любови, вчать людей ненавидіти, кривдити і мордувати других; вірю, що ми взявши в руки писане євангеліє і вимовивши слово „вірую” уважаємо себе такими, якими після євангелія бути повинні, а якими не єсмо; вірю, що люди хочаби увільнити ся від закона життя, який звучить: „Працєю сам на своє удержане” забирать плоди трудів своїх братів, послугуючи ся часто при тім євангелієм; вірю, що десятки тисяч людей гине на війні, а ще більше мучить ся в дома, а проповідники євангелія ще й благословлять йдучих убивати; вірю, що і нині темноту захвалює ся, як розум божий; ну, і якої ще віри можна від мене жадати? Яка віра моглаб через тьму отської віри до мене перебити ся? Чи ж можна нараз вірити в одно і в друге? Я вас запевняю, що ніколи.

Чуючи все те, я зобачив, що перedomною чоловік якбуть думаючий, а може... Та світ однаковою мірою міряє гірших і ліпших від себе. Одні для него за малі, другі за великі — все одно.

— А щож ви маєте в своїм євангелію? запитав я.

— А що... Списую всі ті перехрестя і суперечности, всі неладности людських понять і вірувань, рад показати всі хибні твердження і вмовлювання в себе небувалих річий; хочу доказати, що ми маючи в руках Христову науку не єсмо ліпші від тих, які євангелія не бачили. Коли люди зобачать все те лихо, яке роблять закриваючи ся євангелієм, тоді приймуть в серце науку Христа і тоді моє євангеліє буде непотрібне.

— А чомуж ви не живете між людьми — запитав я — там можнаб ще більше думати. Там бачите жите постійно...

— Між людьми жити? — Тут старий голосно, та гірко засьміяв ся. — Таж се зовсім неможливе тоді булоб — думати. Они далиб мені зараз якесь занятє, за-

бралиб мені весь час, казалиб платити всякі податки і зробилиб з мене такісінького, як вони всі. Вони потягнулиб мене в той безпам'ятний вир, з якого, завдяки судьбі, я вирвав ся, і в якім інакше від других думати а тим більше робити не можна. Я нині наглядно виджу, чого мені треба, а вони вмовлялиб в мене, що мені треба чого иншого. Я бувби там невільний — служивби одним, а неволивби других. А щастє людей не на нерівности має основувати ся, але противно. Ось чому я між ними жити не можу.

— А яка іменно була причина, що ви покинули людей — запитав я бачучи, що старий любить дуже багато балакати.

— О, дуже простий случай, яких багато на світі. В місци, де я жив і родив ся, жив багатий пан і убогий робітник, якого хата і кусень поля були посеред панського ліса. Та лакове око пана не стерпіло (а пан був дуже учений) і загарбало отсю дрібку бідака і прилучило до свого великанського майна. Чоловік просив, падав на коліна, плакав (я сам бачив), но дарма. А се той сам пан, що побудував каплицю на роздорожу в Л.... Отжеж чоловік той, вертаючи від пана не упросивши його, чи захорів з журби, чи як там, досить, що знайшли його замерзлого коло панської брами. А лишила ся жінка і п'ятеро дітей без хліба і даху над головою і без вітця-кормителя. І коли ударив похоронний звін сумно-протяжно — нарід падав на коліна і молив ся, а навіть жінка помершого, хоч омліваючи, хрестилась зворушено побожним звуком. Но мені голос звона видав ся страшним голосом братньої крові, взиваючим до неба о пімсту; — голосом, перед яким не треба ні хрестити ся, ні молити ся. Голос той звучить досі в моїх ухах і будить мене нераз зі сну серед ночі. Ось вам случай і він загнав мене в отсі гори...

Старий ще довго говорив, але мені хотіло ся скорше дізнати ся, що іменно криє ся в єго євангелію, та як воно виглядає. Цікавість перейшла в нетерпе-

ливість і я, не слухаючи, на чому старий скінчив, попросив мені його показати.

— Дуже охотно — сказав старий встаючи і подаючи мені книгу. Скажете людям, що бачили, хоч я певний, що в них не буде часу вас послухати. Вони вічно заняті чим другим, тільки не змислом. Читайте, читайте — говорив він видячи, що я тільки переглядаю.

Я зупинився на стороні, де було назначено „Голова Х” і читав:

„До сьвятині прийшло п'ятьох людей: поганин, жид, католик, протестант і безконфесійний, щоби послухати правди тут голошеної. Проповідник був про роком живого слова і річ его цілющим бальсамом поплила в серця слухачів. Він отворив перед ними свою власну душу і вони глянули в ню, наче в зеркало і побачили самих себе такими, якими дійсно були. Вони пізнали правду. І вийшовши з сьвятині сказали: „Отсе чоловік, в якому нема обмани. Ми повірилиб йому свої тайни, ми віддалиб насховок свої скарби, він приймав-би нас, як рівних, як братів, ми пізнали в нім чоловіка праведного, безпартійного, несамолюбного, всіх люблячого, некористолюбного, справедливого. І всі вони пішли за тим чоловіком. А де нині подібний проповідник, де нині подібна правда?”

Дальше читав Голову XI.

П'ятьох учеників сиділо на шкільній лавці в однім часі і училися одній науці. Учені професори викладали найновіші здобутки знання, хотіли зробити їх способами до життя; і зробили. Один став сьвященником, другий фабрикантом алкоголічних напитків, два інші купцями, а послідний унаслідив по батькові великі фабрики і рафінерії нафти і провадив дальше батькове діло. Тут кожний розвинув свою діяльність після вказівок учителів. Фабрикант алкоголю друкує довгі оголошення, тисячні захвалювання; понаймає агентів, щоби розп'ячували нарід, заробляє гроші і побільшує з кожним роком свої фабрики і закладає нові агенції. Його товариш.

сьвященик омліває накликаючи людей, щоби не пили алкоголь і викладаючи, кілька лиха наносить піяньство тілу і душі. Два інші побудувавши побіч себе склепи завели ворожнечу на життя і смерть. Кожний рад другого знищити і весь зиск тільки собі забрати. А останній, фабрикант нафти почувши, що якийсь хемік винайшов новий спосіб роблення пального матеріалу, таншого від нафти, купив за великі гроші винахід і занастив. І великий пожиток, який давби людям винахід, пропав. А найдивніше те, що хоч як суперечні в тих людей ідеї і прямовання, а усіх їх поставлено урядниками, себто проводирами народу. Ось вам учені мужі, сьвітоті нинішньої науки, учителі темного народу! Ось як роблять они, просьвічені, а щож ми, темні маємо робити? Що?!

Перекинувши кілька карток я перечитав Голову XX, що звучала:

Жило раз двох людей прокажених. І прийшов до них чоловік-лікар, дав цілющого лікарства і казав прикладати і вимивати рани. Але люди ті і не думали о проказі, а почали толкувати, та сварити ся про особу лікаря і віруючи в чудотворність ліків, прикладали їх просто де попало, не глядячи зовсім за ранами. Чи ж того бажав лікар? І о стільки ті люди були безтямні, що уживане лікарства стали вони уважати не потребою, а законом. Малі рани ще сяк так гоять ся, а великі дальше гниють і родять нові хвороби. А коли хтось чуючи гниль питає їх про здоров'я, вони позакривавши струпи лахами, показують сейчас лікарство і імя лікаря і кажуть: „Дивись, чи може бути хорим, хто посідає отсі ліки?” Ми здоровіші навіть, як всі інші люди.” От так ми приймаємо Христове євангеліє!

В кінці перечитав я ще одну главу, а іменно XXV

По 1900 роках повстання науки Христа, в віку високої культури здивав я чоловіка і запитав: Чував ти коли про історію натуральну, хемію, політику, питав я, но він відповідав: не бачив, не чув, не знаю... Я навіть читати не вмю,

додав він, то деж мені знати. — Шож ти робив в твоім житю? питав я. — А що робив... Служив форналем в дворі, був в війську, був і на війні, а тепер знов працюю де попаде, щоби не вмер. На запит, чого вчили при війську відповів, що крім еґзецирки, стріляня і салютованя не вчили більше нічого. — А чи вони самі учені? питав я. — Я думаю, що вчені, відповів. Коли знають дорогу десь на край світа, знають де який ворог мешкає, знають коли з ним бити ся, то вжеж учені.

— А чи платиш ти податки? — Еге, плачу.

— Кілько? — Та тільки, що з того, що зостане ся, з тяжкою бідою вижити можна. А то гет всьо...

— Шож ти маєш з тих податків? — Бог їх знає, відповів він; кажуть платити, тож плачу, а дальше що з ними, то не знаю... І не було для чоловіка сего нічого з того, чим так хвалить ся наш вік. Алеж він був овочем культури XIX віку!

Дальше я тільки побіжно переглянув книжку і віддав єї старому.

— А як вам подобало ся — запитав він — чи правда, що тут написано?

— Еге правда — відказав я — тільки...

— Тільки шкода бесіди — покінчив старий — шкода пера і паперу. Та нехай! Конець життя для всіх один і я не теряю тут нічого. Але в Бога я вірю, вірю в житє позагробове ідеальне, вірю і в світ надземний, справедливий, який осььтут тепер у мене в серци, а більше де він є, я не знаю. Хиба осьь ті могутні верхи гір розуміють його зо мною і говорять про него в своїм шумі, однак ніяке серце його не почує. А подивіть ся ще на науку Христа, на науку всіх релігій. Ні одної другої науки, ні одного філзофа люди так не перекручують, так фальшиво не толкують, так відмінно не понимают, як науку Христа і науку релігії. А все воно тому, що науку Христа не ува-

жають розумною, тай о тім зовсім недумають, яка вона, але всі уважають єї сьвятою, себто такою, о якій і подумати по свому не можна.

— А котра релігія по вашому найкраща?

— По мому... Кожда релігія є законом, а кождий закон є мертвою буквою, що не може одушевити, ні піднести до висшого світа нікого наколи за ним нема тепла любови. Закон є се штучна границя між добром і злом, котру так нагинають і пересувають, як кому вигіднійше. І таку границю люди посунувши хоч як далеко на чуже поле, оправдують ся тим, що вони прецінь не перейшли границі правди. Закон не є знанєм правди, ніяким ідеалом. А в мене релігія, то релігія знаня і розуміня правди, якої не треба в нікого вговорювати, ні намовляти, ані прихвалювати. Та нікому і не ходить о те, щоби хтось вірив, а о те тільки, щоби казав що вірить. Доказом того хочби те, як нині старають ся о просьвіту народну. Ось таку до тепер я виробив собі релігію.

— Алеж лихо, о якім ви згадуєте, так загальне — сказав товариш — що годі його і поправляти.

— Як годі? Невжеж своєю загальністю воно перемінилось в добро, чи що? Ні, хоч люди і блукають по бездорожах, то всеж годі казати нехай вони йдуть тудя, куда їм не дорога. Годі!

Ми почали прашатись. Старий вив нас коротшою дорогою і ми змучившись не багато, дістали ся до решти товаришів. В иннім разі я мавби багато що розказувати товаришам, та тут я не сьмів і не знав від чого зачинати.

Другого дня ми вибрали ся в инше місце, де сподівались більше добичі. Тут наші розбіглись радіючи, що звірини було доволі. Алеж згадка про стрічу з старим весь час не покидала мене. Аж, коли укінчивши лови, ми вернули домі, все наче забуло ся. Тільки оттак, деколи на часочок, згадає ся.

Американський Русин в Галичині.

„Що край — то інший звичай“ — каже пословиця. А що воно дійсно так є, переконав ся хіба найліпше Тарас Хмелик.

Тарас приїхав до Америки малою ще дитиною разом з родичами. Тут, дорісши, ходив до англійської публичної і до парохіяльної школи, та научив ся по англійськи і трохи по руськи. Осягнув таке образованє, яке звичайно наші Русини в Америці осягають. Родичам тут байдуже, аби їх дитина придбала висше образованє, або бодай виучила ся в відповідних школах якого ремесла. Хорони Боже! — вони тих шкіл боять ся, як чорт сьвяченої води, а чекають лиш на те, аби дитина дійшла до приписаного правом віку — та далій з ньою до шапи або до майнів. От і така то незavidна доля руських дітей в Америці. Майна якого в сїм краю полишити їм родичі не в силі, бо і самі живуть — як то кажуть — з дня на день. Тож коби хоть постарали ся забезпечити своїм дітям красшу будучність.

І наш Тарас бідував тяжко за молоду в майнах. Опісля померли йому родичі, так, що лишив ся сам як палець. В старім краю мав ще якусь дальшу родину і всегда мріяв про те, якби її колись в житю хоть на короткий час відвідати і пізнати свій старий, рідний край; бо ще був дитиною, як опустил його, а знав де що про сей край хіба лиш з оповіданя других.

Придбавши собі трохи гроша, оженив ся, заложив гросерню, а ставши таким робом бізнесменом, провадив яке-такое житє.

Так минали роки за роками. Тарас Хмелик все мав на думці поїхати до старого краю, відвідати родину і приглянути ся житю своїх родимців, та завсїгди вийшла якась перешкода: то гроший не ставало, то час не дозволяв і т. и.

Аж раз якось почав Тарас на правду про те думати. Виробив собі потрібні

до подорожи американські папери, бо був, бачте, тутешним горожанином, а навіть шіфкарту уже купив.

— Вел, поки ще живу, поїду раз до старого краю, пригляну ся на руські доробки і гаразди, та на їх біду. Ідуть інші люди, та тратять великі гроші на дурнички та на ріжні забави, то чому жби мені не поїхати? Та щож з мене за Русин, коли я ще і руської стріхи не видів?... Єсир, най ся діє воля Божа — поїду!

Поїхав.

Через воду їхалось яко тако. Але коли лиш вступив на європейську землю, почали ся клопоти. Що край — то інший звичай... Уже на самій желізниці мала з ним желізнична служба немало труду і клопоту, аби його в де-чім переконати. Сідав собі спокійно до першого ліпшого воза, не смотрячи якої кляси той віз. Раз якось заліз до воза першої кляси, розложив ся, ноги заложив на оксамітом обиті лавки і їде як на землі Вашингтона. Входить кондуктор і жадає показаня білету їзди. Тарас вказує на свій капелюх на полиці, в яким був на американський лад заткнений білет. Став притім толкувати кондукторови, що та картка зве ся тикет, не якийсь там білет. Кондуктор, оглянувши білет, здивував ся і каже Тарасови, що він находить ся у невластивім переділі, бо купив білет на третю клясу, а їде першою, котра значно більше коштує.

— Невер майн — каже Тарас — я спати не хочу, а мене жадні кляси не обходять. У нас платить ся дорожше лиш за сліп-кару.

Притім нагадемував желізничному слугі, крикнув кілька разів „шарап!“ — але то нічого не помогло і на слідуючій стації мусів пересісти до воза третьої кляси. Добре, що обійшло ся якось без арештованя.

Так доїхав до Львова. Львів, то руський колишній княжий город. В нїм

кипить ціле наше жите просьвітне і економічне, в нїм цілий доробок галицької Руси-України.

— Давав я часто центи на ріжні наші народні ціли і інституції на всякий зазив, то нехай тепер побачу хоть на власні очи які вони, та як в них водить ся — думав собі Тарас. — Маю — каже — до того повне право.

І мав слухність. Лише не знаючи місцевих відносин, не знав сердега, як до того забрати ся, бо що край — то инший звичай. От, як так приїде наш чоловік до Америки, або хотьби до иншого якого краю, то все представляє ся йому там якось дивним, прямо чудним. Так само Американцєви представить ся європейський а передовсім галицький лад чудним. Гей, гей, милий Боже... Галичина! Таж там і корова потребує свідомства моральности. Не наша в тім вина, бож звісно: там царює ославлене — „polnische Wirtschaft”....

Нашому Тарасови пощастило ся якось побачитись з одним з членів комітету „Руського Народного Театру”, від якого зажадав виясненя, як властиво стоїть справа одинокого на галицькій Руси нашого театру.

По короткім привитаню і обопільнім представленю, зачала ся між ними розмова.

— Містер! — питає Тарас — а як властиво стоїть бізнес з нашим театром? Чи все уже розбостоване?

Запитаний вплив в него здивовано очи, бо не знав значіня слів „містер”, „бізнес” і „розбостоване”, але по короткім виясненю зі сторони Тараса, каже:

— От ходіть, пане, зі мною, а покажу вам площу, яку ми на будову того театру закупили. Бо то, бачите, польський сойм давав нам вправді субвенцію 150.000 корон, але на таких услівях і з такою строгою цензурою, що наша народня честь не позволяла нам її прийняти. І нарід наш скинув ся самий на ту одиноку руську святиню штуки і задумує сам се діло допровадити до кінця.

Прийшли на площу.

— Та найс пляц — каже Тарас. — А кілько тут може бути лотів?

Запитаний член комітету будови театру мовчить.

— Кілько лотів? — питаюсь.

— Що ви хочете, пане?

Наступає знов коротке виясненє зі сторони американського гостя.

— Та чомуж ті лоти стоять дармо? — каже Тарас. — Треба наняти і згодити контрактора, нехай він поставить білдінг, дац ол. А деж хто видів, аби такий пляц стояв даром. Таж то корнер... У нас мувінг-шікчер робить ліпний бізнес. Ай бец юр ляйф!

Комітетовий нащурив уха, слухаючи гостя, але ледви чи що зрозумів, бо по пару ще словах розпращали ся.

Так пішла справа з театром.

Дальше допитав ся якось Тарас до бурси Руського Товариства Педагогічного. Оглянув будівлю і вона подобалась йому дуже. Бай гали, то найс гавз!...

— Чи то справді Русини будували? — питаєсь самий себе.

Увійшов до середини. В сїнех наткнув ся на якогось служачого тої бурси тож став його про-де-що розвідуватись. Довгий час не могли оба порозумітись.

— Містер, а де ваш бос? — питає Тарас.

— Хто, хто? Який бос?

— Таже бос... ну... найстарший, менаджер.

— О, ви певно думаете про пана директора. Він мешкає на тій а тій улиці — відповідає слуга.

— Заплачу вам доброго дрінка, але вкажіть мені його мешканє.

За хвилю були вже на місци. Директор видивив ся зразу на незнакогого, але що був чоловіком вельми вирозумілим і людяним, то попросив гостя до кімнати.

— А з ким маю честь говорити? — питає директор.

— Як то з ким? Чиж ви мене не знаєте? Нераз та не два давав я з Америки на вашу бурсу. Погляньте лиш в папе-

ри, то там на шур мене подиблете. Ёсир, я дав...

— А, то ви, пане, з Америки?

— Та шур, що з Америки. Називаюся Тарас Хмелик, та проваджу там бізнес... Маю гросерню.

— І в якій ціли ви до нас завітали? — питає дальше директор. — Я зі збиранем жертв на бурсу не маю нічого спільного і не знаю, хто і кілька дав, бо до того є осібний комітет.

— Вел, видите, містер, то таке: Маю ще в сім краю якусь родину, тож хотіли би я її відвідати та по дорозі оглянути наші інституції і сосайди.

— Дуже гарно... Сідайте, та дещо поговоримо.

За хвилию увійшла до кімнати жена директора, котру він зараз представив.

Тарас глянув на ню милим оком, подав руку і мало що не щипнув за груди.

— Вапа місес — каже Тарас — нівроку собі виглядає, не так як наші американські баби, що то лиш шкіра та кости. Не знати чи то вода, чи повітре тому винні. Крім сего у нас палять лиш вуглем, а з того всюди чорно і брудно, так, що наші баби мусять цілий день стояти при ваштобі і прати лахи. А ще як має багато дітий і бордингерів, то — гуд бай!

Засоромлена жена директора відійшла.

По хвили витягає Тарас 10 центів, а даючи їх директорови, каже:

— Можебисьте, містер, післали по пайнту пива, бо якось не годить ся так на сухо говорити.

— Що? — питає здивований директор.

— От, пішліть, кажу, по пиво, тай буде ол райт.

— Що до того, то належить, думаю, до господаря дому — каже директор.

Служниця внесла кілька фляшок пива і поставила на столі. Розмова потягнулась дальше. Хмелик оповідав про руські відносини в Америці, директор же розказував йому про галицькі. Вкінці Тарас попрощав ся і пішов дальше.

Ідучи так став на розі улиці і чекає на електричний віз (штріткару). Побачивши, що віз минув, не задержуючи ся, пустив ся за ним наздогін, хочаби всісти. Уже ось-ось доганяв, аж тут поліцай шарпнув його здорово за рамя і вздержав.

— „В іменю права” — промовив гнівно сторож безпеченьства — арештую вас „за пшекrochenє устави о безпеченьстве жиця” і прошу іти зі мною.

— Шарап, я вас не знаю! Ви не маєте права мене арештувати, бо я не бом. Наперед мусите мати варант. Ёсир... Чому кара не штапує на корнері?...

— Пропшу за мною — повторив гнівно поліцай.

— Носир, не думайте, що я бортак, я чекаю на патрольку*) — і пішки не думаю йти.

— А я вам покажу — гукнув ображений поліцай — що дам собі раду з вами і без патрольки.

При тих словах взяв Тараса за ковнір і попровадив на перед себе.

В поліційнім уряді зажадали від него вияснення. Коли сказав, що він чекав на трех рогах улиць, а віз не ставав, хотів його дігнати і сісти, що в Америці практикує ся, — урядник увільнив його як чужоземця від кари. Тарас від сеї хвилі постановив не уганяти більше за електричними возами.

По сій халепі зайшов Тарас до „Народної Гостинниці.” Тут на самім вступі висварив ся порядно за польський язик. При замовленю нічлігу тамже, не хотів ніяк подати готелевій службі свого імени до вписаня в книжку, чого вимагає місцевий закон.

— Як я плачу — каже Тарас — то на що кому знати як я називаю ся. Дац но юр бізнес!...

Опісля зайшов до реставрації в Народній Гостинниці, сів за стіл і чекає. Приходить служачий (кельнер) і питає, чого гість бажає.

*) В старім краю патролькою називають маленький зложений з кількох людей відділ поліції.

— Сей, бартендер, дай мені віски — гукнув Тарас.

Служачий стоїть. По хвилі питає, що то такого, та віска, бо він про-таке з роду не чував.

— Фор Джізус Крайс! — І що з тебе за бартендер, коли ти не знаєш що то є віска?

З великим трудом дістав він врешті віски. Але ще тяжша справа була, коли по вісці зажадав води на закуску. Всі мали його за божевільного, бо і хтож коли в краю закусує по горівці водою. Таж там мають шинкаря за найбільшого ошуста, еслиб він важив ся розпустити горівку хотьби краплею води, а тут гість добровільно сам того робить. Служачі один по другім приносили йому повні тарелі сухих обарінків, хліба і колачів, але він всіх відсилав з тим набором до пекла.

— Го де гел з тим! — кричав заєдно. — Води!

Мусіли вчинити йому волю.

Випивши тоту воду, прикликав доперва служачого:

— Сей, вейтер! — тепер дай мені який лонч.

Знов непорозумінє. Прикликаний не знав, чого властиво гість хоче. Аж коли Тарас сердега вказав пальцем на рот, зрозумів тойже, що він хоче їсти.

Прийшло ся платити.

— Кілько малисьте кавалків хліба? — питає послугуючий.

— Та я плачу разом цілий бізнес і мені ані в голові рахувати, кілько було кавалків хліба.

— Отже було 8 кавалків — то 32 сотики, один хліб з маслом — 20 сотиків, горівка 10 сотиків, обід 2 корони 80 сотиків, 3 великі пива 84 сотики, цигаро 18 сотиків. Разом все 4 корони 44 сотики.

— Чому такий високий прайс? — питає Тарас. — Таж у нас в найбільшій місті можна дістати добрий лонч за 15 центів, а уже за кводра то є що їсти, притім за хліб не питають кілько кавалків з'їли.

— У нас страшна дорожня — відказано йому коротко.

— А чи Народна Гостинниця заряджує сама реставрацією і готелем? — питає Тарас.

— Ні, она все винаймає другому.

О, то Нар. Гостинниця о стілько руська, о скілько на ній видніє руська напись, розумував собі Тарас.

Серед страшного наріканя на галицьку дорожню заплатив і вийшов.

Пустив ся дальше і так йдучи зайшов аж до „Народної Торговлі.” Зажадав скляночку вина, яке собі дуже хвалив.

— Великий у вас штор — каже до субекта. — І я маю штор, але не рівня вашому. Носир... А кілько платите ренту від того гавзу?

— Того я не знаю добродію — відповів чемно запитаний.

— То можебисьте мені показали свої пивниці.

— А чи ви, добродію, належите до пиконструючої комісії, яка власне недавно у нас була? Бо вона лиш має до того право.

— Ні, я з Америки і називаю ся Тарас Хмелик. Хочу, бачте, знати, чи варт стати членом вашої гросерні і купити шер (уділ).

— На то, добродію суть звіти, так, що огляданє пивниць являє ся цілком злишнім. Якби так кожний з членів хотів оглянути пивницю, то до тої ціли треба би тримати осібну службу, аби ті процесії опроваджувала.

Вийшов Тарас невдоволений та попрямував дальше.

Зайшов так до реставрації Нафтули (одна з найбільших львівських реставрацій, яку тепер Русини бойкотують по причині арогантного поведеня її власителя супроти нашого народа).

Усівши, скинув з себе сурдут, бо було горячо, так, що лишив ся лиш в сорочці. Крім сего став холодити ся капелюхом.

В реставрації було багато гостей мужчин і женщин і всі вони сьміючись, дивили ся на Тараса, як на якого дива-

ка. Але він нічого собі з того не робив, а махав капелюхом, що мало світла не погасив.

Тепер зажадав пива і цигара. Кельнер приніс жадане пиво і цигара та поставив перед гостя.

Тарас вхопив цигаро в зуби, та став кусати і гризти, так, що вмить лишила ся з него лише половина, яку він сховав до кишені.

Гості в сьміх, а кельнер з дива мало не онімів. Що цигара курять, то знає він добре, але аби хто цигара їв, того він з роду не чував і не видав.

— А в котрім то краю їдять цигара? — питає гостя.

— Носир, я не їм — відповідає Тарас — а лиш жую. Нема у вас цю-табаку, то треба заступити його цигаром.

При сусіднім столі сиділо кілька гостей, що говорили між собою по руськи. До них приступив Тарас і питає:

— Може виєте що на мене, я трітую...

— А хто ви, пане, та як називаєте ся? — питають.

— Якто, то ви мене не знаєте... Таж я тримаю руські нюспейперс (газети) з краю, то якже мене не малибисьте знати, таж я Русин...

То за мало, пане, аби ми вас мусіли знати. Вампе імя знане хиба лиш експедиції достичної газети, та і там годі, аби вас по самім імені могли пізнати.

Тарас таки не вірив, як мають свої люди його не знати, помимо, що він передплачує руські газети з краю і дасть часом на народні ціли яку жертву.

Переночувавши від'їхав до місцевої, в якій переживала його родина. Та ледви чи і там не стрінули його такі самі клопоти і непорозуміння, бо що край — то инший звичай.

Ант. Кічан.

Чому я оженив ся!

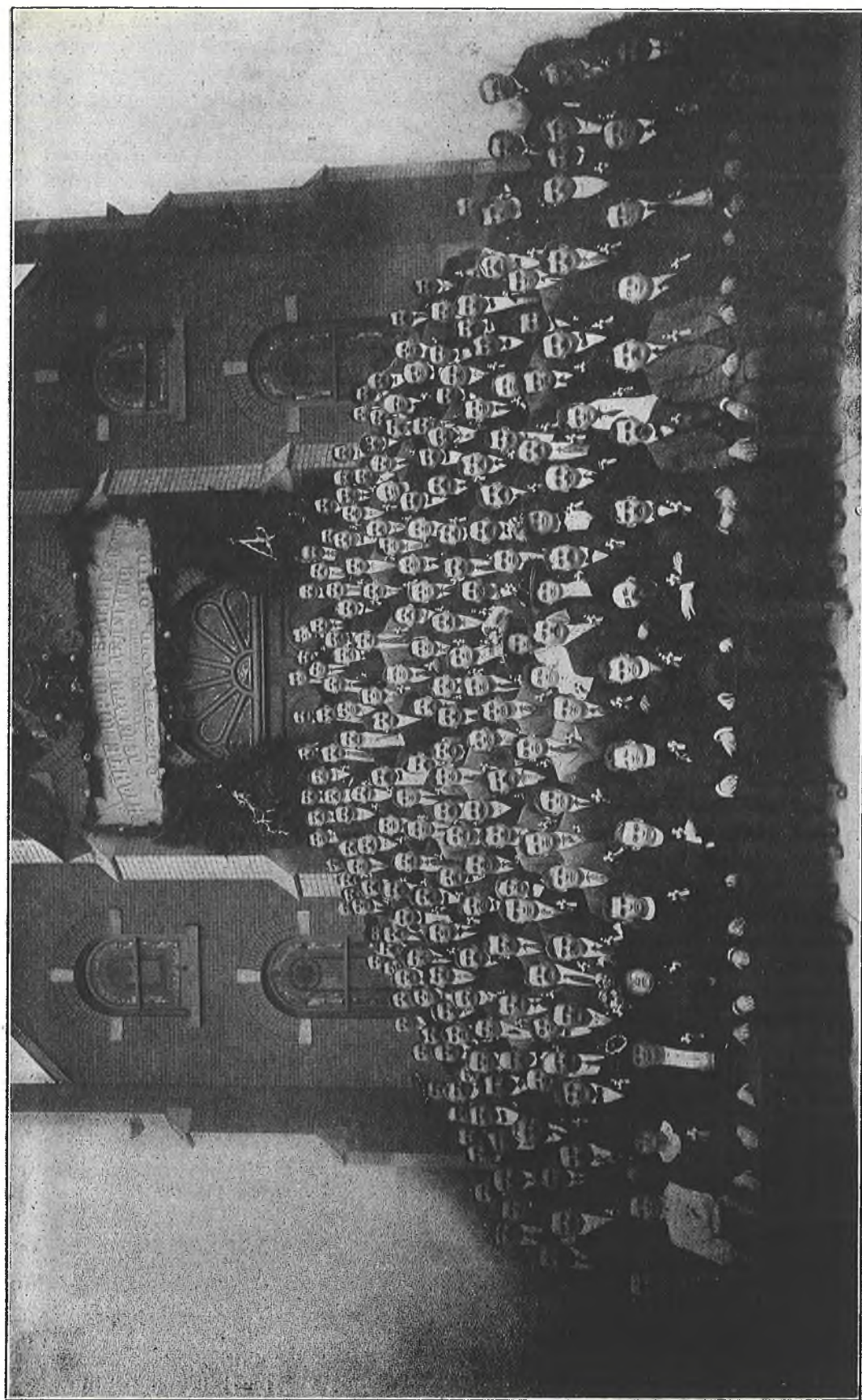
Монольоґ.

(Сцена представляє малий pokій, прилично умебльований. Мужчина, середних літ, недбало одітий, кавалок одержі верхньої одержі, ковнірик незапнятий, в руці краватка, на голові з розбуренем волосем обірваний з одної сторони капелюх, черевики незапнувані, впадає переляканий на сцену):

Перепрашаю, не маєте чого лякатись. Нема тут моєї жінки? Така худа, висска, але (показує рукою, мовби хотів ударити) дуже відважна; а остра — кажу вам... Ірод баба. (До одної жінки). Може є її сестра? 36 літ, подібна до моєї жінки, а все з песиком водить ся. (Розглядаєсь) Нема! Слава Богу! (переляканий). А може є моя теща? (До одної жінки). Питаєте, як виглядає? Бачили ви коли великий вітрак мохом порослий? Сьмієте ся, що? Ні, ні, справ-

ді, така моя теща. (Мацає по кишенях, мовби шукав). Шкода, що не маю тут її фотографії. Як недобра, меле язиком так голосно, як би з десять жидів на торзі сварило ся.

Нема? Но, слава Богу! (Сідає, знов до одної з жінок). Хочете знати, чому в мене кавалок поли одержі? То знак що я жонатий, знак моєї супружой долі. Бачите, хлопці, (до хлопців) і з вами таке буде. (Встає ходить, розкидуючи руками). Ах, чому я оженив ся. О нехай се чорт возьме... Що кажете? (до одної жінки). Не красно так говорити? Алеж мої дорогенькі! Кожний чоловік, кожда жінка мусить клясти і то ще гірше, бодай раз на тиждень. Як чоловік заклене, то йому здаєсь лекше. Пани кленуть по панськи а ми собі от так просто з моста. Як крикну: нехай се чорт

ДЕЛЕГАТИ І ДЕЛЕГАТКИ ХІ. ГОЛ. КОНВЕНЦІЇ Р. Н. С. В CLEVELAND. ОНІО, В Р. 1910.

возьме, то все стає якось мені відрад-
нійше на душі.

Бо я, хочете знати, як що зроблю,
то хіба в ночі, в день ніколи. Чи се що
злого.

От послушайте: Раз я оженив ся. Два
дні по весілю прийшло до мене двох
моїх товаришів, Клим і Стефан. Ви їх
певно будете знати. Го, го! хто би не
знав Стефана або Кліма. Тож моя поті-
ха, розрада; але вони далеко щасливій-
ші від мене, бо не мають жінок-ворогів
(ніби затикає собі уста). Але що я го-
ворю; най би так моя жінка почула, во-
на-б мені дала.

От і я, бачите, пішов з ними. Попра-
щав ся з жіночкою, поцілував ся, як Бог
приказав, ну і пішов. Щож то злого?
Скажіть так по правді, чи то що злого,
що я пішов? Казали піти, я і пішов.

Пішли ми так по місті, поговорили
тай Клим каже: Та може-б ми дещо так...
на прохолоду. Ну чи то що злого? Чи ви
не любите ся прохолодити, коли вам го-
рячо. Зараз так мені се за зле брати!

І ми вступили. Прийшли ми в ре-
сторан та замовили собі... щож-би?...
на таку спеку найліпше шкляночка пи-
ва, чи не так? (голоснійше до одної
жінки). А вам бачу вже се не подоба-
лось? Ви жалуете нам і шкляночки пи-
ва; ой знаю я вас, знаю, як свої старі...
але що там?

Потім довго ми собі говорили то про
політику, то про вибори, про партії то
про інші різні справи, тай чимало вже
тих шкляночок висушили. Знаєте, як то
в кумпанії а я для кумпанії і душу дам.
Така вже щира натура в мене. По хви-
лі кажу я своїм товаришам: Підемо вже
домів, вже десь пізна година! Ми по-
пращались, випили на останку ще по
одній чарці і розійшлись.

Вертаю я домів. Щасливий, веселий
спішу до свого ангелика, до жіночки.
Ось вже й моя хата. Іду по сходах тай
думаю собі: Жінка, сестра, її песик, те-
ща десь сплять собі смачненько. Отви-
раю двері...

Розступи ся земле! Що я бачу! Моя
жіночка стоїть з лампою у руці, в білень-

кім мов сніг строю, голова обв'язана ху-
стинкою, стає передімною (робить від-
повідні рухи) а очі мов блискавки ска-
чуть то в ліво, то в право.

Я станув мов вкопаний. Не
трачу однак відваги і питаю солоденько,
як то ви певно знаєте:

— Щож рибонько, ти ще не спиш?

Нема відповіді...

— Ти певно чекала.

— Пів до другої! Вже свитає!

— Алеж пташечко... се що йно два-
найцята минула...

На сі слова влітає мов бомба стара
теща зі свічкою в руках і кричить:

Що? — дванайцята? — Пів до тре-
тої; так, так, подиви ся — і показує на
годинник, що мов мені на глум показу-
вав справді пів до третьої.

— Алеж по дванайцятій, що хочете.

— Неправда! — відзиває ся ще і
жінчина сестра, що мов русалка з роз-
пущеним волосєм всунулась в кімнату.

Поволи приходить до затятої свар-
ки. Розумієть ся, сварить теща на жін-
ку, жінка вмлїває, сестра її тішить а я
стою мов...

Вкінці користаю з замішання та вті-
каю до своєї кімнати.

Єще хвиля крику, плачу, гуку-стуку,
аж вкінці тихо... (Встає, ходить).

Ой на що то мені було женитись?
(стає) що? і вам не жаль? сьмієтесь з
мене? О, ви всі жінки однакі! (по хви-
лі). Так перейшов тиждень. Ми з жін-
кою перепросились і все почало йти
знов, як належить.

За тиждень знов мені випало якесь
діло та я вийшов під вечір з дому. Лихо
наднесло знов Кліма і Стефана. Роска-
зав я їм свою пригледу а вони, щоб по-
тішити мене, знов запросили на шкля-
ночку. При веселій гутірці просиділи
ми до третьої над раном.

— Ось тобі й маєш — сказав я до
своїх друзів, гарно ви мені допомогли, не-
ма що й казати. І стрідою я погнався
домів.

— Прийшовши під хату вступив я
тихесенько на сходи та одним скоком
станув на горі. Воітаю в кімнату, а тут

годинник з зазулею бє четверту годину: куку, куку! (наслідуює голос). Не надумуючись довго, скачу на ліжко, щоб затримати годинник, аж тут, як не зірветься моя теща та в ноги, в крик:—

— Злодій, злодій! Ловіть, тримайте! А я бачите і не зглянув ся, як заліз у кімнату тещі.

На її крик збігають ся всі домашні а я мов навіжений стою над усіма, на ліжку, та махаю руками мов... Е, що там дальше було, се вам мої дорогенькі і не снилось. На останку ще і песик

скочив за мною на ліжко та обірвав кусень — ось тут, бачите? (показує). Яж як не зірву ся з хати та в ноги і аж сюди забіг (удає заспаного).

Мої дорогенькі! (жалібно). Шож мені тепер робити? Хиба розводити ся? (до одної жінки). Що ви кажете? Щоби я поправив ся, устаткував ся! Ага, або се думаєте допоможе? Але, що я бачу... моя жінка іде... о, нещастє тай ще і теща (з криком). Ратуйте, бійте ся Бога! (вискакує).

Страшна пригода.

Був я тоді студентом медицини, коли лучила ся та страшна пригода. Змучившись цілоденними студіями, вийшов я вечером на прохід, аби відітхнути свіжим воздухом. Вечер був зимовий, а холодний вітер ділав на моє розпалене чоло так, як в горячий день зимна купіль.

Увійшовши в незалюднену улицю, немало я здивував ся, побачивши перед собою молоду, дуже гарну дівчину, яка держала в руках три або чотири гарні китиці цвєтів, котрі, здавало ся, були призначені на продаж.

„Пане, може купите одну китицю?” — запитала звінким наче струна голосом, показуючи притім всі китиці.

„Прекрасні”, — сказав я, беручи їх в руку, а потім не могучи якось здержати ся, докінчив: „але не менше та кож і їх властителька”

„Чи купите, пане? От хотьби для поратования мене” — сказала.

„То ти дійсно потребуєш поратования?”

„А пощож-би я стояла о так пізній годині в ночі?”

„Але чомуж власне тут? Улиця та є мало залюднена і рідко можна подибати купця на такий товар”

Дівчина зітхнула глибоко і витягну-

ла руку по цвєті, котрі тримав я в руках.

„Якаж ціна?”

„Пять долярів”

„То велика сума.”

„Незабуйте, пане, що то зима, а цвєти суть гарні, і їх не легко мож дістати.”

Подав я жадану суму і сказав:

„Для поратования тебе, куплю, инакше хотяй дуже люблю цвєти, не позволивби я собі на такі забаганки, що коштують таку суму”

Вона подякувала чемно, і зробила рух, якби хотіла відійти, але ще задержала ся і запитала:

„Чи не моглибсьє, пане, сказати, де мешкає добрий лікар, котрий схотівби вийти в ночі за малою надгородою?”

„Може хто з твоїх крєвних є слабий?”

„Матір моя”, сказала зі слезами в очах.

„Я є студентом медицини, та маю дещо практики в шпиталях. Если знайду довіре в тебе, то я можу піти з тобою цілком даром”.

„О, якже до добре!” — крикнула з радістю; „будьте ласкаві, ходіть за мною.”

Вона звернула ся і ми пішли скоро в сторону ріки Гудзону.

По кількох хвилях вийшли ми в темну дільницю міста між вузкіх улиці, старі камениці і їх брудних мешканців, котрі виглядали більше на розбишаків, ніж на порядних горожан міста Нью Йорку. Так дійшли ми перед невеликий, брудний, двоповерховий дімок. Моя провідничка пхнула двері в малій, темно освіченій кімнаті, а я поступаючи за нею, йшов просто в сторону ліжка, на котрім — так мені видавалось — лежала тихо людська постать.

„Мамо, я припровадила лікаря” — сказала дівчина, замикаючи двері.

Не було жадної відповіді. Дівчина обернула ся до мене і сказала:

„Прошу сідати, пане доктор, мені видить ся, що матір спить”.

„Маю тільки кілька хвиль часу”, відповів я їй.

„Не задержу я вас довго” сказала на то дівчина, і вийшла іншими дверми з кімнати.

Не сідаючи навіть, підійшов я з заінтересованем до ліжка, на котрім лежала так спокійно пацієнтка. Кавалок платка закривав її твар. Осторожно підніс я накрите і побачив... беззубу і безочий людську чашку.

Зі страхом скочив я в зад, а в тім самім часі двері, котрими вийшла дівчина, скоро отворили ся і до кімнати вийшло чотирох сильних розбишаків, з масками на лицах. Зараз пізнав я, що маю бути обробований а може й забитий через тих драбів. На лівій руці носив я дорогий перстїнь, мав я золотий годинник а крім того мав ще в кишені кількасот долярів, але зате не мав я жадної зброї.

Отжеж іншої ради не було, як тільки здатись на їх ласку і неласку. І прийшло мені на думку, чи не можна якось погодити ся з ними.

„Я то все розумію, панове, і через те знайшлись в мені чоловіка, котрий згодить ся на все, тільки даруйте мені то, що більше мені вернутись не може

— то є моє житє. Все, що тільки маю коло себе, віддам вам сейчас”

І я зняв з пальця перстїнь, виняв з кишені годинник і гроші і подав то все найблизшому драбови.

„Чи ти мені робиш з того всего дарунок” — запитав він.

„Так, але під тим услівем, що зараз випровадите мене на вулицю” відповів я.

По короткій мовчанці, перший драб звернув ся до мене і сказав холодно-кровно:

„Ти є правдивий джентельмен, більше, як кождий инший, з яким будьколи малисьмо до діла; і єслиби на тім не залежав наш „бізнес” і наша дискретність перед сьвітом, то я перший пустив-б тебе на волю; але то неможливо; в нас є таке правило, що „умерлі мовчать”, і уважаємо за найлучше, справитись з тобою так само, як і з много иншими. Однакож зі згляду на твоє джентельменське обходженє ся з нами будемо старатись бути для тебе гречними і можемо дати тобі пять хвиль часу на молитву”.

Тоді підніс він мій годинник до сьвітла і почав мені рахувати дорогий для мене час до житя. Хвилі мого житя були почислені.

Грובה тишина панувала в тій темній кімнаті через якийсь час; потім один з драбів схилив ся і підніс опущені в долівці двері і з темного отвору ударив стухлий воздух. Я глянув на гріб призначений для мене і затряс ся мов осиковий листок.

Але чомуж маю так стояти і вмирати, коли, сьак чи так, то смерть моя вже тут певна. Глянув я на двері і одним скоком був вже коло них. Але обманув ся. Двері були зачинені на сильну засуву, тож трудно було мені утечи, а до того ще всі чотири розбишаки були вже коло мене і ладились мене звязати і кинути до темного отвору, де мав я знайти неминучу смерть. Зі страху перед такою смертю зачав я кричати. В тій-же хвилі, головні двері тріснули під напором сильних рамен і до

хати вийшло кількох полісменів і детективів. Я побачив, що я уратований.

Тої ночі зловлено всіх чотирох злодіїв і гарну дівчину, котра манила до хати подібних як я людей. Їх відвезено до в'язниці, де укарано після горожанського права.

Як показало ся пізнійше, то шайку ту підозрівано вже від давна, але власти не мали певних доказів. Аж тої ночі один детектив, побачивши мене з тою дівчиною, йшов за нами неспостережений, а коли побачив де вона мене за-

провадила, дав сейчас знати на поліцію.

Моє отверте поступованє з тими драбами уратувало мене від смерти, позаяк вони, зволікаючи зі смертю, дали час, що саме в пору наспіла поліція.

Від часу тої страпної пригоди, не важив ся я ніколи вже товаришити жадній дівчині, потребуючій помочи, по темних небезпечних ньюйорських вулицях.

Антін В. С-ний.

З а х л і б о м.

Він вже так з годину, немов скаменілий стоїть. Очи влївшив у счорнілий старий образ Вашингтона, котрий видав ся йому якимсь сьвятим і так стоїть, що ані не ворухаєть ся. Його маленька, чотиролітна донечка Доцька стоїть на лавці і судорожно тримає його за конєць звисаючого порожнього рукава. Місіс Мері Добруцька поставила на стіл каву і сказала:

— Годі вам попадати в роспуку. Так видко було вам суджено, щоби сте терпіли, та бідували. Сідайте, та перекусіть вже, бо незабаром прийде клерк, тай забере вас до порту. Корабель либонь о 12. годині виїздить до старого краю.

Кирилюк автоматично звернув ся до мовлячої і отяжіло сів на крісло.

Два роки тому взад приїхав до Америки з жінкою і маленькою, дволітною донечкою. Злидні пригнали його за море. Він походив з Покутя, де служив в якимсь дворі за форналя. Мимо страшних злиднів ані мріяв шукати щастя за морем. Думав однак о тім його брат Роман, котрий вже від кількох літ був в Злучених Державах. Він прислав шіфкарти для него і жінки і занлатив цілу дорогу. Кирилюк ненадумуючись, продав хатчину з кусничком города за

400 К. і приїхав до Нью Йорку, де став на роботу разом з братом, при верченню тунелю Пенсильвенійської желізниць, попід ріку Гудзон.

Здавало ся, що все піде гаразд і Кирилюки аж тут почнуть жити як люди. Вони замешкали спершу в Нью Йорку на сквері Медізон, а відтак перенесли ся до Джерзи Сіті на вулицю Мільтон. Він заробляв денно 5 доларів, а вона займала ся кухнею, бо прийняли навіть трох столівників на харч. Не зле почало ся їм жити, хоч робота під землею була дуже тяжка. Але що то для него тяжка робота! Хиба він коли робив легку роботу? Маючи заледво 9 літ, вже мусів тяжке ярмо сам підносити тай впрягати в него панські воли. Тут хоч за чоловіка мають його, а там, в старім краю двірські посіпаки ставили його рівно з робучою худобиною.

Але кого доля не любить, того й тверезого кине об землю. Пів року тому жінка вмерла йому при полозі, а в тиждень по тім нещастю дістали ся оба з братом під візок з землею. Брат помер на другий день, а він аж вчора вернув зі шпиталю. Дитиною заопікувала ся місіс Добруцька з милосердя, бо вона була також з тих сторін, що Кирилюк.

В шпитали втяли йому руку, а від-

так призначили на депортацію. Хто в Америці стратить здоровля, а не є американським горожанином, того бідний і милосерний „вуйко Сем” наганяє назад до старого краю. Така сама судьба спіткала його. Вчора привели його до дому місіс Добруцької забрати собі дитину і дозволили йому в її домі переночувати, але мусів присягнути, що нігде не втече. Нині, може й за годину прийде урядник з Еліс Айленд і забере його з дитиною на корабель Фадерленд, котрий завезе їх аж до Антверпії.

— Алеж бо снідайте вже — силувала місіс Добруцька, коли побачила, що він знов почав думати над своїм гірким положенєм. Дорога далека, а вам треба не мало здоровля. Думаєте, що такий туск як припустите до серця то вам не вкоротить віку?

Кирилюк підніс пару разів горнятко до уст, а потім вдивившись в дитину, промовив глухим голосом:

— Доцько! чуєш дитинко?

— Цьо, татку? запитала дитина.

— Та ми, дитино, їдемо до дому. Чуєш? їдемо до дому, а маму лишимо тут? Тут лишимо в чужій чужиниці?

Доцька заплакала.

Місіс Добруцька почала його розважати, але він не слухав, лише говорив своє дальше.

— Ади, кобис ми так вмерла зараз, тобим ті шпурнув в воду, тай за тобов пішов би. Бо будеш бідити небого, ой будеш. Вжес си в таку нещесливу планету вродила, шо бідити будеш. Мама ті відумерла малов, а я шо тим штурпаком зароблю? як ті вігудую?

Показав на втяту руку.

Хиба торбу на плечі тай підем обое по людях.

Склонив голову на груди і вже говорив тихше, сам до себе.

— Від маленькогом бідив. Таким так бідив шо ну. Один Бог знає. Але тепер хоч у воду скачи. Гей, мой! до Гамерики захотіло си нам! А тепер жінку лишей і руку лишей тай цурук до дому. Бо Бог кає: дес си вродив, там свою бідую тїгни, а на чуже не пхай си, бо ті

буду карати, тай ті буду карати і плює! Не, не з гаразду сми йшли, не з гаразду. Але як було, так було, але було не за морями, але дома. Ая, хоч здикуаник не раз остатний курман тїгнув, за податки, але й на него найшла си не раз ключка. Бувало як вже має прийти грабити, то небіжка повикидає все шма-те з скрині тай кає: Бери Якове на себе всі штани тай сорочки; тай я також на себе заберу своє — з хребта не зідре — а кального шма-те не заграбить. Гей! тай сердачинка була, тай кожушинка була! А тепер що? Ота пайгова кацабайка, що си вже розлітає, тай ті пантальони, що вже буде далі через них голе тіло дивити си...

Зігнув ся в двоє як прибережна лоза, а дві сльози грубі як горох скотили ся на необриту бороду.

— А цитьтеж бо Якове, не завдавайте собі тай дитині туску — вговорувала його місіс Добруцька. Одежинка набута річ; будете здорові то й одежинка найде ся.

— А якже, найде си. Отим киктем зароблю, тай повбираєм си обое. Гей, жінко божа, не такий би жель й вертати, як би й газдине моя зомнов вертала си. А так шо? покидати і мушу тут за сьвітами, тай телембати си самому безрукому дзядови, з отов нещесливов сиротов. Ой Маріко, моя Маріко! тос си нагараздувала зо мною. За хлібом сми йшли; тай налісьмо си, нема що казати...

В тім двері отворили ся і до хати увійшов урядник з Еліс Айленд і сказав, що час йти на корабель.

Кирилюк встав, тай почав одною рукою поправляти хусточку на голові дитини.

— Йди небого, подекуй нанашці, що ті тільки годувала, тай пантрувала.

Доцька припала до рук своєї опікунки.

— А тепер перехрести ся тай проси Бога, шобисмо щесливо дістали ся за воду.

Мнеоцый Сена, сьвітого духоцька амінь, Мнеоцый Сена, сьвітого духоцька амінь,

Мнеоцый Сена, сьвітого духоцька амінь.
Бозецьку помозь, Бо-о-озецьку помо-
[зьи...

говорила Доцька крізь плач.

А Кирилюк тимчасом також молив
ся по тихо, вліпивши очи в образ Ва-
пінгтона. В подертій цайговій маринар-
ці, з обвислим порожнім рукавом, з ви-
марнілим та бороздами поораним обли-
чем виглядав як живий символ нужди
і роспуки.

Вкінці обгорнув дитину обвислим
своїм рукавом, підніс на руку і вийшов
з хати.

— Ой якаж бо ти нівроку тяжка зро-
била си. А дорога не близька, ой не...
шептав до Доцьки тай mocno притискав
її до своїх грудий.

І з таким доробком пішли мовчки у
далеку путь.

Василь Михайленко.

Про утечу трьох братів з турецької неволі.

(Народна дума).

То не сині тумани вставали,
Не дрібні дощі накрапали
І не чорні хмари наступали,
Як три брати рідненькі, голубоньки

[сизенькі]

З города Азова, з тяжкої неволі,
Каторги турецької, віри бусурменської,
У землю християнську, до батька,
До матери, до роду втікали.

Два кінних, третій піший пішениця,

Як би той чужий чужениця

За кіньми біжить, підбігає,

На біле каміня, на сире коріня

Ніжки свої посікає, кровю заливає,

До кінних братів добігає, межи коні

[вбігає]

За стремена хватає, слезами заливає,

Словами промовляє: „Брате миле, брате

[любе.

Хоть одно ви милосерде майте,

Опрани кульбаки, добич з коней

[скидайте,

Мене, брата піхотинця, на коні возміте;

Хох мило верст увезіте і доріжку

[покажіте,

Щоб я знав, куди в городи християнські,

До отця, до матери, до роду свого

[доходжати!“

То старший брат згорда словами

[промовляє:

„Чи подобно то мій брате,

Щоб я своє добро турецьке на шляху

[покидав,

Щоб я тебе, ваготу, на коня брав,

Свого коня томив?

Та ми самі не втечемо і тебе не увеземо.

Буде нас азовська орда наганяти,

Буде в пень сікти, рубати,

Або в живих у каторгу турецьку

У віру бусурменську завертати

І буде нам великі муки завдавати”.

І тес промовляли, відтіль побігали,

А менший брат, піший пішениця,

За кінними братами вганяє,

Коні за стремена хватає, слізми обливає

І словами промовляє: „Вратіки мої

[рідненькі

Голубоньки сивенькі! Ой єсть у вас

[ясний меч..

Та здійміть мені голову з пліч,

Не хочете мене між коні узяти,

Возміть мене постріляйте, порубайте,

Та тіло моє козацьке молодецьке

Та в чистому полі поховайте

І зьвіру-птиці на поталу не дайте!”

Тоді середний брат промовить словами,

Обіллять ся гірко слезами:

„Ой братіку милий, голубоньку сивий!

Що ти кажеш, мов наше серце ножем

[пробиваєш?

Булатна наша шабля не йме

Ший найменшого брата рубати.

Рука наша не оздойметь ся,

Серце не зосьмілить ся

І душа наша гріхів до віку не відкупить

[ся”.

То брат найменший, піший піхотинець,
За кіньми підбігає словами промовляє:
„Ой брати-ж мої, старший милі,
Як голубоньки сиві! Ідьтеж ви

[шляхами,
Та рубайте тернове віття шаблями
Та зелені байраки істинайте
Та розкидайте меншому брату,
Пішому пішениці шляхами,
Для козацької признаки, щоб я міг

[знати,
Куди у городи християнські
До батька, до матери в гості прибувати’’.
Як стали брати рідненькі,
Як голубоньки сизенькі
У терни, у зелені байраки уїзжати,
То став брат середульший до тернів,
До байраків прибігати, у боки забігати,
Віти тернові зелені рубати, брату

[меншому,
Пішому-піхотницю, признаку давати.
А як стали з тернів, з байраків вибігати,
І того й сього найменшому брату
На признаки покидати, то середульший

[брат
Старшому брату словами промовляє:
„Брате мій старший рідненький, прошу
[я тебе!
Тут трави зелені, води здорові, очерети
[удобні.

Ой станемо ми, коні свої попасімо.
Свого пішого брата хоч трохи

[підождімо,
Або назад завернімо ся, та на коні
[возьмімо,
В городи християнські хоч мало
[надвезімо’’.
То старший брат до середульшого брата

Словами промовляє:

„Брате мій середульший, рідненький!
Чи ще-ж тобі каторга турецька не
[ввірила ся,

Сириця у білі руки не відала ся,
Щоб ти назад завертав ся, та дні
[вакував,

Та на коні ваготу набирав?
Як будемо свого брата пішого
[наджидати,

То буде за нами з города Азова
Велика погоня уганяти,
Буде нас кінних братів доганяти,

Буде нас на три питуки рубати;
Або буде нас в гіршу неволю живцем
[завертати,

А нашого найменшого пішого брата
Буде в тернах, в байраках на спочивках
[минати;

То ми свого брата не зведемо,
А сами з азовської, турецької неволі не
[втечемо.

Та він сам жив-здоров буде,
В городи християнські,
До отця, до матери у гості
Він пішком прибуде!
А як будеш ти, середульший брате,
За найменшим жалкувати,
Буду я шаблю булатну із ножна виймати,
Та твою голову із плечей здіймати;
І твоє тіло козацьке молодецьке
На три части рубати.

А в городи християнські,
До отця до матери сам буду доїзжати,
То ти брате середульший не знаєш,
Що як буде найменший брат
Між нами пробувати,
То буде отець і мати батьківщину
На три части паювати,
То будем в трьох межі собою
Велику суперечку мати.
Лучче ми, каже, до дому будем доїздити,
На двоє поля, ґрунта ділити —
Менше межі собою суперечки будем
[мати’’.
Дай з байраків і з мелюсів вибігали
На степи високі, на дороги розхідні.
І не стало ні байраків, ні мелюсів
[ставати;

І тільки поле леліє,
На ньому трава зелена зеленіє.
На шлях Муравський вибігали,
І один до одного словами промовляли:
Промовляє середульший до старшого:

„Нум брати ми з себе
Зелені жупани скидати,
Червону та жовту китайку видирати,
Пішому брату меншому,
На признаку покидати,
Нехай він знає, куди за нами,
Кінними тікати.’’

То став же брат старший
Згорда словами промовляти:
„Чи подобенство, брате,

Щоб я своє добро турецьке на шматки
[драв,
Своє добро дорогее марне
По шляхах розкидав,
Брату меншому на признаки давав?
Як він жив здоров буде,
Так сам у землі християнські,
Без наших признаків усяких прибуде”.
Та брат середульший милосерде має,
Із свого жупана червону та жовту
[китайку видирає,
По шляху стеле, покладає,
Меншому брату признаки даває,
А старший брат тоє зобачає,
Середульшого брата на сьміх підіймає:
„Братіку рідний, голубоньку сизий;
Либонь ти собі жіноцький розум маєш,
Що ти на собі прекрасну одежу тєраєш.
Як дасть нам Господь до отця,
До матери, до роду прибувати,
Нівчим буде між білу челядь піти
[погуляти”.
Тєє промовляли, відтіля побігали.
І бігли не день, не два,
Не три й не чотири;
І до Савур-могили добігали,
На Савур-могілі три дни,
Три ночі спочивали,
Свого найменшого брата,
Пішу пішаницю піджидали.
Да став же брат найменший
Піший-піхотинець
До тернів, до байраків прибігати,
Став віти тернові знаходити...
У руки бере, к серцю кладе,
Словами промовляє і слезами ридає:
„Боже милий, Сотворителю небесний!
Сюди мої два брати кінні пробігали,
Об мені велике старанє мали.
Тернові віття верхи стинали
І мені, найменшому брату,
Пішій пішаниці, на признаку покидали,
Щоб знав я з тяжкої неволі
В землю християнську,
До батька, до матери, до роду утікати.
Коли-б мені Господь поміг
З сеї тяжкої азівської втікати,
Міг би я своїх братиків
При старости літ шанувати й
[поважати”.
Тєє промовляє, відтіля побігає.

Тоді біг той найменший брат
Не день, не два, не три й не чотири.
Став з тернів, з байраків вибігати
На степи високі, на великі дороги
[розхідні].
Нема ні тернів, ні байраків,
Ніяких признаків.
Став червону китайку та жовту
[знаходити].
У руки бере, к серцю кладе,
Слезами обливає і гірко словами
[промовляє:
„Ой не дурно-ж ся червона та жовта
Китайка по шляху валяє ся:
Певно моїх братів обоїх на сьвіті не має!
Сюди мої два брати кінні пробігали,
І видно їх Азовська орда доганяла,
Або їх порубала, або їх постріляла,
Або ще в гіршу неволю живцем
[завертала;
Або у орду тяжку позаймала,
Козацькую добич до города Азова назад
[завертала,
А мене найменшого брата, пішу
[пішаницю,
У тернах, у мелюсах на спочинку
[минала.
Коли-б я міг добре знати,
Що їх порубано або постріляно,
Міг би я в чистому полі тіла пукати,
В чистому полі поховати,
Звіру-птиці на поталу не дати.”
І тєє промовляє, відтіля побігає,
До Савур-могили добігає,
І тільки своїх братів рідних трошки
[сліди забачає.
І на Савур-могілу збігає,
Словами промовляє, слезами обливає:
Ой годі-ж міні за кінними братами
[уганяти;
Час мені козацьким ногам пільгу дати.
Побило мене в полі три недолі:
Перва доля безхлібна, друга безвідна,
Третя доля що своїх братів рідних не
[догнав.”
І буйний вітер повіває,
Бідного козака безщасного з ніг вже
[звалляє!
От менший брат на Савур-могілу лягає,
Головку склоняє,

Там собі безпечно девятого дня
[спочинок має.
Девятого дня із неба води-погоди
[вижидає...

Мало-не-много спочивав.
К нему вовці сіроманці нахождали,
Орли сизокриліці налітали.
В головах сідали, на кудрі наступали,
Пійльно козакови в очі заглядали...
Вони смерті дожидали; хотіли
[заздалегоді

Живота темний похорон одправляти.
Менший брат піпа піпаниця тее
[зачуває,

Тоді він словами промовляє:
„Вовці сіроманці, орли сизокриліці,
(Ой, гостіж мої не милі, не любі!
Хоть мало, немного обождіте,
Поки козацька душа з тілом розлучить
[ся,

Тоді будете міні з лоба чорні очі
[видирати,

Як не буду я сьвіта Божого видати...
Біле тіло коло жовтої кости оббирати,
І комишами вкривати“
Мало-немиожко спочивав...
От, руками не візьме, ногами не пійде,
І ясно на небо не згляне...
Головки козацької не зведе:
Куди вітер повине, повинеть ся,
Куди трава поклонить туди й поклонить
[ся...

На небо взирає, тяжко воздыхає:
„Головко моя козацькая!
Бувала ти у землях турецьких,
У вірах бусурменських;
А тепер припало на безвідді,
На безхлібі погибати.
Девятий день хліба в устах не маю,
На безвідді, на безхлібі погибаю!”
Батькову, матчину молитву споминає,
Голову схиляє і Богу душу віддає.
Тут той промовляв... не чорна хмара
[налітала,

Не буйні вітри вінули,
Як душа козацька-молодецька
З тілом розлучалась.
Тоді сиві зазулі налітали, у головках
[сідали

І як рідні сестри кували,
І орли чорнокриліці налітали, .

На кудрі наступали,
З лоба чорні очі видирали.
І вовки сіроманці набігали,
Біле тіло коло жовтої кости оббирали,
Кости по байраках, по мелюсах
[розношали;

І комишами вкривали;
Жалібненько квилили, проквляли...
То-ж вони усі козацький похорон
[одправляли.

Тільки козацькая голова
На Саурі-могилі пробуває,
Ніхто тої голови не дбає...
Ей то того козака ні отець ні мати
[оплакала,

Як сива зазуля прилітала,
Та у головах сідала, та жалібно
[закувала:

„Ой голову, голову козацькая-
[молодецькая!

Се-ж ти ні допила, ні доїла,
Ані хороше не сходила;
Ай довело ся валяти ся,
Звіру-птиці на поталу подати ся!“
А ще став брат старший та середульший
До річки Самарки прибігати,
Стала їх темна нічка обіймати,
Став брат старший
До середульшого промовляти:
„Станьмо, братіку, тут, коні попасімо!
Тут могили великі, трава хороша
І вода погожа... Станьмо тутечка, по-
[дождімо,

Поки сонце обігріє,
Чи не прибуде ік нам наш піший-пі-
[хотинець.

Тоді на него велике усерде маю,
Усю добич скидаю,
Його пішого, міждо коні хватаю.“
— „Було тоді, брате, як я казав хватати!
Тепер девятий день минув,
Як хліб, сіль їв, воду пив,
Досі й на сьвітлі не має.“
Тоді вони коні пустопах попускали,
Кульбаки під себе послали,
Ружя по комишах поховали,
Безпечно спаті полагали,
Сьвітової зорі дожидали.
Став Божий день свитати,
Стали вони на коні сідати,
Через річку Самарку

У християнські землі утікати.
Став середульший брат
До старшого брата словами промовляти:
„Братіку мій старший, рідненький!
Не дурно к нашим серцям
Велика туга налягає,
Цьвно нашого брата на сьвітї немає.
Ми-ж будем в городи християнські,
До отця, до матери,
До свого роду доїзжати,
Буде нас отець і мати на здорове стрі-

[чати,
Буде об своєму сину і об нашому брату
[питати.

Як будуть вони нас питати,
То що, брате рідний, станемо казати?
Будем ми брате по правді казати, —
Буде нас отець і мати проклинати;
Як не будем отцю й матери правди
[казати,

Так буде нас Господь милосерний
І видимо й невидимо карати“.
То старший брат до середульшого
[промовляє:

„Лиш ти будеш середульший брате,
Перед батьком-маткою попередю одвіт
[оддавати,

І буде твоя голова
Від мого меча із пліч віднадати...
Я могу одвіт і сам розказати...
А хіба, брате, так і скажемо:

Що не в одного пана пробували,
Не одну неволю мали,
І ночної доби з тяжкої неволі втікали,
Так ми й до него забігали:
„Устань брате, з нами козаками,
З тяжкої неволі втікати!“
Либонь то він так і сказав:
„Тікайте-ж ви братці,
А я буду тут оставать ся,
Чи не буду собі луччого долі-щастя
[мати“.

А буде отець-мати помирати,
Буде худоба оставати...
І будем ґрунта-худобу на дві часті
[паювати,
І третє не буде між нами міпати“.

Тут теє промовляли
І не сизі орли заклекотали,
Як їх Турки-янчари ізза могили напали,
Постріляли, порубали,
В чистім полі розкидали,
Голови на шаблі вздоймили, довго
[глумували
Коні з добичєю назад у Туреччину
[завертали.

Полягла двох братів голова
Вище річки Самарки,
Трета у Савур-могили,
А слава не вмере, не поляже.
Од нині до віка!
А вам на многая літа!

Технічні можливості.

Нинішня модерна техніка гордо вносить, що для ньої зовсім не існує слово „неможливо“. Теперішні техніки і інженери говорять самосьвідомо: „Зробимо **усе**, лиш дайте нам відповідні грошові средства. Для нашої науки днесь не існує нічого неможливого. Се инша вже річ, що виложений капітал на деякі підприємства ніколи не оплатив-би ся; але неможливого для нас нема нічого“.

Коли однак хочемо говорити про технічні можливості, то зн. про се, чи

взагалі нагими теперішними средствами ми ми **усе** можемо зробити то за-здалегідь мусимо лишити на боці всяке грошеве питанє. Ми не можемо питати, чи ся або ся робота оплатить ся, але чи вона є можлива до виконання.

Уже якось сто літ тому назад, у голові французьких учених зродила ся гадка прокопання величезної керниці аж до самого нутра землі. Сей проєкт довгий час займав фантазію всіляких учених а Вольтер не раз і не два говорив про нього зі своїм питомим, з'їд-

ливим дотепом. Практичне жите показало, що такий проєкт не є дуже такий фантастичний, та що він подекуди і оплатив-би ся. Так довго, як добуते майнерами під землею вугле, з трудом мусяли їх жінки і діти в кошах, на барках виносити на верх землі, так довго копанє шахти глибоше як на 100 або найбільше 120 метрів глибоко не оплачувало ся. За наших часів, коли маємо до розпорядимости величезні електричні підойми, могутні двигачі тягарів і інші модерні средства, являє ся дрібничкою і вповні оплачує ся добуване вугля з глибини 800 або і 1000 метрів. Чомуж отже, за яких пів сотні літ, не маюб оплачувати ся поглибити шахту на кілька або і кільканайцять тисяч метрів у глибину, наколи лиш у такий глибині є щось такого, що варталоб добути на верх.

Наша теперішня спромога, практика та наука, вертіти глибокі шахти у землі стоїть на незвичайно високім степіні розвитку. Припустім отже, що котрийсь з американських міліярдерів, які, як відомо мають гроші на всякі ексцентричні ціли, жертвував кількисот міліонів на се, аби за сі гроші викопати керницю до нутра землі. А така керниця малаб бути велика: не якихсь 15 або 20 метрів в проміри, але принайменче яких 100 метрів.

Техніки, маючи гроші, забирають ся сейчас до праці. Вибирають відповідне місце, зачеркують на землі колесо, маюче яких 120 метрів в проміри і починають на обводі колеса, густо одна коло другої вбивати у землю звичайні желізні, керничні рури. День за днем рури вглублюють ся в землю о кілька метрів і по яких двох трьох місяцях вони вже перебили усю ту полосу землі, у якій звичайно збирає ся підземна вода. В глибині 100 або 150 метрів подибано непромакальну верству підземної глини. Тепер заперестали вертіти дальше рури. У кожду желізну рур усувають тепер тонесенькі рурки, всіляко їх лучать і зводять разом та сполучують з великими машинами до роб-

лення леду. Мащини втолочують безустанку розчин соли, маючий 30 степенів зимна у тоненькі рурки; він виступає на верх опять сими вбитими, грубими рурами. Така праця треває день і ніч через вісім діб. По осьми добах витворив ся в землі могучий, ледяний панцир. Уся підземна вода в колесі, обнятим рурами замерзла наче кість; повстав ледяний циліндер, якого стіна має яких 2 метри грубости.

Доперва тепер починає ся властива робота коло копаня шахти. Сотки людей день і ніч копають землю у нутрі сего ледяного циліндра а могутні підойми желізними скринками черпають розкопану землю і добувають на верх. По яких трьох місяцях вибрано усю землю аж до сеї непромакальної верстви. Вибрано і сю непромакальну верству глини та надибано тепер скелю. Робота коло землі на тім скінчила ся, а починають працювати мулярі. Вони споруджують з цементу і бльоків граніту, починаючи від долу, від скелі як підстави, величезний мур; сей мур підносить ся висше і висше, до виходу шахти і знова по кількох місяцях ся шахта є обнята товстим, кріпким муром, наче перстеном. У нутрі ледяного повстав новий, цементово-гранітний перстень. Тепер доперва ледяні машини можуть заперестати свою працю. Земля довкруги муру може тепер відмерзнути; мур тримає тепер кріпко землю і воду, щоб сі не дістали ся до нутра і не засипали та не залили шахти.

Тепер при помочи динаміту і могутчих сверлів починають йти дальше у глибину землі. Сотня за сотнею кубічних метрів скелі мандрує на гору. Однак до сеї пори ми все ще находимо ся в знаній нам добре полосі. Ось, се все є камінь, що завдячує своє повстанє не огневи, але воді. У нїм, то тут то там, надibuємо жилу камінного вугля, жили желізної або мідяної руди і т. п.

Чим однак вбиваємо ся глибоше у нутро землі, тим камінь стає більше кристалічний. Се знак, що по його повстаню з води він мав ще до діла і з підземними огнями. А потім доходимо і пе-

реходимо глибину тисяч метрів і тепер стрічаємо уже ґраніт, вулканічний пра- камінь нашої землі.

Гляньмо на нашу довершену працю. Найліпше зможемо її оцінити на примі- ри. Припустім, що звичайна хатна му- ха сіла на грубій медівнику і порішила проїсти через нього діру. В порівнянню з нашою довершеною до сеї пори пра- цею, ся муха пролизала дотепер ледви тонесеньку, бо ледви 1 міліметр вино- сячу поволоку цукрової маси, якою є об- литий медівник. В тій самій стадії нахо- дить ся також і наша керниця до нутра землі, коли то ми в глибині одного кільо- метра (1000 метрів) надибали першу поволоку ґраніту. Ми провертіли один кілометр, а до нутра землі лишає ся нам до проверчення ще близько 6.700 кілометрів. Муха, що пролизала цукро- ву поволоку грубости один міліметр му- сить ще проїсти ся через сім метрів гру- бий медівник, щоб доконати подібної праці. І коли наш міліярдер видав на перший кілометр у нутро землі около 100 мільонів доларів, то тепер прихо- дить ся йому поважно призадумати над тим, що дальше робити. При тих самих коштах праці будова шахти до нутра землі винеслаб що найменче 600 міль- ярдів доларів (600.000.000.000 дол.); се лиш на случай, коли не натрафить ся на ніякі непередвиджені перепони. Але коли кошта будови відповідно до глужи- ни стануть збільшати ся подвійно, по- трійно, почвїрно, то тоді на їх покритє не сталоб усього гроша, який лиш є на сьвітї.

Бо надибавши першу верству ґрані- ту, ми станули доперва в брамі незна- ного сьвіта. Ми знаємо, що сей ґраніт, то лиш тоненька поволока, яка колись плавала на верху плинно-огнистої зем- ської кулі, коли вона стала остигати. Ми знаємо, що під тою тонесенькою поволо- кою ґраніту находять ся грубезні вер- стви тяжких металів, як желїзо, олово, золото і т. п. Але ми зовсім не знаємо, як груба є ся поволока ґраніту, що нас ділить від тих скарбів. Ся поволока мо- же бути груба всего лиш кількєсот ме-

трів, але так само може бути груба і кількєсот кілометрів.

Однак наш міліярдер має відвагу, та рішив ся дальше будувати дорогу до нутра землі. Уже тепер тепло у нутрі землі стає дошкулювати робітникам. Але машини, що вироблюють лід, кида- ють на дно стільки зимного розчину со- ли, що температура на дні ніколи не перевищає 30 степенїв тепла. У глужи- нї 2000 метрів, то є двох кілометрів уже само каміне виказує горячо 60 степенїв. Се горячо в глужинї трьох кілометрів доходить уже 90, а при чотирох кільо- метрах 120 степенїв. Вода, яка кашне на камінь, в сю мить з шишїнем замінює ся в пару. А однак ми все ще находимо ся посеред ґраніту. І нараз трапляє ся малий випадок. Підчас одного розсаджу- вання скали динамітом, відчинено під- земний збірник пари і ґазів. Маса розі- грїтої водної пари і ґазів бухають з от- вору шахти. Положенє стає розпучливе. Але наука поборювала уже нераз подіб- ні случаи. Приміром підчас верчення тунелю крізь Альпи, де на стелю тунелю давить рівнож около три кілометри груба маса каміня, подібні вибухи ґазів і водної пари приходило ся нераз побо- рювати.

Отже пару тижнів спокійно пригля- дано ся вибухови. А потім міліярдер і його інженери придумали плян. Опять пущено в рух машини до роблення леду. Необчислимї скількості зимна кинено у нутро шахти і на кєнець на долині опять усе заморожено. Люди в одягах нурців спускають ся на дно і телефонують, що з шпари, маючої около метра обводу, бе ґаз зі страшною силою. Але і на се є рада... Та-ж і на верхні землі знаємо про численні такі місця, з яких добуває ся з великою силою природний ґаз; сей ґаз люди навчили ся з'ужитковувати.

Місяцями працюють робітники у шахті, наповненій у щерть труючими ґазами. Вислїдом праці є випровадженє сильної, желїзної руди у се місце, звід- ки добуває ся ґаз. Його поведено рура- ми на гору і ужито до всїляких цілий. І він вповні звернув виложені до сеї по-

ри кошти. Хемічний дослід показав, що се є мішанина ацетилену з етиленом. Геологи догадують ся, що у нутрі землі мусять находити ся величезні поклади карбиду, який повстав у жарі твореня ся землі в наслідок стоплення вугля і всіляких металів. А се є відомою річю, що коли карбід зіткне ся з водою, тоді повстає заіальний газ. В нашім випадку мусіла певно якась підземна жила води наткнути ся на верстви карбиду. Сейчас повстав газ, який в наслідок експлозії динаміту дістав ся на верхню землі.

Робота почала ся дальше. Ще один кілометр сірого, одноманітного граніту. А потім надібано карбід. Великанські, невичерпані поклади карбиду. Сі поклади сторицею виплатили усі кошти, позаяк тона карбиду коштує найменше яких 500 дол.

Коли повернемо до нашого старого порівняня про медівник і муху, то можемо сказати, що ся муха прогризла уже пару міліметрів медівника і наткнула ся на перший роджинок. Колиб так мож знати з цілковитою певністю, що в глибині яких 5 кілометрів дійсно можна надібати на поклади карбиду, то навіть вже серед нинішніх обставин вповні виплатило-б ся копання такої глибокої шахти.

Аж до сеї глибини ми находимо ся все ще в сфері технічних можливостей та можемо навіть числити, що робота копання такої глибокої керинці оплатить ся. Ми можемо навіть припускати, що колись, коли то за сотки-тисячі літ теперішні засоби вугля та металів, находячі ся сейчас під верхнею землі, вичерпають ся, то людскість буде мусіла сягнути глибше у нутро землі, і добути відтам засоби карбиду і металів.

Але що значать пять кілометрів в порівнянню з шістьма тисячами? Се щось такого, як приміром віддаля між Нью Йорком а Джерзі Сіті в порівнянню з віддаленем поміж Нью Йорком а Сан Франціско. Крім сего ми приходимо в таку полосу, де навіть усі, хоть як велитенські, дотеперішні добутки техніка

показують ся безуспішними, невиварчаючими. Се не тільки невиносиме горячо, яке панує у такій глибині, як більше страшне тисненє, яке дає ся відчувати у такій глибині. Керницю копано все у рівних розмірах, то є на 100 метрів в проміри. Однак вже по кількох годинах стіни почали ся опять сходити, а всі проби, при помочи грубих сталевих перстенів задержати стіну у первіснім віддаленю, не вдавали ся. Людська техніка не є в силі сотворити таку сильну запору, аби могла успішно противділати сій велитенській силі тисненя, яка є вже слідна у такій глибині.

І наука зовсім не дивує ся. Силу тисненя уже не раз випробовувано у могутних гидравлічних прасах. Під тисненем мілйонів кілограмів кусник олова, без ужитя іскорки огня, топив ся і рідкою течію виливав ся з поміж двох сталевих плит, поміж якими його стиснено. У сталеву форму накидано кусники звичайного шкла і почато се шкло стискати. З початку воно розсинало ся на дрібненький білий пил, опісля, коли збільшено тисненє, сей пил замінив ся у еластичну масу, наче м'ягка глина або розгріта смола. А опісля, без ужитя огня, шкло розтопило ся зовсім, і коли опісля відчинено форму, то добуто з ньої місто кусників потовченого шкла одну шкляну плиту без одної скази або зарисованя. Бачено рівнож, як в наслідок сильного тисненя, желізний або мідяний порошок топив ся. Се нагляднійше доказує, що усі метали у нутрі землі, наслідком великанського тисненя, без найменшого співділання огня, мусять находити ся у плиннім стані. І наконєць треба було заперестати усіх дальших дослідів, позаяк навіть найтвердші сталеві бльоки, між якими стискано інші метали, в наслідок сильного тисненя розгрівали ся до такої міри, що або самі починали топити ся або лучили ся у одну, нерозривну цілість.

Отже се тисненє, виносяче не міліони, але міліярди атмосфер, є одинокою причиною, що всяке змаганє, прокопати ся аж до нутра землі, уже в самих

починах зведе на нінащо. Найдалше в глибині 10 кілометрів ведене дальшого перекопу є впрост неможливе з технічних зглядів. І тому проєкт старого французького ученого є не до виконання, хочайби навіть жертвовано на його виконанє мільярди доларів.

І коли людськими силами ми не єємо в можности вдерти ся у глибину землі, то за се на її верхні можемо переводити усякі зміни.

Рік річно над берегами Нілю будуть нові, велитенські помпи. Сі помпи кожної години черпають з ріки і кидають на піски пустині мільйони гальонів солодкої води. Їх зробленю не на се, аби переломити якийсь рекорд, але попросту лиш тому, що кошти їх побудовани оплачують ся сторицею. Сими помпами видерто пустини кругло тисяч квадратних миль піску і перемінено його у найурожайнійшу землю. Плоди добуті з сих штучно наводнених цілх сторицею виплатили уже увесь кошт виложений на будову отсих помп. І коли на планеті Марс дійсно суть якісь розумні ества, як сего догадують ся деякі учені, то вони безумовно мусіли доглянути сю переміну, dokonану на верхні нашої землі: недавно ще жовті площі пустині перемінили ся у темно зелені в наслідок буйної ростинности.

Усе сказане до сеї пори є в повній можливості, бо або цілковито, або хоть в часті уже є виконане. А кілько ще є річий невиконаних, хоть цілком можливих до виконання. Населенє землі росте безустанно. Прийде час, коли теперішня ріля не буде вже в силі вижити усеї людскости. Треба буде оглянути ся за новими шіхлірами. І се є вже лиш питаєм часу, коли приміром величезну пустиню Сагару, а принайменше якусь її частину, зроблять доступною культурі. Се є праця великанських розмірів. Бо колиб ходило лиш о се, щоб сю пустиню залити водою, то се булоб ще дуже простою роботою. Перед кількома місяцями навіть виринув у Франції проєкт прокопати канал і затопити водою Середземного моря сю частину Сагарн.

яка є положена низше морського рівня. Щоб сей проєкт виконати, требаб лиш прокопати канал довжини не цілих 200 кілометрів. Але чи тим осягнено би замірену ціль? Морська вода є солона і зовсім не пригожа до наводнення поля, призначеного під управу. Що більше. Напливаюча вода, природно, безустанку парувала-б, але находяча ся у ній сіль, лишалаб ся. І по кількох десятиках літ довкола штучного моря повстала-б груба і широка верства гіркої соли, і опять не могло-б ся нічо родити. Країна прибрала-б зовсім такий сам вигляд, як околиця над Мертвим морем в Палестині. В сей спосіб отже не мож замінити пустині у урожайну країну. До сего треба солодкої води. І техніка мусить се взяти під увагу. Крім сего незвичайно помічною для ньої окаже ся та свідомість, що тим більше дощу падає в якійсь околиці, чим вона має більше лісів. За солодкою водою будуть мусіли глядати глибоко, під верствами піску. Артезійські керниці дадуть доволі солодкої води, яка збільшить природні атмосферичні опади. В сей спосіб систематично прийде на пустиню вода; над просторонею, де від тисячів літ не впадала краплина дощу, піchnуть громадити ся хмари і попливе вода по поверхні землі, яка від десятків віків стояла сухою пустинею.

Половина нинішнього Єгипту, се просторонь видерта піскам Сагарн. Заводненє цілої пустині Сагарн, се питає найближчої будучности. Рівнож подають під пору численні проєкти, щоб колишню колиску людської культури, Мезопотамію, опять зробити приступною культурі.

Також і в Європі прозябають під пору велитенські проєкти. Говорять про замкненє і висушенє Цуїдерського озера; хочуть цілий ряд західно і східно фризійських островів при помочи величезних валів і насипів повязати в одну цілість а замкненє ними море поволи висушити і замінити в управні поля. В сей спосіб Европа відзискалаб ті самі береги, які мала за часів фараонів.

Можливо, що днесь на здійснене такого проекту нема ще відповідних грошових средств, але технічно днесь вже є він зовсім можливий до виконання.

Наконець, коли уже техніка вичерпає усі можливості на нашій землі, тоді для ньої лишиться ся отвором ще уся вселенна. Приміром при помочи знаків або електричних філь порозумівати ся з нашими сусідами, мешканцями других планет. Перед п'ятьдесяти літами ще подібна гадка находила ся в країні фантастичних мрій, днесь сей проблем в виду бездротного телеграфу

війшов в стадію технічних можливостей. А наконець послідне питанє: комунікація поміж планетами. На розв'язанє сего питання нинішня техніка не посідає навіть найменчих слідів. За тисяч однак літ і се питанє, правдоподібно буде зовсім інакше представляти ся, як ниньки. Можливо, що колишні наші потомки будуть могли за дешевші гроші та з більшими вигодами поїхати на Марса, як ми днесь до Європи; а тодішні люди з милосерною усьмішкою будуть згадувати наші дотеперішні технічні добутки.

Мягке серце.

— А най там нечистий служить при тім клятій війську, якого задачію є вбивати других, а не я грішний...

Так говорив 19-літний молодець, Гриць Коновка, видячи, що зближає ся той час, коли треба і йому зложити податок крови, то є піти в рекрути.

— Вони навіджені називають ту песью службу „горожанським” обов'язком супроти вітчизни — говорить Гриць. Та яка то нам вітчизна?... Як чоловік смотрить на тоту „любу” Австрію, то мимохіть стає йому перед очі полатаний чобіт, на яким не видно вже й пришиви, лиш накопичені латка на латці. От такє то і у нас. Живуть тут різні народи і Німці і Поляки і Жиди і Таліяне і Чехи і Бог зна, якої ще ьіри, а всі вони жруть ся на купу, як голодні собаки над кісткою. Всі кричать та горлають, що то їх вітчизна, що лиш вони мають право в ній панувати та слабого брата дусити і неволити. А ти, Русине, борися хіба, аби всім було ліпше, лише не тобі. Тебе всюди кривдять та ошуковують і здаєсь, якби могли, то навіть сьвітло і воздух тобі відобрали би. Таких то маємо ми приятелів та опікунів. Кажє ся — військо є на то, аби боронити край перед неприятелями, але як нема

ворога, то самі між собою мордують ся взаїмно. Кількож то наших людей покололи та постріляли і то в часі супокою. З простріленими грудьми та з проколеними легкими пішли сердеги передчасно в могилу. І по щож властиво чванить ся мир християнський пятою заповідю Божою — „Не убий!”... Коли вже так конечно хочуть царі бити ся, то нехай собі і лоби порозбивають та чуприну вимикають. Котрий з них сильнійший і другого переможе, той і виграє. Але пощож тягнути людей на заріз?...

Коби то так довело ся ще послужити любій Україні, то не жаль би було і погуляти з ворогом, як в давнину наші батьки; але наставляти груди за мацоху, то якось ніяково...

Набравши такої відрази до військового житя, виїхав Гриць коротко перед військовою бранкою, ніби то на роботу, до Німеччини. Тут без найменшої перешкоди дістав ся на корабель і причалив щасливо до Америки, де про військо не потребував уже й думати.

Як молодий і здоровий хлопець дістав без труда роботу. При чеснім і ошаднім житю зложив собі троха гроп'я, от як мовляв, нехай буде на чорну го-

дину. І так серед праці плило йому життя. З молодого Грицька, котрий назвав ся уже тепер Гері, виріс поважний мушчина.

Та надоїлось Герому таке самотнє житє, тому постановив оженити ся. Прещінь уже перед віками сам Господь сказав в раю до Адама, що зле чоловікови жити самому і тому сотворив йому до помочи товаришку — жену. Так само і Герому стало скучно жити без товаришки. Та не штука оженити ся, але штука відповідно оженити ся. Завяжи собі лихою долею сьвіт, а опісля хоть пропадай. Тому Гері брав ся до так важного діла дуже обережно.

Раз якось уряджувало Товариство, до якого Гері належав, балъ. Всі члени мусіли брати в нїм участь, а тим більше Гері, який був навіть комітетовим.

Того вечера убрав ся наш Гері як змога найліпше, вичесав ся, встромив шовкову хусточку від носа а радше від паради в кишеню і попрямував на балъ.

На бали, от як на бали. Дівчат було досить, молодіж гуторить весело, бавить ся, гуляє. Загуляв ся і наш Гері і то найбільше з Мєрою, яка з між всіх дівчат найліпше припала йому до вподоби. І дійсно Мєрі була гарною дівчиною. Хороший усміх, кілька милих слів і уже Гері з Мєрою запізнали ся. Опісля поговорив з присутною на бали матерею Мєрі, а та попросила, аби коли до них зайшов і пізнав ся ближше з дівчиною.

Гері мало не опалів з радости. Здалось йому, якби на ново на сьвіт народив ся. Мєрі так запрятала його чм, що поза нею нічогосько не бачив на Божому сьвіті.

Прийде Гері з роботи, обмие ся, перебере ся, перекусить що або і ні та далі до любки. І так було що вечєра. Цілком сердега перемінив ся. Кинув в кут політику, лишив працю на народній ниві, не ходив на мїтинги — словом, нічим не займав ся. Товариші його, з якими був на борті, оповідали, що навіть в сні споминав свою Мєру.

Заздрісні люди стали оповідати йому негідхлібні для Мєрі річи. Не буде Гері мати з неї доброї жінки — казали. — Та вона така а така...

Гері однак не слухав людей і не остигав в любові до Мєрі, а навіть на перекір їм, заручив ся з Мєрою.

Поспитаю хіба ще коли її мати, а вона певно скаже мені правду, яка її дочка, бо і хтож може найліпше знати свою дитину як не мати. Але забув проте, що жадна матір не скаже на свою дитину нічого злого, а ще тоді як тій дитині трапляють ся люди. Герому серед любовного засліплення і до голови то не прийшло.

Раз якось, користаючи з неприємности Мєрі, став несьміло просити її маму, аби розказала йому про добрі і злі сторони своєї Мєрі.

— Чому ні, скажу вам всю правду як на сповіди, бож я вас навиджу як свою власну дитину — відказала мати.

— Ходить мені головнo о то — каже Гері — яке вона має серце, бо то найважнійша річ, але і найтяжше її розслідити. А ви, як мати, найскорше...

— О, ви питаєте про серце? — підхопила мати. — Серце у неї, кажу вам, любко, добре і мягоньке, нічим шовк. Що до того, то будьте певні. Какроча не убила би вам, ані мухи, не то що. Оноді купилисьмо папір, на який лапають ся мухи. І що думаєте? Спрятала його. Гріх — каже — нищити бідні мушки, бо й вони хочуть жити. Є у нас і миши, бо і деж тото сотворіне не влізе. Наставилам лапку, ну і одна з миший злапала ся жива. Мєрі, побачивши, зайшла і випустила ю на волю. Годі вам, каже до мене, таке маленьке сотворіне мучити. Мусілам її зато насварити. Таке то, бачте уже у неї серце.

По таких запевненю зі сторони матері, не надумував ся уже Гері довго, але зробив то, що роблять засліплені любовію і залюблені по самі уха молодці. Дав на сповіди і вкортці відбуло ся їхнє весіле.

Гері діпняв свого — оженив ся. Наняв „руми“, купив „форнічер“ і інші

домові знаряди та сотворив тим робом своє власне домове огнище. Приняв за раз двох бордингерів. бо і деж у нас без них обійде ся, та стали вкупці а радше на купці жити.

Зразу, як то між молодим супружеством буває, жили примірно і згідно, але згодом почало ся негодованє, яке підтримували потайки бордингери і мати та сестра Мері; а борба з тайними ворогами вельми тяжка. Та ще до того мягеньке як шовк серденько Мері почало чомусь тверднути.

Гері вийде лише з дому до роботи, ого, Мері сейчас зайде до сусідів або до матери та давай „учити ся” супружеских обовязків. Так обучена вертала на парв хвиль перед його поворотом з роботи домів.

А Гері Коновка в нічім не змінив ся. Робив як давнійше, приносив до дому гроші та щадив як змога. Часом поскаржив ся на дещо товаришеви, та на тім і кінчилося.

Раз якось в неділю каже Мері до свого мужа:

— Сей Гері, та підім де на якийсь „мувінг-пикчер” як другі роблять. Мені нудить ся дома сидіти. Або то другі ліпші від мене?... І так сьміють ся уже з мене.

— Бій ся Бога, шкода гроший, таж видиш, що часи тяжкі і о роботу чимраз труднійше — відповідає їй Гері. — Та коби то лиш на „мувінг-пикчер” обійшло ся, то було би нів біди, а то найде ся ще і що иншого.

Та вкінці згодив ся. Пішли. По дорозі треба було купити для Мері баксу кендів та чоколяди. По „мувінг-пикчері” захотіло ся знов Мері айс-кріму і т. и. А гріш округлий, тож і не спостережеш ся як з кишені покотить ся. Пішов Герому цілоденний заробок з роботи. Але що то шкодить, аби лиш Мері була вдоволена.

Дальше прийшла на порядок денний справа „дресу” і „калапа”

— Мусиш мені конечно купити модний „дрес”, аби з мене другі не сьміяли ся. І то що порядного, бо шматки і не думаю на себе вдягати — каже майже через плач Мері. — А як ні, то буду так плакати і сварити ся, що й хати не удержити ся.

Сповнило ся бажанє Мері. Гері Коновка купив їй „модний дрес” за 35 доларів. А о дешевішій від 15 доларів „калапі” і чути не хотіла. І той мусів її нещасний Гері купити. Коли возьме ся на увагу инші видатки на „модний” її убор, то з сотки ледви чи і що лишиться.

Озлобило то вже Герого і каже раз до жени:

— Бій ся Бога, якби так Ева стала була зміняти для моди що хвиля фіговий листок, то і слід був би загинув по тім шляхотнім деревци. А деж таке хто видів? Чи нам доконче бути марнотравними?

Та Мері тоді счинила таку сварку, що дальшу розмову на ту тему мусів Гері залишити.

Згодом мягеньке як шовк серденько Мері так ствердло, що почала навіть кидати системою бездротного телеграфу тарелі та иншу кухонну посудину в напрямі голови Герого.

Не минув і рік від часу їх вінчання, а Мері полипила Герого та втікла з бордингером.

Гері зачав з журби заглядати до сальонів. Нераз бувало каже: „Сотворив Бог сьвіт — і відпочав; сотворив Бог чоловіка — і відпочав; сотворив Бог жінчину — і від тої хвилі анї Бог, анї чоловік не мають спокою.”

Тож осторожно, хлопці, з такими як шовк мягкими серцями!

Ант. Кічак.

Катехизм для родичів.

Любі родичі!

Для Вас написав я отсі рядки так, як веліла мені любов дітий, дбалисть про нашу будуччину і трицятьлітній учительський досвід.

Благаю Вас, щоби Ви поняли, що найлюбійшим і найсвятійшим обов'язком Вашим є виховувати діти так, щоби Ви мали з них потіху, о вони, щоби признавали Ваш батьківський труд з похвальною любовю. *Ч. Тондер.*

I. Ваша дитина доростає до школи.

1. Ваша дитина доростає і незабаром піде до школи. Настає для неї нова доба в життю і вона рада би про ню щось знати.

2. Коли оповідаєте їй о школі і учителях, не представляйте їй школи як щось такого, чого мала-б боятися.

3. Не говоріть до неї: пожди, скоро ти лише підеши до школи! там все буде інакше, вже учитель навчить тебе сидіти!

Таким чином викликаєте у дитини страх перед школою і учителем, заки вона їх ще пізнала.

4. Навпаки кажіть дитині: До школи ходять діти, там чують і бачать вони, що гарне і миле. Пан учитель оповідає ученикам, показує образки, учить ся з ними, бавить ся з ними. Впрочім кожний батько і кожда мати знайде досить подібних слів.

Тим осягнете те, що Ваша дитина тішити ся-ме близькою школою і учителем і в її душі станеть ся школа і учитель предметом любови.

5) Тому: не лякайте своїх дітий школою, ані учителем, але плекайте у них охоту і любов до школи.

II. Впис дитини до школи.

1. Скоро ваша дитина скінчила шестий рік перед початком шкільного року, ви повинні її записати до школи.

2. Будьте свідомі тої правди, яку проповідували і проповідують най-

чільніші вихователі і учителі всіх народів, що свою ціль педагогічну і просвітну сповнить лише та школа, котра промовляє до дитини її рідною, матерною мовою. Отже: **руські діти до руської школи!**

3. Не приневолюйте дитини, аби цілувала руку учителя чи учительки при вписі.

4. Коли ваша дитина не має ще повних 6 літ, може але не мусить ходити до школи.

5. Залежить се від:

а) тілесного і духового розвою дитини,

б) подостатку місця в I. класі.

6. Скоро така дитина є слаба, а школа далеко, заходить обава, що її тілесне здоров'я було би наражене на поважну небезпеку, бо лише в здоровому тілі здорова душа.

7. Золота острогога: Не примушуйте своїх дітий передкінцем шестого року до школи.

III. Ваша дитина є учеником.

1. Золота вільність дитини, вкорочена шкільними годинами, свобода обмежувана поволи правилами, яких школа жадає і жадати мусить. Що правда то педагогічний досвід і шкільна практика старається се діло так виконати, аби воно представляло ся радше забавою як працею.

Ваш найсвятійший обов'язок як родичів: **Посилайте дитину до школи правильно. Найдяж-**

ший Ваш гріх: Здержуване дитини від школи.

2. Подумайте:

Школа удержувана за ваші гроші, для добра ваших дітей. А кожда година науки коштує багато грошей, ваших грошей! Скоро дитина опустить лиш одну годину науки, понесе шкоду з вашої вини, терпите і ви матеріальну шкоду, а сего хіба не хочете! Поміркуйте, що кожної слідуєчої години буде ся дальше на тій підставі, яку заложено в попередних годинах. Скоро дитина опустить годину дві, стає для неї пізнійша наука незрозумілою, дитина лишається позаду, тратить охоту і замилюване до науки.

О скількож більша втрата для душі, розуму і поступу вашої дитини!

Тим всім поступаєте супротивашої дитини не як родичі, ба — як неприятели.

Розважте добре!

3. Висилайте діти до школи в пору! Нехай не спізняють ся. Через то терпить наперед ваша дитина а відтак прочі ученики, терпить через то і цілий учительський труд!

4. Посилайте до школи діти чисті, вичесані, вмиті! Тямте: Чистість, то половина здоровля! Хлопці нехай будуть коротко (до шкіри) острижені. Не намащуйте їх голов товщом ані помадами.

Щоденне чесанє хоронить дітей перед розмножуванєм звісної нечистоти в волостю.

5. Одїж — навіть найубоїша — нехай примінюється до пори. В зимі глядїть, аби передовсім ноги були в теплі і сухі.

Хусток ані шалів не вяжіть їм коло шиї (під камізелькою або сурдutom), але окружіть легко ними шию, аби діти могли їх без труду зняти в школі.

6. Самі перегляньте, чи не забули дома чого з шкільних приборів, рівночасно однак глядїть, аби не брали з собою до школи чого непотрібного.

7. Зшитки на задачі, олівці, пера і інші прибори повинні родичі купити дітям.

8. Скоро ваша дитина не може — але причина сего мусить бути важна — іти до школи, донесіть об тім найліпше лично учителеви, котрий учить ваші діти. Можете се зробити також листовно, але ліпше, скоро в тім случаю напишете коротке повідомленє.

9. Причини, оправдуючі неприсутність шкільну, є:

а) недуга дитини,

б) заразлива недуга осіб які мешкають з шкільною дитиною в тій самій кімнаті або домі,

в) недуга родичів або інших членів родини, потребуючих конечно помочи дитини,

г) смерть або незвичайний инший случай в родині,

д) непогода або мороз, загрожуючі здоровлю дитини,

е) поспована дорога.

10. Не оправдує однак неприсутности дитини в школі уживанє її до домових робіт, рільничих або промислових.

11. В кожній громаді могла би і повинна би бути заховоронка для найменших дітей. аби родичі могли опустити дім без страху, жури і відвічальности.

IV. На случай переселення повідомити школу.

1. Коли маєте намір переселити ся до иншої громади, донесіть о тім шкільній управі,

2. Як лише прибудете на нове місце, зголосіть ся сейчас у управителя школи, до котрої ваша дитина буде ходити.

V. Школа і дім.

Прошу вас, щоби ви могли прочитати слова отсеого розділу, розважили їх і після них поступати.

Не що иншого нам їх на перо зіслало, як лише любов до родимої дітвори, до вапних дїтий, любов чесна і чиста.

1. Чому посилаєте своєю дитину до школи?

Щоби научила ся лиш того, що їй житю буде найпотрібнїйше.

Школа вам відповідає: Приймаю вашу дитину, котру мені повірюєте і хочу вам її звернути в вапні руки. Моєю задачію є виховувати її, себто зробити з неї людину, свідому своїх обовязків; передовсім обовязків зглядом вас, родичів, потім супроти народу, вітчизни і людскости. Ви повірили мені дитя, а я віддаю вам чоловіка; вапна дитина знає не лиш свої обовязки, але розуміє також своє значінє і свою вартість. Уміє уживати своїх п'ятох зміслів, як розумне ество: знає, що її місце є в рядах суспільности і то місце уміє заповнити так на свою користь як і тих, між котрими живе.

Того однак хоч тяжкого, а преці милого труду, не повинні ви, родичі, самі нївечити. Навпаки, з любови до своїх дїтий, з яких чей хочете мати порядних людей, мусите подати свої руки школі.

3. Чого дітям забороняє школа, того і ви їм не позволяйте; що їм поручає, то само і ви їм поручайте!

Будьте переконані, що рідна школа поручає лиш те, що добре і чесне, а закаує, що лихе і гидке!

Що поручить виконати дітям учитель, то нехай сповняють! Не противте ся тому, що прикаже школа. В справах, що дотикають поведєня (н. пр. поздоровленє, поведєне дїтий на дорозі, взаїмна стріча поза школою і т. д.) підпомагайте, родичі, школу згідно словом і ділом.

4. О школі і учителях виражайте ся все поважно, як сего вимагає значінє і ціль школи.

5. Коли чуєте личну нехить а навіть оправданий жаль до учителя, не оказуйте того перед вапними дїтьми. Не

розходить ся тут о учителя, як особу, але о педагогічну працю і її наслідки.

6. Коли вважаєте якийсь розпорядок учителя або школи невідповідним, повідоміть проте учителя.

7. Заміток тих однак не робіть ніколи підчас случайної стрічі н. пр. в гостинниці, але все в школі.

8. Ще досі є учитель в очах деяких родичів ворогом і строгим гнобителем дїтий. В наслідок того неодна мати виступає проти шкільної праці і на перекір з немудрої любови будить в дітях нехить і відразу до школи. Шкода з сего величезна!

9. Одним словом: все і у всім поступайте згідно із школою в суспільній праці, найбільшій, найсвятїйшій і найважнїйшій, в праці над збудованєм характеру і розвиненєм розуму вапних діточок!

Не забувайте ніколи о тій великій відвічальности за будуче добро своїх синів і дочок, сеї вапної найціннїйшої надії і скарбу.

10. Памятайте, що ви і школа є найбільшими приятелями вапних дїтий, а zarazом одиноко відвічальні за їх будучність.

З тої то причини родина і школа, родичі і учитель є силою конечности і природою призначені до спільного і згідного співділєня.

VI. Найбільший ворог.

1. Є великий, завзятий ворог, ба убийник вапних діточок, а його імя глупота родичів.

2. Той нерозум вбиває тілесне здоровлє вапних дїтий:

а) коли їм — а оправданє все знайде ся — дає ся алькоголічні напитки,

б) коли не збуджує ся відрази до курєня тютюну,

в) коли приневолює ся їх до неприродних відносин як до передвчасної фабричної праці, нездорового занятя, одним словом: коли нищить ся їх дитячий вік,

г) коли вчить ся їх легковажити і насміювати ся з приписів здоровля (заборона пльовання, щеплене вісти і т. п.).

3. Той нерозум забє здоровий розум, здорову душу ваших дітей:

а) коли в їх присутнєсти говорить ся неприличні річи,

б) коли вживає ся учеників до читаня шкідливих книжок, як кримінальних повістей і т. п.,

в) коли приневолює ся їх вчити ся цілими вечерами, або в часі призначенім на відпочинок,

г) коли їх мисли насичує ся оповіданнями о всяких страхах, чарах і т. п.,

д) коли їм лишає ся цілковиту свободу в виборі книжок до читаня.

4. Той нерозум вбиває мораль в характері ваших дітей:

а) коли їм найвищі ціли життя представляє ся в уживаню і старає ся, аби діти лише „добре ужили”,

б) коли їх призвичаює ся до онуєства, обмови, підхлібства.

VII. Ваша дитина дозріла.

При виборі звання лишіть дитині цілковиту свободу: Силою не приневолюйте її до звання, до якого не чує покликаня.

В кождім случаю зробите добре, як о тім поговорите з учителями, які вам радо і охотно дадуть вказівки.

Закінченє.

1. Ваша дитина готовить ся увійти в дійсне житє. Много родичів лишає журбу і дбанє про вихованє дозрілої дитини кому иншому: майстрам, хлібодавцям, службодавцям, учителям і т. д.

А прецінь є то найнебезпечнійші літа, в яких одна хвиля може знівечити все те, що ви і школа збудували.

Між п'ятнайцятим і шіснайцятим роком життя дитина дозріває полово. Се

последнє діло природи, яке кінчить досконале людське єство.

Коли полишите дитину в тій добі самій собі, возьме верх над добрим розумом половий гін. А коли дасть ся йому свободну дорогу, ніким не промощену, ваша дитина йдучи за тим сильним гоним забє себе тілесно і духово. Передчасне заспокоюванє того гону вбиває дозріваючих людей потайки, але з зелізною конечністю, так само як горівка, чахотка (сухоти) або війна.

2. Ви-ж не хочете, аби дитина кинулась в обійми розпусти. Що ж то ді в а м р о б и т и ?

А) Моральне чесне житє вас самих нехай буде дитині живим приміром.

Б) Глядіть, аби половий гін не збуджував ся передчасно (дієть ся се часом вже у дітей 8—9-літних!) аби їх не дразнив. Тому:

а) Не ведіть їх на забави, вистави і тим подібні річи, де можуть бачити і чути неприличні річи,

б) самі стережіть ся двозначних бесід, дотепів і т. п.,

в) уважайте, що читає ваша дитина, яке любить товариство і книжки,

г) розбуджуйте обридженє до образів (карток з видами), книжок і инших предметів, що побуджують змисли.

3. Рух на вільнім воздуху, тілесна праця помагають успішно.

4. Впоюйте в дитину пошану для самої себе.

5. Мати для доньки, а батько для сина в тих літах нехай буде радше приятелем, як родичем.

6. На принагідні питання розясніть їм поважними словами полове житє.

7. Не відмовляйте їх — коли мають запевненє істнованє — від вчасного подружжя.

(В скороченю з Кал. „Просвіти“).

Шануймо рідну мову.

Сказав один мудрець: Народ поневолений, що береже свою мову, держить ключ від своєї вязниці у своїх руках.

Гарно сказано! Бо народ може втратити усе: давні звичаї і обичаї з часом переживуться і культура зітре усякий слід по них; землю-матінку може загартувати лютий ворог; волю кайданами здавить цар-деспот; але як довго рідне слово несеся над колискою немовляти, як довго лунає рідна пісня, як довго у рідній мові пливе перед престіл Всевишнього дороге, рідне слово — так довго живе нарід, а з ним надії на волю, на ясну будучність.

Мова, се найбільший, неоцінений народний скарб — се признака живучости народу, найдорожше твориво його душі, се жива народна душа, котру народ загубивши, закопав і себе самого у могилу.

Народи, що втратили свою мову, перестали як такі жити; а раз запропачена рідна мова не оживає вже ніколи.

Мова, се наче той зовнішній стрій народу, в якого красі, багатстві та складності пробиваєся і натура народу і його могутність та сила.

Народ є тим культурніший, тим свідоміший, тим сильніший та могутніший, чим більше одиниць говорить його мовою, пише та читає його словом. А що кожному чоловікові найдорожшою є його рідна мова, тому булоби непростимим гріхом, єслиби комусь розвиток його рідної мови був рівнодушним. А вже прямо треба назвати такого злочинцем, та убійником свого народу, хто спиняв-би розвиток рідної мови, помагав ворогам знущатися над своєю матірною мовою, зневажати її та занепащувати. Бо коли хочемо, щоб чужинці шанували нашу мову, то передовсім ми її мусимо шанувати.

І з жалем мусимо признати, що такий самовбійчий злочин на своїм наро-

ді довершуємо лише ми, Русини, і то сїмдесять сїм разів на день.

Ми забуваємо, що наша дорога, рідна руська мова має тисяч літ культури за собою; що нею говорили святи, як Антін та Теодозій; що вона процвітала на князівських дворах могутих Володимирів, Ярославів, короля Данила; що у тій мові писалися чудові поеми та права, коли пр. у Поляків навіть ще королі підписувалися хрестиками; що наша мова уважалася розговорною мовою на чужих дворах, бо на дворах литовських князів та панів; що навіть польські королі говорили ньою; ми забуваємо, що нашою рідною мовою писалися перші славянські літописи, що в ній перший між славянськими мовами списано право: „Правду Руську”; що в тій мові написано майже тисяч літ тому найкрасшу славянську поезію, „Слово о полку Ігоревім”; що днес ще наша пісня чарує усіх чужинців. А прецінь нема дня, щоби тої старої, прегарної, культурної, руської мови не втік якийсь Русин; нема дня, щоби своєю рівнодушною для ньої не здержував її розвитку, а навіть явно перейшовши до ворогів не вбивав її.

В Галичині вистарчає, щоб до нашого чоловіка перший-ліпший голодранець заговорив чужою мовою, а вже Русин став перевертнем; вже забув на народну честь, наказуючу все і всюди говорити по своєму, вже забув, що він є газдою на своїй землі а всі інші зайдани, що він має нашою мовою говорити, а не ми його. А тут, на чужині? Ледви Русин наламає пару десятків чужих слів, ледви знає їх вимовити і то зле, фальшиво, неможливо перекручуючи, а вже зійшовши ся з таким самим Русином, встидаєся своєї мови і говорить по англійськи, немилосердно ріжучи і калічачи уха тим, що слухають його з боку. А навіть буває і таке, що наш „патріот”, маючи часом нагоду поінформувати чужинців про наш народ,

встидає ся назвати себе і свій народ Русинами, але надає йому назву Поляків, думаючи по глупому, що в сей спосіб піднесе себе на виспий щецбель „паньскости”. І чи чужинці можуть пошанувати нашу рідну мову, коли ми самі її встидаємо ся? Чиж мають напихати ся Русини з його мовою, як Русин сам про ню не дбає?

І так ми остали сею птицею, що поганить своє рідне гніздо. Ми самі — а не хто инший, винні, що за свій кєрваний гріш позваляємо між собою насаджувати чужину. Возьмім наші кольонії в Канаді або в Бразилії. Русини розсіли ся там збитою масою, становлять три четвєртини усього населєня цілих провінцій. Посіли обширні землі, мають цілі отари худоби, тисячі покладного гроша, хибує їм лиш птасячого молока і — народної чєсти. Бо так в однім як і у другім краю, розказують їм — Поляки. Поляки суть інспекторами руських шкіл, чужинців шлють послами у парламент, чужинці доходять до сили і почєстий по карках Русинів. А Русин потім плаче і нарікає, що він бідний, нещасливий, що його визискують на кождім кроці та залюбки читає по часописах, або слухає по вічах всяких падькань і нарікань на свою недолю. І чим більше яка часопись або бесідник уживає чорних красок до змальованя недоли Русина, тим певнійше така часопись, або такий патріот може числити на популярність. А тимчасом усій недоли Русина ніхто більше не винен, лиш він сам. Колиб Русин мав трохи лиш народної чєсти, колиб все і всюди, на кождім кроці і при всякій спосібности почував себе гордо Русинином — тоді відразу не стало-б і всіх нарікань на недолю: чужинці з пошаною відслонили-б свої голови перед народом, що знає і хоче пошанувати своє народне достоїнство.

Наш брат, Чєх, питаний на вулиці чи де инде у своїм краю, чужою, не чєською мовою, робить ся глухонїмим на так довго, аж поки його не спитають по чєськи, хоч він добре розуміє і знає та-

кож і чужу мову. Що більше, він розводить контролю над своїм сусідом, та остро пильнує, чи і сусід так поступає, як він. І так контролює один другого.

От і дороговказ для нас! Глухими повинні ми стати на чужу бесіду, ні пари з уст, поки не заговорять до нас по нашому. Природно, що коли до нас говорить Англієць, то нам, живучим у його краю, годі від нього вимагати, аби він вивчив ся нашої мови. Але безуслівно мусимо стати глухонїмими для всякого Русина, говорячого до нас всякою, лиш не руською мовою.

Ми не повинні залишити ні одної нагоди в церкві, чи в школі, чи на вічу, чи в приватнім житю, щоби не пригадати, що нашим народним обовязком є передовсім пошанувати і оберігати нашу рідну мову, а доперва опісля вчити ся чужої.

А коли ми не позволимо легковажити нашої мови чужинцям і своїм перевертням, коли наші діти будуть глухі та німі на всі слова ровєсників-відступників, тоді і чужинці з пошаною будуть говорити про наш народ. Тоді і вони не пощадають гроша на руські ціли, тоді скінчать ся жалі і плачі на руську „недолю”.

Не забувайте і того, що про руський народ що раз частійше починають говорити по цілому сьвітї, — починають вказувати, що руський народ не вмер, не загинув, як се голосили колись Поляки, а тепер ще голосить царський уряд, бо руський народ є сьвідомий своєї славної минувшини. Покажім отже, що ми справді потрафимо гордити ся нашою славною бувальщиною, що не хочемо дальше помагати доптати нашу мову другим, що ми дійсно гордимо ся нашою славною назвою.

Памятаймо також і се, що лиш тоді народи Європи возьмуть наш народ в політичну рахубу, що лиш тоді дадуть нам належне місце у сімї вольних народів, коли наш народ потрафить не лиш постояти за свої права, але коли потрафить сьміло, відважно і з самопожертвованєм посягнути по здобуте но-

вих, повних прав, належних йому як культурній нації.

А на остаток виписім собі у кожній нашій хаті, у кождім руськім серці отсі слова:

Руський Народе! Як хочеш бути

вольним, сильним, могучим, як бажаєш стати паном на своїй землі, то додай до десяти заповідий Божих тай учи свої діти ще отсеї одинайцяті заповіді: **пам'ятай рідну мову все і всюди шанувати!**

З псалмів Русланових.

Віра серця мого як Бескид твердо постановилась на любови. — Смуток твій знидїє, а радість сліди его позмітає, а сумна північ буде ниним полуднем, і звеселиш ся, а око твоє заблещить зірничкою в бурній пітьмі життя твого, і огорнеш ся зоревою свитою тихомиря, і линяєть над тобою милость божая, бо надія із серця твого не втекла, — бо хто яко Бог?

Сполошиш ми долю і проженеш ца-

сте, день ми споморочиш і сьвіт ми западе, нуждов мя вдариш і напlesh ми злидні, сьвіт ми спустїє і йме ворогувати, знидїє радість і плач мя огорне, туга ми ранком і вечером журба, і ніч ми не сонна і горюванє з сонцем, вирвеш ми очи і душу ми вирвеш: а не возьмеш милости і віри не возьмеш, а не видреш любови і віри не видреш, бо руське ми серце тай віра руська.

Д О Л Я.

(Назва).

По безкраїх просторах всесвіта летів ангел. Уже багато, багато літ тому, як вилетів він у незнану путь. І де лиш зустрів він яке сонце, яку зорю, яку блукаючу комету, задержував ся в леті, а чистий, наче хрусталь його голос звенів у безконечній пустії:

„Скажіть, будьласко, не знаєте ви, кудю летіти на землю?”

І ледви вчує „Ні”, як летить далше, все далше. Кожда мінута, каждая секунда є для нього дорога.

Давно вже тому, дуже давно, як він зачув про людське горе на землі; що люди двигаютъ ярмо життя без іскорки щастя, не знаючи долі. І його ангельське серце візбрало милосердем. І тоді він кинув ся на коліна перед престолом

Всевишнього і молив дозволу, понести долю для людей на землю.

Господь вислухав молитви ангела і дав йому долю.

За зить ангел полетів і від того часу блукає по етері, поміж сонцями, зорями і кометами, та глядить за землею.

У правій руці держить людську долю. Срібнопері крила блискавкою несуть його по етері.

Мільйони сонць уже минув. А ніхто не знав йому показати землі з нещасними людьми.

Часами жемчугом зависне на його вії сльоза: невже він летить не до землі, але від ньої! Однак він є ангел! І сльози блещать у його очах не тому, начеб він втомив ся довгою блуканиною: йому жалко людей, що мруть даром

протягаючи руки до долі — а вона тут, у нього.

„Повіджте, де ся нещасна земля?”

„Ні!” І ангел летить далше.

А сьвіт тимчасом то старів то молодшав. Приходили покоління за поколіннями, змінiali ся кличі і царства, а недоля все ще панувала всевладно.

„Доле де ти, доле де ти?” — стогнали нещасні люди.

*

*

*

Одного дня ангел стрів ся з кометою, яка люто розглядала ся довкруги. „Не знаєте, добродійко, де є земля з нещасними людьми?”

Власне в тій хвили люди зі всіх боків оглядали комету своїми шклами і се їй крайно лютило.

„Люди на землі?” — відповіла люта, „там суть лиш голодні чорти, та старі, нависні влізливці. Не йди поміж них, вони не вартають того!”

„О, ні”, сказав ангел, „недоля лиш зробила людей такими. Ми не повинні на них гнівати ся, а ненавидіти їх є великим гріхом.”

Так говорив дріжучий ангельський голос. А він дзвенів так ніжно, так любячно, що навіть люта комета перестала гнівати ся. У її твердім, ненавидячим людскість серци, заворушило ся почуте любови і милосердя до людей. А як її ангел у друге запитав: „Де є земля?” вона вказала йому на темну, дрібну точку у далекій віддалі і пожелала ангелови щастя і далеку путь.

„Лети і понеси їм долю — тим людям, що суть нещасні, ріжуть і мордують ся, пожирають себе взаємно.”

А ангел розіпняв крила, ясне сяйво облило його, а його очи зазорили щастем. Близше і близше до землі...

А на землі, тимчасом, всяко було. Учені астрономи якось доглянули крізь свої шкла, що ангел летить на

землю, а позаяк пророки давно вже проголосили, що колись прилине на землю ангел і принесе долю, тому і скоро люди догадали ся усього: Се той, що несе щастє! І вмить рознесли по цілому сьвіту отсю вість. Серед мас закіпіло, зашуміло, загуділо: „Отсе летить ангел і несе долю!” З уст до уст подавано радісну вістку. Всіх очи звернули ся у гору, наставлявано телескопи, обчислювано, що о тій а о тій годині, в тій минуті і секундї, на тім а на тім місци, злине на землю ангел з долею у руці.

В назначене місце з усіх усюдів широкої землі товпами кинули ся люди. Вмить усе місце залила повіль людських голів. Стали попихати ся, тручати, товпити. Глота з кожною хвилиною ставала більша. А нові маси все ще пливли, пливли. З затисненими зубами, палаючими очима та дріжучими руками кинули ся добивати до середини ті, що стояли подальше. Лікті і п'ястуки змагали ся зі собою. Серед крику, вереску, реву, сильніші били довкруги; слабші репетували і з зойком падали до долу. Блиснули добуті ножі.

І се місце, на якому мали люди у перве побачити долю, покрило ся трупами. Поплила кров річкою, а зойк і храпане мордованих полетіли аж до неба.

Ангел бачив се з далеку і як лиш міг голосно кликав: Стійте. Не ріжте себе! Несу долю для всіх!... Для всіх!

Люди не чули!

І коли ангел станув на землю і глянув на помордованих, трупів, струї крові, почув зойки, плачі, стогнання слабих, у його оці заблисла сльоза і тихо скотила ся на долю.

*

*

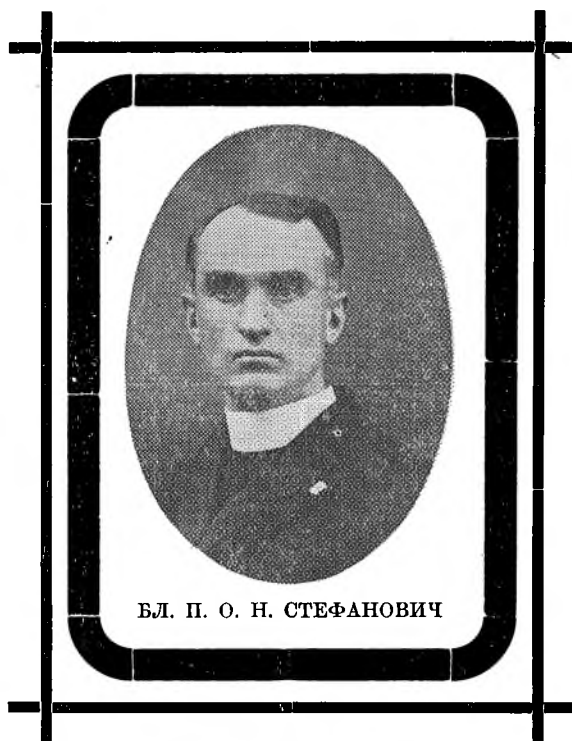
*

Від тої пори, так кінчить ся казка, людська доля погасла, а скрізь по землі чуєш один розпучливий плач:

Доле, доле!

Пам'яті незабутнього народного діяча.

БЛ. П. О. Н. СТЕФАНОВИЧ

Дня 11. січня 1911-го р. покрила сира земля найбільшого і найсильнішого робітника, найкращого Сина Заморської України, о. Николая Стефановича. Страшна смерть вирвала його з поміж нас майже нагло, бо лиш один тиждень — на запаленє легких — перележав покійний і дня 8. січня, в неділю по Рождестві о год. 8.30 рано розирацав ся з житєм, повним труду, праці, журби, сліз і горя.

Покійний, ніколи незабутий о. Н. Стефанович, уродив ся в Галичині, в селі Кізлів, пов. Камінка Струмилова, дня 21. мая 1870 р. Родичі його були селянськi укінчив на університеті у Львові, будучи вихован-

цем бурси Народного Дому. Студії богословські укінчив на університеті у Львові, будучи питомцем львівської греко-кат. семінарії за ректоратів крил. Бачинського і Туркевича.

В році 1894. 1. цвітня висвятив покійного кард. С. Сембратович. Від вересня 1894 до червня 1895 р. був покійний сотрудином в Бережанах, обнявши те місце по о. Остапі Нижанковським. В тім короткім часі він з'єднав собі серця усьої інтелігенції в Бережанах. Знаменитий співак, вишколений дірігент, педант в сповнюваню своїх священничих обовязків, дуже симпатичний чоловік в товаристві, характерна людина — полишив найкращу згад-

бу про себе. Не забував покійний ніколи за Бережани, як доказують посвідки висланих грошей на народні інституції: „Народний Дім” і Бурса.

До Америки приїхав в червні 1895 р. і обняв організацію тогди дуже маленької громадки Русинів в Буфало, Н. Й. Колиж о. Амброзій Полянський, теперішній декан Стрийський полишив несподівано громаду Пітсбурську, полишивши ново-побудовану церкву з 18 тисячками довгів а найважнійше: не поладнавши конечних формальностей з контракторами то не було гіднішого і спосібнішого кандидата на Пітсбург, як пок. о. Стефанович.

Дня 22. септембра 1895 обняв парохію сьв. Івана Хрестителя в Пітсбургу і там трудив ся вельми щиро і там серед тяжкої праці, журби і лихоліть положив свою голову.

В р. 1896 на конвенції „Р. Н. Союза” в Мт. Кармел, Па. вибрано його секретарем, а кілька літ опісля предсідателем сеї організації. На конвенції „Союза” в Джерзи Сіті і Скрентон на тих тяжких конвенціях, де рішалося, кому бути газдами в нашій одинокій організації, чи ренеґатам, чи нам — покій-

ний Стефанович був предсідателем і своєю рішучістю, тактом, личною симпатією навіть для противника, рішав справи в той бік, де була правда і справедливість.

Заслуги його для Амер. Руси неоцінені; праця його в парохії пітсбурській нині не дасть ся ще оцінити. Добро, яким він обділяв свою родину близшу і дальшу — превелике. Чоловік філантроп, незвичайно чуткий на нужду і горе свого меншого брата, нуждаря-робітника, оставив в його памяти вічну згадку. Ніколи бідак, безробітний нуждар, не забуде тих порогів, що провадили до хати Стефановича. Він лівою рукою брав милостиню, а правою роздавав. Шпиталі пітсбурські дуже добре памятають і ніколи не забудуть того високого, дуже симпатичного „пріста”, котрий ночами відвідував, потішав і опікував ся хорими, покаліченими, нещасними фабричними робітниками та їх родинами. Великий Пітсбург і ціла околиця знали і високо поважали покійника, а доказом сего — ті вельми симпатичні некрольоґи які поміщено у всіх часописах пітсбурських на вість про смерть покійника.

↓

Дорогі Братя і Сестри! Славні Союзовці!

Головний Виділ Р. Н. Союза, щоби віддати честь своєму найбільше заслуженому членови, неструдимому патріотови і діячеви на народній ниві ухвалив на річнім засіданю в Джерзи Сіті, Н. Дж. віднести ся до всіх відділів Р. Н. Союза як рівнож до всіх членів тоїж організації з отсею просьбою:

Як відомо, в Пітсбургу і його околиці гурток наших родимців заснував

шкільний фонд імени бл. п. о. Николая Стефановича, бувшого пітсбурського пароха і вельми діяльного та заслуженого члена нашої організації. Сей фонд призначений в цілости на підмогу руській незасібній молодіжи в старім краю і на наші рідні школи в Америці. На сю благородну й гуманну ціль складали доси свої лепти головно одиниці з так званого „Пітсбурського кута”. Загал

нашої суспільности не звернув чомусь уваги на ті численні поклики і просьби, що виходили від оснувателів згаданого фонду.

Сю справу порушено і обговорено докладно на річнім засіданню Гол. Виділових Р. Н. Союзу. Гол. Виділ одобрив засноване фонду ім. п. Стефановича і порішив віднести ся до всіх відділів Р. Н. Союзу з отсею відозвою. З уваги, що бл. п. о. Стефанович був одним з перших піонерів нашої організації і у великій мірі для неї заслужив ся, було би дуже на місци, щоби члени Р. Н. Союзу почитили небіщика за його щирю і вірну працю відповідним памятником. Таким власне памятником, тривкійшим від мертвої криці, являється шкільний фонд його імени, заснований почитателями покійника.

Братя і Сестри! В імя народної карности й солідарности вживаємо Вас і просимо: Причиніть ся відповідною жертвою до укінчення будови сего памятника, що носить назву: **Шкільний Фонд ім. бл. п. о. Стефановича.** Зробіть сим дуже хороше і богоугодне діло: дайте змогу незасібній руській дїтворі

покінчити потрібні школи, а враз з тим віддайте заслужену память одному з найліпших синів нашої суспільности. Жертвуйте на сю ціль який-такий даток із своїх братських кас, або скиньте ся добровільно по пару центів, і відішліть жертвовану квоту на адресу: **Mr. A. Buczak, 1401 Carson St., S. S. Pittsburg, Pa.** (Чеки або моні ордери виписуйте на імя: M. Porada).

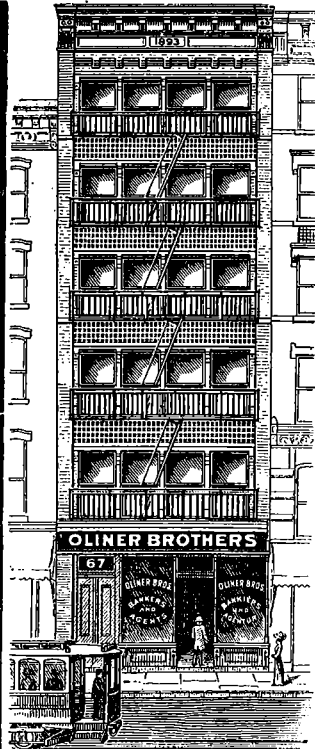
Маємо повну надію, що до кінця сего року не буде ані одного відділу Р. Н. Союзу, який не вислухав би отсею голосу-просьби. Віримо твердо, що наші славні Союзовці порозуміють і відчують враз з нами горячі слова сеї відозви та сповнять свою народну повинність. В надії, що наша апеляція до щирих сердець наших Братів і Сестер не стрітить ся з ніяким негодованем, а тільки з симпатією та прихильністю —

Остаємо з правдивим поважанем і з дружним братським поздоровленем:

ВИДІЛОВІ Р. Н. СОЮЗА.

Дано в Jersey City, N. J., в місяцю вересни, 1911 року.

OLINER BUILDING
Наш Банк стоїть під
державним правом

Агенція корабельна і Банк Братів Олінер

67 CLINTON STR., NEW YORK, N. Y. (У ВЛАСНІМ ДОМІ).

У к р а ї н ц і ! Наша діяльність в Америці, наше чесне обходженє з людьми доказує найліпше, що фірма

Братя Олінер

є чесною, сталою і гідною довіря братів Українців.

Посилаємо гроші до всіх частий світа скоро і безпечно.

Продаємо шифарти до краю і з краю по найдешевших цінах і на найлучші експресові і особові пароходи. Ідучим до краю даємо свою поміч.

Купуємо і вимінюємо заграничні гроші.

Приймаємо гроші на вкладкові книжочки і платимо добрий процент.

Вкладаємо гроші на Ваше ім'я до старокравчих банків.

Пишіть до нас, або зголосіть ся до нас особисто, а ми всякі справи сейчас залагодимо скоро і ретельно.

OLINER BROTHERS

67 Clinton Street,

New York, N. Y.

В ПРОСЬВІТІ — СИЛА НАРОДУ !

850 Main Street

Руська Книгарня у Вінніпегу

Winnipeg, Man., Can.

одинокий на цілу Канаду склад руських книжок, має усі книжки, які лише друковані в нашій мові, а іменно :

Книжки історичні, політичні, оповідання, повісти, новелі, байки, казки, співанники, поезії. Книжки господарські, докторські, шкільні, театральні. Книжки церковні, молитвенники, проповіді і другі.

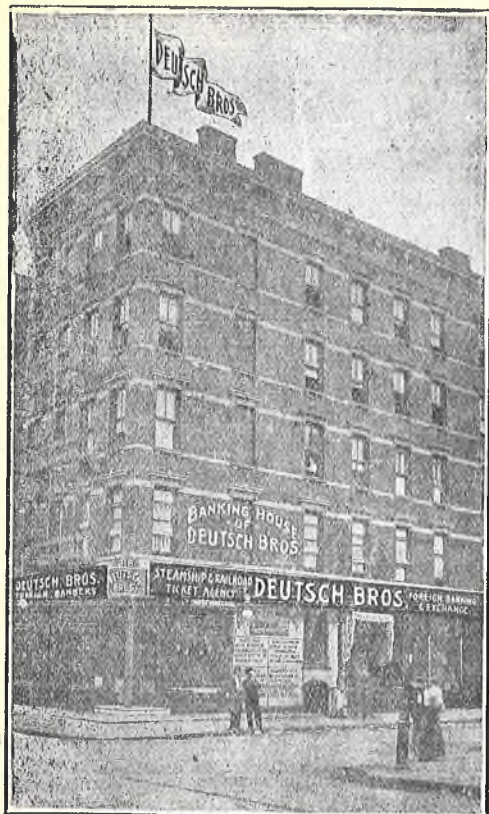
Крім сего Руська Книгарня у Вінніпегу видає періодично книжки своїм коштом, з котрих доси появили ся слідуєчі:

1. Фармазони.....	ціна 25 ц.	15. Історія про гарну Магельону.....	25 ц.
2. Слово правди.....	15 ц.	16. Нові Пісні.....	25 ц.
3. Лист шинкара до чорта.....	15 ц.	17. Робітничі Пісні.....	25 ц.
4. Дивний сон.....	10 ц.	18. Оборона віри.....	25 ц.
5. Розмова Поляка з Русином.....	15 ц.	19. Підстава християнської віри.....	25 ц.
6. Домашній писар.....	35 ц.	20. Щастє, Здоров'є і Маєток.....	10 ц.
7. Закон про відшкодованє робітників.....	10 ц.	21. Пророческі слова І. Христа.....	25 ц.
8. Оповіданя в образках.....	30 ц.	22. Християнські духовні пісні.....	15 ц.
9. Христос охотно приймає грішника.....	10 ц.	23. Канадійські Оповіданя.....	15 ц.
10. Правовірний католик.....	10 ц.	24. Найновіше чудо в Ченстохові.....	15 ц.
11. Історія церкви.....	25 ц.	25. Казки за Жидів.....	10 ц.
12. Гостинець з Канади.....	5 ц.	26. Рицар і смерть.....	5 ц.
13. Важніші права Канади.....	35 ц.	27. Без Бога на світі.....	20 ц.
14. Пісні про Канаду і Австрію.....	40 ц.		

Руська Книгарня у Вінніпегу висилає на жадає свої цінники даром, а замовлені книжки висилає сейчас відвотною поштою, в добрім опаківаню. Руська Книгарня у Вінніпегу має великі склади грамофонів, руських рекордів-плит і всяких інших музичних інструментів з перворядних краєвих фірм.

Пишіть сейчас (таки шпід) я нашіми каталогами книжок і музичних інструментів на виравну адресу:

RUSKA KNYHARNIA 850 Main Street, Winnipeg, Man., Can.

Одинокий руський банк, стоячий під державним надзором.

Агенція
Корабельна

**БАНК
БРАТІВ ДАЙЧ**

319 E. Houston Str., NEW YORK, N. Y.

Українці!

Наша діяльність в Америці, наше чесне і ретельне обходження з людьми, свідчить найлучше, що фірма

DEUTSCH BROS.

(БРАТЯ ДАЙЧ)

є чесною, сталою і гідною довіря братів Українців.

ПОСИЛАЄМО ГРОШІ до всіх частий світа скоро і безпечно.

ПРОДАЄМО ШИФКАРТИ до краю і з краю по найдешевших цінах і на найлучші **ЕКСПРЕСОВІ** і особові пароходи (шифи).

ІДУЧИМ до краю даємо свою **ПОМІЧ**.

КУПУЄМО і перемінюємо заграничні гроші.

ПРИЙМАЄМО гроші на вкладк. книжочки і платимо добрий процент.

ВКЛАДАЄМО гроші на Ваше імя до старокраєвих банків і Вам доручуємо книжочку банкову.

КАНЦЕЛЯРІЯ адвокатсько-нотаріяльна полагодує всякі справи через здібних краєвих урядників, а то виставляє всякі документи, перепроводжує процеси карні і цивільні, продає маєтки, і т. д. а всі документи легалізує **ц. к. конзулят**.

КОЛЕКТУЄМО пейду і довги в цілій Америці, як також в старім краю, стягаємо векслі, перепроводжуємо справи спадкові і т. д.

НОВІСТЬ: В нашім банку урядились департамент поchtовий, так що кождий може адресувати як також від других діставати листи на нашу адресу.

Пишіть по цінник висилки гроший і розклад руху пароходів (шифів) або зголосіть ся до нас особисто, а ми залагодимо Вам справу чесно і ретельно.

DEUTSCH BROS.

319 E. Houston Str.,

New York, N. Y.

Dime Trust & Safe Deposit Co. SHAMOKIN, PA.

OFFICERS

F. P. Llewellyn, President
W. C. Hack, 1st Vice President
A. P. Reitz, 2nd Vice President
John L. Sheef, Treasurer

Платить 3 процент від часу
вложеня вкладки.

Капітал	\$125.000.00
Надвижка і нерозділений зиск	132.095.64
Депозити	285.481.16

John H. Rhoads

Найдешевший папір на стіни у ці-
лім місті. Товар першорядної якості.
Виконане робіт гарантує ся.

523 North Market Str.,
Shamokin, Pa.

T. H. Lippiatt & Sons SHAMOKIN, PA.

Власне найвідповіднійше місце, де мож
купити добрі меблі і дивани. Вимінює-
мо старі, коли купите у нас нові.

The Market Street NATIONAL BANK

Depository of Public Moneys for
the State of Pennsylvania and
the United States of America.

Capital, Surplus and Profits
\$220.000.00

Deposits, **\$500.000.00.**

Pay Interest at the Rate of 3%
per annum on Time Deposits.

Петро Кузьмич

Руський кравець в Шамокін, Па.
Робить новомодні убраня не
тільки в околиці, але по цілих
Злуч. Державах і для Канади.
Інформації подає ся листовно
рівнож і взори сукна. Ціна при-
ступна а за товар і роботу га-
рантую. Убраня висилаю експре-
сом і оплачую. Роблю також і
дамські убраня.

Ануж Русини всі до свого!

425 N. Shamokin Street.